

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

9. (119.) évfolyam, 3. szám
Megjelent: 2014. június

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Szerkeszti a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
megbízásából a HIPAvilon Nonprofit Kft.

Felelős kiadó:
Dr. Bendzsel Miklós

Szerkesztőség:
HIPAvilon Nonprofit Kft.
1054 Budapest, Zoltán u. 6. Telefon: 474 5554
Levélcím: Pf. 552, 1374, e-mail: zsuzsanna.bana@hipavilon.hu
www.sztnh.gov.hu

Felelős szerkesztő:
Bana Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága,
1008 Budapest, Orczy tér 1.
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél,
e-mailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon: 303 3440
További információ: 06 (80) 444 444

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk a 06 (80) 444 444 zöldszámon

Egy szám ára: 2000 Ft
Egy évre: 12 000 Ft

Tipo-Graf – 2014.010/3

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

Dr. Bendzsel Miklós elnök

*Bana Zsuzsanna, Dürr János, dr. Ficsor Mihály, dr. Gonda Imre,
Hajdú Judit, dr. Lábod Péter, dr. Tószegi Zsuzsanna, Végh László*

9. (119.) ÉVFOLYAM 3. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

9. (119.) ÉVFOLYAM 3. SZÁM

2014. június

Mészáros Eleonóra, dr. Molnár István

Patent thickets – kalandtúrák a szabadalmi bozótok útvesztőjében

Dr. Gödölle István

A korábbi védjegy mint lajstromozást gátló és törlési ok – 1. rész

Schwertner Nikolett Beatrix

A zeneművek szerzői jogi szabályozása egy zeneszerző szemszögéből

Dr. Vida Sándor

Védjegybejelentés oltalma – emberi jogi eszközökkel?

A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmányai a szerzői jog digitális világhoz való alkalmazkodásáról. Szakértői elemzés a szerzői jogi jogérvényesítésről

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

TARTALOM

<i>Mészáros Eleonóra,</i> <i>Dr. Molnár István</i>	Patent thickets – kalandtúrák a szabadalmi bozótok útvesztőjében 5
<i>Dr. Gödölle István</i>	A korábbi védjegy mint lajstromozást gátló és törlési ok – 1. rész 25
<i>Schwertner Nikolett Beatrix</i>	A zeneművek szerzői jogi szabályozása egy zeneszerző szemszögéből 66
<i>Dr. Vida Sándor</i>	Védjegybejelentés oltalma – emberi jogi eszközökkel? 87
A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmányai a szerzői jog digitális világhoz való alkalmazkodásáról. Szakértői elemzés a szerzői jogi jogérvényesítésről 103	
<i>Dr. Palágyi Tivadar</i>	Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről 129
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből 171	
Könyv- és folyóiratszemle 200	
Summaries 227	

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

<i>Eleonóra Mészáros</i>	Patent thickets – adventure tours in the labyrinth of	
<i>Dr István Molnár</i>	the patent bushes	5
<i>Dr István Gödölle</i>	Earlier trademarks as grounds for refusal or invalidity – Part 1	25
<i>Nikolett Beatrix Schwertner</i>	Regulation of music works by copyright from the point of view of a composer	66
<i>Dr Sándor Vida</i>	Defending a trademark application by human rights?	87
Studies of the Body of Experts on Copyright on the adjustment of copyright to the digital world. Expert analysis on the law enforcement in the field of copyright		103
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	News in the field of industrial property protection abroad	129
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright		171
Review of books and periodicals		200
Summaries		227

PATENT THICKETS – KALANDTÚRÁK A SZABADALMI BOZÓTOK ÚTVESZTŐJÉBEN

1. Bevezetés

A jelen mű a felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyam lezárásaként született szakdolgozatból származik. A téma, amelyet választottunk, a „szabadalmi bozótokként” fordítható „*patent thickets*”-jelenség. Ennek kiváltó okai, makrogazdasági konzekvenciái és a jogi kezelésével kapcsolatos néhány megfontolás a magyar nyelvű szakirodalomban és a magyar szerzők körében viszonylag kis figyelmet kap. Ugyanakkor a témaválasztást indokolja, hogy a szabadalmi bozótok minden szabadalmi rendszerben jelen vannak, és úgy véljük, hogy vannak nagyon kedvezőtlen, a szabadalmi rendszerek diszfunkcionalitására is vezető hatásai. Ezek a hátrányos hatások a szabadalmi rendszerek azon érdekcsoportjainál, akik vagy amelyek egyébként sem képesek kellően profitálni a szabadalmi rendszerek által biztosított monopoljogból, fokozottabban érvényesülnek.

Munkánk során megpróbáltuk a szabadalmi bozót jelenségét definiálni, valamint körüljárni a következő hipotéziseket.

- A szabadalmi bozótok jelensége negatív hatással van a vállalatok és egyes nemzetgazdaságok versenyképességére.
- Ezek a negatív hatások közgazdasági és jogi kontextusban egyaránt értelmezhetők.
- Normatív beavatkozások képesek ezeket a negatív hatásokat mérsékelni.

Munkánk megírásához, valamint a fenti hipotézisek valóságtartalmának becsléséhez a szakirodalom feldolgozásán alapuló módszert, valamint saját elgondolásaink, spekulációink levezetését alkalmaztuk.

A téma részletes ismertetését a szakirodalomban fellelhető definíciók bemutatásával, valamint a szakirodalmi definícióknak munkadefiníciókkal történő összevetésével kezdjük. A szakirodalom bemutatása során kitérünk arra, hogy a fellelt megközelítések a későbbiekben ismertetett előzetes megfontolásainkat figyelembe veszik-e. Végül ismertetjük a bevezetés és a szakirodalom fényében a témával kapcsolatos megfontolásainkat, valamint a fenti hipotézisekkel kapcsolatban kialakult végső, leginkább magánvéleménynek nevezhető, magyarázatokkal ellátott álláspontunkat.

2. A szabadalmi bozót mint jelenség

2.1. Munkadefiníció

Mi is a szabadalmi bozót? Képzeljünk magunk elé egy bozótost, ahol a bokrok sűrű, tövises ágai között szinte lehetetlen úgy átjutni, hogy ne szenvedjünk el számos sérülést. A szabadalmi bozót is igen hasonló képet mutat.

A kifejezés olyan problématerületre világít rá, ahol egy új *piaci belépő* számos nehézséggel szembesül, ha már létező szellemi tulajdon-védelmi jogokkal övezett technológiai területen kísérel meg fejleszteni. Az elmúlt évtizedek egyre növekvő szabadalmaztatási aktivitása, valamint a növekvő technológiai komplexitás jelentős változásokat eredményezett a gazdálkodási környezetben; a szabadalmi bozótokat tekinthetjük ennek egyfajta megtestesítőjeként, mondhatni tüneteként.

A szakirodalomban fellelhető definíciós megközelítések ismertetését megelőzően, a téma elhelyezése céljából előjáróban és munkadefinícióként szabadalmi bozótoknak azt a jelenséget tekintjük, amely szerint *egy időben több szabadalmi bejelentés, rosszabb esetben több szabadalom is erősen átfedő oltalmi körrel rendelkező oltalmi igényt tartalmaz, egy szellemi alkotásra vonatkozó, párhuzamos oltalmi igényt vagy oltalmat eredményezve.*

Szeretnénk leszögezni, hogy az igénypontokban foglalt oltalmi igénynek a technika állásától való teljes szeparálása lehetetlen és szükségtelen követelmény lenne, és a normatív jog rendelkezik is ennek a technikai vagy érdemi átfedésnek a kezelésére irányuló megoldással. A szabadalmi igénypont tudniillik eleve tárgyi körből és jellemző részből áll, ahol a tárgyi kör a technika állását, a jellemző rész pedig az új jellemzőket foglalja magában. Ezt nem is kell szabadalmi bozótnak tekinteni, hiszen két igénypont azonos tárgyi körben egymásra semmilyen jellemzőben nem hasonlító megoldásokat is magában foglalhat [pl. *a*) gyógyszerhatóanyag, azzal jellemezve, hogy benzolgyűrűn R1 és R2 funkciós csoportokkal rendelkezik; *b*) gyógyszerhatóanyag, azzal jellemezve, hogy 12 aminosavból álló peptidláncában ez és ez az aminosavak sorrendje stb.].

Eltérő helyzetet jelent az az eset, amikor a két találmány közül az egyik ún. javítási találmány, azaz egy korábbi, még le nem járt szabadalommal rendelkező megoldás továbbfejlesztéséből származik. (A témáról részletesen írt Molnár István.¹) Ebben az esetben már jelentős átfedés van a két oltalmi igény között, amit azonban a legtöbb szabadalmi jog a függő szabadalom (és szabadalmi kényszerengedély) intézményével megnyugtatóan tud kezelni. A szabadalmi bozótok problematikus és a munkánkkal is elemzett része az a jelenség, amikor *a két szabadalmi bejelentés vagy szabadalom viszonyában nem lelhető fel a korábbi megoldáshoz képest a javítási célzat, és az egyébként egyértelműen meglévő át-*

¹ Molnár István: Szabadalmi anyagi jogi problémák és megoldási elképzelések közfinanszírozású kutatóhelyeken. Doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1426/1/Phd2010_v26_2012_02_12.pdf, 2012; letöltve: 2013. május 2.

fedést a szabadalmi eljárás alatt bármilyen okból nem tárták fel, vagy az átfedés feltárása az igénypontok megfogalmazása következtében szinte lehetetlen, illetve indokolatlan mértékű erőfeszítést kívánna meg. (A jelenség egyébként azóta ismert, amióta a szabadalmi rendszerek léteznek: a leggondosabb elbírálási gyakorlat mellett sem lehetséges az egyszerre létező oltalmak kiiktatása. Ennek a gazdaságra gyakorolt negatív hatása csak akkor érvényesül, ha tömegesen, esetleg eredetileg is nagy erőfőlénnel rendelkező szabadalmasoknál jelentkezik; az elszórtan előforduló átfedés a jogérvényesítés szempontjából azonos erőforrások birtokában, nagyjából azonos esélyekkel induló gazdasági szereplők érdekkonfliktusában a megsemmisítés és az azzal analóg intézmények segítségével megfelelően kezelhető.)

A fentieket összefoglalva és pontosítva a munkadefiníciónk: a szabadalmi bozótok problematikus esetkörét definiálhatjuk úgy, hogy *olyan jelenség, amikor két vagy több különböző elsőbbségű, megadott szabadalomban legalább egy találmány vagy kiviteli alak egyaránt oltalomban részesül.* Ez a szabadalmi jog általános szabályai szerint nem fordulhatna elő.²

2.2. Szakirodalmi definíciók

A szabadalmi bozótok jelenségére legszélesebb körben alkalmazott szakirodalmi definíció Shapiro³ megfogalmazása. Vagyis a szabadalmi bozót nem más, mint *átfedő szellemi tulajdon-védelmi jogok sűrű hálójá, amelyen keresztül utat kell törnie a vállalkozásnak annak érdekében, hogy új technológiája valójában kereskedelmi hasznosításra kerülhessen.*

Fontos és egyben érdekes megjegyezni, hogy a meghatározás nem korlátozza a megközelítést oly módon, hogy a bozótnak egyetlen vagy kisszámú létrehozója, illetve tulajdonosa lehetne csak. Hasonló súllyal jelenik meg a probléma az ún. *töredezett technológiai területen*, ahol kis szabadalmasok nagy számban vannak jelen, illetve azokon a területeken, ahol nagy szereplők jelennek meg kis számban. Mindkét esetben kialakulhat szabadalmi bozót, amellyel meg kell küzdenie egy-egy új belépőnek piacra lépése, valamint működése érdekében.⁴

Habár Shapiro megfogalmazására az irodalom széles körben visszaautal, megállapítható, hogy a szabadalmi bozótok jelenségének *kiforrott definíciója és egységesen elfogadott tartal-*

² A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 8. § (1) A szabadalom a feltalálót vagy jogutódját illeti meg. (2) Amíg jogerős bírósági ítélet vagy hatósági határozat mást nem állapít meg, azt a személyt kell igényjogosultnak tekinteni, aki a találmányt korábbi elsőbbséggel jelentette be. (3) Ha többen közösen alkották a találmányt, a szabadalom a feltalálókat, illetve jogutódjaikat közösen illeti meg. Több igényjogosult esetén – ellenkező megjelölés hiányában – a szabadalmi igény részarányát egyenlőnek kell tekinteni. (4) Ha többen egymástól függetlenül alkották meg a találmányt, a szabadalom azt a feltalálót vagy jogutódját illeti meg, aki a találmányt korábbi elsőbbséggel jelentette be, feltéve, hogy e korábbi elsőbbségű bejelentést közzéteszik vagy annak tárgyára szabadalmat adnak.

³ Carl Shapiro: Navigating the Patent Thicket: Cross Licenses, Patent Pools, and Standard-Setting. In A. B. Jaffe, J. Lerner, S. Stern (Eds.): Innovation Policy and the Economy, Vol. 1. MIT Press., Boston, 2001, p. 119.

⁴ Patent thickets – An overview (Subject to peer review): <http://www.ipo.gov.uk/informatic-thickets.pdf>, letöltve: 2013. május 27.

ma még nem alakult ki, így olyan megállapításokkal is találkozhatunk, amelyek félrevezetőek lehetnek a téma alaposabb tanulmányozása nélkül. Hall et al.⁵ szerint a szabadalmi bozótok egy moduláris és komplex technológia komponenseit oltalmazó szabadalmakból állnak. A komponensek funkcionalitásában gyakran van részleges vagy teljes átfedés, és ez esetben az ezeket védő szabadalmak is átfedhetnek. Megállapításuk szerint ha *ezek az átfedő szabadalmak különböző vállalatokhoz tartoznak, kialakulnak a szabadalmi bozótok*. Félrevezető a definíció ezen megközelítése, hiszen ugyanazon funkciót a legkülönbözőbb műszaki megoldások is védhetik, és ezek esetében valóban előfordulhat átfedés, azonban a szabadalmi bozótokkal kapcsolatos problémakör központi elemét nem ez jelenti.

A további szakirodalmi definíciók két nagy csoportba rendezhetők. Azon megfogalmazások, amelyek a *tulajdonjogok töredezettsége* („*fragmented property rights*”) felől közelítik meg a problémát, a következők.

- Amennyiben több szervezet is birtokol olyan önálló szabadalmakat, amelyek összessége szükséges egy bizonyos technológiához, akkor versengő szellemi tulajdon-védelmi jogaik szabadalmi bozótot képeznek.⁶
- A szabadalmi bozótok olyan átfedő szellemi tulajdon-védelmi jogok összességét jelentik, amelyeket a töredezett technológiai piacok eredményeznek.⁷
- Egy szabadalmi bozót akkor jön létre, ha egy kereskedelmileg hasznosított termék egyes elemeit oltalmazó számos (mondhatni túl sok) szabadalmat különböző entitások birtokolnak. (Ezen definíció azonban nem ad precíz meghatározást arra vonatkozóan, hogy a kereskedelmileg hasznosított termék egyes elemeit birtokló hány különböző entitás szükséges egy szabadalmi bozót kialakulásához.)⁸

A megközelítések másik csoportját a *blokkoló szabadalmak* („*blocking patents*”) jelentik:

- Egy komplex technológia és a nagy volumenű szabadalmaztatás szabadalmi bozótokat hoz létre, amely átfedő szabadalmi jogok sűrű hálójaként határozható meg. A mértéke közvetlenül az egyik szabadalomnak a másik szabadalom általi blokkolására vonatkozó információból származik.⁹

⁵ Bronwyn Hall, Christian Helmers, Georg Von Graevenitz, Chiara Rosazza-Bondibene: A Study of Patent Thickets – Final report prepared for the UK Intellectual Property Office: http://elsa.berkeley.edu/~bhall/papers/HHvGR_Patent_Thickets_FIN_29Oct12.pdf, letöltve: 2013. május 27.

⁶ Gavin Clarkson, David Dekorte: The problem of patent thickets in convergent technologies. *Annals of the New York Academy of Sciences* 1093. évf., 2006, p. 181; Joel D'Silva: Pools, thickets and open source nanotechnology. *European Intellectual Property Review*, 31. évf. 6. sz., 2009, p. 300–306; i. m. (4).

⁷ Mahdiyeh Entezarkheir: Patent Thickets, Spillovers, and Market Value: Evidence from a Panel of US Firms 1, https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=IIOC2009&paper_id=165; i. m. (4).

⁸ Adam Mossoff: The Rise and Fall of The First American Patent Thicket: The Sewing Machine War Of The 1850s. *Arizona Law Review*, 53. évf., 2011, p. 165; i. m. (4).

⁹ Georg von Graevenitz, Stefan Wagner, Dietmar Harhoff: How to measure patent thickets – A novel approach. Discussion paper: pub.ub.uni-muenchen.de/10962/2/vonGraevenitz_Harhoff_Wagner_09.pdf; i. m. (4).

- A szabadalmi bozót kiegészítő szabadalmi jogok sűrű és átfedő halmaza, amelynek legalább egy eleme blokkolja egy innovatív termék gyártását. (A blokkoló szabadalmat a szabadalmi bozót esetében lényegében azon szabadalmas birtokolja, aki számára stratégiai érték származik abból, hogy a kiegészítő szabadalmak tulajdonosait, valamint a szabadalom által képviselt tényleges érték létrejöttét akadályozza.)¹⁰

A szabadalmi bozót jelenségére olyan alternatív kifejezések is használatosak, mint például a „szabadalmi ár” („*patent floods*”), valamint a „szabadalmi klaszterek” („*patent clusters*”).¹¹

2.3. A definíciók összevetése

A szakirodalmi definíciók kutatása és rendszerezése során arra a megállapításra jutottunk, hogy azok a szabadalmi bozótokat nem szabadalmi jogi oldalról közelítik meg, hanem a jelenséget sokkal inkább annak szűken vett piaci jelentősége és hatásai alapján igyekeznek megragadni, mondhatni egyfajta közgazdasági megközelítést alkalmaznak. Ugyanakkor megállapítható, hogy a definíció és a fogalmi rendszer egyelőre nem nevezhető kiforrott-nak, és igényelné egy, a területen alkalmazott terminológiának megfelelő, általánosan elfogadott megfogalmazás kialakítását.

Az egyes definíciók különböző aspektusokból világítják meg a szabadalmi bozótok jelenségét, így egységesen használt, közös fogalmi elemek nélkül egyes esetekben még félrevezetőek is lehetnek.

Az előzőekben említett megközelítési eltérés miatt az egyes definícióknak a munkadefiníciónkkal történő összevetése során természetesen csak néhány azonos pontot találtunk. Ilyen az, hogy a szabadalmi bozótokat nem jellemzi az, hogy pontosan hány szereplőjük van, tudniillik akár két szabadalmas is létrehozhat már szabadalmi bozótot. Továbbá hasonlóságot azonosítottunk a definíciókban használt „átfedő” kifejezés vonatkozásában, hiszen a problématerület lényegi elemét képezi az, hogy egy oltalmazott megoldás (találmány, kiviteli alak) kereskedelmi hasznosítása a versenytársak szabadalmi jogainak megsértése nélkül elképzelhetetlen.

3. A szabadalmi bozótok mérése

Habár, ahogy az előzőekben bemutattuk, több szakirodalmi forrásban szerepelnek a szabadalmi bozótok fennállását és fontosságát hangsúlyozó gondolatok, azonban azok létezését és kiterjedését mérő módszereket már csak elvétve találhatunk. Az alábbiakban a legrelevánsabb irodalmat ismertetjük, amely egy, a szabadalmi bozótok sűrűségének mérésére

¹⁰ Eric van Damme, Simone Keunen: Detecting Patent Thickets in Intellectual Property Office (2011) in i. m. (4).

¹¹ I. m. (4).

szolgáló módszert, valamint ehhez kapcsolódóan a szabadalmi adatokat használó algoritmust ír le.

Von Graevenitz et al.¹² módszere közvetlenül az egymást blokkoló szabadalmakról szóló információhoz kapcsolódik. A blokkoló szabadalmak kiemelt kezelését indokolja, hogy ezek akár teljes technológiákat is korlátozhatnak.¹³ A szabadalmi bozótok növekedése számos kérdést vetett fel, valamint több törvényhozói kezdeményezést indukált az Egyesült Államokban és Európában egyaránt.¹⁴ Az ezekhez kapcsolódó viták során nyújthatnak a döntéshozók számára fontos kiindulási alapot egy olyan módszer outputjai, amely transzparens módon képes mérni a szabadalmi bozótok kialakulását és fejlődését.

A szerzők algoritmusai az Európai Szabadalmi Hivatal újdonságkutatási jelentéseiben megjelenő hivatkozások osztályozását felhasználva méri a szabadalmi bozótok sűrűségét. Az újdonságkutatási jelentésekben megjelenik a bejelentésben foglalt találmány szabadalomképességéhez kapcsolódó technika állása, valamint tartalmazza a korábbi szabadalmak és nem szabadalmi források listáját.

A módszer olyan helyzetek („constellations”) azonosítására alkalmas, amikor három szereplő (szabadalmas) mindegyike rendelkezik olyan szabadalmakkal, amelyek a másik két szereplő szabadalmait blokkolják. Az ilyen helyzeteket a szerzők „triásznak” („triple”) nevezték el. Az 1. sz. ábrán példát láthatunk az egyszerű, a kétoldalú és a „triász” blokkolásra is.

Annak a valószínűsége, hogy egy „triász” bármely két szereplője között fennálló blokkoló viszony feloldásra kerüljön, a harmadik szereplő cselekményeitől függ. Ennélfogva az az alkuozás, amellyel egy „triász” szereplői szembesülnek, nem oldható meg páronkénti, bilaterális alkuk sorával, és a blokkoló viszonyok feloldása is jóval bonyolultabb, mint a bilaterális kapcsolatok esetében. Ez jelentősen megnöveli a szereplők tranzakciós költségeit is.

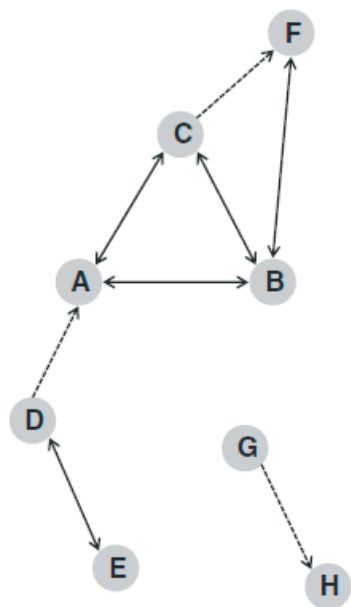
¹² Georg Von Graevenitz, Stefan Wagner, Dietmar Harhoff: How to measure patent thickets. *Economics Letters*, 111. évf. 1. sz., 2011, p. 6–9.

¹³ Erre kiváló példák a szakirodalomban is említett korai viták a Texas Instruments és számos japán félvezetővel foglalkozó vállalkozás között a „Kilby-” szabadalommal kapcsolatban, vagy akár az Intel és az Intergraph vitája a Clipper processzorokhoz kapcsolódó szabadalmak felett. Forrás: Von Graevenitz, Wagner, Harhoff: i. m. (12).

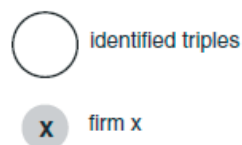
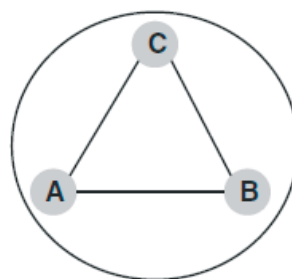
¹⁴ „United States, there have been repeated, yet hitherto unsuccessful attempts to change patent law, witness the Patent Reform Acts of 2005 (HR 2795), 2007 (HR 1908, S.1145) and 2009 (S. 515/S. 610/HR 1260). Both the US Patent and Trademark Office and the European Patent Office recently overhauled their fee structures and rules in order to discourage excessive patent filings” in Von Graevenitz, Wagner, Harhoff: i. m. (12).

Existing Structure

-----> unilateral references
 <-----> bilateral references

Identified Structure

———— mutual blocking relation

1. ábra: Szabadalmasok között fennálló egy-, két-, illetve háromoldalú blokkoló viszonyok¹⁵

Arra a kérdésre, hogyan is kell, illetve célszerű az érintetteknek viselkedniük ilyen helyzetben,¹⁶ a szerzők a szabadalmasok közötti viszonyok tisztázásán keresztül látnak választási lehetőséget. A módszer a válasz érdekében feltérképezi azokat a vállalkozásokat, amelyek olyan szabadalmakkal rendelkeznek, amelyek korlátozzák egy adott, központi szereplő szabadalmainak terjedelmét, valamint megvizsgálja, hogy ezen szereplő szabadalmi korlátozzák-e a más szereplők szabadalmait.

Azáltal, hogy egy adott technológiai terület „triászait” azonosítjuk és megszámloljuk, meghatározható a szabadalmi bozót sűrűsége. A módszer a szabadalmi adatokra mint hálózati adatokra tekint, habár a szerzők is megjegyzik, hogy ez a szabadalmi információk nem túl gyakori elemzési módja és területe.

¹⁵ Von Graevenitz, Wagner, Harhoff: i. m. (12).

¹⁶ Az adott helyzet mindig kétoldalú: mások hogyan befolyásolhatják az adott érintett vállalkozását, valamint ők milyen hatással vannak másokra.

A szerzők utalnak Milo et al. „triászokról” szóló definíciójára,¹⁷ és a „hálózati motívumok” („*network motif*”) analógiájának vizsgálatából indulnak ki. A „triászok” szabadalmi információk segítségével történő azonosítására a következő algoritmust dolgozták ki:

1. lépés: a szabadalmakat részhalmazokra bontják az OST-INPI/FhG-ISI¹⁸ technológiai nomenklátúra alapján.

Majd minden egyes technológiai területre vonatkozóan:

2. lépés: azonosítják azokat a vállalkozásokat, amelyek szabadalmait „X” vagy „Y” jelzettel látták el egy adott vállalkozás esetében;
3. lépés: összeállítanak egy olyan rendezett listát, amely a vállalkozások tekintetében olyan párokat tartalmaz, amelyek esetében az egyik vállalkozás a másik egy vagy több szabadalmát blokkolja;
4. lépés: azonosítanak minden olyan párt, ahol mindkét tag blokkolni tudja a másik legalább egy szabadalmát;
5. lépés: azonosítanak minden olyan három vállalkozásból álló csoportot, amelyek tartalmaznak – az egymást kölcsönösen blokkoló vállalkozások alcsoportjából származó – kölcsönösen blokkoló vállalkozáspárokat.

A módszer egy adott technológiai területen, egy adott időintervallumban megjelenő „triászok” számát adja meg.

A szerzők a módszer gyakorlati tesztelése során, az algoritmus 2. lépésében minden egyes „blokkolt” esetben figyelembe vett blokkoló vállalkozások számát korlátozták. Így csökkentették a számítógépes terhelést, és elősegítették a legfontosabb blokkoló viszonyokra történő fókuszálást.

Annak szemléltetésére, hogy a szabadalmi sűrűség mérésére használt „triászok” módszerre alkalmas a szabadalmi bozótok azonosítására, az Európai Szabadalmi Hivatalhoz 1980 és 2003 között benyújtott szabadalmi bejelentéseket használták információforrásként. Az adatokat a PATSTAT adatbázis (*EPO Worldwide Patent Statistical Database*) 2006. szeptemberi adatállományából nyerték. Az alábbi eredményekre jutottak.

¹⁷ “Recently, Milo et al. (2002) show that triples (triads) are a form of ‘network motif’, which arises in the World Wide Web, indicating that triad counts capture information about the nature of the web that is nonrandom.” “A network motif is defined as a recurring, significant pattern of interconnections in a network.” R. Milo, S. Shen-Orr, S. Itzkovitz, N. Kashtan, D. Chklovskii, U. Alon: Network motifs: simple building blocks of complex networks. *Science* 298. évf. 5594. sz., 2002, p. 824–827; Von Graevenitz, Wagner, Harhoff: i. m. (12).

¹⁸ L. Using patent data as science and technological indicators. Patent Manual. OECD, 1994.

Technology area	Patent	Triples				
	Applications	Mean	Median	Min.	Max.	Classification
Electrical machinery, electrical energy	3790	18.79	19	0	42	Complex
Audiovisual technology	2377	93.68	116	0	148	Complex
Telecommunications	4979	78.01	88	0	166	Complex
Information technology	3047	47.53	55	0	73	Complex
Semiconductors	1740	52.72	57	1	91	Complex
Optics	2684	46.57	47	0	77	Complex
Analysis, measurement, control	3662	5.45	3	0	21	Complex
Medical technology	1666	3.15	3	0	8	Complex
Nuclear engineering	281	0.8	1	0	4	Complex
Organic fine chemistry	4816	5.51	3	0	19	Discrete
Macromolecular chemistry, polymers	3167	16.92	15	1	38	Discrete
Pharmaceuticals, cosmetics	2979	2.78	3	0	8	Discrete
Biotechnology	1902	0	0	0	0	Discrete
Agriculture, food chemistry	451	0.06	0	0	1	Discrete
Chemical and petrol industry	2245	10.89	10	0	22	Discrete
Chemical engineering	1317	1.06	1	0	3	Discrete
Surface technology, coating	1529	2.67	2	0	9	Discrete
Materials, metallurgy	1869	1.95	1	0	6	Discrete
Materials processing, textiles, paper	2150	3.28	3	0	9	Discrete
Handling, printing	2088	15.9	9	0	50	Discrete
Agricultural and food processing	303	0.33	0	0	2	Discrete
Environmental technology	477	3	0	0	15	Complex
Machine tools	942	1.55	1	0	5	Complex
Engines, pumps and turbines	1559	18.53	13	0	69	Complex
Thermal processes and apparatus	587	0.29	0	0	2	Complex
Mechanical elements	1583	1.77	1	0	7	Complex
Transport	2114	12.89	12	0	50	Complex
Space technology, weapons	199	0	0	0	0	Complex
Consumer goods	1171	0.58	0	0	4	Complex
Civil engineering, building, mining	688	0	0	0	0	Complex

2. ábra: 1980 és 2003 közötti szabadalmi bejelentések és a „triászok” megoszlása¹⁹¹⁹ Von Graevenitz, Wagner, Harhoff: i. m. (12).

A szerzők azokat a területeket, ahol nagy számban fordulnak elő „triászok”, „komplex” („*complex*”) területeknek nevezik, míg azokat, ahol a számuk lényegesen alacsonyabb, „diszkrét” („*discrete*”) területeknek. A korábbi várakozásoknak megfelelően úgy találták, hogy „komplex” terület például a telekommunikáció, a félvezetők, az információs és audio-vizuális technológiák területe stb.

Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy a módszer alkalmazhatóságát korlátozza, hogy meg lehetőségen komplex és nagy számítási kapacitást igényel. Azonban bizonyos korlátozások mellett alkalmas hátteret biztosíthat a szabadalmi bozótokkal kapcsolatos további vizsgálatoknak.

4. A szabadalmi bozótok hatásai

Munkánk következő részében a szabadalmi bozótok hatásaira kísérelünk meg rávilágítani. Vizsgálatunk mind jogi, mind közgazdasági aspektusokra kiterjed. A fogalom definiálása során már megállapítható volt, hogy az ösztársadalmi hasznosság sérül, amennyiben a piacon szabadalmi bozótok jelennek meg. Azt, hogy hol és milyen karakterrel jelennek meg a jelenség által keltett diszfunkciók, az alábbiakban részletezzük.

A tudományos irodalom számos olyan technológiai területre világított rá, ahol szabadalmi bozótok léteznek,²⁰ és különösen nagy hatással bírnak, ezek:

- a félvezetők;
- a biotechnológia;
- a számítógépes szoftverek;
- az online kereskedelem;
- a nanotechnológia;
- a telekommunikáció;
- a gyógyszergyártás.

A szabadalmi bozótok mindenekelőtt *jogbizonytalanságot* okoznak. A szabadalmi oltalom tulajdonjogi karakterét vizsgálva elmondhatjuk, hogy a szabadalmi bozótok olyan helyzetet teremtenek, mintha két vagy több tulajdonos egyaránt közhitelű okirattal tudná bizonyítani a kizárólagos (abszolút) tulajdonjogát ugyanazon dolog felett.²¹ Ehhez képest igencsak meglepő, hogy a szabadalmi ágazatban érdekelt szereplők közül néhány (itt elsősorban a nagyipari, sok szabadalommal rendelkező érdekcsoportokra, a szabadalomengedélyezési hatóságokra, valamint az ún. nem hasznosító entitásokra²² gondolunk), meglehetősen megértést tanúsít a jelenséggel mint „elkerülhetetlen negatívummal” szemben. Közülük többen

²⁰ I. m. (4).

²¹ Ez esetben a tulajdonjogi karakter alatt vesszük figyelembe azt, hogy a szabadalmi oltalom piaci monopoljogot keletkeztet, vagyis a szabadalmas a piac egy meghatározott részét „birtokolja”.

²² Non-practicing entities, ismertebb nevükön patent trollok. A témát lásd bővebben például: *Frauke Rüther*: Patent Aggregating Companies: Their strategies, activities and options for producing companies. Doctoral thesis, University of St. Gallen, Springer Gabler, 2012, p. 41–45.

és mások is úgy látják, hogy a szabadalmi bozótok nem önmagukban jelentenek problémát, hanem más jelenségek kísérőjelenségei.²³

Ebben a formában ezzel nem feltétlen értünk egyet, és a téma részletesebb diszkussziójakor, a későbbiekben ki fogunk térni az ellenérveinkre. Azon túl, hogy a jogtulajdonosok maguk is szükségszerűen vitás helyzetbe kerülhetnek egymással, amit ugyanakkor klasszikus bitorlási tényállással nem lehet jellemezni, a jogbizonytalanság további üzleti vagy tulajdonképpen mikroökonómiai szinten tapasztalható. Negatív kísérőjelensége, hogy az iparitulajdon-jogokat tiszteletben tartani szándékozó *új piaci belépő nem tudja, nem tudhatja, hogy kitől kérjen hasznosítási engedélyt* (adott esetben kényszerengedélyt) a megoldásra. Ugyanakkor az ilyen esetben teljességgel elképzelhetetlen, hogy egyszerre több személynek is fizessen ugyanazon technológiai megoldás hasznosítási jogáért. Ez egyúttal egy igazságtalan helyzetet teremt, és mind jogi, mind gazdasági versenykorlátot állít a technológia alapú piacokon, és mint ilyen súlyos *támadás a vállalkozás szabadsága ellen*.

Ez a versenyellenesség *különösen nehéz helyzetet teremt a jogérvényesítés szempontjából* kiszolgáltatott, tökeszegény *kis- és közepes vállalkozások* esetében. Ez pedig máris előre vetít egy makroökonómiai következményt: azok a *régiók vagy államok*, amelyek történelmi, gazdaságföldrajzi stb. helyzetüknél fogva szinte csak vagy javarészt a kis- és közepes vállalkozások által megteremtett gazdasági értékre számíthatnak hosszú távon, *maguk is jelentős hátrányt szenvednek* a megfelelő profitot realizálni, munkahelyet teremteni, fejleszteni, társadalmi többlétszerepet vállalni képtelen *kis- és közepes vállalkozások adóbevételeinek elmaradása*, adott esetben az előbb említett funkcióknak az állami pótlására fordított többletköltségek *miatt*. A szabadalmi bozótok által teremtett zavaros helyzet kihasználása, a visszaélésszerű joggyakorlás (amely egyébként sokkal kevésbé klasszikus polgári jogi jelentéstartalmú joggal való visszaélésként²⁴ és inkább rendszerhibaként értékelhető, amit minden egyes szereplő a lehetőséghez képest a saját javára kíván fordítani) további, a napi üzletmenetet és az innovációs láncolat egészét, mondhatni az innovációs rendszer egészét hátrányosan befolyásoló következményei, hogy az a *vállalkozás* is, amely egyébként alapvetően nem kíván hasznosítási szerződést kötni és technológiát vásárolni, *csak jelentős* – esetenként indokolatlan mértékű – többlet-erőfeszítés és *ráfordítás árán képes csak megállapítani, hogy*

²³ Például az Európai Szabadalmi Hivatal szabadalmi bozótokról szóló workshopjának jelentésében is olvashatunk arról, hogy nincs egyetértés abban a tekintetben, hogy a szabadalmi bozótok önmagukban jelentenek-e problémát. („Finally, the group tackled prescriptive aspects. There was a lively discussion on whether patent thickets are a problem per se. While there was no clear answer to that, participants did agree that patent thickets appear to be closely related to the management of innovation and its complexity.”) Report of Workshop on Patent Thickets initiated by the EPO Economic and Scientific Advisory Board. 2012. szeptember 26., Leuven: [http://documents.epo.org/projects/babylon/eponot.nsf/0/B58781F239B083CEC1257B190038E433/\\$FILE/workshop_patent_thickets_en.pdf](http://documents.epo.org/projects/babylon/eponot.nsf/0/B58781F239B083CEC1257B190038E433/$FILE/workshop_patent_thickets_en.pdf), letöltve: 2013. május 22.

²⁴ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. IV. törvény 5. § (1) A törvény tiltja a joggal való visszaélést. (2) Joggal való visszaélésnek minősül a jog gyakorlása, ha az a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra irányul, különösen ha a nemzetgazdaság megkárosítására, a személyek zaklatására, jogaik és törvényes érdekeik csorbitására vagy illetéktelen előnyök szerzésére vezetne.

mások jogainak sérelme nélkül kezdhet-e hasznosítási cselekménybe („freedom to operate”). Ennek a kockázatnak az általános befektetési kockázatra gyakorolt negatív (növelő) hatása miatt az innovációs folyamatokban elengedhetetlen kockázattőke-befektetési folyamat egyes szereplők (korai fázisú innovátorok) irányába lelassulhat vagy megállhat, egészében véve pedig más irányba eltolódva²⁵ az innovációs folyamat egészében torzulásokat okozhat.

A vállalkozások által végrehajtott innováció folyamataira és ezen keresztül a nemzetgazdaságok versenyképességére gyakorolt negatív hatások után a szabadalmi bozótoknak a szabadalmi rendszerre mint közhitelű, közbizalmi rendszerre és annak funkciójára, társadalmi elfogadottságára gyakorolt negatív hatásaira térünk át. A szabadalmi rendszerek a szabadalmi jog közzétételi intézménye következtében – összhangban a szabadalmi jog történelmileg kialakult társadalmi szerződésében vállalt információmegosztási kötelezettséggel – fontos információforrásként szolgálnak a társadalom legkülönbözőbb rétegei számára. Ezen rétegek közül a legfontosabbak az innovatív megoldások adaptálására és továbbfejlesztésére kész gazdálkodó szervezetek, vállalkozások, de idetartoznak a gazdasági hasznosítást nem tervező magánszemélyek, kutatók vagy akár a kutatóintézetek is. A szabadalmi adatbázisokban – örvendetes módon a technológiai fejlődésnek köszönhetően egyre szélesebb körben és egyre könnyebben – hozzáférhető technológiai információ nem csak a védett jogok terjedelmének megállapításához szükséges, ahogyan a szabadalmi információ műszaki része sem csak védett jogokat tartalmaz (lásd pl. az oltalmi igényvel nem fedett kitanítás vagy a lejárt vagy más okból megszűnt oltalmakat alátámasztó teljes műszaki információ).

A szabadalmi rendszerek információmegosztó funkcióját tehát továbbra is nagyon komolyan kell venni. A szabadalmi bozótok létrejöttét azonban éppen az átfedések maszkírozását szolgáló zavaros megfogalmazások, műszakilag nem egyértelmű kitanítások, ugyanazon dologra vonatkozó, ésszerűtlenül eltérő terminológia alkalmazása kíséri, ez pedig súlyosan károsítja a közpénzen fenntartott szabadalmi rendszerek információszolgáltató funkcióját. Ez a fajta hátrány napjainkban a legkevésbé sem alkalmas időpontban éri az információszolgáltató szabadalmi rendszert. A szabadalmi információforrásokat ugyanis lényegében mind ismertségükben, mind elismertségükben utolérték a nem szabadalmi műszaki információforrások, amelyek klasszikusan ágazati szaklapokat és a nyomtatott szakirodalmat jelentették, és amelyek ezekben a formájukban aligha vehették fel a versenyt a gyors és folyamatos szabadalmi közzététellel. Ennek az időszaknak azonban drámai hirtelenséggel vége lett az elmúlt évtizedben, és a műszaki szakirodalom elképesztő sebességű koncentrációjának és a technológiaváltás következtében rendkívül kényelmes és flexibilis hozzáférhetőségének lehetünk tanúi. A jelenséget tovább erősíti az ún. *Open Access*, a szabad hozzáférés mozgalmának induló, mára konszenzusos politikai támogatást élvező jelensége,²⁶ amely a műszaki információhoz való hozzáférés gazdasági és időbeli korlátainak gyors leépítése mellett titkolatlanul és

²⁵ Ezen jelenség magyarázhatta azt, hogy a 2000-es évek elején hazánkban a kockázati tőke lényegében teljesen kikerülte a korai fázisú innovatív vállalkozásokat.

²⁶ Az *Open Access* témáról és annak hatásairól szóló részletes feldolgozás olvasható Molnár: i. m. (1).

hangsúlyosan iparitulajdonjog-ellenes álláspontot képvisel. (Fontos azonban megjegyezni, hogy mindeközben nem nyújt az innováció finanszírozásához kétségtelenül szükséges és az ipar egyre növekvő KFI-ráfordításainak motiválására értékelhető alternatívát.) Ebben a környezetben a szabadalmi rendszerek a legkevésbé sem engedhetik meg maguknak a legkisebb mértékben is *megkérdőjelezhető vagy sérült információszolgáltató funkciót*.

A szabadalmi bozótok egyúttal *csökkentik a szabadalmi eljárások hatékonyságát* is. Az inflálódo szabadalmi információ egyre növekvő és indokolatlan mértékű erőfeszítéseket megkívánó kutatómunkát ró az eljáró hatóságokra. A kutatási „rabló-pandúr” játékban a terminológia megváltoztatásából származó lépéselőny pedig mindig a bejelentői oldalon van.²⁷ Ezzel kapcsolatban értékelhető szankciót a szabadalmi jogok nem mutatnak fel, bár ha belegondolunk, például az Európai Szabadalmi Egyezmény 84. cikke szerinti „*clarity*” és „*conciseness*” követelményei értelmezhetők lennének a tudomány és technika állása szerinti legésszerűbb terminológia alkalmazásának megkövetelésére is. A *szabadalmi rendszer* aligha visszafordítható *globalizációjával a bizonytalanságok és hibák multiplikálódnak és átadódnak*, valamint a *piaci szereplők egyes csoportjainak és bizonyos gazdaságföldrajzi egységeknek a kiszolgáltatottsága tovább nő*. Ezen kiszolgáltatott érdekcsoportok közül a kis- és közepes vállalkozások ismét megkülönböztetett szereppel bírnak, és így lényegében nem profitálnak a szabadalmi rendszerek működéséből, ugyanakkor a rendszerek fenntartásához arányaiban nagyobb mértékben járulnak hozzá. A hatékonyság csökkenése rossz minőségű megadott szabadalmakban, a megadás utáni eljárások megnövekedett számában és költségében, az engedélyezési idő növekedésében, a kutatásra rendelt humán erőforrás költségének növekedésében stb. nyilvánul meg. Ez a *jelenség aligha erősíti az állampolgárok és a gazdasági szereplők szabadalmi rendszerekkel szembeni bizalmát*, a szemükben a szabadalmi rendszerek számos esetben már így is a termékek árának növekedéséért és a piaci verseny korlátozásáért felelős intézményekként jelennek meg.

5. Az egyes érdekcsoportok viszonyulása a szabadalmi bozótok jelenségéhez

Hogyan viszonyulnak a szellemi tulajdon-jogokban érdekelt piac szereplői az előzőekben részletezett jelenséghez és annak következményeihez? A *nagyipar* a szabadalmi rendszerek fő felhasználója és finanszírozója. Szereplői a tág oltalmi körben érdekeltek akár még a szabadalmak minőségének a rovására is, ellenkező esetben állandó és vesztes küzdelemre lennének kényszerítve a kerülő szabadalmakra specializált fejlesztőkkel és szabadalmasokkal.

²⁷ A jelenségnek egy másik vetülete is van. Annak érdekében, hogy biztosítsák az igénypontok tiszta és precíz megfogalmazását, már eleve egy speciális terminológiát fejlesztettek ki, amely a tudományterület (technika) nyelvzetével együtt könnyen okozhat egy hétköznapi olvasó számára zavart a szabadalom által oltalmazott tényleges terjedelmet illetően. A terminológiai változatok jelentősen megnehezítik egy-egy szabadalom vagy szabadalomcsalád értékének meghatározását is, hiszen számos esetben nehezen állapítható meg, hogy többek között várható-e bitorlási perek az oltalmazott területet illetően, és ez jelentős belépési korlátot jelent egy új piaci szereplő számára – i. m. (4).

kal szemben. (A kerülő szabadalmakra még nem is olyan régen nemzetgazdaságok alapozódtak a kevésbé innovatív és versenyképes gazdaságföldrajzi régiókban és piacokon.) A nagyipar a szabadalmi bozótok problematikáját ritkán érzékeli, és ilyen esetekben is képes finanszírozni a konkrét probléma megoldását. *Száma a diszfunkcionális szabadalmi rendszer kevésbé rossz, mint a kerülő szabadalmakon alapuló.* Meg kell azonban jegyezni, hogy az indokolatlanul tág oltalmi kör valódi, kipróbált kiviteli alakot, ténylegesen hasznosított találmányt, igazolt műszaki információt lényegesen kevesebbet tartalmaz, tehát a szabadalmi jog alapvető feltételeinek igen gyakran nem felel meg, ezért ezt a partikuláris gazdasági érdeket nem lehet igazolni.

A gazdasági szereplők speciális csoportját képezik a nem hasznosító entitások, közismert angol nevükön a *patent troll*ok (lásd a 13. lábjegyzetet). Ezek tág oltalmi körű, blokkoló szabadalmak begyűjtésében, majd bitorlási perek kilátásba helyezésével a ténylegesen hasznosító vállalkozások számára való értékesítésében érdekeltek. A szabadalmi jog terminológiájában a *troll* igenis hasznosít: hasznosításnak kell tekinteni ugyanis a hasznosítási jog más számára történő engedélyezését is.²⁸ A *troll* üzleti modelljét lehet kritizálni, lehet ellene központilag fellépni,²⁹ de tény, hogy ez az üzleti megoldás is – ahogy a gazdaság legtöbb ágában ez tapasztalható – az érdekek polarizációjának egy szélsőséges, ám nem illegális eredménye. Összefoglalóan megállapítható, hogy *a nem hasznosító entitás üzleti modellje a szabadalmi bozótok fenntartásában érdekelt.*

Azonban az érdekcsoportok széles köre szenved a szabadalmi bozótok jelenségétől. A *kis- és közepes vállalkozások* képtelenek megbirkózni a potenciálisan védett szabadalmi információ mennyiségével. Ebben a bizonytalan helyzetben ebből könnyen származhat szerencsétlen kimenetelű jogvita, amelynek következményei megfoszthatják az innovatív projekt sikerétől a vállalkozást, de adott esetben annak bezárásához is vezethetnek. Valójában ezeknek a védett jogoknak csak az innovatív beruházástól való visszatartó ereje nagy,³⁰ a védendő szellemi alkotás bennük – kellően elbújtatva – jóval kevesebb.

Speciális kisvállalkozások az ún. *start up* cégek, amelyek külső befektetés nélkül rendszerint növekedésre vagy éppen piacra jutásra képtelen, fiatal, tudásintenzív vállalkozások.

²⁸ A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 31. § Ha a szabadalmas a szabadalmi bejelentés napjától számított négy év, illetve – ha ez a hosszabb – a szabadalom megadásától számított három év alatt a találmányt az ország területén a belföldi kereslet kielégítése érdekében nem hasznosította, erre komoly előkészületet nem tett, és másnak sem adott hasznosítási engedélyt, az ezt kérelmező számára kényszerengedélyt kell adni, kivéve, ha a szabadalmas mulasztását igazolja.

²⁹ Hanula Zsolt: Jöhet a szabadalmi háború vége: http://index.hu/tech/2012/08/26/johet_a_szabadalmi_haboru_vege/, letöltve: 2013. május 26.

³⁰ Egy önálló termékkel kapcsolatban álló valamennyi szabadalom azonosítása gyakran meglehetősen sok kihívást tartogat. Az a komplex mód, ahogyan egy szabadalmat megszerkesztenek, gyakran eredményezi azt, hogy első pillantásra egy szabadalom kapcsolódó volta akár nem is látszik, azonban ha az igénypontokat alaposabban megvizsgáljuk, akkor akár már relevánssá is válhat. Egy bejelentés igénypontjainak értelmezése azonban nagy gyakorlatot és komplex gondolkodásmódot igényel. Csak különösen nagy erőforrás-felhasználás és nagy gyakorlat mellett biztosítható, hogy valamennyi, a hasznosítás szempontjából releváns oltalom feltárásra kerüljön. Természetszerűen egy kis- és közepes vállalkozás sem nagy erőforrásbázissal, sem nagy gyakorlattal nem rendelkezik, ami tovább növeli hátrányos piaci pozícióját.

Ezek esetében a szabadalmi bozótok – amint arra fentebb utaltunk – csökkentik a befektetés valószínűségét, és elnyújtják a befektetési döntés átfutását. A – gyakran eredetileg közpénzből finanszírozott – technológia nagyobb valószínűséggel sohasem jut el termékként a fogyasztóhoz, aki mint adófizető ezt joggal kéri számon.

Az a *régió vagy nemzetgazdaság*, amelyik ilyen innovatív, de alapvetően tőkeszegény vállalkozásokra alapoz, nagyon komoly hátrányt szenvedhet a szabadalmi rendszer ezen bizonytalanságából. A állami döntéshozó ezt alighanem gyorsan képes felismerni. A problémához való normatív közelítés ugyanakkor nagy óvatosságot kíván meg: még mindenki számára ismert a kerülő szabadalmakon alapuló piacvédelem politikailag is támogatott jelensége; ez ugyanakkor ma egy integrálódó, a protekcionizmus felszámolása felé tartó világgazdaságban elfogadhatatlan eszköz. Az egyes érdekek közötti igazságos egyensúly feltérképezése és a megfelelő megoldás kidolgozása minden bizonnyal még a kezdeti stádiumában van.

A *közfinanszírozású kutatás* a szabadalmi rendszerekre elsősorban információforrásként tekint; a kutatás-fejlesztés területén a korábban említett „*freedom to operate*” megfontolások kisebb jelentőségűek. A szabadalmi bozótok csökkentik a szabadalmi információs rendszerek hatékonyságát, és az ezeket használó közfinanszírozású kutatóhelyek ennek vitathatatlanul kárát látják. Az előbb már említett *fogyasztó* vagy – másik szerepkörében – adófizető állampolgár új termékekben, szolgáltatásokban, javuló közegészségügyben és életminőségben érdekelt, ezt kéri számon a gazdaságszervező döntéshozókon. A fentiekén túl átlátható közigazgatásban és jogbiztonságban is érdekelt, az utóbbit szolgálják – egyebek mellett – a szabadalmi információs rendszerek. A szabadalmi bozótok mindkét érdeket súlyosan, pénzben csak részben kifejezhető módon sértik.

A *nemzetgazdaságok* érdeke a szabadalmi rendszer hatékonyságának fokozása, illetve egyáltalán a szabadalmi rendszer eredeti funkciójában való megőrzése. Az eredeti funkció itt elsősorban az innovatív erőfeszítések megfelelő modellben való jutalmazása, a kutatás-fejlesztés ösztönzése, a nemzetgazdaság versenyképességének fokozása, valamint a szabadalmi rendszer információs funkciójának biztosítása. A szabadalmi bozótok a legkevésbé sem szolgálják ezeket az erőfeszítéseket.

6. A témával kapcsolatos megfontolásaink, a hipotézisekkel kapcsolatos álláspontunk

A szélesebb szakirodalom áttekintése alapján megállapítottuk, hogy a szabadalmi bozótok jelenségével kapcsolatos, a korábbiakban említett *hátrányos következmények valóban jelen vannak a vállalatok életében, a nemzetgazdaságokban és a világgazdaságban egyaránt*. A hatások *közgazdasági és jogi csoportosítása szintén megállapítható*.

A közgazdasági karakterű, potenciális vagy ténylegesen meglevő hatások körében kiemelendőnek tartjuk a következőket:

- az új piaci belépők számára indokolhatatlan és versenyellenes belépési korlátok kialakulása;

- a hasznosítási engedélyek beszerzésével kapcsolatos többletköltségek;
- a hasznosítási és befektetési ügyletekhez kapcsolódó tranzakciós többletköltségek;
- a technológiaintenzív beruházásokkal kapcsolatos döntések visszafogása;
- a kockázati tőke-befektetés szerkezetének módosulása, eltorzulása mikroökonómiai szinten;
- különösen az innovatív kis- és közepes vállalatok versenyképességének csökkenése;
- az innovatív kis- és közepes vállalatok adóbevételeiből származó források elmaradása, a vállalatok társadalmi szerepvállalása, munkahelyteremtése állami pótlásának szükségességéből származó többletköltségek;
- az érzékeny gazdaságú régiók és a nemzetgazdaságok kiszolgáltatottságának a növekedése; valamint
- a szabadalmi rendszer közbizalmi funkciójának a károsodása.

A jogi karakterű negatív következmények körében a következőket azonosítottuk:

- a jogbiztonság csökkenése;
- a versenyellenes magatartásformák elterjedése és stabilizálódása a gazdálkodó szervezetek körében, egyúttal formálisan jogszerű, de a jogalkotó céljaival ellentétes, etikátlan jogalkalmazási gyakorlat megvalósulása;
- a vállalkozás szabadságának mint alkotmányos alapjognak a sérelme;
- a szabadalmi rendszer információs funkciójának, ezzel együtt a szabadalmi rendszert létrehozó társadalmi szerződésnek a kompromittálódása;
- a szabadalomengedélyezési eljárás hatékonyságának csökkenése, költségének növekedése;
- a visszaélésszerű gyakorlat negatív eredményeinek a globalizált iparjogvédelmi rendszerben való transzmittálódása és multiplikálódása.

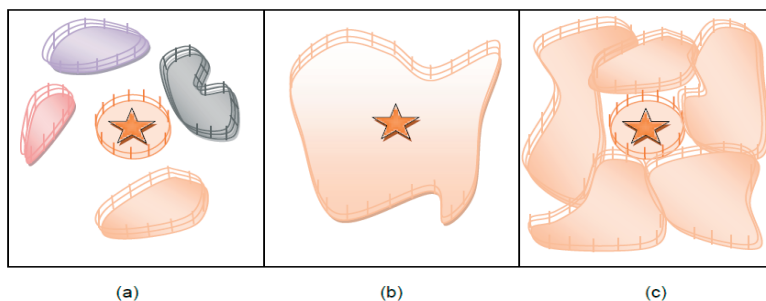
A téma kutatásához rendelkezésre álló eszköztár és módszertan erejéig ezért az 1. *(a szabadalmi bozótok jelensége negatív hatással van a vállalatok és egyes nemzetgazdaságok versenyképességére)* és a 2. *hipotézis (ezek a negatív hatások közgazdasági és jogi kontextusban egyaránt értelmezhetők)* igazságát elfogadhatónak tartjuk. A harmadik hipotézis, nevezetesen annak állítása, hogy normatív beavatkozások képesek a szabadalmi bozótok negatív hatásait mérsékelni, egy-két jogi eszköz vizsgálatát megkívánja.

Az első jogi eszköz, amit megvizsgáltunk, az *igénypont*³¹ volt. Az igénypont határozza meg a szabadalom oltalmi körét. Mint ilyennek speciális szerkezete van, ami hagyományo-

³¹ A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 24. § (1) A szabadalmi oltalom terjedelmét az igénypontok határozzák meg. Az igénypontokat a leírás és a rajzok alapján kell értelmezni. (2) A szabadalmi oltalom az olyan termékre vagy eljárásra terjed ki, amelyben az igénypont összes jellemzője megvalósul. (3) Az igénypontok tartalmát nem lehet kizárólag szó szerinti értelmükre korlátozni; az igénypontoknak azonban olyan jelentést sem lehet tulajdonítani, mintha azok csupán iránymutatást adnának szakember számára az oltalmazni kívánt találmány meghatározásához. (4) Annak megállapításakor, hogy a szabadalmi oltalom kiterjed-e valamely termékre vagy eljárásra, megfelelően figyelembe kell venni a terméknek vagy az eljárásnak az igénypontban foglaltakkal egyenértékű jellemzőit is.

san tárgyi körből és jellemző részből áll, amiket az „*azzal jellemezve*” kifejezés köt össze. Az igénypont világos megfogalmazása, amelyben szigorúan minden technika állásához tartozó jellemző a tárgyi körhöz kerül, és csak az újnak ítélt jellemző kerül a jellemző részbe, a helyzetek tisztázását megkönnyítő, egyszerű megoldásnak tűnik, miközben a konvenció alkalmazása egyre inkább eltűnni látszik jogunkból. Ennek oka, hogy az érvényesített európai szabadalmak esetében még az eljárási igénypontoknál sem ragaszkodnak a konvenció szerinti megfogalmazáshoz, míg a termékigénypontok esetében a magyar formai előírások sem követelik meg az itt leírt megoldást.

A szakirodalom is több ponton kiemelt jelentőséggel kezeli az igénypontot. Érdekes megjegyezni, hogy az Egyesült Királyság Szellemtulajdon-védelmi Hivatalának a témáról szóló tanulmánya³² a következők szerint határozza meg azt: az igénypontok szerepe az, hogy világosan és pontosan meghatározzák az igényelt monopóliumot, így mások egyértelműen ismerni fogják azokat a határokat, amelyeken belül bitorlást követnének el. Ez utóbbiak egyértelmű érdeke a monopólium korlátozása annak kiterjesztésével szemben, hiszen amire nem terjed ki az igénypont, az nem is részesül oltalomban. Az egyes szabadalmazási stratégiákat és ezzel az igénypontok szerkesztési módjait az alábbi ábrával szemlélteti.

3. ábra: A potenciális szabadalmazási stratégiák³³

Az ábrákon a csillag jelzi a bejelentő találmányát. Az (a) esetben jól meghatározhatóan, szűken foglalmazták meg a kezdeti „kulcsszabadalom” igénypontjait, ennél fogva a szabadalom terjedelmét is, amelyet a csillagot körülvevő kerítés szemléltet. Megfigyelhető további szabadalmazási aktivitás is ugyanazon a területen, amelyet a többi bekerített terület jelenít meg. Mindazonáltal számos olyan „fehér folt” is maradt még a technológiai területen, ahol a versenytársak a potenciálisan kapcsolódó fejlesztéseiket oltalmazhatják.

³² The function of the claims is to define clearly and with precision the monopoly claimed, so that others may know the exact boundary of the area within which they will be trespassers. Their primary object is to limit and not to extend the monopoly. What is not claimed is disclaimed. – I. m. (4).

³³ I. m. (4).

A (b) esetben a bejelentés, majd a megadott szabadalom igénypontjai által meghatározott tartomány a technológiai terület igen nagy részét lefedi. Jóllehet ennek a magatartásnak is vannak hátrányai, hiszen a versenytársak megsemmisítési eljárásai nagyobb valószínűséggel eredményezhetik a szabadalmi oltalom megszűnését, és így a kulcstalálmány teljes védelem nélkül marad. Az elmúlt időszak azt mutatja, hogy míg az Amerikai Egyesült Államok, valamint Európa esetében a bejelentők hajlanak tág oltalmi kör meghatározása felé, addig más területek, így Japán esetében nagy számú, de kisebb terjedelmű oltalmakat figyelhetünk meg.

A (c) eset – a szerzők véleménye szerint – a Shapiro definíciója szerinti szabadalmi bozót helyzetét jeleníti meg. Vagyis a „kulcsszabadalmat” ez esetben számos, ugyanazon technológiai területhez tartozó szabadalom veszi körül, és ezek potenciálisan átfedik egymást. Ez meggátolja a versenytársakat abban, hogy a „fehér foltokon” megvessék a lábukat, vagyis belépjenek a piacra.

A második megvizsgált eszköz a terminológia átlátható használatára való ösztönzés az *Európai Szabadalmi Egyezmény* korábban már említett 84. cikkéből ismert „clarity” és „conciseness” megfelelő értelmezésével.³⁴ Ez alatt azt értjük, hogy akár már rövid távon elképzelhető egy időről időre frissített és a bejelentők számára hozzáférhetővé tett szakkifejezéseket tartalmazó szótár előállítása, amely tartalmazza, hogy a meghatározott technológiai területre tartozó megoldás milyen néven nevezendő a kitanítás és az oltalmi igény megfogalmazásakor. (Ellenpéldaként: egy nanométeres mérettartományban levő, keverés útján előállított keveréket ma az oltalmi igény megfogalmazásakor lehet nevezni: nanokompozitnak, bioszenzornak, készítménynek, kompozíciónak, nanostruktúrának, nanoformulának és a kolloidkémia által kreált legkülönbözőbb szakkifejezésekkel, fantázianevekkel és rövidítésekkel is ellátható. Ez érthető módon nehezíti az azonos műszaki megoldások között való tájékozódást.) A szakkifejezésekre vonatkozó konvenció megalkotását indokolná egyébként az a körülmény is, hogy – legalábbis az európai szabadalmi rendszerben – a fordítások gépésítésére erős a politikai elhatározás,³⁵ de meglehetősen gyengének tűnik a műszaki értelemben felmutatott eredmény.

A harmadik eszköz a *kutatás* szigorúbb szabályok szerinti elvégzése, amit kiegészíthet a kutatás fényében elfogadhatónak javasolt igénypontosorozatra való javaslat. A kutatás eredményességét minden bizonnyal növelné az előbb említett szakkifejezésekre vonatkozó konvenció kötelező alkalmazása is. Az előző két eszköz utat nyithat akár a kutatás – részbeni – automatizálásának is, amelyre a növekvő bejelentési esetszám fényében a jövőben akár szükség is lehet.

³⁴ European Patent Convention 14th edition (August 2010) Article 84 Claims The claims shall define the matter for which protection is sought. They shall be clear and concise and be supported by the description.

³⁵ 2011. március 24-én az Európai Szabadalmi Hivatal és a Google hosszú távú együttműködési megállapodást írt alá a szabadalmak gépi fordításának fejlesztéséről. EPO and Google break the language barrier for Europe's innovators: <http://www.epo.org/news-issues/news/2011/20110324.html>, letöltve: 2013. május 22.

A negyedik eszköz, nevezetesen az *engedélyezhető igénypontok és a kiviteli példák viszonyának újraszabályozása* tűnik a legérzékenyebb pontnak. A példákra korlátozott oltalmi kör utat nyithat a kerülő szabadalmak elterjedésének, és ezen keresztül a protekcionizmusnak. Azt sem szabad azonban elfelejteni, hogy a szabadalmi jog megköveteli a kitanítás alapján való megvalósíthatóságot,³⁶ és ez különösen igaz az igénypontban megfogalmazott oltalmi körre. A jelen helyzet, amikor az oltalmi körbe olyan megoldások is beletartozhatnak, amelyek megfelelő kitanítása hiányzik, a szabadalmi bozótok enyhébb esetkörének, a függő szabadalmak kialakulásának kedvez. Másrészt a mérnöki visszafejtés, a kerülő megoldások kidolgozása a technika fejlettségét előmozdítja, a verseny sokszínűségét pedig fokozza, egészen pedig minden bizonnyal növeli a kutatás-fejlesztésre fordított erőforrások mennyiségét, szemben a jogtalanul tág oltalmi körrel, ami soha nem is tartozhatott volna a védett iparitulajdon-jogok körébe, ráadásul súlyosan versenykorlátozó, és belépési korlátokat fokozó hatású egy olyan világgazdasági helyzetben, amikor a belépési korlátok egyébként is minden ágazatban gyakran extrém magasak és folyamatosan növekszenek.

Úgy véljük, hogy a fenti eszközök együtt képesek lennének a szabadalmi bozótok hátrányos jelensége ellen hatni. Természetesen az eszközök nemzeti szintű izolálása csak fokozná a bizonytalanságot, de legalábbis lényegesen hatékonyabb lenne alkalmazásuk a globalizált iparjogvédelmi rendszerekbe (pl. a PCT-be³⁷) való beiktatásukkal.

A módszertani háttér korlátainak elismerése mellett a fenti gondolatmenettel kívánjuk igazolni 3. hipotézisünket. Az itt felhozott gondolatok szélesebb körű kutatást igényelnének, de ez meghaladja a jelen munka lehetőségeit.

7. Összefoglalás

Szakirodalmi vizsgálódásaink során megállapítást nyert, hogy a szabadalmi bozótok esetében nem beszélhetünk még egységesen elfogadott és használt definícióról. Ebből, valamint a jelenség igen komplex voltából következően nem tárható fel és mérhető egyszerű módon a szabadalmi bozótok jelenléte.

Vizsgálódásaink során igazolást nyert az a feltételezésünk, hogy a szabadalmi bozótok jelensége negatív hatással van a vállalatok és egyes nemzetgazdaságok versenyképességére. Ez számos formában jelenik meg, így például: az új piaci belépők számára indokolhatatlan és versenyellenes belépési korlátok kialakulása; a hasznosítási és befektetési ügyletekhez kapcsolódó tranzakciós többletköltségek; különösen az innovatív kis- és közepes vállalatok versenyképességének csökkenése; a versenyellenes magatartásformák elterjedése és stabili-

³⁶ A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 60. § (1) A szabadalmi bejelentésben olyan módon és részletességgel kell feltárni a találmányt, hogy azt szakember a leírás és a rajz alapján meg tudja valósítani. A gén szekvenciájának vagy részszekvenciájának ipari alkalmazhatóságát fel kell tárni a szabadalmi bejelentésben.

³⁷ A Szabadalmi Együttműködési Szerződés kihirdetéséről szóló 1980. évi 14. törvényerejű rendelet.

zálódása a gazdálkodó szervezetek körében stb. További vizsgálatokat indokol, hogy a szabadalmi bozótok hatásai ezeken jóval túlmutatnak, mind jogi, mind közgazdasági kontextusban felmerülnek.

Munkánk kiterjedt továbbá a szabadalmi bozótok elterjedését és hatásait mérsékelni képes normatív beavatkozások feltárására és elemzésére. Ezen a ponton, zárásként meg kell jegyeznünk, hogy a jelenség komplex és szerteágazó volta miatt ezen eszközök részletes és teljes körű vizsgálata túlmutat a jelen munka keretein.

A KORÁBBI VÉDJEGY MINT LAJSTROMOZÁST GÁTLO ÉS TÖRLÉSI OK – 1. RÉSZ

1. BEVEZETÉS

A védjegyoltalom a védjegyjogosultnak kizárólagos jogot biztosít a védjegy gazdasági tevékenység körében történő használatára. Ha a kizárólagos használati jog más korábbi kizárólagos védjegy- vagy egyéb jogával ütközne, ez egyrészt méltánytalan lenne a korábbi jogsulttal szemben, másrészt a használat tekintetében nemkívánatos jogvitákat eredményezne. A védjegyoltalom feltételeit úgy kell tehát megállapítani, hogy az ilyen helyzetek elkerülhetők legyenek. Ez már a Párizsi Unió Egyezmény (a továbbiakban: PUE) ama rendelkezésében megfogalmazásra került, hogy a származási országban szabályszerűen lajstromozott védjegy lajstromozása az unió többi országában elutasítható vagy a védjegy érvényteleníthető, ha az „harmadik személy szerzett jogait sértheti abban az országban, ahol az oltalmat igénylik.”¹

A jelen tanulmányban a védjegyoltalomból kizáró okok közül a korábbi védjegyeket kívánjuk szemügyre venni. Az alkalmazott rövidítések jegyzéke a cikk végén található.

2. A VISZONYLAGOS KIZÁRÓ OKOK JELLEGE ÉS CÉLJA

A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban: Vt.) kizárja az oltalomból az olyan megjelöléseket, amelyek használata más fennálló védjegyjogát vagy egyéb kizárólagos jogát sértené. Ezt a Vt.-ben a 4–6. §-okban meghatározott viszonylagos kizáró okok vannak hivatva biztosítani, amelyek megfelelnek az Európai Parlament és a Tanács a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló 2008/95/EK Irányelve (2008. október 22.) (kodifikált változat) (a továbbiakban: irányelv) kötelező 4. cikk (1)–(3) bekezdéseinek és fakultatív 4. cikk (4) bekezdése (a), (b), (c) és (f) pontjainak.

A Vt. 4. és 5. §-ában meghatározott viszonylagos kizáró okok lényegében absztrakt kizárási jogalapok, más szóval kizárási jogcímek (az irányelv angol szövegében: „*grounds for refusal or invalidity*”, német szövegében: „*Eintragungshindernisse – Ungültigkeitsgründe*”, francia szövegében: „*motifs de refus ou de nullité*”).

* Szabadalmi ügyvivő, Gödölle, Kékes, Mészáros & Szabó Szabadalmi és Védjegy Iroda, ipright@godollepat.hu.

¹ PUE 6quinquies cikk B) bek. 1. pont.

A Vt. a „kizáró ok”, illetve az „ok” kifejezést kétféle értelemben használja. A Vt. 61/B. § (3) bekezdése szerint a „felszólalásban meg kell jelölni az annak alapjául szolgáló okot (a felszólalás okát)”, és a felszólalás benyújtására rendelkezésre álló három hónapos határidő elteltét követően nem jelölhető meg újabb felszólalási ok [Vt. 61/D. § (8) bek.]. Hasonlóképpen a törlési eljárásban is „meg kell jelölni a törlés alapjául szolgáló okokat”, és itt is van egy záros határidő, amely után újabb törlési ok nem jelölhető meg [Vt. 72. § (3) bek. és 73. § (1) bek.]. A bírósági eljárásban az ilyen utóbb megjelölt „felszólalási vagy törlési okot a bíróság figyelmen kívül hagyja” [Vt. 91. § (3) bek.].

Eme törvényhelyeknél az „ok” nem jogalapot jelent, hanem azt a konkrét korábbi védjegyet, egyéb jogot, illetve ténykörményt, amelyre a felszólalást, illetve a törlési kérelmet alapítják. Ha ez a konkrét ok megfelel a Vt. 4–6. §-aiban meghatározott valamelyik „kizáró ok”, azaz jogalap definíciójának, akkor kell a védjegybejelentést elutasítani, illetve a védjegyet törölni. Adott esetben több „ok” – pl. több korábbi védjegy – ugyanazon a jogalapon érvényesíthető, illetve egy „ok” – pl. egy korábban használt név – figyelembe vehető többféle jogalapon.

A büntetőjogban hasonló viszony van az absztrakt büntetőjogi tényállások és a konkrét bűncselekmények között. Senkit sem lehet bűnösnek nyilvánítani és megbüntetni – legalábbis egy jogállamban – pusztán valamely büntetőjogi rendelkezés miatt. Az „ok” csak valamely konkrét cselekmény vagy mulasztás lehet, ha az „tényállásszerű”, azaz megfelel a Büntető Törvénykönyvben szereplő valamely bűncselekmény tényállásának.

Hasonló viszony van a szabadalmi jogban a szabadalmazhatósági feltételek (Szt. 1–6. §) és a szabadalom megsemmisítése alapjául szolgáló „okok” [Szt. 80. § (3) bek.; 81. § (1) bek.; 99. § (3) bek.] között. A megsemmisítés alapjául szolgáló ok pl. olyan konkrét nyilvánosságra jutás – nyomtatványi közzététel, nyilvános ismertetés, bemutatás vagy gyakorlatbavétel – lehet, amely megfelel a szabadalmazhatósági feltételekben meghatározott kritériumoknak, azaz az elsőbbségnél korábbi, vagy beletartozik a teljes kiterjesztésű technika állásába és a találmányt ismerteti, vagy olyan kitanítást tartalmaz, amelynek alapján a találmány a szakember számára nyilvánvaló.

A védjegyjogi kizáró okok „viszonylagos” jelzője a korábbi joghoz való viszonyra utal. Ha nem áll fenn más releváns korábbi joga, az adott ügyben nincs viszonylagos kizáró ok.² A magyar védjegyoltalom területiális hatályának megfelelően csak olyan korábbi jogok vehetők kizáró okként figyelembe, amelyek Magyarországon állnak fenn, vagy Magyarországra (is) kiterjedő hatályúak.

A viszonylagos kizáró okok egyik célja tehát a mások korábbi jogaival való ütközés kizárása. A másik cél – mint alább látni fogjuk – annak biztosítása, hogy az egymással konkuráló védjegybejelentések közül a korábbi elsőbbségű kapjon védjegyoltalmat.

² Dr. Gödölle István: A feltétlen és a viszonylagos kizáró okok, valamint az árujegyzék kapcsolata. Védjegyvilág, XIV. évf. 3. sz., 2004, p. 38–41.

2.1. A korábbi jogokkal való ütközés kizárása

Az iparjogvédelmi jogok – így a védjegyjog is – abszolút szerkezetűek, a jogosult számára mindenki mással szemben kizárólagosságot biztosítanak. A kizárólagossághoz és ahhoz, hogy a védjegyek alapvető eredetjelző funkciójukat elláthassák, biztosítani kell, hogy a fennálló védjegyjogok egymással ne ütközzenek, és lehetőleg más típusú kizárólagos jogokkal se legyen ütközés.

A viszonylagos kizáró okok egyik célja, hogy egy újabb védjegybejelentéssel csak olyan, a megjelölés és az árujegyzék által együtt meghatározott tartományt lehessen lefoglalni, amely kívül esik harmadik személyek számára jogilag már védett tartományokon. Ezáltal – legalábbis elvben – biztosítani lehet, hogy valamely lajstromozott védjegy az árujegyzékben megadott árukra, illetve szolgáltatásokra mások jogainak sérelme nélkül használható legyen.

Ez a korábbi védjegyek viszonylatában azért lehetséges, mert az irányelvnek megfelelően egy korábbi védjegynek egy későbbi megjelölés lajstromozását kizáró hatása³ és a korábbi védjegy oltalmi köre⁴ egymással összhangban van megállapítva. Ezeket a rendelkezéseket azonos módon kell értelmezni.⁵ Ennek következtében egy megjelölés lajstromozhatóságára („registrability”) elvégzett védjegy kutatás egyben eligazítást ad a megjelölés szabad használhatóságára („freedom of use”) is.

Megjegyezzük, hogy az egyéb iparjogvédelmi formáknál ez nem mindig áll. Például szabadalomnál a szabadalmazhatóság kérdése, hogy a találmány a technika állásához képest új-e és feltalálói tevékenységen alapul-e, és a találmányt megvalósító berendezés, eszköz, termék, eljárás stb. szabadalomtisztaságának kérdése, hogy az beleesik-e más érvényes szabadalmának oltalmi körébe, egymástól különböznek, ezért eltérő jellegű kutatást és értékelést igényelnek.

A fenti célt azonban csak olyan védjegy-lajstromozási rendszerben lehet elérni, és ott sem tökéletesen, amelyben a lajstromozó védjegyhatóság hivatalból teljes vizsgálatot végez a viszonylagos kizáró okokra is. Ilyen rendszer volt hazánkban az 1890. évi Vt. hatálya alatt 1962-től⁶ 1970-ig, az 1969. évi Vt. hatálya alatt 1970-től 1997-ig, majd a Vt. hatálya alatt 1997-től 2004-ig.

A Vt.-t módosító 2003. évi CII. törvény 2004. május 1-jei hatállyal eltörölte a hivatalból végzett vizsgálatot a viszonylagos kizáró okokra, s helyette bevezette a felszólalás intézményét. A korábbi akadályozó védjegy vagy egyéb jog jogosultja, de csak ő, a védjegybejelentés meghirdetése utáni három hónapon belül felszólalhat a védjegybejelentés ellen (Vt. 61/B. §),

³ Vt. 4. § (1) bek.

⁴ Vt. 12. § (2) bek.

⁵ EU Bírósága C-291/00 Arthur/Arthur et Félicie, 41–43. bek.

⁶ 1962. január 1. óta az Országos Találmányi Hivatal „a lajstromozást relatíve gátló okokra” is kiterjedő teljes elővizsgálatot alkalmazott. Lásd dr. Almay György, dr. Bognár Istvánné, Séthly Imre: Iparjogvédelem. Kézirat, 3. változatlan utánnomlás. Mérnöki Továbbképző Intézet, Budapest, 1968, p. 97–98.

és ez esetben a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: SZTNH) érdemi vizsgálatot végez a viszonylagos lajstromozási okok tekintetében is, de csak a felszólalásban hivatkozott konkrét korábbi jog, a felszólalás oka tekintetében [Vt. 61/H. § (1) bek.].

Ez a felszólalási rendszer 2004 óta értelemszerűen vonatkozik a Magyarországot megjelölő nemzetközi védjegyekre is (Vt. 76/P. §). A közösségi védjegyeknél a kezdetektől (1996-tól) fogva ilyen felszólalási rendszer van.⁷ A korábbi közösségi védjegyek oltalma hazánknak az Európai Unióhoz történt csatlakozása folytán 2004. május 1-jétől terjed ki Magyarországra.

2004-ben a csatlakozással kb. 47 000 magyar védjegyhez és kb. 156 000 Magyarországra kiterjedő nemzetközi védjegyhez kb. 215 000 közösségi védjegy jött hozzá. A hatályos védjegyállomány tehát a csatlakozás folytán egy nap alatt kb. 203 000-ról kb. 418 000-re növekedett.

2012 végén a hatályos védjegyállomány 56 130 magyar védjegyet, 121 145 Magyarországra kiterjedő nemzetközi védjegyet (2011. évi adat) és 888 373 Magyarországon is hatályos közösségi védjegyet foglalt magában.⁸ Ez összesen 1 065 648 érvényes védjegyet jelent, a hatályos védjegyek száma nyolc év alatt a csatlakozás előttinek több mint ötszörösére növekedett.

A viszonylagos kizáró okok tekintetében csak felszólalás alapján végzett vizsgálat eredményeképpen a Magyarországon hatályos védjegyállományban nagy számban vannak olyan védjegyek, amelyek az egyidejűleg fennálló korábbi védjegyek miatt valószínűleg ki lennének zárva a védjegyoltalomból. Ez a helyzet egyrészt megnehezíti annak feltárását, hogy egy új megjelölés lajstromozható-e vagy sem, másrészt – ha eme párhuzamosan fennálló védjegyoltalmaknak megfelelő védjegyeket egymástól különböző jogosultak használják is – a fogyasztók a védjegyeket egymással összetéveszthetik.

A védjegyek összetévesztésekor a fogyasztók az áru, illetve szolgáltatás eredete tekintetében esnek tévedésbe. Ehhez hasonló az a helyzet, amikor egy védjegy önmagában téveszti meg a fogyasztókat az áru, illetve szolgáltatás valamely tulajdonsága vagy egyéb körülmény tekintetében.⁹ Míg az utóbbit a Vt. közérdekű kizáró oknak¹⁰ tekinti nyilván fogyasztóvédelmi megfontolásból, az előbbit különös módon csupán a korábbi jogosult magánérdekű sérelmének, amelynél az orvoslás kezdeményezését a korábbi jogosult diszkrecionális jogává teszi, ő és csakis ő szólalhat fel a későbbi védjegybejelentés ellen, illetve indíthat törlési eljárást a későbbi védjegy ellen.¹¹ A fogyasztóknak, érdekvédelmi szerveiknek és a fogyasztók védelmére létrehozott hatóságoknak nincs szerepük az ilyen esetekben. Az SZTNH is csak a korábbi védjegyjogosult kezdeményezése alapján járhat el.

⁷ Régi KVR 42. cikk; KVR 41. cikk.

⁸ SZTNH Éves jelentés. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2013, p. 37.

⁹ *Gödölle István*: A fogyasztók megtévesztése a védjegyjogban. Jogtudományi Közlöny, LXIX. évf. 3. sz., 2014. március, p. 142–153.

¹⁰ Vt. 3. § (1) bek. b) pont.

¹¹ Vt. 61/B. § (1) bek.; Vt. 72. § (2) bek.

2.2. A konkuráló védjegybejelentések elsőbbsége

A védjegyjog egyik alapelve az elsőbbség elve, amely szerint az egymással konkuráló védjegybejelentések közül a korábbi elsőbbségű javára történik a lajstromozás. Ezt is biztosítják a Vt. 4. §-ában a korábbi védjegyek tekintetében meghatározott viszonylagos kizáró okok.

Az 1969. évi védjegytvény a védjegyoltalmi igény tekintetében úgy rendelkezett, hogy „[h]a több bejelentő azonos vagy hasonló megjelölés lajstromozását kéri, a védjegyet annak javára kell lajstromozni, akinek korábbi elsőbbsége van, kivéve, ha valamelyik érdekelt az elsőbbséget megelőző használatot igazol”.¹²

A Vt. nem tartalmaz külön rendelkezést a védjegyoltalmi igényre több, egymástól független bejelentő esetében. Összhangban az irányelvvel, az elsőbbség elvét úgy érvényesíti, hogy a későbbi elsőbbségű védjegybejelentést kizárja a védjegyoltalomból azáltal, hogy a korábbi elsőbbségű védjegybejelentés is – a lajstromozástól függően – korábbi védjegynek számít [Vt. 4. § (2) bek. második mondat]. Ha tehát két egymástól független azonos védjegybejelentés van, és a bejelentőknek a megjelöléshez semmiféle egyéb joguk nem fűződik, akkor az elsőbbségi időpontok szerint „fürgébb” bejelentő javára fogják a megjelölést lajstromozni, a későbbi bejelentést pedig el fogják utasítani, ha ellene a korábbi bejelentő felszólal.

Ha a későbbi elsőbbségű bejelentő a másik bejelentés elsőbbségénél korábbi olyan egyéb jogára tud hivatkozni, amely egyéb jog viszonylagos kizáró okot képez, akkor ezzel „külöheteti” az őt megelőző bejelentést, és így a megjelölést az ő javára fogják lajstromozni.¹³ Lehetséges, hogy a korábbi elsőbbségű bejelentő is tud kizáró okot képező még korábbi jogára hivatkozni. Több lajstromozás nélküli korábbi használat esetén a szolgai utánzás tilalma alapján az tilthatja el a másikat a használatától, aki előbb került versenyjogilag védett helyzetbe. Ez pedig a Tpv. 6. §-ának rendelkezései és a joggyakorlat szerint az a versenytárs, akinek használata folytán előbb vált a megjelölés annyira ismertté, hogy arról a forgalmi körökben őt, illetve áruját vagy szolgáltatását szokták felismerni.¹⁴

2.3. A viszonylagos kizáró okok függetlensége

A viszonylagos kizáró okok fenti jellegéből és céljából következik, hogy ha egy megjelölés tekintetében több konkrét kizáró ok merül fel, a megjelölés lajstromozhatóságánál az egyes okokat külön-külön kell figyelembe venni. A szabadalmi jogban a feltalálói tevékenység elbírálásánál megengedett a technika állásához tartozó több publikáció kitanításának kombinálása. A védjegyjogi gyakorlat szerint nem lehet a kizáró okokat a védjegy vagy az áru-

¹² 1969. évi Vt. 4. § (1) bek.

¹³ Dr. Gödölle István: Gondolatok a védjegytvény novellájához. Védjegyvilág, XIII. évf. 1. sz., 2003, p. 8–9.

¹⁴ BH 1993/310 „RAPID”.

jegyzék tekintetében kombinálni sem egymástól eltérő jogalapú okok esetén, sem azonos jogalapon érvényesíthető több oknál, pl. több korábbi védjegynél.

A kombinációnak még akkor sincs helye, ha a konkrét kizáró okokat ugyanazon jogosult különböző jogai képezik, és azok oltalmi köre egymást átlapolja. A megjelölés fogyasztókra gyakorolt összbemomását külön-külön kell összevetni minden egyes korábbi védjegy összbemomásával. Ez még a 6.2.3. pontban alább tárgyalt védjegycsaládnál is így van, a megjelölést a család védjegytagjaival egyenként kell összehasonlítani.

A viszonylagos kizáró okokat a Vt. három csoportban tárgyalja: a korábbi védjegyek, a korábbi egyéb jogok és a képviselő, illetve ügynök által jogosulatlanul tett védjegybejelentés. Ezek közül a továbbiakban csak a korábbi védjeggyel mint kizáró okkal fogunk foglalkozni, kivéve a korábbi jó hírnevű védjegy általi kizártságot, amit egy másik dolgozatban tárgyalunk.¹⁵

3. A KORÁBBI VÉDJEK

3.1. A korábbi védjegy fogalma

A védjegy akkor korábbi, ha elsőbbsége legalább egy nappal megelőzi a bejelentett megjelölés, illetve a törölni kért védjegy elsőbbségét. Ha a védjegy elsőbbsége ugyanarra a napra esik, nem számít korábbinak, de későbbinek sem.

A Vt. 4. §-a – ellentétben a Vt. 5. §-ával – nem említi, hogy viszonylagos kizáró okot csak más korábbi védjegye képezhet.¹⁶ A joggyakorlat ezt mindig ekként értelmezte, abban az időszakban is (1997–2004), amikor az MSZH a viszonylagos kizáró okok tekintetében hivatalból végzett vizsgálatot. Előfordult, hogy a lajstromozási akadályként felhívott védjegy jogosultja ugyanahhoz a cégcsoporthoz tartozott, mint a bejelentő, pl. anya- és leányvállalat. A joggyakorlat általában az ilyen esetekben sem fogadott el hozzájáruló nyilatkozatot. A kizáró okot úgy lehetett elhárítani, hogy vagy a bejelentés vagy a korábbi védjegy cégcsoporton belüli átruházásával ugyanaz a jogi személy lett a jogosultja mind a két jognak.

A korábbi védjegy csak akkor képez kizáró okot, ha még érvényben van. Ez a fontos feltevés sem derül ki a Vt. 4. § (2) bekezdésének szövegéből. Az elsőbbség napja előtt megszűnt oltalmú védjegyek önmagukban már nem jelentenek akadályt egy új védjegybejelentés tekintetében. Ez alól kivétel a Vt. 5. § (2) bekezdésének *b*) pontjában meghatározott eset, de csak két évig.¹⁷

¹⁵ Dr. Gödölle István: A jó hírű védjegy mint kizáró ok a védjegyjogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 8. (118.) évf. 6. sz., 2013. december, p. 148–169.

¹⁶ Gödölle: i. m. (13), p. 4.

¹⁷ Dr. Gödölle István: A korábbi használat és a megszűnt védjegy mint kizáró ok a védjegyjogban. Védjegyvilág, XXIII. évf. 1–2. sz., 2013, p. 21.

Abban a ritka esetben, ha azonos napra esnek az elsőbbségek, egyik bejelentés, illetve védjegy sem korábbi a másiknál, egyik sem tud fellépni a másik ellen, *koegzisztencia* alakul ki. Ez sajátos kizárólagos jogot (duopóliumot) eredményez; egymást nem tudják eltiltatni, de bármelyikük felléphet harmadik személlyel szemben. Ilyen duopólium keletkezhet ütköző védjegyeknél is belenyugvás esetén.¹⁸

Figyelemre méltó, hogy az 1969. évi Vt. megadta, hogy kizáró okot mások még érvényben lévő védjegyei képeznek. A védjegyoltalomból ki voltak zárva az olyan megjelölések, amelyek azonos vagy hasonló áruk, illetve szolgáltatások tekintetében másnak védjegyoltalom alatt álló vagy korábbi elsőbbséggel bejelentett védjegyével azonosak vagy ahhoz az összevetésszerűségig hasonlóak voltak.¹⁹

A Vt. vonatkozó rendelkezése, amely nem említi, hogy a korábbi védjegynél más korábbi védjegyéről van szó, és annak oltalom alatt állónak kell lennie, a régi irányelv nézetünk szerint nem eléggé pontos rendelkezéseinek mechanikus átvételéből adódott. Különös módon ezek a nem pontos rendelkezések lényegében ugyanolyan szöveggel szerepelnek az irányelv kodifikált változatában.²⁰

3.2. Az elsőbbség szabálya

Mind a bejelentésnél, illetve védjegynél, mind a korábbi védjegynél, illetve védjegybejelentésnél az elsőbbség általában a bejelentés napja (bejelentési elsőbbség) vagy adott esetben ennél legfeljebb hat hónappal korábbi uniós, kiállítási, illetve belső elsőbbség.²¹ A használat nem alapoz meg elsőbbséget. Az elsőbbségi időpont mindig napban van meghatározva, órát és percet nem lehet figyelembe venni. Ezt közösségi védjegyek vonatkozásában megerősítette az EU Bíróságának egy előzetes döntéshozatali eljárásban hozott ítélete.²²

Az elsőbbség fenti szabálya folytán lehetséges, hogy egy később bejelentett védjegy mégis kizáró okot képez, mert pl. uniós elsőbbsége megelőzi az előbb bejelentett védjegy bejelentési napját. Ha az elsőbbség csak egy nappal is korábbi, fennáll a kizáró ok.

Megjegyezzük, hogy az 1948. június 1. előtti magyar védjegyjogban a lajstromozó kereskedelmi és iparkamarák a kérelem beérkezésének óráját is feltüntették, és a kizárólagos jog ettől az időponttól kezdve illette meg a jogosultat.²³ Az 1969. évi Vt. hatálya alatt pedig az ugyanazon a napon érkezett védjegybejelentések elsőbbségét a hivatali iktatás sorszáma határozta meg.²⁴

¹⁸ Vt. 17. § (4) bek.

¹⁹ 1969. évi Vt. 1. § a) pont és 3. § (3) bek. c) pont.

²⁰ Irányelv 4. cikk (1) és (2) bek.

²¹ Vt. 53. § (1) bek.

²² EU Bírósága C-190/10 RIZO, RIZO, EL ERIZO/RIZO'S.

²³ Dr. Vida Sándor: A magyarországi védjegyoltalom története. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 4. sz., 2012. augusztus, p. 52.; 1890. évi Vt. 14. § (1) bek. b) pont és 19. §; 6.200/1948. Korm. sz. rendelet 1. §.

²⁴ 1969. évi Vt. 27. § (2) bek.

3.3. A korábbi védjegy fajtái

Korábbi védjegyek a védjegy jog területi jellegének megfelelően azok lehetnek, amelyek oltalma Magyarországon, illetve Magyarország tekintetében áll fenn.

3.3.1. Magyar nemzeti védjegy és védjegybejelentés

Korábbi védjegynek számít az a Vt. alapján lajstromozott védjegy, illetve benyújtott védjegybejelentés, amelynek elsőbbsége korábbi a megjelölésre vonatkozó bejelentés, illetve védjegy elsőbbségénél. A védjegybejelentésre vonatkozó rendelkezést [Vt. 4. § (2) bek. második mondat] a 2005. évi LXXXIII. törvény iktatta be 2005. november 1-jei hatállyal. A korábbi védjegybejelentés azzal a feltétellel képez kizáró okot, hogy a megjelölést védjegyként lajstromozzák. Korábbi védjegybejelentésen alapuló felszólalás esetén a védjegyeljárást fel kell függeszteni²⁵ addig, amíg a felszólalás okát képező védjegybejelentés ügyében jogerős döntés nem születik. Ha a korábbi védjegybejelentést elutasítják, a kizáró ok elesik.

3.3.2. Belföldön közismert védjegy

Korábbi védjegynek számít – kivéve a jó hírű védjegynél – az a megjelölés is, amely a PUE 6bis cikkének (1) bekezdése alapján – lajstromozástól függetlenül – korábban vált közismertté („well-known”) belföldön.²⁶ Itt a korábbiság tekintetében a közismertté válás időpontját kell figyelembe venni, függetlenül a közismert védjegy esetleges lajstromozásának elsőbbségétől.

A közismert védjegy fogalmára sem a Vt., sem a PUE nem ad definíciót. A közismert védjegyek tárgyában a Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization, a továbbiakban: WIPO) által készített anyagot a Párizsi Unió Közgyűlése és a WIPO Közgyűlése közös ajánlásként fogadta el.²⁷ Az ajánlás szerint egy védjegy közismert jellegének meghatározásánál az illetékes hatóságnak az összes releváns körülményt figyelembe kell vennie, különösen az alábbi tényezőket:

- a védjegy ismertségének vagy elismertségének mértékét a releváns fogyasztók körében;
- a védjegy használatának időtartamát, terjedelmét és földrajzi területét;

²⁵ Vt. 43. § (3) bek.

²⁶ Dr. István Gödölle: Well-Known Trademarks and Trademarks Having a Reputation in the Hungarian Trademark Law. Proceedings of the Hungarian Group of AIPPI, 27. sz., 2000, p. 39–57.

²⁷ Joint Recommendation Concerning Provisions on the Protection of Well-Known Marks. Prepared by the International Bureau, SCT/3/8. Adopted by the Assembly of the Paris Union and the General Assembly of the WIPO, September 20 to 29, 1999. Elérhető a következő honlapon: http://www.wipo.int/about-ip/en/development_iplaw/pub833.htm.

- a védjeggyel érintett áruk, illetve szolgáltatások promóciójának időtartamát, terjedelmét és földrajzi területét, beleértve a hirdetést és reklámozást, valamint a bemutatást vásárokon;
- a védjegy lajstromozásának és/vagy bejelentésének idődimenzióját és földrajzi kiterjedését, amennyiben ezek a védjegy használatát vagy elismerését tükrözik;
- a védjegy sikeres érvényesítésének („*enforcement*”) eseményeit, különösen azt, hogy a védjegy milyen mértékben volt elismerve közismert védjegyként az illetékes hatóságok által;
- a védjegy által képviselt értéket („*goodwill*”).

Az EU Bírósága egy előzetes döntéshozatali eljárásban akként foglalt állást, hogy a védjegy akkor közismert, ha valamely EU-tagállamban vagy annak jelentős részében a releváns fogyasztók körében ismert vagy jól ismert.²⁸

Lehetséges, hogy egy megjelölés a használat révén előbb válik közismertté, és a jogosult azt csak azután lajstromoztatja. De a fordított helyzet is előfordulhat, a védjegyként lajstromozott megjelölés utóbb, a védjegyhasználat folytán válik a fogyasztók körében annyira ismertté, hogy az már eléri a közismertség szintjét. Adott esetben egy lajstromozott és egyben közismert védjegy valamely későbbi védjegybejelentés tekintetében kétféle kizáró okot képezhet, amelyeknek nemcsak az elsőbbsége különbözik, hanem a kizárási terjedelme is egymástól eltérő pl. azért, mert a szélesebb körű árujegyzéken belül a közismertség csak egyes árukra, illetve szolgáltatásokra áll fenn.

A Vt. 4. § (2) bekezdése a belföldön közismert megjelölésre akkor is a „védjegy” kifejezést használja, ha az nincs lajstromozva. Ez azonban csak kivétel, egyébként a Vt.-ben – kivéve még a Vt. 17. § (5) bekezdését – a „védjegy” konzekvensen mindig lajstromozott védjegyet („*registered trademark*”) jelent, szemben a még nem lajstromozott megjelöléssel (az irányelv angol szövegében: „*sign*” vagy „*trademark*”), és a védjegyoltalom csak a lajstromoztatott megjelöléseket illeti meg.²⁹

A PUE említett cikke által előírt egyik kötelezettséget, a közismertté vált, lajstromozatlan megjelöléssel összetéveszthető későbbi megjelölésnek a védjegyoltalomból való kizárását a Vt. fenti rendelkezése biztosítja. A másik kötelezettséget, a használatától való eltiltást azonban nem a Vt., hanem a Tpv. biztosítja a 6. §-ban foglalt szolgai utánzás tilalmával. Közismert, de lajstromozatlan megjelölés vonatkozásában védjegybitorlás alapján nem lehet pert indítani, csak tisztességtelen piaci magatartás miatt.³⁰

Figyelemre méltó a joggyakorlat szempontjából, hogy a „közismert védjegy” fogalom tartalmában a Vt. hatálybalépésével jelentésváltozás történt. Az 1969. évi Vt. szerint a közismert védjegy lajstromozástól függetlenül minden osztályra kiterjedő abszolút lajstromozási

²⁸ EU Bírósága C-328/06 FINCAS TARRAGONA/FINCAS TARRAGONA, FINQUES TARRAGONA, 17. bek.

²⁹ Vt. 9. § (1) bek.

³⁰ BH 2011/39 „Monte Carlo Budapest”.

akadályt képezett,³¹ azaz jóval szélesebb körben, mint amit a PUE 6bis cikk (1) bekezdése előírt. A Vt.-ben ezzel szemben a közismert védjegy a PUE 6bis cikk (1) bekezdésével összhangban csak az azonos vagy hasonló áruk tekintetében képezhet kizáró okot, és nem szükséges, hogy a fogyasztók széles körében ismert legyen, elegendő, ha az adott áruk, illetve szolgáltatások tekintetében releváns fogyasztói körben jól ismert („well-known”).³² Az 1969. évi Vt. közismert védjegyének a Vt.-ben a jó hírű védjegy felel meg. Ennek van az árujegyzéken túlnyúló kizáró hatása, de – eltérően az 1969. évi Vt.-től – nem automatikusan, hanem versenyjogi jellegű feltételektől függően.³³

3.3.3. Magyarországra kiterjedő hatályú nemzetközi védjegy

A Madridi Megállapodás és a Madridi Jegyzőkönyv alapján a Magyarországot megjelölő, illetve a Magyarországra utólagosan kiterjesztett nemzetközi védjegyek ugyanaz a hatálya, mint egy magyar védjegynek, illetve védjegybejelentésnek.³⁴ Ennek megfelelően az ilyen nemzetközi védjegy ugyancsak korábbi védjegyek minősül.

Megjegyezzük, hogy a védjegyek nemzetközi lajstromozására 1891-ben kötött Madridi Megállapodáshoz Magyarország 1908-ban csatlakozott (1908. évi LII. törvénycikk). A megállapodás hazánk tekintetében 1909. január 1. napján lépett hatályba. A hatálybalépéssel Magyarország területére kiterjedt a korábban lajstromozott összes nemzetközi védjegy, kivéve azokat, amelyek oltalmát a kereskedelemügyi miniszter mint védjegyhatóság visszautasította. A visszautasított védjegyek jogosultjainak kérelme alapján a kereskedelemügyi miniszter döntött az oltalom visszaállításáról, illetve a visszautasítás fenntartásáról.³⁵ Ilyen visszaállított oltalmú védjegy volt pl. a 6270 nemzetközi lajstromszámú OMEGA védjegy órák és ezekkel kapcsolatos áruk tekintetében. Ennek Magyarországra is kiterjedő oltalma jelenleg 132141 nemzetközi lajstromszámon több mint 100 éve fennáll. A csatlakozás folytán kiterjedt oltalmú nemzetközi védjegyek csak az 1909. január 1. napja utáni elsőbbségű magyar védjegyek tekintetében képeznek korábbi védjegyet. Ennek azonban ma már gyakorlatilag nincs jelentősége, bár vannak a védjegylajstromban olyan, még érvényes magyar védjegyek, amelyek bejelentési napja 1909. január 1. napjánál korábbi.³⁶

³¹ 1969. évi Vt. 3. § (1) bek. d) pont.

³² TRIPS-megállapodás 16. cikk (2) bek.; Magyar–Amerikai Megállapodás III. cikk 7. bek.

³³ Gödölle: i. m. (15), p. 157–162.

³⁴ Vt. 76/N. § (1) és (2) bek. és Vt. 76/V. §.

³⁵ Dr. Szász János: Védjegyjogi döntvénytár, I. kötet. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-társulat, Budapest, 1911, p. 788–791.

³⁶ A „korelnök” 121340 lajstromszámú APENTA védjegy bejelentési napja 1899. április 1. A 121878 lajstromszámú ASPIRIN védjegy 1899. április 19-én, a 121697 oxo védjegy 1899. október 23-án, a 122040 lajstromszámú AESCULAP védjegy 1900. augusztus 21-én, a Richter Gedeon Nyrt. 114559 lajstromszámú TONOGEN védjegy 1902. november 19-én lett bejelentve.

3.3.4. *Közösségi védjegy és védjegybejelentés*

Az irányelv 4. cikk (2) bekezdése előírja, hogy a lajstromozásból kizáró, illetve törlési okok tekintetében korábbi védjegyet képez a tagállamban lajstromozott védjegy és a tagállamra kiterjedő hatályú nemzetközi védjegy mellett a közösségi védjegy és az olyan közösségi védjegy is, amelynél az illető tagállamban hatályos védjegy szenioritását igényelték.

A közösségi védjegyjog és a nemzeti védjegyjogok koegzisztenciájának megfelelően az oltalomból való kizárás kölcsönös.³⁷ A korábbi közösségi védjegy kizárja a megjelölést a nemzeti védjegyoltalomból, a korábbi nemzeti védjegy pedig kizárja a megjelölést a közösségi védjegyoltalomból.³⁸

Ennek megfelelően a közösségi védjegy – néhány értelemszerű eltéréssel – ugyanolyan korábbi védjegynek minősül, mint a magyar védjegy (Vt. 76/C §). Ez áll a közösségi védjegybejelentésekre is. Ha a korábbi közösségi védjegynek szabályszerűen igényelt magyar szenioritása van, akkor azt azzal kell figyelembe venni akkor is, ha annak a magyar védjegynek az oltalma, amelynek a szenioritását igényelték, időközben lejárat vagy lemondás miatt megszűnt [Vt. 76/F § (4) bek.].

Magyarországnak az Európai Unióhoz történt csatlakozásával a korábban lajstromozott vagy bejelentett közösségi védjegyek oltalma 2004. május 1-jén automatikusan kiterjedt Magyarország területére.³⁹ Ezek a kiterjedt közösségi védjegyek értelemszerűen nem képezhetnek korábbi védjegyet a csatlakozást megelőzően bejelentett magyar védjegyek, illetve lajstromozott, Magyarországra kiterjedő nemzetközi védjegyek tekintetében.⁴⁰ Erről rendelkezik a Vt. 119. § (2) bekezdése, amely rendelkezés 2012. június 27-én lépett a 2003. évi CII. törvény azonos tartalmú 107. § (5) bekezdése helyébe.

Ez az időbeli korlátozás is kölcsönös. Azokat a közösségi védjegyeket és védjegybejelentéseket, amelyek oltalma a csatlakozás napján kiterjedt Magyarországra, nem lehet érvénytelennek nyilvánítani, ha az érvénytelenségi ok kizárólag Magyarország csatlakozása miatt válna alkalmazhatóvá, illetve a korábbi magyarországi nemzeti jogot a csatlakozás napja előtt lajstromozták, jelentették be vagy szerezték meg.⁴¹

3.3.5. *Az Európai Közösségre kiterjedő hatályú nemzetközi védjegy*

Az Európai Közösséget megjelölő nemzetközi lajstromozásnak ugyanaz a hatálya, mint a közösségi védjegybejelentésnek, illetve védjegynek [KVR 151. cikk (1) és (2) bek.]. Ennek meg-

³⁷ Dr. István Gödölle: The Interface Between the Community and National Trademark Systems. Proceedings of the Hungarian Group of AIPPI, 35. sz., 2009, p. 22–24.

³⁸ KVR 8. cikk (2) bek.

³⁹ KVR 165. cikk (1) bek.

⁴⁰ Gödölle István: Kollízió a közösségi védjegyek és a korábbi magyar jogok között. Emlékkönyv Lontai Endre egyetemi tanár tiszteletére. Bibliotheca Iuridica. Libri Amicorum 18. ELTE ÁJK Polgári Jogi Tan-szék, Budapest, 2005, p. 67–68.

⁴¹ KVR 165. cikk (4) bek.

felelően az ilyen nemzetközi védjegyek a közösségi védjegyekre vonatkozó szabályok szerint számítanak a Vt. szerinti korábbi védjegynek a viszonylagos kizáró okok tekintetében.

Az is lehetséges, hogy egy nemzetközi védjegynél mind az Európai Közösség, mind Magyarország meg van jelölve. Sem a Vt., sem a KVR nem tiltja az oltalmak kumulációját. Egy ilyen korábbi nemzetközi védjegy kétféle kizáró okot képezhet, amelyek kizárási terjedelme egymástól különböző lehet, pl. az oltalomkiterjesztések különböző időpontja vagy az eltérő használati kötelezettség miatt.

3.4. A korábbi védjegy kizáró hatását megszüntető tényezők

A korábbi védjegy alapján még az oltalom fennállása esetén sem mindig lehet elutasítani a védjegybejelentést, illetve törölni a védjegyet. A következőkben a Vt. és a joggyakorlat által megállapított ama feltételeket fogjuk szemügyre venni, amelyek mellett a korábbi védjegy nem képez kizáró okot, illetve annak alapján nem lehet felszólalni a védjegybejelentés ellen vagy kérni a védjegy törlését.

3.4.1. A korábbi védjegy használatának hiánya

A fentiekben tárgyalt korábbi védjegy nem képez kizáró okot, ha annak jogosultja a védjegyet nem használta a Vt. 18. §-a előírásainak megfelelően [Vt. 4. § (3) bek.]. Ez a rendelkezés – hasonlóan a Vt. 7. §-a rendelkezéséhez – anyagi jogi jellegű.

A Vt. 18. §-a a lajstromozástól számított ötéves türelmi időszakot biztosít a védjegyjogosultnak a belföldi tényleges védjegyhasználat tekintetében. A használat elmulasztásához a Vt. által előírt, a védjegyjogosult számára hátrányos jogkövetkezmények – ezek egyike az, hogy a védjegy nem képez kizáró okot – csak eme türelmi időszak után alkalmazhatók, kivéve, ha a védjegyjogosult a használat elmaradását kellőképpen igazolta. Ugyanilyen ötéves türelmi időszak van a közösségi védjegyeknél a Közösségen belüli tényleges használatra (KVR 15. cikk).

A használat hiánya nem érinti a belföldön közismert védjegy kizáró hatását, az mindaddig fennáll, amíg közismertsége el nem enyészik.

A korábbi védjegyre kétféle eljárásban lehet valamely védjegybejelentés, illetve védjegy ellen hivatkozni. A Vt. ezekre megadja, hogy milyen időpontra nézve kell a korábbi védjegyre hivatkozó félnek saját védjegyhasználatát igazolnia.

A bejelentési eljárásban, ha a felszólalás korábbi védjeggyel való ütközésen alapul, a felszólalót terheli annak bizonyítása, hogy saját védjegyhasználat a védjegybejelentés meghirdetésének napján megfelelt a Vt. 18. §-a előírásainak.⁴² Az időpont tehát nem a felszó-

⁴² Vt. 61/E. § (1) bek.

lálás benyújtásának napjához, nem is a felszólalás, illetve bejelentés ügyében folyó eljárás időtartamához, hanem a védjegybejelentés meghirdetésének napjához van kötve.

Ebből az következik, hogy ha a korábbi védjegy jogosultjának védjegyhasználat a meghirdetés napján – azaz amikor általában tudomást szerezhetett a későbbi védjegybejelentésről – nem volt megfelelő, ő ezután hiába kezdi meg a védjegy használatát, a védjegybejelentés ellen nem fog tudni eredményesen felszólalni. Ez a rendelkezés összhangban van a Vt. 34. § (2) bekezdésével, amely szerint hasonló esetben figyelmen kívül kell hagyni az olyan védjegyhasználatot, melyet a védjegyjogosult csak azután kezd meg, illetve folytat, hogy értesült arról, hogy védjegyoltalma használat hiánya miatti megszűnésének megállapítását fogják kérni.

A törlési eljárásban, ha a kérelmező korábbi védjegyével való ütközésre hivatkozik, őt terheli annak bizonyítása, hogy saját védjegyhasználat a törlési kérelem benyújtásakor megfelelt a Vt. 18. §-a előírásainak.⁴³ Tehát a későbbi védjegy törlését kérelmezőnek figyelnie kell arra, hogy saját védjegyhasználat a törlési kérelem benyújtásának napján megfeleljen a Vt. 18. §-a előírásainak.

A fentiekből következik, hogy a használat hiánya a releváns időpontok eltérése miatt nem teljesen ugyanolyan feltételekkel alkalmazandó egy védjegybejelentés elleni felszólalásnál és a védjegybejelentés alapján lajstromozott védjegy törlésénél. Lehet, hogy a korábbi védjegy jogosultja sikerrel tudott volna felszólalni a védjegybejelentés ellen, de évekkel később már nem kérheti a lajstromozott védjegy törlését, mert saját korábbi védjegye a tényleges használat elmulasztása vagy abbahagyása miatt az öt év türelmi idő elteltével „elerőtlenedett”. A fordított helyzet is előfordulhat, ha a korábbi, de nem használt védjegy tényleges használatát utóbb megkezdik, és ezáltal a védjegy „megerősödik” („healing”).⁴⁴

Ilyen „megerősödés” a közösségi védjegyjogban is lehetséges,⁴⁵ de – eltérően a Vt.-től – egy „megerősödött” korábbi védjegy alapján csak akkor lehet eredményesen kérni egy későbbi közösségi védjegy törlését, ha a törlést kérő korábbi védjegyének használatát nemcsak a törlési kérelem benyújtásának napján, hanem a későbbi közösségi védjegyre vonatkozó védjegybejelentés meghirdetésének napján is igazolja.⁴⁶

3.4.2. A korábbi védjegy jogosultjának hozzájáruló nyilatkozata

Ha a korábbi védjegy jogosultja a megjelölés lajstromozásához a Vt. 7. §-a szerint hozzájárult, a korábbi védjegy nem képez kizáró okot. Ez a rendelkezés anyagi jogi jellegű. A korábbi védjegy jogosultja a későbbi védjegy lajstromozása után is megadhatja hozzájáruló nyilatkozatát, ez esetben egy törlési eljárásban a korábbi védjegy már nem képezhet kizáró

⁴³ Vt. 33. § (2) bek. a) pont és 73. § (2) bek.

⁴⁴ Vt. 34. § (2) bek.

⁴⁵ KVR 51. cikk (1) bek. (a) pont.

⁴⁶ KVR 57. cikk (2) és (3) bek.

okot. Ez vonatkozik a Vt. 5. §-a szerinti egyéb korábbi jogokra is. A hozzájáruló nyilatkozat érvényességéhez a nyilatkozat közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalása szükséges. Ezen alaki kellék hiánya más bizonyítási eszközökkel (egyéb okirat, tanú) nem pótolható.⁴⁷

3.4.3. A korábbi védjegy jogosultjának belenyugvása

A belenyugvás ténye a korábbi védjegyre való hivatkozás lehetőségét csak törlési eljárás esetén szünteti meg, mert a Vt. 17. § (1) bekezdése szerint a „későbbi védjegy” a Vt. szóhasználatának megfelelően csak lajstromozott védjegy lehet. Belenyugvás miatt a védjegy nem törölhető, ha „olyan korábbi védjeggyel, nem lajstromozott megjelöléssel vagy egyéb joggal ütközik, amelynek jogosultja tudott a későbbi védjegy lajstromozásáról, és egymást követő öt éven át tűrte annak használatát”.⁴⁸ A belenyugvás tehát nemcsak a korábbi védjegyekre, hanem a korábbi egyéb viszonylagos kizáró okokra is vonatkozhat, és csak azon áruk, illetve szolgáltatások tekintetében állhat be, amelyekkel kapcsolatban a későbbi védjegyet ténylegesen használták.⁴⁹

A belenyugvás tehát törlést gátló akadály. Nem következik be, ha a későbbi védjegyet rosszhiszeműen jelentették be lajstromozásra,⁵⁰ illetve törlés esetén, ha a későbbi védjegy jogosultja rosszhiszeműen járt el.⁵¹ Az utóbbi megfogalmazás általánosabb, magában foglalja az előzőt. Ez a rendelkezés a korábbi védjegy jogosultja számára – a belenyugvás egyéb feltételeinek teljesülése esetén – dupla vagy semmi helyzetet teremt. Ha rosszhiszeműen történt a későbbi védjegy bejelentése, korábbi védjegye alapján és a rosszhiszemű bejelentés jogcímén is kérheti a törlést. Ha a későbbi védjegy bejelentése nem volt rosszhiszemű, egyik törlési jogcím sem illeti meg.

3.4.4. A kizáró hatás megszűnésének egyéb esetei

A feltétlen és viszonylagos kizáró okok a megjelölés lajstromozását gátló, elutasítási okot és egyben törlési okot képeznek, összhangban az irányelv 3. és 4. cikkével. A törlésnek akkor van helye, ha a védjegyoltalom tárgya nem felelt meg a Vt. 8. § a) pontjában meghatározott feltételeknek.⁵² A múlt idejű megfogalmazás azt jelzi, hogy a feltételek fennállását a védjegy elsőbbségi időpontjában kell vizsgálni, miként a bejelentési eljárásban is. Ez következik az elsőbbség elvéből, amely szerint valamely védjegy elsőbbségi időpontjában még

⁴⁷ FfT 8.Pkf.25.818/2012/7 „prolong/PROLONG SUPER LUBRICANTS”.

⁴⁸ Vt. 33. § (2) bek. b) pont.

⁴⁹ Vt. 17. § (2) bek.

⁵⁰ Vt. 17. § (3) bek.

⁵¹ Vt. 33. § (2) bek. b) pont.

⁵² Vt. 33. § (1) bek. a) pont.

nem létezett, hanem csak az után keletkezett jogok nem érinthetik a védjegy érvényességét („*validity*”).

Kérdés viszont, hogy az elsőbbségi időpontban már fennállott, azaz korábbi, de utóbb megszűnt jogokat egy törlési eljárásban mindig csak elsőbbségi időpontban fennálló jogi helyzet szerint kell-e figyelembe venni. Az elsőbbség elvéből – nézetünk szerint – nem vezethető le a válasz erre a kérdésre.

A régi magyar védjegyjogban volt erről rendelkezés. Az 1895. évi Vt. novella 3. §-a szerint a védjegy törlése elrendelhető volt „korábban hasonló árunemre belajstromozott s még oltalom alatt álló védjegy alapján”, ha fennállt az összetéveszthetőség. Ezzel összhangban volt az a rendelkezés, hogy a védjegyhatóságként eljáró Szabadalmi Bíróság a védjegy lajstromozását megtagadta, illetve peren kívüli törlését hivatalból is elrendelhetette, ha a „védjegy lajstromozását a törvény kizárta és a kizárási ok még fennforog”.⁵³ Beck Salamon védjegyjogi monográfiájában tárgyalta ezt az anyagi jogi kérdést, és úgy vélte, hogy a fenti rendelkezés értelemszerűen alkalmazandó törlési perekben is.⁵⁴

A védjegyügyi eljárás szabályainak módosítása és egységes szerkezetbe foglalása tárgyában kiadott 20.700/1948. Ip. M. sz. rendelet is ekként rendelkezett mind a hivatalból elrendelhető törlésnél [14. § (1) bek.], mind a keresettel indítható törlési pernél [15. § (1) bek. a) és b) pont]. A b) pont szerint egy korábbi védjegy miatt akkor lehetett a Szabadalmi Bíróságnál keresettel kérni a védjegy törlését, „ha a védjegy a felperesnek egy, már korábban hasonló árunemre belajstromozott és még oltalom alatt álló védjegyéhez annyira hasonló, hogy a két védjegy közötti különbség a közönséges vevő által csak különös figyelem mellett volna észrevehető.”

Megjegyezzük, hogy a Vt.-ben a feltétlen kizáró okoknál van olyan rendelkezés, amely egy védjegybejelentés, illetve védjegy esetén az elsőbbségi időponttól eltérő időpont figyelembevételét írja elő. Ha a megjelölés nem alkalmas a megkülönböztetésre leíró jellege miatt, még sincs kizárva a védjegyoltalomból, ha használata révén – akár az elsőbbség időpontja előtt, akár azt követően – megszerezte a megkülönböztetőképességet [Vt. 2. § (3) bek.]. Ennek alapján lehetséges, hogy egy védjegyet – amelynek bejelentését annak idején jogszerűen el kellett volna utasítani – utóbb már nem lehet törölni, mert időközben a használat révén megszerezte a megkülönböztetőképességet. Még az is lehetséges, hogy a megkülönböztetőképesség megszerzése egy több évig húzódó védjegy-bejelentési eljárás alatt következik be.

A következőkben kifejtett indokok alapján úgy véljük, hogy a viszonylagos törlési okoknál adott esetben a korábbi védjeggyel kapcsolatos körülményeket nemcsak az elsőbbség időpontjában, hanem a törlési kérelem benyújtásakor, illetve a törlési eljárás során is vizsgálni kellene.

⁵³ 19.751/1933. K. M. sz. rendelet a védjegyügyi peres és nem peres eljárás tárgyában, 8. § (1) bek. és 12. § (1) bek.

⁵⁴ Dr. Beck Salamon: Magyar védjegyjog. A „Polgári jog könyvtára”, 19. füzet. A szerző kiadása. Kertész József nyomdájá, Budapest–Karcag, 1934, p. 234–235.

Lehetséges, hogy egy korábbi védjegy alapján felszólalhattak volna a későbbi bejelentés ellen, de utóbb a korábbi védjegy oltalma bármely okból megszűnt. Életszerűtlen lenne, ha ezután időhatár nélkül lehetne kérelmezni a későbbi védjegy törlését azon az alapon, hogy annak elsőbbségi időpontjában a korábbi védjegy még lajstromozási akadályt képezett. A törvényi rendelkezés célja szempontjából sem mondható szükségesnek egy ilyen törlés, mert nincs már tényleges ütközési helyzet.

Ehhez hasonló, ha a későbbi védjegy elsőbbségi időpontjában közismert, nem lajstromozott megjelölés közismertsége vagy jó hírű lajstromozott védjegy jó hírve az idő múlásával elenyészik. A Vt. 5. §-a szerinti egyéb korábbi jogoknál is bekövetkezhet a jog megszűnése, pl. korábbi formatervezésiminta-oltalomnál lejárat miatt. Lajstromozás nélküli korábbi használatnál is előfordulhat, hogy a használat az elsőbbségi időpont után abbamarad, és évekkel később a korábbi használó már nem tudná eltüntetni a szolgai utánzás jogcímén a védjegy szerinti megjelölés használatát. A korábban, de két évnél nem régebben lejárat miatt megszűnt oltalmú védjegynél végképp nem lenne indokolt, hogy az időhatár nélkül törlési okot képezhessen.⁵⁵

Egy nem mindennapi jogesetben előkerült ez a kérdés. Az 1969. évi Vt. hatálya alatt egy amerikai egyesült államokbeli cég 1990. április 24-én védjegybejelentést nyújtott be a BUD szómegjelölésre a 32. osztályba tartozó sörök és egyéb áruk tekintetében. A bejelentési eljárásban a bejelentéssel szemben – egy csehországi cég észrevétele után – hivatalból felhívták többek között a korábbi elsőbbségű, a BUD különleges írásmódú szóra vonatkozó nemzetközi védjegyet, a BUDWEISER szóra vonatkozó nemzetközi védjegyet és a Lisszaboni Megállapodás alapján sörök tekintetében lajstromozott BUD eredetmegjelölést. A bejelentési eljárás többször felfüggesztésre került az ellentartott korábbi jogok ügyében folyt elhúzódó eljárások miatt. Ezek egyikében törölték a BUD eredetmegjelölést.⁵⁶ Egy másik eljárásban megállapították a korábbi BUD nemzetközi védjegy magyarországi oltalmának használat hiánya miatti megszűnését 1998. január 29-i hatállyal. Ezután az MSZH 2010. június 24-én kelt elutasító határozatában megállapította, hogy az azonos, illetve hasonló árukra bejelentett BUD szómegjelölés mind a BUD nemzetközi védjegyhez, mind a BUDWEISER nemzetközi védjegyhez az összetéveszthetőségig hasonlít, és ezért a védjegybejelentést elutasította.⁵⁷

A bejelentő megváltoztatási kérelmét a Fővárosi Bíróság végzésével elutasította a BUDWEISER nemzetközi védjegy tekintetében fennálló összetéveszthetőség miatt. Indoklásában megállapította, hogy – „értékelve azt a speciális helyzetet, hogy jelen eljárás során a védjegybejelentés érdemi elbírálására a bejelentést követően húsz évvel később kerülhetett

⁵⁵ Gödölle: i. m. (17), p. 21–22.

⁵⁶ Az 1998. augusztus 28-án indított törlési eljárásban az MSZH törölte az 598. nemzetközi lajstromszámú BUD eredetmegjelölést, mivel a „bud” szó nem képez sem hivatalos, sem tradicionális földrajzi nevet, és ezért nem alkalmas a „sör” termék származási helyének beazonosítására. A törlési határozat elleni megváltoztatási kérelmeket a Fővárosi Ítéltábla elutasította. A jogerős végzést a Legfelsőbb Bíróság hatályában fenntartotta (BH 2008/243).

⁵⁷ MSZH M9001501/10.

sor” – az időközben megszűnt oltalmú BUDWEISER nemzetközi védjegy „nem tekinthető korábbi akadályozó jognak”. A végzést a Fővárosi Ítéltábla helybenhagyta, majd a jogerős végzést a Kúria hatályában fenntartotta.⁵⁸

A Kúria végzése ellen a bejelentő alkotmányjogi panaszt terjesztett elő az ésszerű határidőn belüli döntéshez, a tisztességes eljáráshoz és pártatlan elbíráláshoz, valamint a tulajdonhoz, a vállalkozáshoz és a tisztességes versenyhez fűződő jogainak sérelme miatt. Az alkotmányjogi panaszt az Alkotmánybíróság öttagú tanácsa 2013. május 27-én elutasította. Az Alkotmánybíróság a panasz tulajdonjogi sérelmet állító elemével kapcsolatban megállapította, hogy „a vagyoni értékű jogok is az Alaptörvény tulajdonvédelmi szabályának oltalma alatt állnak”, de „a védelmi funkció és szerep csak és kizárólag a már megszerzett tulajdonjog védelmére terjed ki, függő helyzetben lévő, még el nem bírált bejelentésre, kérelemre, igényre azonban nem.” Mindezek alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy „az indítványozó kérelme az igény állapotában maradt, és ennek folytán nem sérült és nem is sérülhetett jelen ügyben az Alaptörvény XII. [helyesen: XIII.] cikkében garantált tulajdonhoz való joga, mert azt meg sem szerezte”.⁵⁹

A joggyakorlat fogja majd megmutatni, hogy az időközben megszűnt oltalmú korábbi védjegyre vonatkozó fenti döntés alkalmazható-e és milyen feltételekkel a törlési eljárásokban, ahol értelemszerűen gyakrabban adódhat nagy időbeli különbség a törölni kért védjegy elsőbbségi időpontja és a törlési kérelem benyújtása, illetve elbírálása között.

Megjegyezzük, hogy a fenti alkotmányjogi panaszt előterjesztő cég korábban már előterjesztett egy tulajdonjogát ért sérelem miatti panaszt a „Budweiser” szóra vonatkozó portugál védjegybejelentése tárgyában a Portugál Legfelsőbb Bíróság által hozott döntés ellen a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságánál. A Bíróság hét bíróból álló eljáró tanácsa, majd tizenhét bíróból álló Nagykamarája a panaszt alaptalannak találta, és megállapította, hogy a védjegybejelentést elutasító döntés nem sérti az Egyezmény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének a tulajdon védelméről szóló 1. cikkét.⁶⁰

4. A KORÁBBI VÉDJEGY MIATTI KIZÁRTSÁG ESETEI

A továbbiakban a jogesetekre való hivatkozásnál az első helyen a megjelölést, illetve védjegyet, a törtvonal után pedig a korábbi védjegyet, illetve megjelölést adjuk meg.

A védjegyjog egyik alapelve, amely a magyar védjegyjogban a kezdetektől fogva és a Vt.-ben is érvényesül, hogy a védjegyoltalom specifikus, azaz adott áruhoz, illetve szolgáltatás-

⁵⁸ Főv. Bír. 1.Pk.25.513/2010/6, FÍT 8.Pkf.25.597/2011/8, Kúria Pfv.IV.20.169/2012/4.

⁵⁹ 3115/2013. (VI. 4.) AB határozat.

⁶⁰ EJE Nagykamarája, 73049/01, 2007. január 11. Az egyezményt és annak több kiegészítő jegyzőkönyvét az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki.

hoz kapcsolódik. A specialitás eme elvét csak a jó hírű védjegyekre vonatkozó rendelkezések törlik át.

Megemlítjük, hogy a magyar védjegyjogban a szolgáltatásokra 1967-től szerezhető védjegyoltalom.⁶¹ A Vt.-ben az „áru” és a „szolgáltatás” fogalma megfelel eme kifejezések szokásos jelentésének, amint ez a Nizzai Osztályozásból is látható, eltérően a fogyasztóvédelmi jogszabályok mesterséges „áru” fogalmától, amely magában foglalja a szolgáltatást is.⁶²

A védjegyjog egy másik alapelve, amely a Vt. alapját is képezi, hogy egy megjelölés és valamely védjegy viszonyát – mind az oltalomképességnél, mind a bitorlásnál – annak alapján kell megítélni, hogy a fogyasztók részéről fennáll-e az összetéveszthetőség. Ha a bejelentett megjelölést a fogyasztók a korábbi védjeggyel összetéveszthetik, a megjelölés ki van zárva a védjegyoltalomból. Ettől az alapelvtől a Vt. csak két esetben tér el: ha a védjegy jó hírű, és ha a lejárat miatt megszűnt védjegy kétéves kizáró hatásáról van szó. Ezek a kivételesnek mondható esetek azonban a gyakorlatban az összetéveszthetőségi esetekhez képest viszonylag ritkán, illetve nagyon ritkán fordulnak elő.

A védjegyjog harmadik alapelve a már említett elsőbbség szabálya, amelyet fentebb, a 2.2. és 3.2. pontban taglaltunk. Ettől a szabálytól a Vt. csak a rosszhiszemű védjegybejelentésnél, a képviselő, illetve ügynök által jogosulatlanul tett védjegybejelentésnél és egyes esetekben a lajstromozott földrajzi árujelzőknél tér el.

A korábbi védjegyek oltalomból kizáró hatását a Vt. a megjelölés és annak árujegyzéke, valamint a korábbi védjegy és annak árujegyzéke, illetve a korábbi védjegy jellege szerint hármas csoportosításban tárgyalja: az azonosság, az összetéveszthetőség és a jó hírű korábbi védjegy esete. Ez a háromféle kizáró ok egymástól különböző jogalapot (jogcímet) képez a védjegybejelentés elutasítása, illetve a védjegy törlése esetén. A jelen tanulmányban csak az azonosság és az összetéveszthetőség esetét tárgyaljuk.

5. AZONOS MEGJELÖLÉS ÉS AZONOS ÁRUK, ILLETVE SZOLGÁLTATÁSOK

Azonos áruk, illetve szolgáltatások tekintetében nem részesülhet védjegyoltalomban az a megjelölés, amely azonos valamely korábbi védjeggyel. A rendelkezésnek két konjunktív feltétele van: azonosság a megjelölés és a korábbi védjegy között, és azonosság a vonatkozó áruk, illetve szolgáltatások között. Ha az egyik feltétel nem teljesül, eme kizáró ok nem áll fenn, de a megjelölés mégis kizárt lehet a védjegyoltalomból a Vt. 4. § (1) bekezdésének *b)* vagy *c)* pontja alapján.

Ennél a kettős azonosságnál a rendelkezés nem említi az összetéveszthetőséget. Nem azért, mintha itt nem lenne összetéveszthetőség, hiszen az leginkább éppen a teljes azonosság esetében áll fenn. A törvényalkotó ezt az esetet önmagában és mindig összetéveszthetőnek tekintette, ezért nem enged mérlegelést az összetéveszthetőség fennállása tekintetében,

⁶¹ 3/1967. (IV. 1.) OT sz. rendelet, 1. §.

⁶² Fgytv. 2. § *l)* pont; Fttv. 2. § *c)* pont.

eltérően a Vt. 4. § (1) bekezdésének *b*) pontjától. Ez megfelel a TRIPS-megállapodás 16. cikk (1) bekezdése második mondatának, amely szerint a kettős azonosság esetén vélelmezni kell az összetéveszthetőséget.

Amennyiben a kizáró ok csak az árujegyzék egy része tekintetében áll fenn, az árujegyzék korlátozásával – az azonos áruk, illetve szolgáltatások törlésével – eme kizáró ok megszűnethető, de ez még nem feltétlenül biztosítja, hogy nincs a Vt. 4. § (1) bekezdésének *b*) vagy *c*) pontja szerinti kizáró ok.

5. 1. A megjelölés és a korábbi védjegy azonossága

A megjelölés és a korábbi védjegy azonossága az esetben állapítható meg, ha a megjelölés teljesen megegyezik a védjeggyel. Ez akkor áll fenn, ha a megjelölés visszaadja a védjegy összes elemét minden változtatás és hozzáadás nélkül, vagy ha van eltérés, az oly csekély, hogy azt – a megjelölés egészét tekintve – az átlagos fogyasztó gyakorlatilag nem észleli.⁶³

A megjelölések azonosságát a joggyakorlat – hasonlóan az áruk, illetve szolgáltatások azonosságához – megszorítóan értelmezi. Az azonosságnak vizuálisan, hangzásban és fogalmilag, azaz jelentésben is fenn kell állnia. Ha a megjelölés addicionális elemet tartalmaz, vagy a védjegy valamely elemét nem tartalmazza, lett légyen ez az elem kevésbé jelentős vagy önmagában megkülönböztetőképességgel nem rendelkező, a megjelölés a védjeggyel nem azonosnak, hanem ahhoz hasonlóknak minősül.

Szóvédjegyeknél a kis- és nagybetűs írásmódban való eltérésnél a joggyakorlat még azonosnak veszi a megjelöléseket.⁶⁴ Egy két szóból álló szómegjelölés azonos egy ugyanabból a két szóból álló, ugyanolyan sorrendű szómegjelöléssel, ahol a szavak között kötőjel van, és az nem változtatja meg a jelentést. Ugyanez érvényes, ha a különbség csupán abban van, hogy a két szó egybe vagy külön van írva, és ez nem jár jelentésváltozással.

Egy szómegjelölés és egy ugyanarra a szóra vonatkozó különleges írásmódú szómegjelölés általában nem tekintendő azonosnak. Ha az összehasonlítandó szavak akár csak egy betűben különböznek, azok sem minősülnek azonosnak, még akkor sem, ha a kiejtésük szinte azonos.

Ábrás védjegyeknél a pusztán méretbeli eltérés esetén fennáll az azonosság azzal összhangban, hogy a védjegyoltalom terjedelme sincs korlátozva a védjegylajstromban lévő lenyomat konkrét méretére. Ha a két megjelölés csupán a lajstromozott védjegyet jelző ® jelben („*registered trademark*”) vagy a nem lajstromozott megjelölést indikáló ™ jelben („*trademark*”) tér el, az is azonosnak számít. Sokelemes ábrás védjegynél, pl. italcímknél, a csupán apró méretű feliratban, pl. térfogat, alkoholtartalom, való eltérésnél a megjelölések azonosnak tekinthetők.

⁶³ EU Bírósága C-291/00 *Arthur/Arthur et Félicie*, 54. bek.

⁶⁴ SZTNH M0703115/17 „Cocktail/COCKTAIL”; FÍT 8.Pkf.25.009/2012/5 „MATATOKS/Matatoks”.

Az azonos szóelem nem tesz azonossá két, egymástól eltérő ábrájú megjelölést, még akkor sem, ha mindkettőben ez a szóelem a domináns.⁶⁵ Egy ábrás megjelölést és egy szómegjelölést nem tekintenek azonosnak még akkor sem, ha az ábrás megjelölésben teljesen a szóelem dominál és az ábrás elem önmagában nem rendelkezik megkülönböztetőképességgel, pl. az csupán egyszerű keret vagy téglalap alakú háttér. Ha eltér a két megjelölés típusa,⁶⁶ pl. az egyik ábrás, a másik térbeli, nem lehet azonosság.

Természetesen a fenti határesetekben fennáll a nagyfokú hasonlóság, de ez csak a Vt. 4. § (1) bekezdésének *b)* és *c)* pontja szerinti jogalapoknál vehető figyelembe.

5.2. Az áruk, illetve szolgáltatások azonossága

Az áruk, illetve szolgáltatások azonossága akkor állapítható meg, ha a megjelölésre vonatkozó bejelentés árui, illetve szolgáltatásai megegyeznek a korábbi védjegy áruival, illetve szolgáltatásaival, vagy azokban fogalmilag teljes mértékben benne foglaltatnak. A kifejezések értelmezésénél az áruknak, illetve szolgáltatásoknak a kereskedelemben és az adott szakterületen szokásos megnevezését, a fogalmakra vonatkozó logikai szabályokat és a Nizsai Osztályozást kell figyelembe venni. Az azonosságot a joggyakorlat megszorítóan értelmezi, ha van – akár csak kisebb – eltérés, az áruk, illetve szolgáltatások csak hasonlóak.

Amennyiben a korábbi védjegy közösségi védjegy, az árujegyzék az Európai Unió összes hivatalos nyelvén – így 2004 óta magyarul is – rendelkezésre áll. Előfordulhat azonban, hogy a fordítások nem teljesen azonos jelentésűek. Kétség esetén az azon a nyelven készült árujegyzék a hiteles, amelyen a közösségi védjegybejelentést benyújtották, ha ez a nyelv egyben a BPHH öt nyelvének egyike.⁶⁷ Ha nem, akkor a védjegybejelentésben második nyelvként megjelölt nyelven készült szöveg a hiteles.⁶⁸ Ezek a rendelkezések biztosítják, hogy a hiteles árujegyzék mindig az öt hivatali nyelv (angol, francia, német, olasz és spanyol) egyikén van.

A korábbi védjegy lehet nemzetközi védjegy is. Ennél az árujegyzéknek ama szövege a hiteles, amely nyelven (angol, francia vagy spanyol) a bejelentést a WIPO Nemzetközi Irodája lajstromozta. Egy védjegy-bejelentési ügyben tolmács szakvéleményével lehetett bizonyítani a nemzetközi védjegy francia nyelvű árujegyzékének helyes magyar fordítását.⁶⁹ Az ügyet *Vida Sándor* is ismertette.⁷⁰

⁶⁵ MSZH A525307 „Match”.

⁶⁶ 16/2004. (IV. 27.) IM rendelet a védjegybejelentés és a földrajzi árujelzőre vonatkozó bejelentés részletes alaki szabályairól, 2. § (1) bek. c) pont.

⁶⁷ KVR 119. cikk (2) bek.

⁶⁸ KVR 120. cikk (3) bek.

⁶⁹ LB Pkf.IV.22.102/1993 „CENTAC/CENTA”. Ismertette *dr. Mikófalvi Gábor*, Magyar Védjegy Egyesület. Események–Hírek–Közlemények, IV. évf. 4. sz., 1994, p. 15–16.

⁷⁰ *Vida Sándor*: A védjegy ügyekben hozott határozatok bírósági felülvizsgálata. In: *Németh János, Kiss Daisy* (szerk.): A bírósági nemperes eljárások magyarázata. A polgári nemperes eljárások magyarázata 1. KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002, p. 540.

Azonosság nemcsak akkor van, ha a megnevezések szó szerint megegyeznek, hanem akkor is, ha azok szinonimáknak tekinthetők. Például: telefon – távbeszélő; kerékpár – bicikli; autó – gépkocsi; filmszínház – mozi.

Nincs azonban azonosság, ha csupán azonos alakú, de eltérő jelentésű szavakról (homonimák) van szó. Például: vezeték (villamos) – vezeték (gáz); horgony (hajók) – horgony (órák); lyukasztó (szerszám) – lyukasztó (irodai). Ilyenkor a jelentés tekintetében eligazítást adhat az osztálybesorolás, illetve az, hogy a kifejezés az árujegyzékben milyen más árukkal, illetve szolgáltatásokkal együtt jelenik meg.

Ha a korábbi védjegy általánosabb kifejezésében („genus”) a megnevezés szerinti speciális kifejezés („species”) fogalmilag teljes mértékben benne foglaltatik, azonosság van. Például: villamos berendezések – transzformátorok; ruházati cikkek – nadrágok; szárasztézták – makaróni; gyümölcsök – alma; kereskedelmi tevékenység – külkereskedelmi tevékenység;⁷¹ ideiglenes szállásadás – motelek.

A fordított esetben, ha a megjelölés általánosabb kifejezése fogalmilag tartalmazza a korábbi védjegy speciális kifejezését, részleges azonosságról van szó, amelyet a megjelölés árujegyzékének más speciális kifejezésre vagy kifejezésekre való korlátozásával lehet megszüntetni.

Előfordulhat olyan eset is, hogy a megjelölés kifejezése és a korábbi védjegy kifejezése fogalmilag átlapolják egymást, azaz vannak olyan áruk, illetve szolgáltatások, amelyek mindkettőbe beletartoznak. Például: szabadidő-ruházat – női ruhák – női szabadidő-ruházat. Az ilyen részleges egyezést szintén megfelelő korlátozással lehet megszüntetni.

A joggyakorlat megengedi, hogy a megjelölés árujegyzékében egymás mellett szerepeljen valamely általános kifejezés és ebbe fogalmilag beletartozó egy vagy több speciális kifejezés, ezeket külön-külön kell összevetni a korábbi védjegy áruival, illetve szolgáltatásaival.

Az árujegyzékben alkalmazott „előnyösen”, „különösen” (angolul: „preferably” vagy „in particular”) kifejezés az áruk, illetve szolgáltatások tekintetében nem korlátozó jellegű. Ezzel szemben a „nevezetesen” (angolul: „namely”) kifejezést a joggyakorlat korlátozó jellegűnek tartja. Például a „járművek, nevezetesen gépkocsik” árujegyzék csupán a járműnek minősülő gépkocsikra terjed ki, azokkal a „motorkerékpárok” nem azonosak, legfeljebb hasonlók hozzájuk. A „járművek, különösen gépkocsik” árukkal viszont a „motorkerékpárok” azonosnak minősülnek, mert a motorkerékpár is jármű.

Ha a megegyezés vagy a bennfoglalás csak az áruk, illetve szolgáltatások egy részére áll fenn, az azonosság részleges. A megjelölés árujegyzékében a korábbi védjegy árujegyzékével azonosnak tekinthető áruk, illetve szolgáltatások mellett lehetnek olyanok, amelyek hasonlóak, és olyanok is, amelyeknél még hasonlóság sem állapítható meg, ez utóbbiak védjegyjoggal különbözöek.

⁷¹ BH 1992/580 „Interflex/INTERFLEX”.

6. AZONOS VAGY HASONLÓ MEGJELÖLÉS ÉS ILYEN ÁRUK, ILLETVE SZOLGÁLTATÁSOK

A Vt. 4. § (1) bekezdésének *b)* pontja a vagylagosságok miatt fogalmilag négyféle esetet foglal magában: azonos megjelölés és azonos áru/szolgáltatás; azonos megjelölés és hasonló áru/szolgáltatás; hasonló megjelölés és azonos áru/szolgáltatás; hasonló megjelölés és hasonló áru/szolgáltatás. Ez a kizáró ok azonban ezek közül csak az utóbbi háromra vonatkozik, mivel az első, a teljes azonosság ugyanezen bekezdés *a)* pontjában külön jogalként van megfogalmazva, amint erre a Vt. törvényjavaslatának miniszteri indokolása a 2–6. §-okhoz fűzött részletes indokolásban rámutatott.

Megjegyezzük, hogy a kizáró okok a Vt. 4. § (1) bekezdésének *a)* és *b)* pontja szerinti megkülönböztetése hasonló jellegű, mint a szabadalmi jogban a szabadalmaztathatóságnál az újdonság és a feltalálói tevékenység követelménye. Nem új a találmány, ha a megoldás a technika állásához tartozik,⁷² azaz azonosság van. Ha van eltérés, akkor új, de lehet, hogy hiányzik a feltalálói tevékenység, mert a megoldás a technikai állásához képest a szakember számára nyilvánvaló.⁷³ A fiktív „szakember” védjegyjogi megfelelője a „fogyasztó”, a „nyilvánvalóság” fogalmának az „összetéveszthetőség” felel meg. Mivel a védjegyjogi kritérium kétparaméteres, az analógiához fel kell tételeznünk az áruk, illetve szolgáltatások azonosságát vagy hasonlóságát.

Abban is rokon ez a kétféle iparjogvédelmi oltalom, hogy az újdonság hiánya/nyilvánvalóság, illetve az azonosság/összetéveszthetőség határvonalnak a legtöbb esetben nincs ügydöntő jelentősége, az nem az oltalom léte és nemléte közötti választóvonal, hanem csupán két jogalap közötti némileg mesterséges mezsgye a nemlétén belül. Ezért éltek a régebbi jogok csak egyetlen kritériummal – szabadalmaknál az újdonsággal, védjegyeknél az összetéveszthetőséggel –, amelybe beleértették mindkét alesetet. Továbbá általában ezért vehetők figyelembe ma is az 1969. évi Vt. hatálya alatt, sőt, az 1890. évi Vt. hatálya idején az összetéveszthetőség kérdésében hozott védjegyjogi döntések.

A Vt. 4. § (1) bekezdésének *b)* pontja szerinti kizáró oknak három konjunktív feltétele van: azonosság vagy hasonlóság a megjelölés és a korábbi védjegy között, azonosság vagy hasonlóság a vonatkozó áruk, illetve szolgáltatások között, és az összetéveszthetőség fennállása. Ha ezek bármelyike nem teljesül, a megjelölés eme ok alapján nincs kizárva a védjegyoltalomból. Ha a kizártság csak az árujegyzék egy része tekintetében áll fenn, az árujegyzék korlátozásával – az azonos, illetve hasonló áruk, illetve szolgáltatások törlésével – ez a kizáró ok megszüntethető, de a megjelölés – ha a korábbi védjegy jó hírű – még lehet kizárt a védjegyoltalomból a Vt. 4. § (1) bekezdésének *c)* pontja alapján.

⁷² Szt. 2. §.

⁷³ Szt. 4. §.

6.1. A megjelölés és a korábbi védjegy hasonlósága

6.1.1. Az összehasonlítás elvei és módszerei

A megjelölés és a korábbi védjegy összehasonlításánál a magyar releváns fogyasztók észlelését kell figyelembe venni. A releváns fogyasztók körét szükségképpen csak az árujegyzék alapján lehet meghatározni, ezért az árujegyzék valamennyire befolyásolja a megjelölés és a védjegy hasonlóságának megítélését. Fordítva ez nem áll. Az áruk, illetve szolgáltatások összehasonlításánál a joggyakorlat szerint irreleváns, hogy azok milyen megjelöléshez kapcsolódnak, ezt majd az összetéveszthetőség megítélésénél (lásd a 7. pontot) kell figyelembe venni.

A fenti összefüggés indokolja, hogy az elbírálást célszerű az áruk, illetve szolgáltatások összehasonlításával kezdeni, kivéve azt az esetet, ha a megjelölés nyilvánvalóan különbözik a korábbi védjegytől, ezért eleve nem állhat fenn összetéveszthetőség.

A releváns fogyasztók a széles körben forgalmazott áruknál, pl. közszükségleti cikkek-nél az átlagos fogyasztók, speciális áruknál vagy szolgáltatásoknál az ezeket vásárló vagy igénybe vevő fogyasztói réteg. A releváns fogyasztói körtől függhet a vásárláskor tanúsított figyelem jellege és mértéke, és – különösen idegen nyelvű megjelölés, illetve védjegy esetén a nyelvismeret elvárható szintjének megfelelően – az összehasonlítás eredménye. A „fogyasztó” védjegyjogi fogalma tekintetében utalunk alább a 7.1. pontban mondottakra.

A megjelölés és a korábbi védjegy összehasonlításánál mindkettőt a maga egészében kell figyelembe venni, és a fogyasztókban kialakuló vizuális, hangzásbeli és fogalmi összbenyomás alapján kell megállapítani, hogy a megjelölés hasonló-e a védjegyhez. Az összbenyomás felel meg az emberi észlelésnek, melynek során a személy a világ jelenségeit valamennyi érzékszervével és az értelmével nem analitikusan, hanem egységben fogja fel.

Az emberi érzékelés módjai közül a látást és a hallást kell figyelembe venni, ezekre hatnak a védjegyek. Mivel a jelenlegi védjegyjogi gyakorlat szerint illat- és ízmegjelölések nem lajstromozhatók, a szaglás és az ízlelés nem jön szóba. Elvben elképzelhető olyan térbeli védjegy, amelyet pl. vakok tapintás útján érzékelhetnek.

Mind a vizuális, mind a hangzásbeli összehasonlításnál figyelembe kell venni, hogy a fogyasztó általában nem egymás mellett látja vagy egymás után hallja a megjelölést és a korábbi védjegyet, nincs abban a helyzetben, hogy azokat közvetlenül összehasonlíthassa. A megjelöléssel találkozó fogyasztó a védjegy emlékezetében élő képére, hangzására támaszkodik, a megjelölést azzal tévesztheti össze.

Az összehasonlításnál a joggyakorlat szerint – az emberi észlelés módjainak megfelelően – külön-külön vizsgálják, hogy a megjelölés vizuálisan, hangzásban vagy kiejtésben, és fogalmilag, azaz jelentésben mennyire hasonló a korábbi védjegyhez. Ha ezek közül legalább az egyiknél hasonlóság állapítható meg, a megjelölés a védjegyhez hasonlóknak minősül, de ebből még nem feltétlenül következik, hogy az összetéveszthetőség is fennáll (lásd a 7.

pontot). Ha viszont nincs hasonlóság, azaz a megjelölés védjegyjogilag különbözik a korábbi védjegytől, akkor összetéveszthetőség sem lehet, még akkor sem, ha az áruk, illetve szolgáltatások teljesen azonosak.

A hasonlóságban lehetnek fokozatok. Az összetéveszthetőség megítélésénél nem mindegy, hogy éppen csak fennáll kismértékű hasonlóság a különbözőség határvonalánál, avagy a hasonlóság olyan nagy mértékű, hogy az már majdnem azonosság.

A vizuális összehasonlítás a hangmegjelölések kivételével minden megjelöléstípusnál lehetséges, és azt általában a normál látású – azaz nem szintévesztő vagy színvak – fogyasztó figyelembevételével kell elvégezni.

A hangzásbeli (fonetikus) összehasonlítás csak a kimondható szavaknál, több szóból álló kifejezéseknél, mondatoknál, betűknél, számoknál és a hangmegjelöléseknél, valamint olyan összetett megjelöléseknél lehetséges, amelyek ilyen elemet is tartalmaznak.

A fogalmi, jelentésbeli összehasonlításnál a szavak, kifejezések, mondatok, betűk, számok jelentése, illetve az ábrák vagy alakzatok által szemléltetett személyek, állatok, tárgyak, dolgok stb. neve kerülhet összehasonlításra. A fogalmi összehasonlítást csak akkor lehet elvégezni, ha a megjelölés és a védjegy közül legalább az egyiknek van jelentése, mert az nem teljesen fantáziakifejezés, illetve az ábra, alakzat felismerhető dolgot mutat, azaz nem teljesen absztrakt ábrázolás.

6.1.2. *Idegen nyelvű kifejezések*

A hangzás és a jelentés egybevetésénél a megjelöléseket általában a magyar nyelv szabályai alapján kell vizsgálni, mivel átlagos fogyasztóként a magyarországi átlagfogyasztókat kell figyelembe venni. A sors úgy hozta, hogy Magyarország ma lényegében egynyelvű ország, Szt. István király VI. Intelme ellenére, mely szerint az „egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő”. A Legfelsőbb Bíróság egy döntésében a következőket állapította meg: „A magyarországi védjegytalalom tekintetében ugyanis a magyarországi viszonyokat és magyar átlagfogyasztók szokásait kell szem előtt tartani. Ez azt jelenti, hogy a magyar fogyasztók számára idegen szavak esetén is a magyar nyelv szabályai bírnak döntő jelentőséggel annak során, hogy a megjelölés más védjeggyel összetéveszthető-e”.⁷⁴

Ez egyrészt azt jelenti, hogy az idegen szavak és fantáziaszavak hangzásánál általában a magyar nyelv szabályai szerinti kiejtés számít, kivéve, ha feltételezhető, hogy az adott kifejezést vagy idegen nyelvet a releváns fogyasztók ismerhetik. Például számítástechnikai termékeknél alappal feltételezhető, hogy azok fogyasztói valamennyire tudnak angolul. Professzionális műszaki vagy tudományos célú termékeknél az angol nyelv olvasási szintű ismerete általánosnak tekinthető.

⁷⁴ LB Pkf.IV.24.025/1998/4 „CLOMICALM/CLOMIAZIN”. Ismertette dr. Mikófalvi Gábor, Védjegyvilág, IX. évf. 3. sz., 1999, p. 29–30.

Másrészt egy idegen nyelvű szó vagy kifejezés nem vehető figyelembe idegen nyelvű jelen-tésével, mivel azt az átlagos fogyasztók fantáziaszóként érzékelik, kivéve, ha annak ismerete feltételezhető vagy azért, mert idegen szóként Magyarországon is ismert, vagy azért, mert a releváns fogyasztók körében van olyan nyelvismeret, amely megértését lehetővé teszi.⁷⁵

Elutasították a NÉPBANK megjelölésre a 36. osztályba tartozó pénzügyi szolgáltatások tekintetében benyújtott védjegybejelentést, mivel az az összetéveszthetőségig hasonló volt a 36. osztály tekintetében lajstromozott korábbi VOLKSBANK védjegyhez. A Legfelsőbb Bíróság – egyetértve a Fővárosi Bírósággal – megállapította, hogy a német „Volks-” előtag a német nyelvtudással nem rendelkező fogyasztó számára is a „nép”, illetve „népi” kifejezést jelenti, e német szó ugyanis az átlagos magyar fogyasztó számára közismert kifejezés.⁷⁶

Lajstromozásra került 142040 számon az AGROGRAIN szóelemű színes ábrás megjelölés a 31. osztályba tartozó mezőgazdasági termékek tekintetében, mert nem volt az összetéveszthetőségig hasonló a korábbi AGROGÉN szóelemű ábrás védjegyhez, amely többek között a 31. osztályba tartozó azonos, illetve hasonló termékekre volt lajstromozva. Az OTH elutasító határozatát megváltoztató Fővárosi Bíróság indokolása szerint a megjelölés és a védjegy ábrája eltérő összehatást eredményez, és a szóelemek sem teszik a megjelölést összetéveszthetővé. Ugyanis a mezőgazdasági termékekkel kapcsolatba kerülő fogyasztók többsége a magyar kiejtési szabályok szerint olvassa az „agrograin” és „agrogén” szavakat, és azok – figyelemmel arra is, hogy az „agro-” előtag az adott mezőgazdasági árukra megkülönböztetőképeséggel nem rendelkezik – a kiejtésben sem hasonlók.⁷⁷

Felszólalás alapján elutasították a vicky szóelemű ábrás megjelölésre a 3. osztályba tartozó áruk tekintetében benyújtott védjegybejelentést a korábbi VICHY szóelemű ábrás védjegy alapján a domináns szóelemek vizuális és fonetikai hasonlósága következtében fennálló összetéveszthetőség miatt. A Fővárosi Bíróság – érdemben egyetértve az MSZH elutasításával – az indokolásban azt állapította meg, hogy a hazai átlagos fogyasztó számára nem feltétlenül ismert a szóban forgó megjelölés és védjegy jelentése, ezért azokat inkább fantáziaszónak fogja tekinteni.⁷⁸

Megjegyezzük, hogy ha ennél a jogesetnél a releváns fogyasztókat francia fogyasztók alkották volna, akik tudhatják, pl. Woody Allen „Vicky Cristina Barcelona” c. filmjéből (2008), hogy a Vicky a Victoria női név angol becézett formája, Vichy pedig egy francia város neve, az összetéveszthetőséget valószínűleg nem lehetett volna megállapítani a teljesen különböző fogalmakra való asszociáció és az eltérő francia kiejtés következtében, melyek kompenzálják a vizuális hasonlóságot.

⁷⁵ EU Bírósága C-421/04 Matratzen/MATRATZEN. Ismertette dr. Vida Sándor: Idegen nyelvű szó megkülönböztetőképesége – a Matratzen-ügy az Európai Bíróság előtt. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. 4. sz., 2007. augusztus, p. 105–113.

⁷⁶ LB Pkf.IV.25.726/1993/3. Ismertette dr. Mikófalvi Gábor, Védjegyvilág, X. évf. 2. sz., 2000, p. 39–40.

⁷⁷ Ismertette ábrával dr. Mikófalvi Gábor, Védjegyvilág, VI. évf. 4. sz., 1996, p. 9–10.

⁷⁸ Főv. Bír. 3.Pk.20.504/2009/5.

Ezzel a kitalált párhuzamos jogesettel arra kívántunk rámutatni, hogy egy közösségi védjegnél egy korábbi nemzeti vagy közösségi védjegy esetén az összehasonlítás eredménye – s ezzel az összetéveszthetőség – a kulturális és nyelvi különbségek miatt függhet attól, hogy mely EU-tagország átlagos fogyasztóját kell, illetve lehet releváns fogyasztóként figyelembe venni.

A HELL közösségi védjegybejelentés elleni felszólalási ügyben a Hella közösségi védjeggyel való összetéveszthetőséget állapították meg, mivel a figyelembe vett átlagos fogyasztók az EU egyes részein nem ismerik az angol „hell” szó „pokol” jelentését, számukra mindkét megjelölés fantáziaszó.⁷⁹

Egy magyar védjegybejelentésnél vagy Magyarországra kiterjesztett nemzetközi védjegnél mindig a magyar fogyasztókat kell figyelembe venni, még akkor is, ha a korábbi védjegy közösségi védjegy.

A 35. osztályba tartozó szolgáltatások tekintetében benyújtott SZUPER SZOMBAT feliratú színes ábrás védjegybejelentés ellen felszólalt a szintén a 35. osztályba tartozó szolgáltatásokra lajstromozott korábbi elsőbbségű SUPER-SAMSTAG közösségi szóvédjegy jogosultja. Az SZTNH elutasította a felszólalást, mivel azt állapította meg, hogy a vizuális és fonetikus eltérés és az ábrás elemek kellő megkülönböztetést biztosítanak, jóllehet koncepcionálisan azonosság áll fenn, mivel a megjelölés felirata a korábbi védjegy magyar fordítása, és az átlagfogyasztó eme német szavak jelentését ismeri. Megváltoztatási kérelemre a Fővárosi Törvényszék megállapította az összetéveszthetőséget, megalapozó okként értékelve azt, hogy a két szóösszetétel egymás tükörfordítása.⁸⁰

6.1.3. Az egyes megjelöléstípusok összehasonlítása

Szavak fonetikus összehasonlításánál a magyar nyelv kiejtési és hangsúlyozási szabályai szerint a szókezdetek általában nagyobb súllyal esnek latba, mint a szóvégződés. Ez a szavak vizuális összehasonlításánál is áll, mivel a magyar írást – hasonlóan más európai nyelvekhez – balról jobbra olvassuk.

Ábrás, illetve térbeli megjelölések összehasonlításánál a fogyasztókra gyakorolt vizuális összbemutató alapján kell megítélni, hogy fennáll-e a hasonlóság. Itt különösen figyelembe kell venni, hogy a fogyasztó a megjelölést általában a korábbi védjegy benne élő emlékékéhez viszonyítja, amely csak főbb vonalaiban, színeiben, illetve alakzatában adja vissza a védjegy ábráját.

A fekete-fehér ábrás vagy térbeli védjegyhez általában hasonlóan tekintik a megfelelő színes megjelöléseket.⁸¹ Színes védjegyeknél az összbemutató alapján lehet eldönteni, hogy egy más színű megjelölés hasonló-e.

⁷⁹ EU Törvényszéke T-522/10 Hell Energy Magyarország Kft. v OHIM „HELL/Hella”, 2012. január 17.

⁸⁰ FT 3.Pk.26.058/2012/5, 2013. május 17.

⁸¹ Kúria Pfv.IV.20.105/2013/4 „Party Cola Light/Palack”.

Színvédjegyeknél – ilyen pl. a „rózsaszín” színre vonatkozó 165225 lajstromszámú védjegy⁸² és a 644464 lajstromszámú nemzetközi védjegy a „lila” színre⁸³ – a hasonlóság csak olyan színárnyalatoknál áll fenn, amelyek nagyon közel állnak a védjegy színárnyalatához. A színekre vonatkozó védjegyoltalomnál figyelembe kell venni, hogy a gyakorlatilag rendelkezésre álló színek száma véges, és közérdek („*public interest*”) fűződik ahhoz, hogy az árukülső tekintetében általában leíró jellegű színeket bárki szabadon használhassa.⁸⁴

Két vagy több szóból álló megjelöléseknél és különféle típusú elemeket (szó, ábra) tartalmazó összetett (kombinált) megjelöléseknél az összehasonlítás elvégzéséhez meg kell határozni a megjelölés domináns elemét és azt az elemét, amely a megjelölés megkülönböztetőképességét biztosítja.

A domináns elem a megjelölésnek az a része, amely a fogyasztó számára a leginkább szembetűnő, amely leginkább megragadja a fogyasztó figyelmét. Adott esetben a megjelölésnek lehet két vagy több domináns eleme, ha azok egymáshoz viszonyított dominanciája közel egyenlő mértékű. A domináns elem a legtöbb esetben olyan, hogy az egyben a megjelölés megkülönböztető jellegét is biztosítja vagy ahhoz hozzájárul. Az ilyen védjegyet a fogyasztók könnyebben és hamarabb meg tudják jegyezni.

Vannak azonban olyan megjelölések, illetve védjegyek, ahol a domináns elemnek önmagában nincs megkülönböztetőképessége. Egy nagybetűkkel írt, leíró jellegű szó uralhatja a megjelölést egy kicsiny ábra mellett. Ilyen például a 140490 lajstromszámú védjegy, amely a „Telefonkönyv” szót és előtte egy kis ábrás elemet tartalmaz, és többek között a 16. osztályba tartozó „papírból készült termékek, nyomtatványok, különösen telefonkönyvek” árukra van lajstromozva. Ezzel kapcsolatban utalunk a 6.2.3. pontban alább ismertetett AKVA- előtagú védjegycsaládot érintő jogesetre.

Ezekben az esetekben meg kell határozni, hogy a megjelölésben a nem disztinktív domináns elem mellett milyen más elem vagy elemek biztosítják a megkülönböztetőképességet, és ennek figyelembevételével kell elvégezni az összehasonlítást.

Szóelemből és ábrás elemből álló összetett megjelölésnél általában a kimondható szóelemet tekintik dominánsnak, különösen akkor, ha az egyben a termék nevéként is funkcionál, mint pl. az italoknál. De vannak olyan összetett megjelölések, ahol a karakterisztikus áb-

⁸² Az 1996. február 22-én bejelentett – és ezért az 1969. évi Vt. hatálya alá eső – bejelentést az MSZH 1999-ben elutasította (M9600608/8). Megváltoztatási kérelemre a Fővárosi Bíróság elrendelte „a – nemzetközi Pantone színskála 196 C azonosítójelű – rózsaszín megjelölésnek védjegykénti lajstromozását a 17. áruosztályba sorolt ’üvegszálas szigetelőanyagok’ termékekre” (3.Pk.25.552/1999/7, 2000. november 22.). Tudomásunk szerint ez volt az első magyar védjegy, melyet egy színre lajstromoztak.

⁸³ A „csokoládé és csokoládé tartalmú termékek” áruk tekintetében az 1969. évi Vt. hatálya alatt 1995. szeptember 29-i bejelentési nappal lajstromozott nemzetközi védjegy ügyében az MSZH 1996-ban nem adott ki ideiglenes oltalommegtagadó határozatot. Tudomásunk szerint ez volt az első nemzetközi színvédjegy, melynek az oltalma kiterjedt Magyarországra.

⁸⁴ EU Bírósága C-104/01 Libertel Groep BV v Benelux-Merkenbureau, 47., 51. és 52. bek. Ismertetve: dr. Vida Sándor: Színek oltalma és az Európai Bíróság. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő melléklete. 110. évf. 1. sz., 2005. február, p. 46–51.

rás elem dominánsabb, mint a szóelem. A domináns elemek azonossága vagy hasonlósága esetén figyelemmel kell lenni arra is, hogy az egyéb, nem domináns elemek eltérése nem biztosít-e kellő megkülönböztetést a fogyasztók számára.

A megjelölések hasonlóságának megállapítása a legtöbb jogesetben együtt jár az összetéveszthetőség kérdésével, ezért a hasonlóságot a továbbiakban jogesetek kapcsán a 7. pontban az összetéveszthetőségénél tárgyaljuk.

6.2. Gondolati képzettársítás (asszociáció)

6.2.1. A gondolati képzettársítás fogalma és szerepe

A kereskedelmi életben előfordulnak olyan helyzetek, amikor egy megjelölés a klasszikus hasonlósági elvek szerint nem tekinthető összetéveszthetőnek egy korábbi védjeggyel, azonban a megjelölés mégis a korábbi védjegyet idézi fel a fogyasztó tudatában. Az esetek jó részében ez nem véletlen, a későbbi megjelölést tudatosan választották meg ilyen módon. A probléma már régebben is felmerült. *Bányász Jenő* egy szellemes példája szerint, amennyiben más korábban „Horgony” védjegyű vajat és „Kulcs” védjegyű szappant forgalmazott, „ha a konkurens cég a vaj, illetőleg a szappan mellé egy joujounak [zsuzsu, azaz csecsebecse] használható horgonyt vagy kulcsot adjusztál”, akkor nyilvánvaló, hogy „a vásárló nem tudja felhasználni sem a horgonyt a vajhoz, sem a kulcsot a szappanhoz, s így önkéntelenül a védjegyre gondol”.⁸⁵

A Vt. megoldást ad erre a helyzetre. A védjegyjogi összetéveszthetőség magában foglalja azt az esetet is, ha a fogyasztók a megjelölést gondolati képzettársítás, azaz asszociáció útján kapcsolhatják a korábbi védjeggyel [Vt. 4. § (4) bek.]. Helyesebben azt mondhatnánk, hogy a megjelölés a fogyasztók tudatában asszociáció útján kapcsolódik a védjeggyel, mert az asszociáció nem a fogyasztó tudatos cselekvése. Ez a rendelkezés megfelel az irányelv kötelező 4. cikk (1) bekezdés (b) pontja második fordulatának.

A gondolati képzettársítás nem az összetéveszthetőségen kívüli, külön viszonylagos kizáró ok, hanem a megjelölés és a korábbi védjegy között a fogyasztók tudatában adott esetben fennálló olyan mentális kapcsolat, amelyet az összetéveszthetőség megítélésénél kell figyelembe venni. Ez következik a törvényi rendelkezés megfogalmazásából („az összetéveszthetőség magában foglalja azt az esetet”), és megerősítést nyert az EU Bírósága C-251/95 Sabèl/Puma előzetes döntésében.

Tehát a gondolati képzettársítás a vizuális, hangzásbeli és fogalmi hasonlóság mellett mintegy negyedik tényezőként szerepel, amelynek megléte szintén megalapozhatja az összetéveszthetőség megállapítását. Lényeges, hogy nem szükségképpen eredményez összetéveszthetőséget, például eltérő áruk, illetve szolgáltatások esetén hiába van asszociáció, nem

⁸⁵ Dr. *Bányász Jenő*: Törvénytervezet a védjegyek oltalmáról. (Bírálat). Értekezések az ipari jogvédelem köréből, VI. füzet. Az „Iparjogi Szemle” kiadása, Budapest, 1913, p. 66–67.

lehet összetéveszthetőség. Eltérő áruknál, illetve szolgáltatásoknál akkor lehet csak szerepe az asszociációnak, ha a védjegy jó hírű.

A gondolati képzetársításra vonatkozó törvényi rendelkezést alkalmazni kell akkor is, ha az összetéveszthetőség megítélésére a védjegyvoltalom tartalmának meghatározásához van szükség.⁸⁶

6.2.2. *Jogesetek a gondolati képzetársításra*

Egy védjegybitorlási perben a Fővárosi Bíróság ideiglenes intézkedéssel eltiltó végzésében megállapította, hogy az alperes ROMBULL feliratot és bikát ábrázoló megjelölése összetéveszthető a felperes RED BULL különleges írásmódú szóvédjegyével és egymással szembe ugró két bikát mutató ábrás védjegyével a megjelölés és a védjegyek között fennálló asszociációs kapcsolat miatt. A végzés szerint figyelembe vették, hogy a felperes védjegyei közismertnek és jó hírűnek tekinthetők.⁸⁷

Törölték az ALLIGATOR feliratot és balra forduló aligátor állatfigurát tartalmazó színes megjelölésre a 25. és 35. osztály tekintetében lajstromozott védjegyet a jobbra forduló krokodil állatfigurát mutató korábbi ábrás védjegy alapján, amely többek között ugyanazon osztályokban volt lajstromozva. A megjelölés domináns eleme az „alligator” szó, amit még erősít az alatta lévő aligátorfigura. Ez gondolati képzetársítás útján a ruházati cikkek tekintetében közismert krokodil védjegyet idézi fel a fogyasztók tudatában, aminek következtében a megjelölés az összetéveszthetőségig hasonló a korábbi védjegyhez. A köznap szóhasználatban az ábrázolt hüllő nevére egyaránt használatos az aligátor vagy a krokodil szó. Nincs jelentősége annak, hogy a kérelmező krokodil védjegyet általában zöld színben használja, mivel a korábbi védjegy ábrája fekete-fehér.⁸⁸

Ebben a döntésben nyilván jelentős szerepe volt annak, hogy a krokodil védjegy közismertsége mellett a szokásos ruházati cikkekre önmagában nagy megkülönböztető erővel bír. A régi védjegy jogi gyakorlatban is volt hasonló jogeset. A felperesnek egy cérnaárukra lajstromozott, oroszlánt ábrázoló védjegye volt. Az alperes szintén cérnákra olyan ábrás védjegyet kezdett használni, amelyben nem egy, hanem két oroszlán volt a felperesi védjegytől eltérő grafikai elrendezésben. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara zsűrije mégis megállapította a megtévesztő hasonlóságot, ma úgy mondanánk, hogy az asszociáció alapján.⁸⁹

⁸⁶ Vt. 12. § (2) bek. b) pontja.

⁸⁷ Főv. Bír. I.P.27.116/2000/16-II.

⁸⁸ FÍT 8.Pf.20.236/2003/2. Ismertette ábrákkal dr. Mikófalvi Gábor, Védjegyvilág, XIII. évf. 2. sz., 2003, p. 26–30.

⁸⁹ Bpkam.-Zsűri, 1925 I./24.320. Ismertette: dr. Bányász Jenő, dr. Szegő Izso: A tisztességtelen verseny törvényt magyarázattal és joggyakorlattal, továbbá a védjegy-, szerzői jogi-, szabadalmi-, cégjogi törvények és az ipari mintaoltalmi rendelet szövege és magyarázata. Iparjogvédelmi Egyesület, Budapest, 1926, p. 60–61.

Egy felszólalási ügyben ugró állatfigura és az állat neve szerepelt mind a megjelölésben, mind a korábbi védjegyben. Az MSZH a 25. osztályba tartozó árukra bejelentett PULI ábrás megjelölést az azonos árukra vonatkozó PUMA ábrás védjeggyel – a fogyasztókban kialakuló gondolati képzettársítás (asszociáció) folytán – összetéveszthetőnek tekintette, és ezért a bejelentést elutasította.⁹⁰

Egy törlési ügyben a védjegy kör alakú, fekete mezőben A1 betűpárt tartalmazott, ahol a fekete kört piros, négyzet alakú mező vette körül. A kérelmező korábbi védjegye piros négyzet alakú mezőben A1 feliratot tartalmazott, ahol a piros négyzetet fekete, négyzet alakú mező vette körül, és ez alatt INGATLAN IMMOBILIEN REALESTATE felirat volt. Mindkét védjegy árujegyzéke tartalmazta a 36. osztályba tartozó „ingatlanügyletek” szolgáltatást. Az SZTNH megállapította, hogy a hasonló ábrás elrendezés és központi felirat következtében a fogyasztók tudatában a gondolati képzettársítás folytán összekapcsolódik a két védjegy, ami megalapozza az összetéveszthetőséget.⁹¹

A megjelölés és a korábbi védjegy hasonlóságának egyik esete a fogalmi, illetve jelentésbeli hasonlóság. Ilyenkor általában van gondolati képzettársítás is, hiszen a korábbi védjegyhez hasonló jelentésű megjelölés gondolati úton felidézi a fogyasztók tudatában a védjegyet.⁹²

Előfordulhat azonban olyan eset, amikor a megjelölés jelentése önmagában nem hasonló a védjegy jelentéséhez, sőt, éppen ellentétes azzal, de az előbbiről a fogyasztó mégis a védjegyre asszociál. Például a megjelölés és a védjegy egy állandó nyelvi szókapcsolat két tagja, melyek egymáshoz nem hasonlók, de a magyar nyelvű fogyasztónak az egyikről a másik jut az eszébe. Ilyen szókapcsolat pl. derűre ború, szántó-vető, rabló-pandúr, jóban-rosszban.

6.2.3. A védjegycsalád

A gondolati képzettársítást megalapozhatja, ha a korábbi védjegy egy védjegycsalád tagja. A védjegycsalád azt jelenti, hogy a védjegyjogosultnak több olyan védjegye van, amelyeknek van egy közös elemük. Ez lehet szó, szó elő- vagy utótagja, vagy ábrás elem, de lehet szín vagy fogalom is.

Gyógyszergyárak előszeretettel építenek védjegycsaládot nevük valamely eleme köré. Ilyen pl. a Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt. GEDEON RICHTER, RG RICHTER GEDEON, CARDIO-RICHTER, RICHTEAR, RICHTOCYST, RICHTER GEDEON–RÓLUNK GONDOSKODIK és ÖN KÉRDEZ, A RICHTER VÁLASZOL! védjegyekből álló védjegycsaládja.

Védjegycsaládot képeztek a 14. osztályba tartozó órák és egyéb áruk tekintetében egy japán cég SEIKO, SEIKO LASSALE, SEIKO COM-MEDIA és SEIKO SPRING DRIVE védjegyei.

Banki szoftverek tekintetében védjegycsaládot képeztek egy magyar cég BOSS, COREBOSS és NETBOSS védjegyei.

⁹⁰ MSZH M0403387/12, 2006. december 14.

⁹¹ SZTNH M1102647/24, 2013. március 28.

⁹² FÍT 8.Pkf.25.642/2010/3 „LEGENDA/LEGENDE R”.

A szalámira és egyéb húsipari termékekre lajstromozott HERZ védjegy a cégalapító Herz Ármin nevéből ered, de védjegycsaládja a német „Herz” szó jelentésének megfelelő „szív” fogalomra van felépítve. Ekként a JÓ SZÍVVEL jelmondatú ábrás védjegy és a szív alakú különféle ábrák bennük a HERZ felirattal és a gyáralapítás 1888 évével szintén beletartoznak a védjegycsaládba.

Egy amerikai egyesült államokbeli cég javára üvegszálás szigetelőanyagok tekintetében lajstromozott 165225 számú „rózsaszín” színvédjegy (lásd a 82. lábjegyzetet) védjegycsaládjának a rózsaszín (angolul: „pink”) szín a közös eleme. A „rózsaszín” színvédjegy a PINK, PINKPLUS, THINK PINK és ROOFPINK szóvédjegyekkel együtt képez védjegycsaládot.

A korábbi védjegyet körülvevő védjegycsalád léte a fogyasztó arra történő asszociációja miatt az összetéveszthetőség veszélyét növelő tényező, természetesen csak olyan megjelölés tekintetében, amely a védjegycsalád közös elemét tartalmazza. A védjegycsaládot mint viszonylagos kizáró okot tárgyalta Süle Ákos.⁹³

Ilyen védjegycsaládot képeznek a McDonald’s International Property Company, Ltd. cég éttermi, vendéglátási szolgáltatásokkal kapcsolatos „Mc-” kezdetű védjegyei (MCDONALD’S, MCBACON, MCCAFFEE, MCCHICKEN, MCFAST, MCFREEZE, MCMUFFIN, MCNUGGETS, MCRIB, MCROYAL, MCTOAST stb.). A fogyasztók azt gondolhatják, hogy a korábbi védjegyhez hasonló megjelölés a védjegycsalád egy további tagját alkotja. Ennek alapján megállapították a 30. áruosztályba tartozó árukra bejelentett MACCHOCOLATE különleges írásmódú szómegjelölés összetéveszthetőségét a nevezett cég korábbi védjegyeivel.⁹⁴

Védjegycsalád csak akkor lehetséges, ha a korábbi védjegy jogosultja egyben jogosultja a többi korábbi védjegynek is. Egy védjegybejelentés ügyében megállapították, hogy a TÚRÓ CSOKI színes ábrás megjelölés összetéveszthető a TÚRÓ RUDI kifejezést tartalmazó korábbi ábrás védjegyekkel, mert azt a fogyasztó a TÚRÓ RUDI széles körű ismertsége következtében az ellentartott védjegyekkel gondolatársítás (asszociáció) útján kapcsolatba hozhatja. Az MSZH által a viszonylagos kizáró okokra akkor még hivatalból végzett vizsgálat során felhívott korábbi védjegyek azonban nem képeztek védjegycsaládot, azok csupán párhuzamosan fennálló korábbi védjegyek voltak, mivel a jogosultak eltértek egymástól.⁹⁵

Az is feltétel, hogy a védjegycsalád tagjainak megfelelő védjegyek ténylegesen használatban legyenek. A védjegycsalád a fogyasztók tudatában létrejövő asszociatív kapcsolatot csak akkor tudja befolyásolni, ha azt a fogyasztók a használat következtében tényleg megismerhették. A védjegyek lajstromozása és azok meghirdetése önmagában nem eredményezi a védjegycsalád fogyasztói ismertségét.⁹⁶

⁹³ Dr. Süle Ákos: A védjegycsalád mint relatív kizáró ok. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 4. (114.) évf. 2. sz., 2009. április, p. 42–59.

⁹⁴ LB Pfv.IV.21.975/2009/6 „MacChocolate/McDonald’s”.

⁹⁵ FfT 8.Pf.20.626/2003/2 „Túró Csoki/TÚRÓ RUDI”.

⁹⁶ EU Törvényszéke T-194/03 és EU Bírósága C-234/06 P „Bainbridge”.

A védjegycsalád azonban nem minden esetben eredményezi az összetéveszthetőség veszélyének növelését. Egy védjegybitorlási ügyben a felperes, aki jogosultja volt a szigetelő- és egyéb építőanyagok, valamint építési vegyi anyagok tekintetében lajstromozott AKVABIT, AKVABIT-HIDSZIG, AKVAPLAN, AKVATOP, AKVADECK, AKVAFILC, AKVABOND és AKVAGUM védjegyeknek, amelyek közös akva- előtagú védjegycsaládot képeztek, kérte az alperes eltiltását az azonos és hasonló anyagokra használt AKVALINE megjelölés használatától. A bíróság elutasította a keresetet, mert az összetéveszthetőségig való hasonlóság nem volt megállapítható. A Legfelsőbb Bíróság indokolása szerint: „Nem kizárt az, hogy valamely oltalom alatt álló összetett szóban az előtag önmagában is olyan domináns jellegű, amely alapot ad az összetéveszthetőségig való hasonlóság megállapítására. Az elsőfokú bíróság azonban helyesen fejtette ki, hogy a perbeli esetben erre nem volt alap. Az általánosan ismert és a forgalomban használt akár magyar, akár idegen szavak használatát nem lehet ugyanis a forgalomból kizárni azzal, hogy azok egyéb megkülönböztető jegyekkel együtt részét képezik egy oltalom alatt álló megjelölésnek. A perbeli esetben ezért a közismert és általánosan használt víz jelentésű latin szó használatával az alperes nem követett el védjegybitorlást”.⁹⁷

Megjegyezzük, hogy egy védjegycsalád által keltett gondolati képzettársítás a fentiekől eltérő esetben is alkalmazható. Ha a későbbi megjelölést veszi körül egy védjegycsalád, mint pl. a 6.5.3. pontban alább hivatkozott HAAS IGEN! jogesetnél, akkor az a korábbi védjeggyel való összetévesztés veszélyét csökkentő tényező lehet.

A PANNÓNIA szömegjelölésre vonatkozó bejelentési ügy kapcsán *Vida Sándor* ismertette a sajtókra vonatkozó PANNÓNIA védjegycsaládot. Ebben az ügyben a védjegycsalád a megjelölés meglévő, illetve szerzett megkülönböztetőképességének bizonyítékául szolgált.⁹⁸

6.3. Az áruk, illetve szolgáltatások hasonlósága

6.3.1. A hasonlóság megállapításának elvei

Ennél a kizáró oknál vizsgálni kell, hogy az áruk, illetve szolgáltatások tekintetében fennáll-e azonosság vagy hasonlóság. Az áruk, illetve szolgáltatások azonosságára fentebb az 5.2. pontban mondottak vonatkoznak. Ha sem azonosság, sem hasonlóság nincs, az áruk, illetve szolgáltatások védjegyjogilag különböznek, azaz eltérőek. Ez esetben a Vt. 4. § (1) bekezdésének b) pontja alapján nem állapítható meg kizártság, még akkor sem, ha a megjelölések teljesen azonosak.

Az azonosság és a különbözőség között lévő hasonlósági tartományban lehetnek fokozatok. Például a joggyakorlat a 25. osztályba tartozó árukat általában hasonlóknak tekinti, de ezen belül pl. a cipők és csizmák nagymértékben hasonlók egymáshoz, az alsóneműk

⁹⁷ BH 1995/567 „AKVALINE”.

⁹⁸ Dr. *Vida Sándor*: Az Európai Bíróság gyakorlatának hatása a magyar védjegyjogra. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 3. sz., 2010. június, p. 83–85.

és cilinderek kevésbé. A hasonlóság mértékének az összetéveszthetőség megítélésénél van szerepe.

Az áruk és szolgáltatások védjegyjogi hasonlóságára a Vt. nem ad definíciót. Az 1969. évi Vt. hatálya alatt a hasonlóságra az összetéveszthetőség megítélésénél az volt a jogszabályi definíció, hogy „az áruk akkor hasonlóak, ha közös rendeltetésük vagy egyéb műszaki, gazdasági vagy értékesítési jellemzőik alapján a vásárlók arra következtethetnek, hogy előállítójuk vagy forgalomba hozójuk ugyanaz a vállalat”.⁹⁹ A hasonlóság akkori definíciójában tehát szerepet kapott az áruk, illetve szolgáltatások eredete is.

A Vt. koncepciója – követve az irányelvét – ettől eltérő: az áruk és szolgáltatások azonoságát, illetve hasonlóságát önmagában kell vizsgálni, az eredet tekintetében fennálló összetéveszthetőség külön feltétel. A hasonlóság vizsgálatánál figyelembe kell venni az áruk, illetve szolgáltatások fajtáját, jellegét, rendeltetését, forgalmazási körülményeit, használati, illetve fogyasztási módját, azt, hogy egymást helyettesítők vagy egymást kiegészítők-e, és nem utolsósorban a releváns fogyasztók körét.¹⁰⁰

Az áruk, illetve szolgáltatások hasonlóságánál nem kritérium az összetéveszthetőség. A fogyasztók nyilván nem tévesztik össze az almát a cseresznyével, de ezek – azonos árukatégoóriába (gyümölcs) tartozván – hasonlóak egymáshoz. A Legfelsőbb Bíróság egy döntésében a következőket fejtette ki: „Az áruk hasonlósága esetén a megjelölésnek a lajstromozhatóságból való kizártságát akkor is meg kell állapítani, ha egyébként az egyes áruk és szolgáltatások között a [vásárló] szakember különbséget is tud tenni”.¹⁰¹

Az áruhasonlóság tekintetében nincs döntő szerepük a gyártási körülményeknek, a gyártás helyének.¹⁰² A legtöbb iparágban vannak olyan konszernnek, pl. General Electric, 3M Company, Siemens, Philips, Samsung, Hitachi, amelyek széles termékkalattával rendelkeznek, és az általuk gyártott termékek sokszor egymástól teljesen különböző árukat magukban foglaló osztályokba tartoznak. Megfordítva: az a tény, hogy kétféle árut más és más cég gyárt, vagy azokat más helyen gyártják, önmagában nem teszi ezeket védjegyjogilag különbözővé. A fogyasztó az áruval a forgalmazásnál, a vásárlásnál és a hirdetésekben találkozik, nem a gyártásnál. Komplex termékeknel a mai szakosodott és földrajzilag diverzifikált gyártási viszonyok mellett a beszállítók sokasága következtében a gyártás a fogyasztó számára a legtöbb esetben nem áttekinthető.

Ha a rendeltetés, felhasználás, forgalmazás összefügg egymással, az áruk védjegyjogilag általában hasonlóak. A 12. osztályba tartozó „gépkocsik” és „gumiabroncsok járművekhez” áruk tekintetében ezzel ellentétesen foglalt állást a Legfelsőbb Bíróság egy, az 1969. évi Vt. hatálya alá tartozó ügyben azon az alapon, hogy a gyártás műszakilag különböző és álta-

⁹⁹ 1970-es Vr. 2. § (2) bek.

¹⁰⁰ EU Bírósága C-39/97 Canon, 23. bek.

¹⁰¹ „Janus/JANUS” jogeset. Ismertette dr. Mikófalvi Gábor, Védjegyvilág, IX. évf. 2. sz., 1999, p. 15–16.

¹⁰² EU Bírósága C-39/97 Canon, 30. bek.

lában más cégeknél történik.¹⁰³ Úgy véljük, ez a döntés a fentiek szerint meghaladottnak tekinthető.

6.3.2. A Nizzai Osztályozás szerepe a hasonlóság tekintetében

A hasonlóság tekintetében fontos útmutató a Nizzai Megállapodás által létrehozott, az áruk és szolgáltatások védjegylajstromozás céljából történő nemzetközi osztályozására vonatkozó Nizzai Osztályozás. Magyarország a Nizzai Megállapodáshoz 1967-ben csatlakozott,¹⁰⁴ annak Genfben felülvizsgált, majd módosított szövege 1983-ban, illetve 1986-ban lett kihirdetve.

A Nizzai Megállapodás 2. cikkének (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy „[a] nemzetközi osztályozás jogi hatályát – a jelen Megállapodás által előírt követelményektől függően – a Külön Unió [azaz: a Nizzai Unió] országai határozzák meg.” A Vt. előírja, hogy a védjegy árujegyzékében az árukat és szolgáltatásokat a Nizzai Megállapodás szerinti osztályok felüntetésével kell felsorolni, és a védjegybejelentés, valamint a megújítás igazgatási szolgáltatási díja az osztályok számához igazodik,¹⁰⁵ de a Vt. a védjegyvoltalom tekintetében anyagi jogi hatályt nem fűz az osztályozáshoz.¹⁰⁶

Ezen az alapon áll a nemzetközi Védjegyjogi Szerződés is, amely szerint az árukat, illetve szolgáltatásokat egyetlen tagállamban sem kell egymáshoz hasonlónak, illetve egymástól eltérőnek tekinteni pusztán azon az alapon, hogy azok a tagállamnak a védjegyek lajstromozásával megbízott hatósága által eszközölt lajstromozásban vagy közzétételben a Nizzai Osztályozás ugyanazon osztályába, illetve különböző osztályaiba tartoznak.¹⁰⁷

A Nizzai Osztályozás úgy van felépítve, hogy az azonos és hasonló áruk, illetve szolgáltatások lehetőleg ugyanabba az osztályba tartozzanak. Ennek következtében a Nizzai Osztályozás szerint azonos osztályba tartozó áruk, illetve szolgáltatások általában azonosnak vagy hasonlóknak tekinthetők, a különböző osztályokba tartozók pedig általában különbözőnek. A Nizzai Osztályozás azonban – a fentiek szerint – anyagi jogi tekintetben csak segédeszköz lehet. Adott esetben a konkrét áruk, illetve szolgáltatások fenti szempontok szerinti összevetésével kell megállapítani, hogy fennáll-e védjegyjogi hasonlóság, avagy az áruk, illetve szolgáltatások különbözőek.¹⁰⁸

A Nizzai Osztályozásban vannak olyan, széles árukört felölelő osztályok, amelyekben belül egyes árucsoportokba tartozó áruk nem tekintendők hasonlóknak valamely másik árucso-

¹⁰³ BH 1976/18 „CAVALLINO”.

¹⁰⁴ 1967. évi 7. tvr. és az ennek végrehajtásáról szóló 3/1967. (IV. 1.) OT sz. rendelet, melyeket 1967. március 23. napjától kellett alkalmazni.

¹⁰⁵ Vt. 52. § (3) bek.; Díjrendelet 11. § (1) bek.

¹⁰⁶ Dr. Millisits Endre: A Nizzai Osztályozás elve és gyakorlata. Iparjogvédelmi Szemle, a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő melléklete, 104. évf. II. sz., 1999. április, p. 9–12.

¹⁰⁷ VSZ 9. cikk (2) bek.

¹⁰⁸ BH 1976/150 „STARRETT/STARLETTE”.

portba tartozókhöz. Például az 5. áruosztályban általában hasonlóknak tekintik az embergyógyászati és állatgyógyászati termékeket, készítményeket. Ugyancsak az 5. áruosztályba tartoznak a növényvédő szerek, ezek jellege, rendeltetése, felhasználási területe és forgalmazási körülményei eléggé eltérőek a gyógyászati termékekétől.

Egy, az 1969. évi Vt. hatálya alatt hozott döntés szerint a növényvédő szerek körébe tartozó fungicid (gombaölő) készítmények és a korábbi védjegy szerint ugyancsak az 5. osztályba tartozó izomgörcsoldó- és reumatapaszok egymástól különböző, azaz nem hasonló áruk.¹⁰⁹

Két másik döntés szerint, ugyancsak az 1969. évi Vt. hatálya alatt, a kártékony állatok irtására szolgáló készítmények, az élősdigombákat pusztító anyagok (fungicidek) és a gyomirtó szerek (herbicidek) hasonlóak a korábbi védjegy szerinti gyógyszerkészítményekhez,¹¹⁰ és a kártékony állatok irtására szolgáló készítmények hasonlóak az állatgyógyászati termékekhez.¹¹¹

Elutasítottak egy védjegybejelentést, amely az 5. osztály fejezetcímeinek megfelelő árukra vonatkozott egy korábbi, hasonlóknak minősülő védjegyre alapozott felszólalás alapján, ahol a korábbi védjegy az 5. osztályban gyógyszerészeti termékekre vonatkozott, amiből az következik, hogy a fejezetcímek szerinti valamennyi árut azonosnak vagy hasonlóknak tekintették.¹¹²

A 6. osztályban is vannak egymáshoz nem hasonló áruk; az ércek, valamint nem nemesfémek és ötvözeik védjegyjogilag nem hasonlóak pl. az ugyanebbe az osztályba tartozó fémkoporsókhoz és pánccelszerekényekhez.

Különösen tág árukörű a 9. osztály, amelyben pl. védjegyjogilag nem hasonlóak a CD-k a mágneskártyákhoz,¹¹³ a számítógépek a tűzoltókészülékekhez, az audiovizuális tanítási eszközök a félvezetőkhez, a transzformátorok a golyóálló mellényekhez, a kontaktlencsék a mérlegekhez, a mentőövek a szoftverekhez.

A 14. osztályba tartozó nemesfémek és ötvözeik védjegyjogilag nem hasonlóak az ugyanebbe az osztályba tartozó atomórákhoz és napórákhoz.

Vannak olyan osztályok, amelyeknél a joggyakorlat általában az adott osztályba tartozó valamennyi árut hasonlóknak tekint. Ilyen pl. a ruházati cikkek, lábbelikre, fejfedőkre vonatkozó 25. osztály, az alkoholmentes italokra és sörökre vonatkozó 32. osztály,¹¹⁴ és az alkoholtartalmú italokra (sörök kivételével) vonatkozó 33. osztály.

¹⁰⁹ BH 1990/296 „MOTTO/MOTTÓ”.

¹¹⁰ LB Pkf.IV.24.188/1998/2 „DIVIDEND/DIVIDENDE”. Ismertette *dr. Millisits Endre*, Védjegyvilág, IX. évf. 2. sz., 1999, p. 29.

¹¹¹ LB Pkf.IV.24.025/1998/4 „CLOMICALM/CLOMIAZIN”. Ismertette *dr. Mikófalvi*: i. m. (74), p. 29–30.

¹¹² LB Pfv.IV.21.825/2010/4 „Veneton/VENORUTON”.

¹¹³ FÍT 8.Pkf.25.550/2006/3 „netQuick/QUICK”.

¹¹⁴ FÍT 8.Pkf.26.368/2008/4 „SZENT ISTVÁN ÁSVÁNYVÍZ/Szent István”; FÍT 8.Pkf.26.005/2011/4 „BOSS/BASS”; Kúria Pfv.IV.20.169/2012/4 „BUD/BUDWEISER”.

Vannak aztán olyan áruk, illetve szolgáltatások, amelyek ugyan egymástól eltérő osztályokba tartoznak, de melyeket a joggyakorlat fajtájuk, jellegük, rendeltetésük, forgalmazási körülményeik és használati, illetve fogyasztási módjuk miatt védjegyjogilag mégis hasonlóknak tekint. Ilyen egyes áruk, illetve szolgáltatások tekintetében fennálló hasonlósági kapcsolat van pl. a következő osztályok között:

- 1. osztály (mezőgazdasági vegyi termékek, trágyák) és 5. osztály (növényvédő szerek),¹¹⁵
- 1. osztály (ipari ragasztószerek) és 16. osztály (háztartási ragasztók),
- 3. osztály (dezodorok személyes használatra) és 5. osztály (dezodorok nem személyes használatra),
- 5. osztály (orvosi kötszerek) és 10. osztály (ortopédiai kötések),
- 5. osztály (diétás élelmiszerek) és 29–30. osztály (élelmiszerek),
- 5. osztály (táp- és gyógyadalékok takarmányhoz) és 31. osztály (takarmányok állatok részére),¹¹⁶
- 6. osztály (fém építőanyagok) és 19. osztály (nem fém építőanyagok),
- 7. osztály (motorok, hajtógépek) és 12. osztály (szárazföldi járművek motorjai és hajtógépei),
- 9. osztály (számítógépek, távközlési berendezések) és 16. osztály (távközlési és informatikai tárgyú időszakos kiadvány),¹¹⁷
- 11. osztály (villamos főzőedények) és 21. osztály (háztartási és konyhai edények),
- 19. osztály (épületek) és 37. osztály (építkezés), valamint 42. osztály (építésiterv-készítés),
- 24. osztály (textilárúk) és 25. osztály (ruházati cikkek),¹¹⁸
- 29. osztály (hús- és tejtermékek, lekvárok, mazsola, étkezési olajok és zsírok), 30. osztály (csemege- és pékáruk, cukrászsütemények, fűszerek) és 31. osztály (magok, friss gyümölcsök és zöldségek),¹¹⁹
- 30. osztály (fagylalt, jégkrém) és 32. osztály (gyümölcslevek, szörpök, alkoholmentes italok),¹²⁰
- 32. osztály (alkoholmentes italok, sörök) és 33. osztály (alkoholtartalmú italok),¹²¹
- 37. osztály (javítás, ruhaneműk tisztítása) és 40. osztály (anyagmegmunkálás, ruházat festése),
- 39. osztály (utazásszervezés) és 43. osztály (szálláshelyfoglalás, ideiglenes szállásadás).¹²²

¹¹⁵ FfT 8.Pkf.25.917/2007/5 „NEVIKÉN”.

¹¹⁶ BH 1984/398 „Sakktábla alakzat”.

¹¹⁷ BH 2000/295 „MODEM IDŐK”.

¹¹⁸ FT 1.Pk.20.265/2012/9 „T ábr./T ábr.”.

¹¹⁹ LB Pfv.IV.22.868/2001/5 „GILAN/Gilan”.

¹²⁰ Főv. Bír. 3.Pk.25.954/1999/3 „SOLERO/SOLERO”.

¹²¹ BH 1997/580 „PROMONTOR/PROMONTOR”.

¹²² LB Pfv.IV.21.909/2008/4 „www.piroska.hu/PIROSCHKA”.

Hasonlóság fennállhat olyan áru esetén is, amely más áru része, tartozéka. Egy elektromos roller vázán elhelyezett, önálló funkciójú táskához hasonló a 18. osztályba tartozó táskákhoz, jóllehet a roller a 12. osztályba tartozik.¹²³

Egy védjegybitorlási ügyben megállapították, hogy számítógépes termékek és szolgáltatások reklámozása az interneten a védjeggyel összetéveszthetőségig hasonló doménnev alatt, mint a 35. osztályba tartozó szolgáltatás, hasonló a védjegy árujegyzékében szereplő, a 9. osztályba tartozó számítógépekhez és számítástechnikai termékekhez.¹²⁴

Egy doménnevvel elkövetett másik védjegybitorlási ügyben megállapításra került, hogy a 35. osztályba tartozó „fürdő- és szállodai szolgáltatások reklámozása” hasonló a 41. osztályba tartozó „sport- és kulturális szervezés” szolgáltatásokhoz, figyelemmel arra is, hogy „az átlagos fogyasztó nem tesz különbséget a szolgáltatás reklámozása és a reklámozott szolgáltatás között”.¹²⁵

Ezeknél az ügyeknél a hasonlóság megállapítása a Vt. 12. § (1) bekezdésének *b)* pontja alapján történt. A jogesetek azonban iránymutatók a hasonlóságnak a kizáró okok körében [Vt. 4. § (1) bek. *b)* pont] történő megítélésénél is, mivel a két törvényhelynél azonos jogértelmezést kell alkalmazni. Utalunk az EU Bírósága „Arthur/Arthur et Félicie” előzetes döntésére, amelyre az 5. lábjegyzetben hivatkoztunk.

Hasonló lehet valamely szolgáltatás és az áru, amelyre a szolgáltatás vonatkozik, illetve amelyet a szolgáltatásnál felhasználnak. Ilyenek pl. a következő osztályok:

- 35. osztály (valamely áruval kapcsolatos kereskedelmi szolgáltatás, reklámozás) és az osztály, amelybe az adott áru tartozik,
- 35. osztály (irodagépek kölcsönzése) és 37. osztály (irodagépek javítása), valamint 16. osztály (irodagépek),
- 37. osztály (gépkocsijavítás) és 39. osztály (gépkocsikölcsönzés), valamint 12. osztály (gépkocsik),
- 38. osztály (távközlési szolgáltatások) és 9. osztály (hangok vagy képek továbbítására szolgáló készülékek, számítógépek, távközlési berendezések),¹²⁶
- 41. osztály (kiadói tevékenység) és 16. osztály (könyvek, folyóiratok),
- 42. osztály (számítógéppel és számítógépprogramokkal kapcsolatos szolgáltatások) és 9. osztály (számítógépek, szoftver),
- 43. osztály (vendéglátás) és 32. osztály (sörök, alkoholmentes italok), valamint 33. osztály (alkoholtartalmú italok),¹²⁷

¹²³ EBH 2011/2409 „Skót mintázat rollertáskán/Skót mintázat”.

¹²⁴ BH 2005/145 „ADI”.

¹²⁵ EBH 2009/1962 „t-gallery.hu/T-Gallery”.

¹²⁶ I. m. (117).

¹²⁷ FT 3.Pk.25.544/2012/4 „palinka.com”. Ismertette: SZTNH Összefoglaló a bírósági döntésekről, 2013/III. negyedév, p. 4–5.

- 44. osztály (orvosi, állatgyógyászati, szépségápolási szolgáltatások) és 3. osztály (kozmetikumok), 5. osztály (gyógyszerek, állatgyógyászati készítmények), valamint 10. osztály (sebészeti, fogorvosi eszközök és implantátumok).¹²⁸

Időnként a Nizzai Osztályozást módosítják, ennek során egyes árukat, illetve szolgáltatásokat törölnek, illetve beiktatnak. Előfordul az is, hogy valamely árut vagy szolgáltatást áthelyeznek egy másik osztályba. Ilyen okból is lehet tehát azonossági, illetve hasonlósági kapcsolat két osztály között.

A 8. kiadással, amely 2002. január 1-jétől hatályos, pl. a játékkártyák és konfettik átkerültek a papírárukra vonatkozó 16. osztályból a játékokra vonatkozó 28. osztályba, az érmebedobós játékautomaták a 9. osztályból a 28. osztályba, a nyomdai és ehhez hasonló szolgáltatások a 42. osztályból a 40. osztályba, a fényképészet, fotóriportok készítése, filmezés és fordítás a 42. osztályból a 41. osztályba.¹²⁹

A Nizzai Osztályozás említett 8. kiadásával az osztályozás felépítése is részben megváltozott. A korábban a 42. osztályba sorolt szolgáltatások egy része maradt az új 42. osztályban, de számos szolgáltatás az újonnan felállított 43–45. osztályba lett átsorolva. Ezért a korábbi védjegyállomány 42. osztálya és az újabb védjegyállomány 43–45. osztálya között is fennáll azonossági, illetve hasonlósági kapcsolat. Ez a helyzet pl. a személyes és közösségi jellegű, valamint a biztonsági szolgáltatásokkal, amelyek korábban a 42. osztályban voltak, a változás után pedig a 45. osztályba tartoznak.

A 2007. január 1-jétől hatályos 9. kiadással a nemesfémből készült használati tárgyak – az ékszerek, órák és más időmérő eszközök kivételével – átkerültek a 14. osztályból abba az osztályba, ahová a használati tárgy tartozik, továbbá a jogi és iparjogvédelmi szolgáltatások átkerültek a 42. osztályból a 45. osztályba.¹³⁰

A 2012. január 1-jétől hatályos 10. kiadással a képernyős elektronikus játékok átkerültek a 9. osztályból a 28. osztályba.

Adott esetben speciális áruféleségeknél vita esetén szakértői bizonyításnak is helye lehet a tekintetben, hogy két áru, illetve szolgáltatás hasonlóknak tekintendő-e vagy sem. A bejelentő által beszerzett műszaki szakértői véleményt és a kirendelt igazságügyi szakértő véleményét figyelembe véve a Legfelsőbb Bíróság a 7. osztályba tartozó kompresszorokat nem tekintette hasonlóknak az ugyancsak a 7. osztályba tartozó tengelykapcsolókhoz és fogaskerekekhez.¹³¹

A Nizzai Osztályozás áru- és szolgáltatásoosztályainak fejezetcímeit tartalmazó árujegyzék értelmezésével foglalkozott az EU Bírósága a 2012. június 19-i előzetes döntésében a C-307/10 IP TRANSLATOR-ügyben. A döntést és azzal kapcsolatban az SZTNH által kiadott

¹²⁸ LB Pf.IV.20.517/1996/2 „DENTIMPLANT”. Ismertette dr. Mikófalvi Gábor, Védjegyvilág, VII. évf. 2. sz., 1997, p. 13–16.

¹²⁹ Dr. Millisits Endre: A Nizzai Osztályozás aktuális kérdései. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő melléklete, 109. évf. 1. sz., 2004. február, p. 12–15.

¹³⁰ SZTNH M1001081 „JogTárház/JOGTÁR”.

¹³¹ Lásd a 69. és 70. lábjegyzetben hivatkozott „CENTAC/CENTA” jogesetet.

tájékoztatót *Vida Sándor* ismertette.¹³² Az IP TRANSLATOR-ügy végrehajtásáról a BPHH és az EU-tagországok védjegy hivatalai 2013. május 2-án közös közleményt adtak ki, melynek folyamánként három közös közlemény került kiadásra az „IP Translator”-ügy végrehajtásáról, a Nizzai Osztályozás szerinti fejezetcímek általános kifejezéseire vonatkozó közös gyakorlatról és az árujegyzék kifejezéseinek elfogadhatóságára vonatkozó közös gyakorlatról.¹³³

Az áruk és szolgáltatások összehasonlítása tekintetében a BPHH által követett gyakorlatról részletes, jogesetekkel személtetett ismertetés található a BPHH rendszeresen frissített kézikönyvében.¹³⁴ Ennél szűkszavúbb az SZTNH által közétett védjegy ügyintézés módszertani útmutatója.¹³⁵

Rövidítések

AB	Alkotmánybíróság
Alaptörvény	Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), figyelembe véve annak első módosítását (2012. június 18.), második módosítását (2012. november 9.), harmadik módosítását (2012. december 21.), negyedik módosítását (2013. március 25.) és ötödik módosítását (2013. szeptember 23.)
BH	Bírósági Határozatok
BPHH	Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (Védjegyek és Formatervezési minták), Office for Harmonization in the Internal Market
Díjrendelet	19/2005. (IV. 12.) GKM rendelet a Magyar Szabadalmi Hivatal előtti iparjogvédelmi eljárások igazgatási szolgáltatási díjairól
EBH	Elvi Bírósági Határozatok
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága (European Court of Human Rights)
EK-szerződés	Szerződés az Európai Gazdasági Közösség létrehozásáról (Római Szerződés)
EU Bírósága	Az Európai Unió Bírósága (Court of Justice of the European Union; korábban: European Court of Justice)
EU Törvényszéke	Az Európai Unió Törvényszéke (General Court of the European Union; korábban: Court of First Instance)
Fgytv.	1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről
FÍT	Fővárosi Ítéltábla
Fmtv.	2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról
Föv. Bír.	Fővárosi Bíróság

¹³² Dr. *Vida Sándor*: Hogyan kell az árukat meghatározni a védjegybejelentésben? Az EU Bíróságának ítélete. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 3. sz., 2010. június, p. 75–91.

¹³³ A három közlemény 2014. február 20-i magyar szövege elérhető az SZTNH <http://sztnh.gov.hu/hirek/2014/hirek> honlapján.

¹³⁴ OHIM Manual, Part C, Section 2, Chapter 2: Comparison of Goods and Services.

¹³⁵ A védjegy ügyintézés módszertani útmutatója, Első Rész, II. Fejezet, 2.1. pont: www.sztnh.gov.hu/vedjegy/vedj_modszertan/vedjegy_modszertan.pdf.

FT	Fővárosi Törvényszék
Fttv.	2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról
Hmtv.	1991. évi XXXVIII. törvény a használati minták oltalmáról
Régi irányelv	A Tanács 1988. december 21-i 89/104/EGK első irányelve a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről
Irányelv	Az Európai Parlament és a Tanács 2008/95/EK irányelve (2008. október 22.) a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről (kodifikált változat)
Régi KVR	A Tanács 40/94/EK rendelete (1993. december 20.) a közösségi védjegyről
KVR	A Tanács 207/2009/EK rendelete (2009. február 26.) a közösségi védjegyről (kodifikált változat)
LB	Legfelsőbb Bíróság
Lisszaboni Megállapodás	Az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozására vonatkozó Lisszaboni Megállapodás (kihirdette az 1982. évi 1. törvényerejű rendelet)
Madridi Jegyzőkönyv	A védjegyek nemzetközi lajstromozásáról szóló Madridi Megállapodáshoz kapcsolódó 1989. évi Jegyzőkönyv (kihirdette az 1999. évi LXXXIII. törvény)
Madridi Megállapodás	A gyári vagy kereskedelmi védjegyek nemzetközi lajstromozására kötött Madridi Megállapodás (a Stockolmi Szöveget kihirdette az 1973. évi 29. törvényerejű rendelet)
Magyar–Amerikai Megállapodás	Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és az Egyesült Államok Kormánya között a szellemi tulajdonról (kihirdetve: 1993/26. Nemzetközi Szerződés a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma közigazgatási államtitkárától, Magyar Közlöny, 1993. évi 173. szám)
MSZH	Magyar Szabadalmi Hivatal (1996–2010)
Nizzai Megállapodás	A gyári vagy kereskedelmi védjegyekkel ellátható termékek és szolgáltatások nemzetközi osztályozására vonatkozó Nizzai Megállapodás (a Genfben 1977. május 13-án felülvizsgált szöveg kihirdetve: 1983/1. Nemzetközi Szerződés az Országos Találmányi Hivatal elnökétől, Magyar Közlöny, 1983. évi 5. szám; a Genfben 1979. szeptember 28-án elfogadott módosítás kihirdetve: 1986/13. Nemzetközi Szerződés az Országos Találmányi Hivatal elnökétől, Magyar Közlöny, 1986. évi 40. szám)
Nizzai Osztályozás	A Nizzai Megállapodás szerint nemzetközi osztályozás 10. kiadása, World Intellectual Property Organization, Geneva, 2011. A 2014-es elektronikus változat [„NCL(10–2014)”] hatályos 2014. január 1-jétől. Megtalálható a következő honlapon: http://wipo.int/classification/en/ . A magyar szöveg elérhető az SZTNH alábbi honlapján: http://classifications.mszh.hu/nice/ .
OHIM	Office for Harmonization in the Internal Market, Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (Védjegyek és Formatervezési Minták)

OHIM Manual	Manual of Trade Mark Practice. Office for Harmonization in the Internal Market (Trade Marks and Designs). Aktuális szövege elérhető a következő honlapon: https://oami.europa.eu/ohimportal/en/manual-of-trade-mark-practice
OTH	Országos Találmányi Hivatal (1950–1996)
Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
PUE	Az ipari tulajdon oltalmára létesült Párizsi Uniós Egyezmény (a Stockholmi Szöveget kihirdette az 1970. évi 18. törvényerejű rendelet)
Szt.	1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról
SZTNH	Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (2011–)
Tpvt.	1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról
TRIPS-megállapodás	Megállapodás a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásairól [a Marrakesh-i Egyezmény 1. C) melléklete] (kihirdette az 1998. évi IX. törvény)
VSZ	Védjegyjogi Szerződés (kihirdette az 1999. évi LXXXII. törvény)
Vt.	1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról
WIPO	Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization)
1890. évi Vt.	1890. évi II. törvénycikk a védjegyek oltalmáról
1895. évi Vt. novella	1895. évi XLI. törvénycikk a védjegyek oltalmáról szóló 1890. évi II. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről
1969. évi Vt.	1969. évi IX. törvény a védjegyről
1970-es Vr.	2/1970. (VII. 1.) OMFB–IM együttes rendelet a védjegyről szóló 1969. évi IX. törvény végrehajtásáról

A ZENEMŰVEK SZERZŐI JOGI SZABÁLYOZÁSA EGY ZENESZERZŐ SZEMSZÖGÉBŐL

A tanulmány az azonos címet viselő szakdolgozatom alapján készült, amelyet a Magyar Szerzői Jogi Fórum Egyesület által Apáthy István-díjra kiírt pályázatra nyújtottam be. A II. helyezésnek köszönhetően kaptam a felkérést az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztőségétől a tanulmány elkészítésére, amelynek örömmel tettem eleget. A tanulmány összefoglalja a szakdolgozat megállapításait, rövidítve idézi fel a főbb tartalmi egységeket, valamint az új Ptk. hatálybalépésére, továbbá az időközben módosult jogszabályok változására tekintettel pontosításokat és kiegészítéseket vonultat fel. A pályanyertes szakdolgozat teljes terjedelmében elérhető az egyesület honlapján.

A témaválasztás alapjául az a felismerés szolgált, hogy a zeneszerzők, közülük főként a pályakezdő fiatalok nehezen igazodnak el a rájuk és az alkotásaikra vonatkozó szabályok között, ugyanis nincsenek kellőképpen ismeretében annak a szabályrendszernek, ami az általuk létrehozott alkotásra és végzett tevékenységükre vonatkozik, tekintve, hogy művészi beállítottságú emberek, akiknek idejük és szellemi életük meghatározó részét a szerzői tevékenység tölti ki. A fentiek alapján részben a téma a feldolgozatlansága, részben pedig a szerzőkért és műveikért való személyes felelősségérzet hatására döntöttem amellett, hogy a zeneszerzők részére tanácsokat, javaslatokat megfogalmazva mutatom be műveiknek az „életútját”.

1. EGYÉNISÉG ÉS EREDETISÉG

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 1. § (3) bekezdése rögzíti, hogy az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó *egyéni-eredeti jellege* alapján illeti meg a védelem, melynek értelmében a szerző egyéniségének kifejeződése által válik oltalomra érdemessé a szerzeménye. Az eredetiség szempontjából az újdonság megléte a feltétel, melyet akkor képvisel a zenemű, ha az nemcsak más alkotók műveihez, hanem a szerző sajátjaihoz képest is szubjektíven új tartalommal, mondanivalóval rendelkezik.¹ A bekezdés második fordulata garanciális szabályt fogalmaz meg, amely biztosítja minden zeneműnek minősülő alkotás szerzői jogi védelmét függetlenül az alkotás színvonalát érintő mennyiségi, minőségi és esztétikai jellemzőitől.

Azért kell a zeneszerzőknek kiemelten törekedniük az egyéniség és az eredetiség minél fokozottabb megjelenítésére a művekben, mert e két sajátosság biztosítja szerzeményeik számára a jogi védelmet. A két tulajdonság nélkülözhetetlenségét támasztja alá az SZJSZT

¹ Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: Magyar Polgári Jog. Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2012, p. 42.

azon véleménye, mely kimondja, hogy a szerzői jogi védelemnek a mű „egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs és nem is lehet”.² A jog oldaláról ezen kritériumok meglétét állítjuk fel követelményként a zeneszerző alkotásával szemben, melyeket az oltalomra érdemesség vizsgálatakor bináris kódként is alkalmazhatunk aképpen, hogy azok a szerzeményben fellelhetők-e, ezáltal a mű védelemre jogosult-e, vagy nem lellezhetők fel, s a művet nem illeti meg az oltalom.

Annak érdekében, hogy egyértelműen eldönthető legyen a szerzemény egyéni-eredeti jellegének megléte, a zeneszerzőnek tanácsos figyelmet fordítania a dal szerkesztésére, ki-munkálására is, továbbá szem előtt kell tartania, hogy a szerzői jogi védelemnek sem ötlet, sem más elv vagy elgondolás nem lehet tárgya.³ A zeneművek esetében ötletnek minősülnek a hangok, az azokból épülő akkordmenetek és a ritmusok, melyek önmagukban nem esnek védelem alá, ezért azokat a zeneszerző szabadon kombinálhatja. Az ezekből keletkező, formát öltő zenei kifejeződések egyedisége azonban már megalapozza a zenemű(részlet) védelemre érdemességét. Ez a szabály azért különösen érdekes a zeneművek körében, mert a zeneszerzés kezdeti fázisában a szerző gyakran a dallamot, a ritmust, akár a megszólaló hangszereket is kialakítja belső hallással. Attól fogva, amikor ezt az egyedi zenei gondolatot, „gondolatszövedéket” írásban vagy technikai eszközzel rögzíti, felismerhetővé teszi, akkor válik a dalrészlet védelem tárgyává. Ez igazolja azt, hogy egy „formába öntött gondolat” is részesül szerzői jogi oltalomban.⁴

2. A SZERZŐI JOGVISZONY ALANYAI

A szerzői jogviszony jellegét tekintve abszolút szerkezetű, a jogosulti pozícióban kizárólagosan a szerző állhat, míg a kötelezett a jogosulton kívül bárki lehet.⁵ A zeneszerzőt megilleti a művén fennálló szerzői jogok összessége, amellyel az Szjt. keretein belül szabadon rendelkezhet, ugyanakkor a vele szemben levő kötelezetteknek tiszteletben kell tartani a szerző és alkotásának szoros viszonyát.

2.1. A jogosultak köre

A szerzemények felhasználására kötött felhasználási szerződések jogosultjai általános esetben a zeneszerzők, illetve közös mű esetén a szerzőtársak, valamint halálukat követően jogutódjaik. A jogosultak körébe tartozik továbbá az Artisjus, valamint a művészeti ügynökségek.⁶ Térjünk ki arra, hogy ki lehet egy dal szerzője, s milyen pozíciót tölt be a szerzői jog rendszerében.

² A cím szerzői jog védelme – SZJSZT-11/2011.

³ Szjt. 1. § (6).

⁴ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (1), p. 43.

⁵ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (1), p. 61.

⁶ Dr. Faludi Gábor: Felhasználási szerződések. KJK-Kerszöv, Budapest, 1999, p. 72–73.

2.1.1. A zeneszerző státusza

Az Sztj. szerint szerzőnek tekintjük azt, aki a zeneművet megalkotta, ezáltal illeti meg őt a szerző státusza, valamint az abból fakadó szerzői jog.⁷ Nem szükséges, hogy a zeneművet annak kezdetétől a végéig egy szerző hozza létre; szerzőnek tekintjük mindazokat, akik az alkotás folyamatában akár szakaszosan is, de *alkotó módon részt vesznek*. A mű befejezettsége ez esetben sem befolyásolja a szerző státuszát, hiszen a már elkülöníthető dalrészlet vonatkozásában az adott szerző jegyzi a művet.

Az Sztj. kifejezetten nem mondja ki, de alapelveként tartjuk nyilván, hogy a szerzői jog kizárólag természetes személyt illethet meg, mert a mű alapfeltételül állított egyéni-eredeti jelleget kizárólag egy érzelm- és gondolat kifejezésre, alkotótevékenységre képes személy tudja biztosítani egy szerzeménynek saját kreativitása és kivitelezőkészsége által. Ezekkel a tulajdonságokkal jogi személy nem bírhat, így például ha egy televíziószervezet megrendelésére készülnek az egyes műsorszámok főcímenéi, szignáljai, akkor sem tekinthető a televíziószervezet a zene szerzőjének.

Felmerülhet a kérdés, hogy vajon egy gép segítségével előállított művet hogyan kell megítélni? A gépek (zeneszerkesztő szoftverek) mint önálló individuummal szintén nem rendelkező apparátusok eszközt jelentenek egy természetes személy kezében, melyek által meg tudja szolgáltani az általa kigondolt dallamokat. Így arra a kérdésre, vajon megilleti-e a szerzői jogi oltalom a gép kreálta zenét, a válasz egyértelműen igen, s ebben az esetben azt a személyt fogjuk a mű szerzőjének tekinteni, „aki a gépbe betáplált programot megalkotta”.⁸ Egy vonatkozó SZJSZT-véleményben az jut kifejeződésre, hogy egy zenei együttes sem tekinthető szerzőnek, legfeljebb annak alkotó, természetes személy tagjai.⁹

2.1.2. A szerzőtársak státusza

Mind a klasszikus zene, mind a könnyűzene területén találkozunk olyan szerzőkkel, akik azzal erősítik saját művük egyéni-eredeti jellegét, hogy egy kézben tartják a szerzemény létrejöttének menetét. Velük ellentétben gyakori az az eset is, amikor a zeneszerzőnek nem áll szándékában vagy nincs képessége a zenéjéhez szöveget alkotni, ezért annak megírását inkább a zeneszövegíróra bízza. Egy zeneművet is alkothatnak többen, így elképzelhető, hogy a szövegíróval együtt akár hárman is szerzői lesznek egy műnek. Függetlenül attól, hogy két vagy több szerző dolgozik együtt zenei vagy irodalmi minőségben, az általuk létrehozott alkotást *közös műnek* fogjuk tekinteni.

Ezt a munka- és feladatmegosztást a zeneművek esetében két nagy részre bonthatjuk: a zeneműre és a zeneszövegre. Példaként tekintsük azt az esetet, amikor egy zeneszerző által

⁷ Sztj. 4. § (1).

⁸ Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (1), p. 56.

⁹ Idézés zenei műből – SZJSZT-33/2004.

létrehozott zenét mint önálló művet összekapcsolunk egy szövegíró dalszövegével, azaz egy másik egyéni művel. E két önállóan felhasználható mű összekapcsolásával jön létre a közös művek egyik szabályozási csoportja. Ezen belül akkor beszélünk összekapcsolt művekből álló közös műről, ha a műrészek alkotása egymásra tekintettel történt. A másik csoportba tartozó zeneművek részei legtöbbször azért nem használhatók fel önállóan, mert valamilyen alkotója zeneszerzői minőségben és többnyire egyenlő súllyal vesz részt ugyanazon mű részeinek megalkotásában, ezáltal a végleges szerzemény létrejöttét az elejétől a végéig végigkíséri kreatív munkájával. S mivel a dal minden részét egymás tevékenységének ismeretében alkották meg, így nem lehet megosztani a művet, tehát mindannyian szerzőként, szerzőtársként lesznek nyilvántartva.

A közös művek tárgyalásának két szempontból is kiemelt jelentősége van. Egyrészt a szerzői jogok gyakorlása tekintetében, mely lényegi eltérést mutat az összekapcsolt, önállóan felhasználható és az önállóan fel nem használható közös művek csoportjában. Míg a külön felhasználható művekből/részekből álló közös művek esetében a szerzői jog a szerzőt a saját alkotása tekintetében egyénileg illeti meg, addig a közösen létrehozott, önállóan fel nem használható művek szerzőit mindig együttesen és az eltérő megállapodás hiányában egyenlő arányban illeti meg a szerzői jogok gyakorlása.¹⁰ A névjog gyakorlásában nem mutatkozik különbség, mindkettejük nevét meg kell jelölni a felhasználások során. A felhasználási engedély megadására vonatkozó szabályok megegyeznek; mind az önállóan felhasználható művekből/részekből álló, mind az önállóan fel nem használható részekből álló közös művek felhasználásához valamennyi szerző hozzájárulását meg kell szerezni. A szerzők jogaik megsértése ellen önállóan felléphetnek, hiszen a jogkövetkezmények a többi szerzőtársra is kihatnak. Másrészt a védelmi idő meghatározásakor az Szt. 31. § (2) bekezdése irányadó, ennek értelmében az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani a védelmi időt, melyről részletesen a későbbiekben szólnunk.

2.1.3. A szerzői jogi jogutód

A szerzői jogok öröklésének szabályait a személyhez fűződő jogok, valamint a vagyoni jogok csoportjainak oldaláról célszerű megközelíteni.

A személyhez fűződő jogok élők között forgalomképtelenek, hiszen a törvény kizárja a jogok átruházását, azok átszállását, valamint kimondja, hogy a zeneszerző még halála esetére sem mondhat le róluk.¹¹ Párhuzamos joggyakorlást azonban lehetővé tesz a szabályozás abban az esetben, ha a szerző a felhasználóval kötött felhasználási szerződésben hozzájárult ahhoz, hogy személyhez fűződő jogainak védelmében a felhasználó maga is fellépjen.¹² Ez tehát nem átruházásnak minősül, csupán a zeneszerző és például a hangfelvétel-kiadó

¹⁰ Szt. 5. § (1)–(2).

¹¹ Szt. 9. § (2).

¹² Szt. 15. §.

együttes névjoggyakorlási lehetőségét kívánja megadni ezzel a szabállyal a jogalkotó. Ellenben a zeneszerző halálával alanyváltozás következik be, ezért a halál bekövetkezte után az léphet fel személyhez fűződő jogainak megsértése miatt, akit a szerző végintézkedésében művészi hagyatékának gondozásával megbízott.¹³ Ez a megbízás biztosíthatja a szerző számára, hogy halála után is olyan gondossággal kezeljék a hagyatékában álló műveket, mint amilyennel azt ő maga még életében tette. Ha ilyen személy nincs megjelölve vagy szükség esetén nem intézkedik, a vagyoni jogok örököse gyakorolja a személyhez fűződő jogokat is. A védelmi idő leteltével a művek közkinccsé válnak, és mindössze a név feltüntetésének joga marad a védelem tárgykörében. A jogutódok a nyilvánosságra hozatal körében is tudják a jogokat gyakorolni, ugyanis nem ritka, hogy a zeneszerző halálát követően a hagyatékából előkerülnek olyan zeneművek, amelyeket nem hozott életében nyilvánosságra. Erre az esetre külön szabályt hozott a jogalkotó, mely szerint a postumus művet úgy kell tekinteni, mintha a szerző azt a nyilvánosságnak szánta volna. Ezt a vélelmet a szerzőnek, illetve a jogutódjának az ellentétes tartalmú nyilatkozata megdönti, ennek következtében nem lehet nyilvánosságra hozni a művet.¹⁴

A vagyoni jogok tekintetében az Szjt. külön kifejezésre juttatja azok örökölhetőségét, és lehetővé teszi, hogy a szerző halála esetére korlátok nélkül rendelkezzen jogairól.¹⁵ Ennek értelmében a vagyoni jogok gyakorlását törvényes öröklés és végintézkedés jogcímén is megszerezhetik az örökösök, kivéve a még életében átruházott jogokat, hiszen azok nem képezik részét a hagyatéknek. Amennyiben a szerző végrendeletében meghatározta a vagyoni jogok gyakorlásának tartalmát, abban az esetben törvényes öröklésre csak akkor kerülhet sor, ha a végintézkedés nem érintette az összes vagyoni jogot. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: új Ptk.) 7:58. § (1) bekezdése szerint a törvényes öröklés alapján a zeneszerző túlélő házastársát már nem illeti meg a szerzői hagyaték vonatkozásában a haszonélvezeti jog, így a felhasználás engedélyezésének jogára, valamint a felhasználási engedély hasznára is a törvényes öröklés rendje szerinti örökösök válnak jogosulttá. Ez a változás megkönnyítheti a vagyoni jogokkal való rendelkezést, tekintettel arra, hogy a két részjogosítvány érvényesülése függetlenedik a haszonélvezeti jog korlátozásától.

A jogutódok felkutatásának megkönnyítésére az Szjt. 106. § (7) bekezdése előírja az Artisjus számára az ún. jogutód-nyilvántartás vezetését, melynek a védelmi idő alatt álló közös jogkezelésbe eső kisjogos művek képezik a tárgyát. Annak érdekében, hogy az Artisjus időben tudomást szerezzen a szerző haláláról, az Szjt. értesítési kötelezettséget ír elő a közjegyzőknek a hagyatéki eljárás megindulásáról, valamint az örökösök személyéről abban az esetben, ha az örökhagyó hagyatékába szerzői jog tartozik.¹⁶

¹³ Szjt. 14. § (1).

¹⁴ Szjt. 10. § (4).

¹⁵ Szjt. 9. § (4).

¹⁶ Dr. Faludi Gábor: A szerzői és szomszédos jogok közös jogkezelése. In: Közjegyzők Közlönye, 1998/2., 7–8. szám, p. 32.

2.2. A felhasználók mint kötelezettek

A felhasználók állnak a szerzői jogviszonyok kötelezeti pozíciójában, bár ez a státusz bizonyos tekintetben jogosulti jelleget ölt. Például ha a felhasználó rendezvényszervező, a nyilvános előadás megtartására előírt jogdíjfizetéssel jogosulttá válik felhasználni a művet a koncertje keretében, ugyanakkor nem köteles azt meg is tartani. A kötelezettség arra terjed ki, hogy a felhasználási szerződéssel megszerzett engedélynek megfelelően használják fel a művet.

3. A SZERZŐI JOGI VÉDELEM KELETKEZÉSE

3.1. A mű létrejötte

A szerzői jogi oltalom a zeneművek megalkotásával *egyidejűleg és automatikusan* keletkezik. Amint a zeneszerző létrehozza művének akár egy egyéni-eredeti jelleggel bíró részletét (például refrént), azzal párhuzamosan azt a védelem is *ex lege* megilleti.

Napjainkban gyakoriak az olyan alkotások, melyek a siker érdekében ugyanazt az érzetet (sound-alike) keltik a befogadóban, mint a lemintázott dal. Egyes reklámzenék is kifejezetten azzal a kikötéssel jönnek létre, hogy minél jobban hasonlítsanak egy már jól ismert slágerre, mert ezáltal feltehetőleg jobban felkelti a fogyasztók figyelmét a reklám. E példa kapcsán elkülöníthetjük azoknak a műveknek a csoportját, amelyek belső indíttatásból (a szerző inspiráltságából), valamint a jövőben megalkotandó művek csoportját, melyek külső indíttatásból (megrendelésre) jönnek létre. A zeneművek körében tipikusan a reklám- és filmzenék azok, amelyek megalkotását megrendelik a zeneszerzőktől, de az énekes előadóktól kapott felkérések szintűgy elterjedtek. Nehéz helyzetben van egy ilyen megbízás teljesítése esetén a zeneszerző, mert egyrészt meg kell felelnie a megrendelő elvárásainak az alkotás során, ugyanakkor a kívánt hasonlóság ellenére mégis egyedít kell alkotnia.

3.2. A zeneművek nyilvántartása

Mivel a zeneművek regisztrációja önkéntesen választható a szerzők számára, nézzük meg, milyen előnyökkel jár. Ha egy mű szerzőségi vitában válik érintetté, akkor a szerzőségi vélelmet az önkéntes műnyilvántartás alapján kiadott *igazolással* lehet alátámasztani. Az Sztj. a 94/B. § rendelkezésében állítja fel azt a négyfokú vélelmi rendszert, amelynek alapján a nyilvántartás segítségével meghatározható a szerzemény szerzőjének személye jogvita esetén.

Az ellenkező bizonyításáig elsődlegesen azt a személyt tekintjük a mű szerzőjének, akinek a neve fel lett tüntetve a darab partitúráján vagy a hanghordozó csomagolásán. Másodlagos vélelemként a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által vezetett önkéntes nyilvántartásába

bejegyzett művön keletkezett szerzői jogok azt illetik meg, aki a bejegyzést közokirattal igazolja.

Amennyiben ez sem alkalmazható, akkor az ellenkező bizonyításáig harmadlagos vélelemként azt tekintjük szerzőnek, aki az Artisjus által vezetett műnyilvántartás alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja a szerzői minőségét. Azonban előfordulhat olyan szituáció, amikor a harmadlagos vélelem sem alkalmazható a szerző személyének megállapításra, ekkor azt fogja szerzőnek minősíteni a bíróság, aki a kérdéses dalt először nyilvánosságra hozta. A következőkben nézzük meg az SZTNH, valamint az Artisjus által vezetett nyilvántartás fő vonásait.

3.2.1. Önkéntes műnyilvántartás a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál

A hivatal az Szjt. 112. § (5) a) pontjának felhatalmazása, valamint a 112. § (4a) a) pontja alapján végzi nyilvántartási tevékenységét, melyet az önkéntes műnyilvántartás részletes szabályairól szóló 26/2010. (XII. 28.) KIM rendelet szerint lát el. A jogszabályban meghatározott tartalommal rendelkező kérelem benyújtását követően szerzőségi tanúsítványt állít ki közokirati formában, ezzel az érintett szerzemény a kérelmező szellemi tulajdonaként lesz nyilvántartva. Az ellenkező bizonyításáig őt illeti a zeneműhöz kapcsolódó szerzői jogok összessége tekintettel arra, hogy a műpéldány a bejelentés kezdeményezésekor az igénylő birtokában volt.

3.2.2. Műjegyzék az Artisjushoz

A közös jogkezelő szerv két nyilvántartást is vezet a művek szerzőjének rögzítésére, egyfelől az önkéntes műjegyzéket, másfelől a műbejelentéshez kapcsolódó adatbázist. Az önkéntes műjegyzékre vonatkozó eljárási szabályok lényegében megegyeznek az SZTNH által nyújtott szolgáltatással, azzal az eltéréssel, hogy teljes bizonyító erejű magánokiratban ad igazolást a szerzőnek arról, hogy a sajátjaként megnevezett mű, annak nyilvántartásba vételekor, meghatározott tartalommal létezett.¹⁷ Az Artisjus két nyilvántartása közötti különbség abban rejlik, hogy míg a vélelmet nem keletkeztető önkéntes műjegyzékbe a zeneműveken túl más alkotást is lehet regisztrálni, addig a műbejelentés adatbázisának kizárólag zeneművek lehetnek a tárgyai, továbbá a bejelentés szerzői vélelmet hoz létre a közös jogkezelés adatbázisában nyilvántartott adatokon.

A zeneszerző saját szerzői státuszának rögzítésén túl azért veszi igénybe a *műbejelentést* mint szolgáltatást, mert a közös jogkezelő szervén keresztül csak akkor jut hozzá az őt megillető jogdíjhoz és díjigényhez a művei felhasználása után, ha azokat nyilvántartásba veteti. Erre kétféleképpen nyílik lehetősége, szerzői megbízás keretében vagy anélkül. Több érv is

¹⁷ [http://artisjus.hu/egyeb_tevekenyseg/onkentes_mujegyzek/?main_menu\[main_menu\]\[item\]=57](http://artisjus.hu/egyeb_tevekenyseg/onkentes_mujegyzek/?main_menu[main_menu][item]=57).

szól amellet, hogy a szerzők megbízást adjanak az Artisjusnak, például a megbízók ingyenesen jelenthetik be műveiket az egyesülethez, szemben azokkal, akik nem adtak megbízást a közös jogkezelésre. Az Artisjus 2012. december elején vezette be a személyes ügyintézészt felváltó online műbejelentő rendszerét, mely a tagsággal rendelkező zeneszerzők számára érhető el a Szerzői Információs Rendszeren keresztül, ahol a zeneműre vonatkozó adatokon túl a műpéldányokat (kottákat vagy hangfelvételeket) is a rendszerbe kell feltölteni.

A fent bemutatott nyilvántartások funkciói akkor fejtik ki joghatásukat (a szerzőség igazolását peres eljárásban vagy peren kívül), ha a regisztrációt a művek nyilvánosságra hozatala előtt teszik meg a szerzők. Ugyanis előfordulhat, hogy a szerző által lekottázatlan vagy hanghordozón rögzítetlen, ezáltal bejelentetlen művet nyilvános előadás keretében hoznak nyilvánosságra a közönség előtt, melyet később valaki már rögzített formában nyilvántartásba vetet. Ezt a bizonyítási nehézséget magával vonó esetet elkerülendő ajánlott, hogy a szerző haladéktalanul jelentse be regisztráció végett a befejezett művét.

3.3. A zeneművek védelmi ideje

A védelmi idő a szerzői jogi szabályozásnak az egyik alappillére képezi. A felhasználó oldaláról a védelmi időn belüli felhasználás engedélykéréshez és díjfizetéshez kötött, míg a szerző és jogutódjai viszonylatából ugyanezen időtartam alatt a jogérvényesítés lehetősége áll fenn. Az Szjt. értelmében a szerzői jogok a szerző életében és a halálát követő év január első napjától számított 70 évben részesülnek védelemben.¹⁸ További védelmiidő-számítási módszert is előír a törvény, mely szerint amennyiben egy zenei közös mű a védelem tárgya, akkor a védelmi időt az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani. Árva művek esetében – ahogy azt az Szjt. 94/B. § (4) bekezdésében foglalt szerzőség negyedik védelmi pontjaként láttuk – a nyilvánosságra hozatal fogja meghatározni a mű további sorsát. Az Szjt. 31. § (3) bekezdésének második fordulata szerint ha az addig ismeretlen szerző a mű nyilvánosságra hozatalától számított 70 éven belül jelentkezik, akkor a védelmi idő számítása kitolódik, az a halál időpontjától fog kezdődni. Az időszámítás logikai rendje azzal a szabállyal válik teljessé, hogy ha sem a szerző, sem a szerzőtárs személye nem állapítható meg, valamint a művet a létrehozását követő év első napjától számított hetven éven belül nem hozzák nyilvánosságra, akkor a szerzemény nem részesülhet védelemben.¹⁹ A szerző személyhez fűződő jogai (a névjog kivételével) és vagyoni jogai a védelmi idő elteltével megszűnnek, s közkinccsé válásukat követően a zeneművek nem részesülnek jogi oltalomban.

¹⁸ Szjt. 31. § (1)–(2).

¹⁹ Szjt. 31. § (7).

4. A SZERZŐ JOGOSULTSÁGAIRÓL ÁLTALÁBAN

A zeneszerzőt megillető szerzői jogok a személyhez fűződő jogok, valamint a vagyoni jogok egységéből tevődnek össze, mely jogosultságok – mint azt az előzőekben már láttuk – a mű létrejöttétől illetik meg az alkotót. Vizsgáljuk meg ezen jogoknak a tartalmát a zeneművek sajátosságait előtérbe helyezve.

4.1. A szerző személyhez fűződő jogai

A személyhez fűződő jogok kifejezés magában foglalja annak a megnyilvánulását, hogy a szerző és műve között személyes, közvetlen kapcsolat áll fenn. Mivel a szerző az alkotás folyamatában egyéniségének ad hangot, ezáltal egyéni-eredeti jelleget öltött a zenemű. Ezzel egyidejűleg keletkeztek a művön azok a jogok, amelyek kifejezetten a szerző személyéhez kapcsolják az alkotását, tekintve hogy „az alkotó erkölcsi elismerését szolgálják”.²⁰

Az Szjt. szabályozási rendjében haladva az első jogosultság a *mű nyilvánosságra hozatalának joga*.²¹ Ehhez fűződik a szerzőnek talán a legnagyobb érdeke, hiszen az újonnan elkészült alkotás mások számára jognyilatkozattal, illetve utaló magatartással történő megismerhetővé tétele meghatározó a felhasználás és az ahhoz kapcsolódó bevétel szempontjából, ugyanis ezek határozzák meg a dal további „életét”. Fontos megjegyezniük a szerzőknek, hogy ha még nem készült el a művük, az még javításokra és az egyéni-eredeti jelleg kiforrására vár, de valaki az érintett művet a zeneszerző engedélye nélkül nyilvánosságra hozza, akkor vagyoni sérelem bekövetkezte esetén az új Ptk. 2:51. §, vagyoni sérelem nélkül a 2:52. § alapján léphetnek fel a jogsértő ellen. Ha viszont valaki úgy hozza nyilvánosságra a művet, hogy az már elkészült, azonban a szerző még nem akarja megismertetni a közönséggel, abban az esetben a már védendő szerzői műre az Szjt. szankcióinak alkalmazását kérheti a bíróságtól.

Ehhez szorosan kapcsolódik a mű nyilvánosságra hozatalára adott engedély *visszavonásához való jog*, mely a szerzemény felhasználhatóságára nézve ellenkező joghatást vált ki. A zeneszerző például akkor élhet ezzel a jogával, ha művészi fejlődésének újabb szakaszában úgy véli, hogy „a mű már nem reprezentálja alkotói sajátosságait”, az már nem jellemzi őt többé.²² A kizárólag írásban érvényes visszavonásnak és az azt kísérő, felhasználási szerződést abszolút hatályú felmondó nyilatkozat megtételének szigorú feltétele van: olyan alapos okra lehet hivatkozni, amely a nyilvánosságra hozatalkor még nem képezte akadályt annak, hogy a szerző saját személyiségének kifejeződéseként tekintse a művet, hiszen minden folyamatban levő felhasználásra kihat, így elméletileg még a szabad felhasználást

²⁰ Dr. Grad-Gyenge Anikó (szerk): Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért, 2012, I. fejezet, p. 42.

²¹ Szjt. 10–11. §.

²² Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (1), p. 65.

(pl. idézés) is megtiltja. E nyilatkozat megtétele jelentős kárt okozhat például azoknak az előadóművészeknek, akik énekes és hangszeres teljesítményükkel működtek közre a dal felvételekor, mert a nyilvánosságra hozatalhoz adott engedély visszavonásával és a mű további felhasználásának megtiltásával az adott művet nem adhatják többé elő. Azt a jogkövetkezményt is figyelembe kell vennie a szerzőnek a visszavonás előtt, hogy a visszavonó nyilatkozat megtételének időpontjáig felmerült minden kárt köteles megtéríteni a felhasználóknak. A fentiek tükrében akkor „éri meg” a zeneszerzőnek visszavonni a nyilvánosságra hozatalra adott engedélyt, ha például a régebben alkotott művét azért nem használják fel, mert az már nem egyeztethető össze azzal a zenei igényességgel, amit a zeneszerző a visszavonó nyilatkozat megtételekor képvisel. Amennyiben az adott dal feltehetőleg épp emiatt nem áll széles körű felhasználás alatt, s akár a szerző jó hírnevére is sérelmes, akkor különösebb kockázat nélkül visszavonhatja művét.

A második személyhez fűződő jogot, a *név feltüntetéséhez való jogot* már az öröklési szabályoknál érintettük. A törvényi megfogalmazásból következik, hogy a zeneszerzőt megilleti például a mű partitúráján vagy a lemez borítóján nevének feltüntetési joga, amiből kitűnik szerzői minősége.²³ E jog a védelmi idő letelte után is fennmarad.

Néhány szerzőt vonz az a lehetőség, hogy művét – akár az Artisjus által vezetett önkéntes álnévnyilvántartásba való regisztráció előnyeivel élve – felvett néven, művészi álnéven hozza nyilvánosságra, amelyre ugyanúgy irányadóak a fenti szabályok. A szerzőnek ugyanakkor joga van ahhoz is, hogy a kifogásolt művet a továbbiakban nevének feltüntetése nélkül használják fel, azaz ne érvényesítse névjogát.²⁴

A művek *egységének védelmébe*, integritásába való beavatkozásnak két módja ismert. Az egyik a direkt formája, amikor a sérelem közvetlenül érinti az eredeti műpéldányt (például átírják a zenemű kottáját), míg a másik az indirekt, azaz a közvetett módosítás.²⁵ Az utóbbi esetben nem sérül a mű belső integritása, hanem olyan kontextusba helyezik, amely sérelmes a műre és ezáltal a szerzőjére nézve. Ennek szemléltetésére kiválóan alkalmas az „Élelem az életem”-ügy, melyben az azonos című szerzemény vált érintetté. A peres eljárás során azt kifogásolta a dalszövegíró, hogy a zeneszerzővel létrehozott közös művüket olyan televíziós műsor főcíméhez használták fel, mely nem egyeztethető össze az alkotók művészi pályája során képviselt gondolatisággal és szellemiséggel. A Legfelsőbb Bíróság ítéletében megállapította, hogy a „felhasználás módja is jelentheti a mű olyan mértékű eltorzítását vagy megcsorbítását, amely a becsület vagy hírnév sérelmét eredményezi”. Ezen túlmenően az ítélet kimondta, hogy a főcím szerkesztői a zeneszöveg elhagyásával közvetlenül is megsértették a mű integritását.²⁶

²³ Szjt. 12. § (1).

²⁴ Szjt. 12. § (3) második fordulat.

²⁵ Bérczes László, Gyenge Anikó, Lendvai Zsófia: A szerzői jogi jogsértések esetén alkalmazható jogi eszközökről – segédanyag a gyakorlat számára. ASVA, Budapest, 2007, p. 19.

²⁶ Pfv.IV.21.744/2007/6. számú ítélet: Zeneszám felhasználása televíziós show-műsorban – SZJSZT-15/2006.

Bár a jogutódlásnál felhívtuk rá a figyelmet, mégis érdemes megerősíteni, hogy a személyhez fűződő jogok *forgalomképtelenek*, a névjog kivételével kizárólag a szerzőt és csak életében illetik meg. Szorosan kapcsolódnak a szerző személyéhez, ezért azok nem szállhatnak át a törvény erejénél fogva, nem ruházhatók át, valamint a szerző nem mondhat le ezek gyakorlásáról, azonban a párhuzamos joggyakorlás lehetősége nincs kizárva.²⁷

4.2. A szerzőt megillető vagyoni jogok

Az Szjt. 16. § (1) bekezdése alapján a szerzők rendelkezési joga kettős, egyfelől kizárólagosan a szerzők jogosultak saját műveiket felhasználni, másfelől kizárólagosan ők engedélyezhetik másnak az egyes felhasználásokat. Az Szjt. 17. §-a felsorolja azokat a felhasználási módokat, melyekre a szerző kizárólagos engedélyezési joga kiterjed, azonban a „különösen” megfogalmazás arra utal, hogy ezek a technika adott fejlődési szintjén a legtipikusabb felhasználási módok. Az egyes felhasználási módok közös tulajdonsága, hogy mindegyik a művek érzékelhetővé tételét teszi lehetővé a közönség számára, és ezért a szerzők díjazásra vagy ellenszolgáltatásra válnak jogosulttá. Ezek a felhasználási módok két csoportba oszthatók azáltal, hogy a felhasználás anyagi vagy nem anyagi formában történik. Elsőként a művek *anyagi formában történő felhasználásait* vesszük sorra, melyek során a zeneművek fizikai, megtestesült alakban jutnak el a hallgatósághoz.

Az egyik legjellemzőbb felhasználási mód a szerző által személyesen vagy az engedélye alapján elvégezhető *többszörözés*, amelynek során a műpéldányt (kottát, hangfelvételt) vetik alá a sokszorosítási eljárásnak.²⁸ Többszörözésre a szabad felhasználás szabályai szerint engedélykérés nélkül is nyílik lehetőség, hiszen kivételes szabályként a törvény biztosítja, hogy természetes személy *magáncélra másolatot* készítsen a zeneműről, azonban ez még közvetve sem szolgálhatja az egyén jövedelemszerzését. A magáncélú másolat készítése ugyanakkor nem tekinthető tipikusan a szabad felhasználás esetének, mivel kompenzációként az üres kép- és hanghordozókra végzett másolásért ún. „üreshordozó-jogdíj” iránti igénye áll fent a szerzőnek. Az Szjt. külön szabályt tartalmaz a szerzők zeneműveit leképező kottákról, mely szerint 2004-től azokról még magáncélra sem készíthetők másolatok reprográfiai eljárással.²⁹

A szerzőnek kizárólagos joga van szerzeményeinek és azok kottáinak *terjesztésére* is, melynek keretében a műpéldány többszörözött másolatai válnak a nyilvánosság számára hozzáférhetővé.³⁰ A zeneművek terjesztése megvalósulhat kereskedelmi forgalomban tulajdonátruházással, bérbeadással, nyilvános haszonkölcsönbe adással, valamint importálással. Az első részjogosítványhoz kapcsolódik a jogkimerülés intézménye, amelyről akkor

²⁷ Szjt. 9. § (2).

²⁸ Szjt. 18. § (1).

²⁹ Szjt. 35. § (1).

³⁰ Szjt. 23. § (1).

beszélhetünk, ha egy európai gazdasági térségbeli államban a zeneszerző engedélyezi új művének, műpéldányának tulajdonátruházással történő forgalomba hozatalát. Az engedéllyel lehetségessé válik a zenemű első forgalomba hozatala, de ezzel egyidejűleg a terjesztési jog tulajdonátruházása mint részjogosultság kimerül az adott államban, s ezt a jogosultságot a szerző nem gyakorolhatja többé. A zenemű további forgalmazásáért, például a bakelitlemezek, MC-k, CD-k vagy kották antikváriumban történő értékesítéséért már nem követelhető jogdíj.

A *nem anyagi formában megjelenő* zenefelhasználás jellemzője, hogy az nem jelenik meg testi, fizikai formában. Ezek körében a legjelentősebb felhasználási mód kétségtelenül a zeneművek *nyilvános előadása*, mely történhet egyrészt élő előadással, másrészt a mű technikai eszköz igénybevételel történő érzékelhetővé tételével. Szem előtt kell tartania a szerzőnek, hogy művei előadása kizárólag akkor minősülhet nyilvánosnak, ezáltal akkor részesülhet jogdíjban, ha a rendezvényt olyan helyen tartják meg, ahol a felhasználó családján, hozzátartozóin kívül másoknak is lehetősége adódik élvezni a koncertet.³¹

A szerző darabjainak televíziós vagy rádiós sugárással történő *nyilvánosság*hoz közvetítésére is kizárólagos engedélyezési jogosultsággal rendelkezik, mely által a távollevő közönség számára földfelszíni vezetékes vagy műholdas átvitelrel érzékelhetővé válnak a hangok, valamint például mozgóképek esetén a hangok és a képek egysége.³² Ugyanakkor ebbe a körbe tartozik a dalok lehívásra hozzáférhetővé tétele, aminek a specialitása abban rejlik, hogy a nyilvánosság tagjai egyénileg, online felületről választhatják meg, melyik dalhoz kívánnak éppen hozzáférni.

Az Szt. a 28. §-ban fogalmazza meg a sugárzott műnek az eredetihez képest más közvetítő közbeiktatásával a *nyilvánosság*hoz történő *továbbközvetítését*, mely leegyszerűsítve „másodlagos nyilvánosság

hoz közvetítés” jelent.³³ Olyan zeneművet érint ez a felhasználás, amit egy műsorszolgáltató sugároz a műsorszámában, s ezt a tartalmat (például dalfesztivált vagy az olimpiai megnyitó műsort) egy másik szervezet továbbközvetíti a nyilvánosság

hoz, méghozzá az eredeti műsorról egyidejűleg és csonkítatlan, változatlan formában.

A legtöbb kérdést felvető speciális felhasználási mód az *átdolgozás*. Az Szt. 29. §-ában meghatározza az átdolgozás fogalmát, ami szerint átdolgozás a szerzemény minden olyan megváltoztatása, amelynek eredménye egy – az eredetiből származó – új mű létrejötte. Azért vet fel sok kérdést, mert az átdolgozás megítélése nem kizárólag objektív alapokon nyugszik. Az egyediség és eredetiség kritériumának meglétét, valamint a mű integritásának sértetlenségét nem könnyű megállapítani, ehhez a bírói döntéshozatal során esetenként szükségesek az SZJSZT szakvéleményei is.

Ahogy a személyhez fűződő jogok tárgyalása után, úgy itt kiemelten szükséges kitérni a vagyoni jogok *forgalomképességére*. Főszabály szerint a vagyoni jogok sem ruházhatók át,

másként sem szállhatnak át, továbbá lemondani sem lehet róluk.³⁴ Azonban a törvény ez alól kivételeket tesz; egyes műfajták esetében lehetővé válik a jogok átruházása és átszállása.³⁵ A felsorolásból kitűnik, hogy a zeneművek vagyoni jogai abban az esetben ruházhatók át a felhasználóra, ha azokat – a filmalkotás kivételével – reklámokhoz, szoftverekhez vagy adatbázishoz történő felhasználás céljából készítették el, illetve akkor szállhatnak át, ha munkaviszony keretében alkották meg a művet. Szükséges azt hangsúlyozni, hogy a zeneműhöz kapcsolódó vagyoni jog átruházása esetén a felhasználó a felhasználási engedélyen túl magát az engedélyezés jogát is megszerzi, ezáltal a jog kikerül a szerző fennhatósága alól. A vagyoni jogok átruházása, valamint felhasználási engedély adása az alábbiakban ismertetett felhasználási szerződés megkötésével lehetséges.

5. A ZENEMŰVEK FELHASZNÁLÁSI SZERZŐDÉSEI

A zeneművek felhasználása jelentős állomás az „életükben”, hiszen a művek ezáltal kelnek önálló életre. A szerzemények komplex, alkotásokat átívelő felhasználhatóságából következik, hogy a zeneszerzőknek számos esetben kellene egy adott művük felhasználásakor engedélyezési jogukat gyakorolniuk, ami az egyes felhasználási módok gyakorisága és ezáltal követhetlensége miatt jelentős nehézséggel járna. E teher enyhítése végett az Szjt. sajátos jogkezelési rendszert állít fel. Az egyes felhasználási módok vonatkozásában kivételt tesz a szerző kizárólagos joggyakorlásának főszabálya alól, s azokra kötelezően írja elő az Artisjus engedélyezését. Így az egyedileg nem gyakorolható vagyoni jogok (kisjogok) a *kötelező közös jogkezelés* előírásával kikerülnek a szerző kizárólagos engedélyezéséből. Ezek alól kivételt képeznek a törvény által meghatározott vagyoni jogok, melyek ugyan az Artisjus jogkezelési körébe tartoznak, viszont esetükben a zeneszerző gyakorolhatja kilépési jogát. A második szintet azon jogoknak a csoportja jelenti, amiket az Artisjus tagjai *önkéntes megállapodásuk* keretében bíznak a közös jogkezelő szerv joggyakorlására, még tovább szűkítve a saját személyes engedélyeztetési körükbe tartozó felhasználások lehetőségét. A vagyoni jogok harmadik csoportját, amelyek a megbízási szerződés körén kívül esnek, s továbbra is a szerző rendelkezése alatt állnak, az Szjt.-ben meghatározott esetekben és feltételekkel *átruházhatja*, illetve e körben önállóan adhat felhasználási engedélyt. A felhasználási módok engedélyezésének következő logikai lépésként és egyben további kivételként azokat a vagyoni jogokat helyezhetjük egy csoportba, amelyekre a szerző *felhasználási engedélyt biztosíthat, de nem adhatja a közös jogkezelés joggyakorlásába*. Ezt a csoportot a színpadra szánt zeneműveken fennálló nagyjogok alkotják, melyek felhasználását a szerző egyedileg engedélyezi a felhasználóknak. Kivételesen a szabad felhasználási esetekben a szerző helyett a *törvény ad engedélyt a felhasználásra*, ezekre szerződéskötés nélkül szerzhető felhasználási jog, és hozzájuk a közös jogkezelőnek megfizetendő díjigény kapcsolódik.

³⁴ Szjt. 9. § (3).

³⁵ Szjt. 9. § (6).

A jogkezelés rendszerezése után folytassuk a zeneművek felhasználására vonatkozó szabályozás ismertetését aszerint, hogy a felhasználás engedélyezésének jogát személyesen gyakorolja-e a zeneszerző, vagy a közös jogkezelő szerv jogosítja az egyes felhasználásokat.

5.1. A zeneszerző által kötött egyedi felhasználási szerződések

A zeneszerző akkor jogosult felhasználási szerződést kötni a felhasználóval, ha az adott művön fennálló vagyoni joga nem tartozik a közös jogkezelés körébe. A szerződés tárgyát a nagyjogos szerzemények csoportjába eső művek képezik, melyek a *nagyjogos felhasználási módok, valamint a nagyjogos művek szerinti* alcsoportosítást teszik lehetővé.

*Nagyjogos felhasználási mód*nak tekintjük a zeneművek első érzékelhetővé tételét biztosító felhasználásokat, melyek keretében a mű először válik megismerhetővé a nyilvánosság, a közönség számára. Ebből következően a szerzőtől vagy ügynökségtől kell közvetlenül engedélyt kérni például a zenemű *ősbemutató*ira. Ezek engedélyezésével egyidejűleg gyakorolja a szerző a mű nyilvánosságra hozatalához való személyhez fűződő jogát, ezért a felhasználási engedély megszerzése ilyen esetekben különösen nagy jelentőséggel bír. A *nagyjogos művek* azok a színpadra szánt nagydrámai zeneművek, jeleneteik, illetve zenei keretszövegeik (például az operák, operettek, balettek vagy musicalek), melyek felhasználására a szerző engedélyt kell kérni. Megjegyzendő, hogy nemcsak a színházi felhasználás során jogosult a zeneszerző szerződést kötni, hanem abban az esetben is, ha rádió műsorszámában sugároz-
zák vagy hangfelvételen adják ki a zeneműveket.

Külön ki kell emelnünk azokat a felhasználási módokat, melyekre az Sztj. kivételt tesz a vagyoni jogok forgalomképtelenségének főszabálya alól, és lehetővé teszi a vagyoni jogok *átruházását*. Azon zeneművek vagyoni jogai ruházhatók át egy felhasználóra, melyeket reklámozás céljára szereztek vagy munkaviszony keretében alkottak meg. Az ezekre a célokra létrehozott zeneművek, szignálok a felhasználás során olyan termékek részévé válnak, melyek jelentős gazdasági és versenypotenciállal rendelkeznek a megrendelő vonatkozásában. Ezért a felhasználónak az az érdeke, hogy a reklámozott terméket olyan zenével azonosítsák a vásárlók, ami a lehető legrövidebb időn belül azonosíthatóvá teszi számukra a gyártó termékét. Ebből kifolyólag az is érdekében áll, hogy az adott zenemű ne legyen más felhasználás tárgya, ne jelenthessen konkurenciát ugyanazon mű egy másik termék reklámjánál. Ezért a szerzővel kötött felhasználási szerződésben kiköthetik a felek a mű vagyoni jogainak átruházását meghatározott jogdíjfizetés ellenében, ezáltal a dal további engedélyezésének jogával már nem a szerző, hanem a felhasználó jogosult rendelkezni. A filmalkotások létrehozására kötött megfilmesítési szerződésre vonatkozó szabály kivételként határoz a zeneművekről, mely szerint azok szerzői nem ruházhatják át a filmalkotás előállítójára a művön fennálló vagyoni jogokat. Kezelésük egy már nyilvánosságra hozott kisjogos mű esetében az

Artisjushoz tartozik, de mivel a zenemű egy filmalkotás részévé válik, új mű jön létre, így a szerző engedélyét kell kérni az *átdolgozásnak* minősülő felhasználáshoz.³⁶

A zeneszerző által kötött egyedi felhasználási szerződésekre elsődlegesen a felhasználási szerződések általános szabályait, míg a kiadói szerződésekre mint nevesített szerződéstípusra a vonatkozó különös részi szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Tekintsük most át a felhasználási szerződések legfontosabb általános szabályait, annak a szem előtt tartásával, hogy mire kell a zeneszerzőnek leginkább figyelmet fordítania szerződéskötéskor.

5.1.1. A felhasználási szerződések általános szabályai

A felhasználási szerződések *alanyaként* a zeneszerző, valamint a felhasználó jelenik meg, figyelemmel a jog- és cselekvőképességre. A szerződés *tárgyaként* minden esetben a felhasználandó mű nevezendő meg, melynek két csoportja különíthető el. Engedély adható egy már elkészült zenemű felhasználására, ugyanakkor egy jövőben elkészítendő zeneműre vonatkozó szerződés is megköthető, például film vagy reklám esetében. Lényeges kérdésnek minősül a szerződés létrejötte szempontjából továbbá a *felhasználási engedély terjedelme és ellenértékének* a meghatározása. A felhasználási engedély földrajzi területre, időtartamra, a felhasználási mód kizárólagosságára és a jog átengedhetőségére korlátozható.³⁷ A szerződésre mögöttes jogként a megkötésekor hatályban levő Ptk. szabályai alkalmazandóak, s amennyiben a szerződés tartalma nem állapítható meg egyértelműen, akkor a zeneszerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.

Az Sztj. sajátos érvényességi feltételeket ír elő a felhasználási szerződésekre, melyekre a feleknek különösen ügyelniük kell. Elsődleges érvényességi kellék a szerződés írásbeli alakja, aminek megsértése a semmisség jogkövetkezményeit vonja maga után.³⁸ A szerző védelmében semmisnek tekintendő továbbá az a szerződés, amely olyan felhasználási módra ad felhasználási engedélyt, ami a szerződés megkötésekor még ismeretlen. Az Sztj. 44. § (1) bekezdése szerint ugyancsak semmis az ún. „életműszerződés”, melyben a szerző valamennyi, már meglévő és a jövőben elkészülő művének a felhasználására ad engedélyt. Mind a zeneszerző, mind a felhasználó számára a legfontosabb kérdés a *díjazásnak*, a felhasználási engedély ellenértékének a meghatározása. A felek szabadon állapítják meg az egyedi felhasználási szerződésben a díj összegét, azonban annak – eltérő megállapodás hiányában – arányban kell állnia a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel, valamint a felhasználási jog terjedelmével. Ezért az ellenérték meghatározásakor a felhasználás kizárólagossága is meghatározó tényező, ugyanis ha a szerző kizárólagos felhasználást enged a felhasználónak, akkor ez egyben azt is eredményezi, hogy nemcsak más felhasználó, de a szerző sem lesz jogosult művét felhasználni.

³⁶ Sztj. 66. § (1).

³⁷ Sztj. 42-43. §.

³⁸ Sztj. 45. § (1).

A zeneművek átdolgozásának engedélyezéséhez kapcsolódó eljárás kiemelkedő abban a tekintetben, hogy a szerzőnek minden esetben kifejezett hozzájárulását szükséges adnia a felhasználáshoz kisközpont vagy nagyközpont zenemű átdolgozásának engedélyezésétől függetlenül.³⁹ Egy opera áriájának vagyoni jogait a szerző gyakorolja, így értelemszerűen ő fogja az engedélyt megadni, egy kisközpont mű felhasználását viszont az Artisjus engedélyezi. Ha felmerül az átdolgozás lehetősége a felhasználás engedélyezése kapcsán, akkor a közös jogkezelő szervezet megkeresi a szerzőt, s akár az elérhetőségek átadásával a két fél közvetlenül is meg tud állapodni az átdolgozás feltételeiben és a jogdíj-részesedési arányban. Tehát a közös jogkezelő szervezet kezelésében álló mű esetében is a szerző autorizációja szükséges a felhasználás jogosításához, bár ebben az esetben helyette a közös jogkezelő szervezet lesz szerződő fél, a zeneszerző a közvetlen hozzájárulását adja a felhasználáshoz.

5.1.2. A kiadói szerződésre vonatkozó különös részi szabályok

A kiadói szerződés (hangfelvétel-kiadói szerződés) szabályai speciálisak az általános szabályokhoz képest, tekintve, hogy azt csak kiadói tevékenységet végző személy kötheti meg a jogosulttal. A jogosult személye ez esetben attól függ, hogy a hangfelvétel még kiadatlan-e, tehát az előállítás és forgalmazása során kerül először nyilvánosság elé a mű, vagy az már korábban is hozzáférhető volt. A még kiadatlan, nagyközpont művére felhasználási engedélyt adó zeneszerző lesz a szerződő fél, míg az utóbbi esetben a közös jogkezelő szervezet engedélyezi a művek mechanikai többszörözését. A kiadás specialitása abban is megmutatkozik, hogy az több felhasználási módot foglal össze: a rögzített hangfelvétel többszörözését és terjesztését. Az Szt. előírja, hogy a kiadói szerződés alapján a szerzőnek kötelessége a műveket (például kottát vagy demófelvételeket) a kiadó rendelkezésére bocsátani, a kiadó pedig jogosult azt kiadni, forgalomba hozni, s az ezekre adott engedélyt díj formájában megtéríteni.⁴⁰ A díj tekintetében a felek vagy fix összeget határozhatnak meg, vagy royalty típusú díjat köthetnek ki, amely mindkét félnek ugyanakkora kockázatot jelent attól függően, hogy mekkora a vásárlói igény a kiadott lemez iránt. A szerződés további sajátossága a hangfelvétel-előállító felhasználási joga, mely a szerződésben megállapított időre szól, és kizárólagos jellegű.

A hangfelvétel-kiadás jellegzetes triászt hoz létre, hiszen a zenemű hangfelvételen történő rögzítésével a szerzőknek, a közreműködő előadóknek és a hangfelvétel-előállítónak együttesen állnak fenn vagyoni jogaik a létrejött hangfelvételen. Az előadóművészek és a hangfelvétel-előállítók mint szomszédos jogi jogosultak teljesítményeik alapján ugyanúgy jogosultak lesznek a művek felhasználásából befolyó jogdíjak arányos részére, s – eltérő megállapodás hiányában – hármójuk engedélye szükséges a hangfelvételek felhasználásá-

³⁹ Szt. 47. § (1).

⁴⁰ Szt. 56–57. §.

hoz. Ennek a megosztottságnak azonban az a következménye, hogy a zeneszerzők csak kisebb százaléku részesedést kapnak a jogdíjakból.

A kiadó olykor túlzottan részletekbe bocsátkozó beavatkozásán túl főleg ez az anyagi ok vezeti el a szerzőket ahhoz, hogy saját műveik kiadását a maguk kezébe vegyék, és *szerzői kiadásként* jelentessék meg műveiket. Így a hangfelvétel-előállítói jogok, valamint, ha a szerző egyben a mű előadója is, akkor az előadóművészi jogok is a szerzőt fogják megilletni.

A kiadások tárgyalásakor elengedhetetlen a klasszikus értelemben vett *zeneműkiadást* érinteni, melynek tárgya a zeneszerző művének nyomtatott formában való megjelentetése. A kottakiadásra a fent ismertetett kiadói szerződésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

5.2. Az Artisjus által kötött felhasználási szerződések

Ahogy az az előző pontban körvonalazódott, a kisjogos művek engedélyezését – eltérő tartalmú nyilatkozat hiányában – a közös jogkezelő szervek végézik. Ennek kapcsán először vizsgáljuk meg az Artisjus szerződéskötési jogosultságának jogalapját!

Az Artisjus – mint a zenei és irodalmi művek jogainak közös jogkezelését ellátó nonprofit egyesület – tevékenysége az SZTNH nyilvántartásba vételéhez kötött.⁴¹ A közös jogkezelő szerv szervezeti és működési feltételeit – melyeknek jelenleg egyedüliként az Artisjus felel meg – az Sztj. határozza meg, míg a hatályos nyilvántartásba bejegyzését s a kezelt vagyoni jogok körét pedig az SZTNH közleménye tartalmazza. A nemzeti regisztráció nyújtotta állami elismerésen és az SZTNH által végzett felügyeleti ellenőrzéseken túl az Artisjus jogszerű és szakszerű működését a nemzetközi szerzői jogi jogvédő szervezetekben való tagsága is biztosítja, mely garanciát jelent a nemzetközi előírások megtartására, valamint az átalányengedély birtokában felhasználható világrepertoár jogszerűségére.⁴²

5.2.1. Megbízási szerződés az Artisjus részére

A műbejelentés kapcsán már érintettük a szerzői megbízás jelentőségét. Azáltal, hogy a zeneszerző megbízza az Artisjust művei jogkezelésével, egyszerre válik jogosulttá a zene-művek felhasználásából befolyt jogdíjak részére történő arányos felosztására, valamint a díjigényekből való részesedésre. A megbízási szerződés akkor jöhet létre a szerzői jogosult és az Artisjus között, ha a szerző nem rendelkezik tagsággal olyan más közös jogkezelő szervezetben, amely kizárná az Artisjus joggyakorlását.⁴³ E kizáró tényező hiányában a szerzői

⁴¹ Sztj. 90. § (1).

⁴² Az Artisjus a Szerzői Jogvédő Társaságok Nemzetközi Szövetségében (CISAC), a Szerzői Mechanikai Jogokat Kezelő Irodában (BIEM), valamint a Szerzői Jogvédő Társaságok Európai Szövetségében (GESAC) rendelkezik tagsággal.

⁴³ Az Artisjus Szervezeti és Működési Szabályzatának (a továbbiakban: SZMSZ) IV.4.2.2. pontja.

megbízás Artisjus általi elfogadásával keletkezik a felek közti jogviszony. A regisztráción és nemzetközi tagságon túl ez a megbízás biztosítja a közös jogkezelő számára a jogalapot arra, hogy a megbízást adó zeneszerző nyilvántartott műveinek felhasználására érvényes felhasználói szerződést kössön a felhasználóval.

5.2.1.1. A megbízás terjedelme

Vizsgáljuk meg előbb a megbízás időbeli, majd tárgyi hatályának terjedelmét. Az időbeliséget tekintve az Artisjus határozatlan időre szerez kizárólagos jogot a zeneszerző művein fennálló vagyoni jogok gyakorlására. Különösen fontos azonban megjegyezni, hogy ezen jogok körében felmerülő valamennyi igényt a közös jogkezelő szervezet nem a szerző, hanem a saját nevében és saját igényeként érvényesíti a bíróság és más hatóság előtt. A jogkezelésre adott megbízást a felek közös megegyezéssel bármikor módosíthatják például a közös jogkezelés alóli kilépési nyilatkozattal egy adott felhasználási mód viszonylatában, vagy meg is szüntethetik megállapodást.

A meghatározott vagyoni jogok engedélyezésének jogosultsága az Artisjus állami nyilvántartásba vételéből fakad. Mint azt a fentiekben már a láthattuk, a szerzői vagyoni jogok terjedelme három módon kerülhet az Artisjus kezelési körébe. A jogok gyakorlásának egyik csoportját az Szjt. írja elő kötelezően ellátandó jogkezelési tevékenységként, a másik csoportját azok a jogosultságok képezik, melyeket a törvény a kilépés jogának biztosítása mellett utal az egyesület kezébe.⁴⁴ Harmadikként pedig azok a jogok gyakorolhatóak az egyesület által, melyeket a tagok önkéntes elhatározásukból vontak be a közös jogkezelés rendszerébe a jogosítás hatékonyságának növelése érdekében.

5.2.2. Az Artisjus által kötött felhasználási szerződésekre vonatkozó szabályok

A közös jogkezelő szervezet által kötött felhasználási szerződések tipikus sajátossága, hogy azok a jogszabályi alapokon nyugvó, valamint az igazságügyért felelős miniszter által jóváhagyott általános szerződési feltételeket tartalmazó jogdíjközlemények alapján jönnek létre, szemben az egyedi szerződések egyéni, alkut lehetővé tevő megállapodásaival. A díjszabások általános szerződési feltételekként minden, az Artisjus által kötött felhasználási szerződésnek részévé válnak, melyet az Artisjus állami regisztráció alapján jogosult a saját nevében megkötni. S míg az egyedi engedélyezés körében a zeneszerzőnek adott a szabadsága arra, hogy megválassza a másik szerződő felet, addig a közös jogkezelőnek az egyenlő bánásmód követelményének tiszteletben tartásával kötelessége megkötni a szerződést a felhasználókkal. Az egyoldalú kilépési nyilatkozat a szerző valamennyi nyilvántartott művére kihat egy vagyoni jog vonatkozásában.⁴⁵ E nyilatkozat jogkövetkezménye egyfelől az, hogy a saját jog-

⁴⁴ Szjt. 87. § (3).

⁴⁵ Az Artisjus Alapszabályának III.2.10 pontja, valamint az SZMSZ IV.3., IV.4.3. alpontja.

gyakorlási körbe visszakerült vagyoni jog után nem részesülhet az Artisjus által felosztandó jogdíjakból, a művei nagyjogosnak minősülnek, melyek felhasználására ezentúl ő jogosult egyedi felhasználási szerződést kötni. Másfelől ennek megfelelően módosul a megbízási szerződés tartalma, bár a kilépési nyilatkozat a későbbiekben visszavonható. A hatékony jogkezelés érdekében az Artisjus nyilvántartást vezet azokról a zeneművekről, melyek valamely vagyoni jog tekintetében érintettek a kilépési nyilatkozattal, ezzel is hozzájárulva a kettős jogdíjfizetés, illetőleg az engedély nélküli jogellenes felhasználás elkerüléséhez.

6. A ZENEMŰVEKEN FENNÁLLÓ SZERZŐI JOGOK SÉRELME

A szerzői jogviszony abszolút jellegéből adódóan a zeneszerző a jogosulti pozíció, vele szemben mindenki más kötelezettként jelenik meg, akinek kötelessége a szerző jogait tiszteletben tartani, valamint tartózkodni attól, hogy a zeneszerzőt megillető jogosultságok gyakorlását megsértse. Ha a kötelezettek valamely cselekményükkel vagy mulasztásukkal mégis megsértik a szerző jogait, a jogosult számára lehetőség nyílik arra, hogy sérelmét a polgári jog, a büntetőjog vagy a vámjogi eszközök alkalmazásával orvosolja. Tekintettel a tanulmány polgári jogi vonatkozására, a jogsértéseknek a polgári jogi szankcionálását vonjuk a vizsgálódás körébe.

6.1. Polgári jogi jogérvényesítés

A polgári jogi jogkövetkezmények alkalmazásának előfeltétele, hogy a szerző oltalom alatt álló művén fennálló személyhez fűződő vagy vagyoni jogai sérelmet szenvedjenek el. A bekövetkezett jogsértés kapcsán érdemes végiggondolni a perindításra jogosultak körét; egyes jogcsoportok esetében ki jogosult a jogsértés elleni fellépésre?

A perbeli legitimáció vizsgálatakor az elsődleges jogosultat, a zeneszerzőt emeljük ki, aki kizárólagosan jogosult a *személyéhez fűződő jogok megsértése* esetén polgári jogi szankció iránti igénytel élni. Ez alól kivételt képez a szerzőnek a felhasználóval kötött felhasználási szerződése, melyben kifejezetten hozzájárult ahhoz, hogy a felhasználó (például az átdolgozó) csak a szerződés tárgyát képező mű és az engedélyezett felhasználás vonatkozásában váljon jogosulttá a jogsértés elleni fellépésre. A szerző halálát követően, a védelmi időn belül az a másodlagos jogosult léphet fel a szerző személyhez fűződő jogainak megsértése ellen, aki a művészi hagyaték gondozásával meg lett bízva, illetve aki a vagyoni jogok örökösévé vált. A védelmi időt követően fennmaradó névjog érvényesítése speciális kegyeleti jog formájában történhet, melyre az Artisjus válhat jogosulttá.

A *vagyoni jogok sérelme* esetén megállapításra kerül, mely jogok szenvedtek sérelmet, valamint azt is szükséges határozni, hogy a jogsértés a szerzőn kívül kinek a jogát érinti még. Például egy védelem alatt álló hangfelvétel jogsértő felhasználása nemcsak a zeneszerző(k), hanem a zeneszöveg írójának, a hangfelvétel-előállítónak, valamint az előadóművészeknek

a jogait is sérteni fogja. A közös jogkezelés körébe tartozó vagyoni jogok megsértése esetén az Artisjus válik jogosulttá a jogsérelem elleni fellépésre, viszont ha a felhasználás engedélyezésére a szerző jogosult, akkor az ő jogában áll a jogellenes felhasználás megállapítását kérni a bíróságtól. Megjegyzendő, hogy közös mű esetén a szerzők önállóan felléphetnek jogaik megsértése ellen, s a jogkövetkezmények a többi szerzőtársra is kihatnak.

A bírósági eljárást megelőzően a feleknek lehetőségük nyílik vitarendezési fórumok igénybevételére is, mellyel elkerülhetik a peres eljárás hosszadalmas, perköltséget növelő elhúzódását, valamint jó hírnevük sem szenved csorbát. Attól függően, hogy kik a vitában érintett felek, megkülönböztetjük az Artisjus és a zeneszerző, illetve a felhasználó és a zeneszerző között fennálló érdekellentétet. Az első esetben az Artisjus felügyelőbizottságához lehet fordulni a belső vitarendezés céljából, míg a felhasználó és a zeneszerző jogvitájában az Artisjus is képviselheti a szerzőt a megbízási szerződés alapján.⁴⁶ A bírói út elkerülése érdekében meghatározott feltételek fennállása esetén az SZJSZT keretében működő egyeztetőtestület eljárása is igénybe vehető.⁴⁷

6.2. Bírósági eljárás

A sikertelen vitarendezést követően a jogsértés megállapítása és szankcionálása érdekében az érintett szerzői jog gyakorlójának bírósági eljárást kell indítania. A magyar nemzetközi magánjog a szerzői jogok vonatkozásában a territorialitás elvét követi, eszerint a szerzői jogok sérelmét annak az államnak a joga szerint kell elbírálni, amelynek a területén a védelmet igénylik.⁴⁸ Így a Magyarországon védelemben részesülő zeneművek magyarországi felhasználásával összefüggő ügyekben minden esetben a nemzeti jogot kell alkalmazni.

Az eljáró bíróság hatáskörét a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 23. § (1) bekezdés c) pontja határozza meg. Ennek értelmében a szerzői és szomszédos jogi perekben – ideértve a közös jogkezelés körébe tartozó jogok és díjigények érvényesítése iránt indított pereket is – első fokon a törvényszékek rendelkeznek hatáskörrel. Az illetékesség megállapítása során a Pp. általános illetékességi szabályait, valamint a vagyoni jogokra vonatkozó előírásokat kell figyelembe venni.⁴⁹

Tekintsük át, milyen igényeket érvényesíthetnek a keresetösszege joggal rendelkezők! A jogosult jogainak megsértésekor az eset körülményeihez képest az Szjt. 94. § által meghatározott objektív és szubjektív alapú szankciók alkalmazását kérheti a jogsértővel szemben. A bíróság ez utóbbi esetben vizsgálni fogja, hogy a jogellenes magatartás felróható-e a kár okozónak, vagy az úgy járt-e el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Megjegyzendő, hogy az új Ptk. hatálybalépését követően a személyi jogok sérelmére a nem vagyoni

⁴⁶ Az SZMSZ IV.4.5. pontja.

⁴⁷ Szjt. 102. §.

⁴⁸ A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet 19. §.

⁴⁹ Pp. 29. § (1), 32. §.

kártérítés helyett a sérelemdíj követelését teszi lehetővé a jogosultak számára, ez esetben a jogsértés megvalósulásával vélelmezett a sérelem bekövetkezte is, annak bizonyítására nem lesz szükség a perben.⁵⁰

A Pp. által előírt bizonyítási kötelezettség érvényesül a szerzői jog perekben is, eszerint a per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valóban fogadja el.⁵¹ Szerzői jogi jogsértések esetében a felperesre nézve nagyobb terhet jelent a jogsértés bizonyítása, ugyanis az alperes pozíciójában levő ezeket könnyedén eltüntetheti.⁵² Erre az esetre az Szjt. lehetővé teszi, hogy ha az egyik fél a tényállításait már elvárható mértékben valószínűsítette, akkor a bíróság végzést hozzon a bizonyítási teher megfordulásáról, s kötelezheti az ellenfelet a birtokában levő okirat bemutatására, valamint pénzügyi és kereskedelmi adatok közlésére, s az erre vonatkozó iratok bemutatására.⁵³

A leggyakrabban a bizonyítási eljárás során használják fel az SZJSZT szakvéleményeit, melyeket az a bíróságok és más hatóságok megkeresésére készít vitás szerzői jogi ügyekben, azonban az érdekeltek kérelmére peren kívül is állást foglal a felhasználási jogok gyakorlásával kapcsolatos kérdésekben. Az eljáró tagok nem utasíthatók, független szakértők, akik álláspontjukat nem nyilvános ülésen, szavazattöbbséggel alakítják ki.⁵⁴

7. ÖSSZEGZÉS ÉS KONKLÚZIÓ

Zárógondolatként visszacsatolunk arra a bevezetőbeli tézisre, mely szerint a zeneszerzők nem rendelkeznek kellő ismeretekkel a szerzői jogról és a jogintézményekről. Nem jelenik meg a köztudatban például a művek nyilvánosságra hozatalának jelentősége, a műbejelentés meghatározó fontossága, valamint a felhasználási szerződések megkötésének rendszerét is legtöbbször homály fedi. Az Artisjus az utóbbi években sokat tett azért, hogy a szerzői jogi szabályozást jobban elültesse a köztudatban. Például elindította a Szerzői Akadémiát, majd az Inspiratív Zenei Ébresztő előadássorozatot, mely minden alkalommal egy-egy aktuálisan a zenei ipart, és ennek kapcsán zeneszerzőket is érintő kérdést tárgyal. A Zeneipari Hivatal intézményének keretében tartandó kurzusok és előadások informálódási lehetőséget jelentenek azoknak az érdeklődő zeneszerzőknek, akik szeretnének tudatosabbak lenni a szerzői jog őket érintő területein. E sorok szerzője bízik abban, hogy ez, a zeneművek „életrajzait” átfogó hiánypótló munka is hozzájárul az ismeretek bővítéséhez.

⁵⁰ Szjt. 94. § (2), új Ptk. 2:52. § (2).

⁵¹ Pp. 164. § (1)

⁵² Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (1), p. 119.

⁵³ Szjt. 94. § (8).

⁵⁴ A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI.3) korm. rend. 6. § (1a).

VÉDJEGYBEJELENTÉS OLTALMA – EMBERI JOGI ESZKÖZÖKKEL?

Többéves adósságot törleszttek a Strasbourgi Emberi Jogok Bíróságának a BUDWEISER védjegy ügyében hozott ítélete ismertetésével. Adósnak nemcsak magamat tartom, de a magyar védjegyjogi irodalmat is, továbbá a hazai emberi jogi irodalmat.

Bevezetésként álljon itt annyi, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez (Róma, 1950) és az ahhoz tartozó kiegészítő jegyzőkönyvekhez Magyarország 1992. november 5-én csatlakozott.¹ Az egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikke rendelkezik a tulajdon védelméről.²

Az Emberi Jogok Európai Bírósága e rendelkezés alapján eleinte csak a dolgok tulajdona vonatkozásában biztosított védelmet, később azonban gyakorlatát kiterjesztette a követelésekre és egyéb javakra,³ beleértve a szabadalmi jog tárgykörébe eső ügyeket is,⁴ végül 2001-ben beérkezett az első védjegyjogi tárgyú kérelem.

Tényállás

A kérelmező az Anheuser Busch, Inc. volt, amely a BUDWEISER védjegyet már 1876 óta használta⁵ az USA-ban az általa forgalmazott sör megjelölésére. Mintegy száz esztendővel később, a múlt század nyolcvanas éveiben üzleti tevékenységét Európára is kiterjesztette, s

* Jogtanácsos, Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda.

¹ 1993. évi XXXI. tv.

² A szöveg:

1. cikk A tulajdon védelme

Minden természetes vagy jogi személynek joga van javai tisztelőben tartásához. Senkit sem lehet tulajdonától megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történik.

Az előző bekezdésben foglaltak nem korlátozzák az államok jogát olyan törvények alkalmazásában, melyeket szükségesnek ítélnék ahhoz, hogy a javaknak a köz érdekében történő használatát szabályozhassák, illetőleg az adók, más közterhek vagy bírságok megfizetését biztosítsák.

A rendelkezés létrejöttét ismerteti: *Sonnevend Pál* in: *Halmi Gábor, Tóth Gábor Attila* (szerk.): *Emberi Jogok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, p. 642.

³ *Philip Alston*: The EU and the Human Rights. Oxford University Press, Oxford, 1999, p. 341; *Vincent Berger*: *Jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme*, 8. kiadás. Sirey, Párizs, 2002, aki mind a „javak” mind „a javak tisztelőben tartását biztosító jog” címszó alatt tömörítve ismerteti jelentős számú ítéletet.

⁴ *Dr. Gyenge Anikó*: Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere. HVG-Orac, Budapest, 2010, p. 27; *Timothy Pinto*: The Influence of the European Convention on Intellectual Property Rights. *European Intellectual Property Review* 209. évf., 2002, p. 212, 218.

⁵ Az amerikai (valamint az 1994 előtti angol jogban) a védjegyre való jog megszerzésének eszköze a védjegy használata – ellentétben a kontinentális (így a magyar) joggal is, amelyben a védjegyre való jog a lajstromozással keletkezik.

több európai országban benyújtott bejelentésben kérte a BUDWEISER védjegy bejegyzését. Ezek közé tartozott Portugália is, ahol 1981-ben nyújtotta be a bejelentést.

Többek között itt is szembe találta magát a cseh Budejovický Budvar céggel, amely állítása szerint 1265 óta, a II. Ottokár cseh királytól kapott engedély alapján gyártott és forgalmazott sört Budejovický Budvar néven, amely megjelölésnek német megfelelője⁶ a „Budweiser” szó volt, amelyet ugyancsak használtak a sör megjelölésére. Ezenfelül a Budejovický Budvar cseh cég az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmáról szóló Lisszaboni Megállapodás alapján 1968-ban eredetmegjelölésként bejegyeztette a BUDWEISER BIER megjelölést az eredetmegjelölések nemzetközi lajstromába.

A fentiekre tekintettel a cseh cég felszólalást nyújtott be az amerikai eredetű BUDWEISER védjegy bejelentése ellen. A felek évekig tárgyaltak egy esetleges egyezségről, amely végül is nem jött létre.

Erre az amerikai cég a cseh BUDWEISER BIER eredetmegjelölés törlését kérte a Lisszaboni Törvényszéktől. Kérelmét azzal indokolta, hogy a BUDWEISER BIER eredetmegjelölés nem felel meg az eredetmegjelölések nemzetközi oltalmáról szóló Lisszaboni Megállapodásban előírt feltételeknek. A cseh jogosult nem terjesztett elő védekezést, mire a törvényszék, magáévá téve az amerikai cég által előadottakat, törölte a BUDWEISER BIER eredetmegjelölést.

Ezt követően a portugál iparjogvédelmi hatóság az amerikai cég javára bejegyezte a BUDWEISER kereskedelmi védjegyet. Ekkor éleződött ki a helyzet.

Eljárások a portugál bíróságok előtt

A cseh cég a portugál iparjogvédelmi hatóság bejegyző határozatát támadta meg a Lisszaboni Törvényszék előtt. Kérelmét az 1986. évi portugál–csehszlovák kétoldalú eredetmegjelölési megállapodásra alapította.

A törvényszék a megváltoztatási kérelmet elutasította, és azt mondta, hogy a bilaterális (kétoldalú) államközi megállapodás a ČESKÉBUDEJOVICKY BUDVAR eredetmegjelölés számára biztosít oltalmat, de nem annak német változata, a „Budweiser” szó számára.

A cseh cég a Lisszaboni Fellebbviteli Bírósághoz nyújtott be fellebbezést. Ez eredményre vezetett, a másodfokú bíróság megváltoztatta a törvényszék ítéletét, és utasította az iparjogvédelmi hatóságot az amerikai cég javára bejegyzett BUDWEISER védjegy törlésére. Határozatát a Portugália és Csehszlovákia között létrejött bilaterális megállapodásra alapította.

Ezt követően az amerikai bejelentő Portugália Legfelsőbb Bíróságához fordult. Felülvizsgálati kérelmében a TRIPS-megállapodás 15. cikkére (védjegyoltalom) hivatkozott. Ezenfelül azzal is érvelt, hogy a cseh nyelvű ČESKÉBUDEJOVICKY BUDVAR eredetmegjelölés nem azonos a német nyelvű BUDWEISER kifejezéssel, miért is a Portugália és Csehszlovákia közötti bilaterális megállapodás nem is vonatkozik az utóbbira.

⁶ České Budejovice város Csehország Szudéta-vidékén van, ahol 1946-ig (a német lakosság elűzéséig) a többségi nyelv a német volt.

A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelmet elutasította. A TRIPS-megállapodás vonatkozásában a határozat azt mondja, hogy alkalmazhatóságának feltétele a kérelmező jó-hiszemősége. Ez az adott esetben nem állapítható meg megnyugtató módon. Ezenfelül a TRIPS-megállapodás alkalmazása mellett nem szól több (*could not take precedence*), mint a Portugália és Csehszlovákia közötti bilaterális megállapodás alkalmazása mellett. Ami ez utóbbit illeti, nem kétséges, hogy a szerződő államoknak az volt az érdekük, hogy a nemzeti eredetmegjelöléseket kölcsönösen védjék. Ebbe pedig beletartozik az eredetmegjelölés fordításának védelme is. Márpedig a ČESKÉBUDEJOVICKY BUDVAR eredetmegjelölés a Budejovice város körzetében előállított termékeket védi, e város német neve pedig Budweis.

Portugália Legfelsőbb Bíróságának e határozata miatt indított eljárást az amerikai cég – most már persze Portugália ellen – amikor az Emberi Jogok Európai Bíróságához (a továbbiakban EJEB) fordult. Kérelmét az Emberi Jogokról szóló Európai Egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikkére alapította.

Az eljáró tanács (kamara) ítélete

Az EJEB eljáró tanácsának⁷ ítélete szerint Portugália nem sértette meg az emberi jogok védelméről szóló egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikkét. Előjáróban az ítélet megállapítja, hogy a szellemi tulajdon-jogok e rendelkezés alapján oltalmat élveznek. Az adott ügyben azonban a kérdés úgy merül fel, hogy vajon az egyszerű védjegybejelentés is az egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyve 1. cikkének hatálya alá esik-e, vagy sem? E vonatkozásban az ítélet értékeli, hogy a védjegy bejelentőjének jogi helyzete bizonyos gazdasági tartalmú igényt tartalmaz. Ilyen a bejelentő elsőbbségi joga a később benyújtott bejelentési kérelmekkel szemben. Az eljáró tanács nézete szerint ez olyan vagyoni igény, amely bizonyos mértékű jogi oltalmat élvez.

Az ítélet szerint azonban az egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikke csak a tényleges jogokra alkalmazható. Így az olyan reménybeli jog, amelyet ténylegesen nem lehet érvényesíteni, nem tekinthető „vagyon tárgynak” (*possession*, illetve *bien*). Hasonló a helyzet mint egy feltétellel kötött tartozás esetén, amely a feltétel bekövetkeztének elmaradása esetén megszűnik.

Az adott esetre az ítélet azt emeli ki, hogy a kérelmező cég csak a védjegy bejegyzését követően lehetett bizonyos abban, hogy annak végleges jogosultja lesz. Nevezetesen akkor, ha a bejelentést harmadik személy nem kifogásolja olyan eljárásban, amit az irányadó nemzeti jog lehetővé tesz. Más szóval a kérelmező feltételes joggal rendelkezett, amely azonban megszűnik, ha a feltétel nem teljesül, pontosabban akkor, ha a bejelentett védjegy bejegyzése sérti harmadik személy jogait. Az ítélet szerint bár világos, hogy egy védjegy az egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyve 1. cikkének hatálya alá tartozó vagyontárgy, ez a helyzet

⁷ A héttagú tanácsnak magyar tagja is volt: dr. Baka András.

azonban csak a védjegy bejegyzése után következik be, az adott ország nemzeti jogának figyelembevételével. A védjegy bejegyzését megelőzően az érdekelt reménybeli helyzettel rendelkezik ugyan, ez a remény azonban jogilag nem védett. Ennélfogva a bilaterális megállapodás hatálybalépésének időpontjában, azaz 1987. május 7-én a kérelmező nem rendelkezett az egyezmény szerinti vagyontárggyal. Ezért az a mód, ahogy a portugál bíróságok a bilaterális megállapodást alkalmazták, nem jelentette a kérelmező jogainak sérelmét.

Az ítélet kihirdetését követően a kérelmező az egyezmény 43. cikke alapján az ügynek a Nagytanács elé való terjesztését kérte.

A Nagytanács (Nagykamara) ítélete⁸

A 17 tagú Nagytanács – 2 ellenszavazattal⁹ – 15 többségi szavazattal ugyancsak azt állapította meg, hogy Portugália nem sértette meg az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkét.

Az ítélet ismerteti az eljárásjogi előzményeket (1–11. §), azt követően leírja a tényállást (12–24. §), ezután számba veszi a nemzeti és a nemzetközi jog releváns rendelkezéseit (25–45. §), majd a kérelmet, az eljáró tanács ítéletét és a felek indítványait (46–60. §), s ezt követően kerül sor az indokolásra (*the Court's assesement*).

1. Általános elvek

Az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke, amely szavatolja a tulajdon védelmét, három világos jogi normát tartalmaz: az első mondat a tulajdon tiszteletben tartását rögzíti; a második, amely ugyanennek a bekezdésnek a második mondatában szerepel, a tulajdontól való megfosztásról szól, s ezt bizonyos feltételekhez köti; végül a harmadik, amely a második bekezdésben szerepel, elismeri az államoknak azt a jogát, hogy többek között közérdekből szabályozhassák a javak használatát. ... Ez a három szabály azonban mégsem annyira eltérő, hogy ne volna közöttük összefüggés. A második és a harmadik normát, amely a tulajdon zavartalan használatáról rendelkezik, az első norma fényében kell értelmezni (lásd James és társai kontra Nagy-Britannia-, 37. §, amely részben átveszi a Sporrong és társa kontra Svédország-, 61. § ügyben kifejtett álláspontot, továbbá Beyeler kontra Olaszország, 98. § – jelen ítélet, 62. §).

A „javak” mint fogalom úgy, amint azt az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke említi, autonóm módon értelmezendő, az nem korlátozódik a dolgokra, és független a nemzeti jogokban történt minősítéstől: javaknak tekintendők az egyéb jogok és igények is, amelyek

⁸ 2007. január 11-én hozott ítélet, 73049/01 ügyszám: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-78981>.

⁹ Calfisch és Cabral Barreto bíró különvéleményében azt mondja, hogy a portugál bíróságok visszamenőleges hatállyal alkalmazták az 1986. évi bilaterális megállapodást (az 1981-ben benyújtott védjegybejelentéssel szemben), s ezzel a kérelmezőnek kárt okoztak. Minthogy azonban a Nagytanács más álláspontot foglalt el, a kár mértéke nyitott kérdés marad.

vagyoni jellegűek. Minden egyes ügyben vizsgálándóak a körülmények, amelyek összességükben értékelendők, s amelyek a kérelmezőt olyan lényeges igény jogosultjává teszik, amely az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének hatálya alá esik (latridis kontra Görögország, 54. §, Beyeler kontra Olaszország, 100. §, Broniowska kontra Lengyelország, 129. § – jelen ítélet, 63. §).

Az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke csak a már létező javakra vonatkoztatható. Egy jövőbeli bevétel tehát nem tekinthető vagyontárgynak, csupán akkor, ha az már esedékessé vált, vagy ha tartozássá alakult. Ezenfelül a remény, hogy valamilyen jog fennállását elismertessék, ha ezt a jogot ténylegesen nem lehetséges gyakorolni, mint remény ugyancsak nem tekinthető vagyontárgynak. Ugyanez a helyzet egy feltételes hitelügylet esetében, amely megszűnik, ha a feltétel nem teljesül (Gratzinger kontra Cseh Köztársaság, 69. § – jelen ítélet, 64. §).

Mindazonáltal bizonyos körülmények fennforgása esetén egy vagyoni igény megszerzésének „jogos reménye” ugyancsak az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének hatálya alá eshet. Így például ha a vagyoni igény hitel jellegű, és olybá vehető, hogy az érdekeltnek a nemzeti jog alapján jogos igénye áll fenn. Nevezetesen, ha az az állandó joggyakorlat alapján alaposnak látszik (Kopecky kontra Szlovákia, 52. §). Mindazonáltal nem lehet „jogos remény”-re következtetni, ha a nemzeti jogban annak jogcíme vitatott, és ha a kérelmező által előterjesztett indokokat a nemzeti bíróság jogerősen elutasította (Kopecky kontra Szlovákia, 50. § – jelen ítélet, 65. §).

2. Jogalkalmazás az adott ügyben

a) Az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének alkalmazhatóságáról

i) A szellemi tulajdonról általában

Megválaszolandó az a kérdés, hogy az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke a szellemi tulajdonra alkalmazható-e. Hivatkozással az Emberi Jogok Európai Bizottságának¹⁰ gyakorlatára (SmithKline and French Laboratories Ltd. kontra Hollandia), az EJEB eljáró tanácsa úgy ítélte meg, hogy ez lehetséges (eljáró tanács ítélete, 43. § – jelen ítélet, 66. §).

Az EJEB e vonatkozásban megjegyzi, hogy az egyezmény szervezeteinek nagyon ritkán volt alkalmuk szellemi tulajdon-jogok tárgyában dönteni.

A bizottság a SmithKline and French Laboratories kontra Hollandia-ügyben arra a következtetésre jutott, hogy egy szabadalom az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke szerinti értelemben tényleges vagyontárgynak tekintendő (ítélet, 67. §).

¹⁰ Az egyezmény 11. kiegészítő jegyzőkönyvének (1998) hatálybalépése előtt az EJEB-hez benyújtott kérelmek előzetes vizsgálatát az Emberi Jogok Európai Bizottsága végezte. Azóta ezt a feladatot egyesbírák, bizottságok vagy a Bíróság tanácsai látják el.

A bizottság ezt az álláspontját a *Lezing kontra Nagy-Britannia* szabadalmi ügyben is megerősítette. Mindazonáltal hangsúlyozta, hogy az adott ügyben a vagyontárgy nem a szabadalom, hanem a kérelmezőnek az az igénye, hogy a brit törvényhozás módosítsa a szabadalmi eljárás rendszerét. A bizottság ebben az ügyben végül is arra a következtetésre jutott, hogy a kérelmező vagyoni jogainak sérelme az adott esetben nem állapítható meg. A kérelmezőnek ugyanis lehetősége lett volna, hogy az ügyben hatáskörrel rendelkező nemzeti bírósághoz forduljon (ítélet, 68. §).

A *British-American Tobacco Company kontra Hollandia* szabadalmi bejelentés ügyében, amelyet az illetékes nemzeti hatóság elutasított, a bizottság álláspontja az volt, hogy az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke nem alkalmazható, mert

„... a kérelmező cégnek nem sikerült találmányára oltalmat szerezni. Ennek következtében a kérelmezőt megfosztották ugyan a szellemitulajdon-jogtól, de nem fosztották meg tényleges tulajdonjától.”

Amint arra az EJEB eljáró tanácsa ítéletében rámutatott, az a tanács ugyanebben az ügyben hozott ítéletében úgy döntött, hogy nem vizsgálja külön azt a kérdést, hogy a szabadalmi bejelentés az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke értelmében vagyontárgy-e, mert ezt a kérdést ugyanebben az ítéletben az egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése¹¹ alapján már vizsgálta (ítélet, 69. §).

A *Hiro Balani kontra Spanyolország*-ügyben az EJEB ítéletében nem tért ki az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének a szellemitulajdon-jogokra való alkalmazhatóságára. Ugyanakkor megállapította, hogy a Spanyol Legfelsőbb Bíróság megsértette az egyezmény 6. cikkének 1. bekezdését,¹² amikor a kérelmező által hivatkozott és az elsőbbséget megállapító körülményeket figyelmen kívül hagyta (ítélet, 70. §).

Ezt követően az EJEB a *Melnichuk kontra Ukrajna*-ügyben, amelynek tárgya szerzői jog állítólagos bitorlása volt, megismételte azt az álláspontját, hogy a szellemitulajdon-jogok az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének hatálya alá esnek. Megjegyezte ugyanakkor a bíróság, hogy az a körülmény, hogy az államot, amely igazságügyi szervezete útján fórumot biztosított a kérelmező jogainak és kötelezettségeinek meghatározására, e szabályok alapján nem terheli automatikusan felelősség annak ellenére, hogy különös esetekben mégis felelőssé tehető egy önkényes döntés miatt. A hivatkozott ítélet szerint az adott ügyben nem ez volt a helyzet, mivel az eljáró nemzeti bíróságok a hazai jog szabályainak megfelelően jártak el, és határozataikat kellőképpen indokolták. Ítéleteik sem nem önkényesek, sem nem ésszerűtlenek (irracionálisak), így nem ellentétesek az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének rendelkezéseivel (*Melnichuk kontra Ukrajna*, továbbá *Breierova és társai kontra Cseh Köztársaság* – jelen ítélet, 71. §).

¹¹ Az egyezmény 6. cikke a tisztességes tárgyaláshoz való jogról rendelkezik.

¹² Vö. 11. lj.

A fentiekre tekintettel a Nagytanács egyetért azzal a következtetéssel, hogy az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke a szellemi tulajdonra alkalmazható. Megvizsgálandó még az a kérdés, hogy nem kell-e más eredményre jutni, ha csak védjegybejelentésről van szó (72. §).

ii) Védjegybejelentés

A portugál kormány álláspontjával összhangban az eljáró tanács a következőket mondta:

„... ha világos is, hogy egy védjegy, amely az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke szerinti vagyontárgy, ez a helyzet csak akkor következik be, ha azt a vonatkozó állam joga szerint a lajstromba bejegyezték. A bejegyzést megelőzően az érdekeltnek csupán reménye van arra, hogy egy ilyen vagyontárgyat megszerezzen, ez azonban nem képez jogilag védett érdeket” (az eljáró tanács ítélete, 52. § – jelen ítélet, 73. §).

Az eljáró tanács magáévá tette azt az álláspontot, hogy a védjegy bejelentőjének jogi helyzete bizonyos gazdasági érdekeket is tartalmaz. Ilyenek az átruházásra való jog, adott esetben visszterhesen, védjegylicencia adására való jog, valamint az elsőbbségi jog a későbbi bejelentővel szemben. Mindazonáltal – utalással a Gratzinger kontra Cseh Köztársaság-ügyben hozott ítéletre – az eljáró tanács ítéletében azt mondta, hogy „... a kérelmező csak a bejegyzést követően lehetett biztos abban, hogy a védjegyre való jogot véglegesen megszerezte, mégpedig akkor, ha harmadik személy nem lépett fel az ellen a nemzeti jog által megszabott módon. Más szóval a kérelmező feltételes joggal rendelkezett, amely visszamenőlegesen megszűnt, ha a feltétel nem teljesült, nevezetesen, ha sértette harmadik személy jogait” (az eljáró tanács ítélete, 50. § – jelen ítélet, 74. §).

Az EJEB nézete szerint a jelen ügy körülményeinek összességükben történő vizsgálata alapján állapítandó meg, hogy a kérelmezőnek az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke által védett lényeges igénye fennforog-e. E vonatkozásban a bíróság megjegyzi, hogy tisztázandó az a kérdés, hogy 1995. június 20-án a kérelmező a BUDWEISER védjegy tulajdonosává vált-e. Ekkor ugyanis a portugál iparjogvédelmi hatóság lajstromokiratot adott ki számára – amiről a Nagytanács által tartott tárgyaláson a felek hevesen vitatkoztak – ugyanakkor ez a körülmény másodlagos jelentőségű. Nevezetesen tény, hogy a lajstromokirat kiadása a portugál iparjogvédelmi kódex 7. §-ának¹³ sérelmével történt (vö. jelen ítélet, 43. §). Ezért ezek a körülmények nem relevánsak abban a vonatkozásban, hogy olyan vagyontárgyról van-e szó, amelynek tulajdonjogát a kérelmező igényli, és hogy az egész tényállás az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének hatálya alá esik-e (itélet, 75. §).

Ebben a megvilágításban mérlegeli az EJEB azon jogok és gazdasági jellegű igények összességét, amelyek egy védjegybejelentéshez fűződnek. A Nagytanács az eljáró tanáccsal egybehangzóan megállapítja, hogy az ilyen kérelmek különböző visszterhes ügyleteknek lehetnek tárgyai, mint amilyen az eladás vagy a licencia, és hogy azok jelentős gazdasági

¹³ A 7. § szerint a lajstrombizonyítványt a határozat jogerőre emelkedését követően kell kiadni. Ha jogorvoslati kérelmet nyújtottak be, a bírósági határozat jogerőre emelkedését követően kell megfelelően intézkedni.

igényt képviselnek vagy képviselhetnek. Minthogy viszont a portugál kormány azt állította, hogy a védjegybejelentések jelentéktelen értéket képviselnek vagy szimbolikus értékűek, a bíróság megjegyzi, hogy a piacgazdaságban az ilyen tárgyú ügyleteknek az értéke számos elemtől függ, s nem állítható, hogy egy védjegybejelentésnek semmiféle értéke nem volna. A jelen esetben, amint arra a kérelmező hivatkozott, az eljárás tárgyát képező védjegy jelentős mérvű nemzetközi ismertségénél fogva bizonyos gazdasági értéket képvisel (ítélet, 76. §).

Ami azt a lehetőséget illeti, hogy a védjegybejelentés alapján a bejelentő egy bitorlótól vagy egy család használatától kártérítést követelhesen, a felek között vitatott, hogy erre a 2003. évi portugál iparjogvédelmi kódex hatálybalépése előtt volt-e lehetőség. Az EJEB nézete szerint, figyelemmel a Lisszaboni Fellebbezési Bíróság 2001. május 10-i határozatára, ennek lehetőségét nem lehet teljesen kizárni (ítélet, 77. §).

Valamennyi körülmény figyelembevételével arra lehet következtetni, hogy a kérelmező jogi helyzete a védjegy bejelentője minőségében megfelel az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkében foglaltaknak, ha a tulajdonra vonatkozó igényeit kívánta érvényesíteni. Kétségtelen, hogy a védjegy bejegyzése – és ennek következtében oltalma – csak akkor válik véglegessé, ha nem kerül sor arra, hogy azzal szemben harmadik személy jogos igényeit érvényesítse. Ez azt jelenti, hogy a védjegy bejegyzéséhez fűződő jogok feltételesek. Mindazonáltal a kérelmező a védjegy bejelentésekor számíthatott arra, hogy a bejelentést az irányadó jogszabályi előírásoknak megfelelően abban a vonatkozásban vizsgálni fogják, hogy az megfelel-e az előírt anyagi jogi és eljárásjogi követelményeknek. A kérelmező tehát a védjegybejelentéshez fűződő olyan vagyoni jogok csomagjának (*set*) a jogosultja, amelyeket a portugál jog ismer. Bár azok bizonyos körülmények fennforgása esetén megvonhatóak, az előbbi tény elegendő ahhoz, hogy az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke alkalmazható legyen, valamint hogy a bíróság azt vizsgálja, hogy a kérelmezőnek jogos reménye lehetett-e (ítélet, 78. §).

b) Arról, hogy beavatkozás (interference) történt-e

Az előzőekben az EJEB arra a megállapításra jutott, hogy az adott esetre az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének rendelkezései alkalmazandóak. Ezért a következőkben az vizsgálandó, hogy történt-e a kérelmező jogaiba való beavatkozás (ítélet, 79. §).

Ami a kérelmezőt illeti, álláspontja szerint a Lisszaboni Legfelsőbb Bíróság 2001. január 23-i határozata jelentett ilyen beavatkozást, amely az 1986. évi bilaterális megállapodást részesítette előnyben a BUDWEISER védjegy bejegyzésével szemben, amely utóbbi időrendben megelőzte a bilaterális megállapodást. A kérelmező szerint ez azt eredményezte, hogy az ügy tárgyát képező védjegyre való jogától megfosztották, mégpedig olyan körülmények között, amelyek szerinte ellentétesek a nemzetközi jog hatályos rendelkezéseivel, valamint az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének rendelkezéseivel, mert figyelmen kívül maradt az elsőbbségi jog. Ha ugyanis ezt a bilaterális megállapodást nem alkalmazták volna, a kérel-

mező védjegybejelentési kérelmét nem lehetett volna nem elfogadni, minthogy az az egyéb törvényes feltételeknek megfelelt (ítélet, 80. §).

Mindezekre tekintettel az EJEB azt a kérdést vizsgálja, hogy az 1986. évi bilaterális megállapodás rendelkezéseinek egy 1980. évben benyújtott védjegybejegyzésre történt alkalmazása a kérelmező vagyoni jogaiba való beavatkozásnak tekinthető-e (ítélet, 81. §).

A bíróság emlékeztet rá, hogy bizonyos körülmények között jogszabályi rendelkezések visszamenőleges alkalmazása, ha ez azt eredményezi, hogy egy meglévő vagyoni jogtól annak jogosultját megfosztják, olyan beavatkozást jelenthet, amely megbonthatja az egyensúlyt, amelynek egyrészt a közérdek, másrészt a vagyoni jogok megőrzéséhez fűződő érdekek között kell fennállnia (vö. többek között Maurice kontra Franciaország 48, 51–52. §, továbbá Cabourdin kontra Franciaország 28–30. § – jelen ítélet, 82. §).

Ugyanakkor az EJEB azt állapította meg, hogy a kérelmező a jogszabály visszamenőleges alkalmazása következtében bekövetkezett vagyoni jogaitól való megfosztással szemben inkább azt sérelmezi, hogy a nemzeti bíróságok két fél egymás közti vitájában, amely vitának tárgya ugyanannak a megnevezésnek két fél által történő használata, a bíróságok tévesen alkalmazták a bilaterális megállapodást. Ennek kapcsán a bíróság megjegyzi, hogy az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke arra kötelezi az államokat, hogy a vagyontárgyak tulajdonjogát tiszteletben tartsák abban az esetben is, ha magánosok vagy vállalatok pereskednek egymással. Az állam feladata, hogy a szükséges eljárási garanciák biztosítása mellett folytasák le a bíróságok a pereket, valamint hogy a jogszabályok alkalmazása hatékony és igazságos legyen. Az EJEB-nek nincs arra joga, hogy a nemzeti bíróságok helyébe lépjen, feladata főként abban áll, hogy megbizonyosodjék róla, hogy a nemzeti bíróságok határozatai nem önkényesek vagy nem nyilvánvalóan ésszerűtlenek-e (*unreasonable*). Ez annál is inkább így van, mivel – akárcsak a jelen esetben – a nemzeti bíróságok által végzett jogalkalmazás nehéz kérdéseket vet fel. A bíróság utal saját állandó gyakorlatára, amely szerint feladata abban áll, amint azt az egyezmény 19. cikke megállapítja, hogy biztosítsa azt, hogy a szerződő felek (államok – Vida S.) kötelezettségeiket tiszteletben tartsák. Különösképpen nem feladata, hogy foglalkozzék a nemzeti bíróságok által elkövetett állítólagos ténybeli vagy jogi tévedésekkel, kivéve ha azok az egyezmény által védett jogokat vagy szabadságokat sértik (Garcia Ruiz kontra Spanyolország, 28. § – jelen ítélet, 83. §).

Az EJEB megjegyzi, hogy a jelen ügy eltér azoktól a korábbi ügyektől, amelyekben a bíróság megállapította, hogy a visszamenőleges jogalkalmazás beavatkozást jelent a vagyoni jogokba (Pressos Compania Naviera kontra Belgium). Ezenfelül a jelen ügyben még az is vitatott, hogy a jogszabályt visszamenőlegesen alkalmazták-e. Ezzel szemben a hivatkozott ügyben nemcsak a jogszabály visszamenőleges alkalmazása volt vitathatatlan, de az szándékolt is volt. Tény, hogy a jelen ügyben nem nyert bizonyítást, hogy a kérelmező céget a bilaterális megállapodás hatálybalépésekor az elsőbbségi jog megillette-e, s ezt a bilaterális megállapodást a BUDWEISER védjegyre visszamenőlegesen alkalmazták volna. E vonatkozásban a bíróság megállapítja, hogy a bilaterális megállapodás hatálybalépésének időpontjá-

ban, azaz 1987. március 7-én csupán a Budejovicky Budvar javára a Lisszaboni nemzetközi eredetvédelmi megállapodás alapján bejegyzett eredetmegjelölések voltak érvényben. Igaz, utóbb ezeket az eredetmegjelöléseket törölték (jelen ítélet, 18. §¹⁴) azonban az EJEB-nek nem áll módjában vizsgálni a törléseknek olyan következményeit, amelyek a szóban forgó védjegy elsőbbségének alakulására hatást gyakoroltak (ítélet, 84. §).

Ezeknek a kérdéseknek a vizsgálata a nemzeti bíróságok hatáskörébe tartozik. Portugália Legfelsőbb Bírósága 2001. január 23-i ítéletében elutasította a kérelmező arra alapított érvelését, hogy sérült az elsőbbség elve. Önkényesség és ésszerűtlenség hiányában az EJEB nincs abban a helyzetben, hogy Portugália Legfelsőbb Bíróságának megállapításait megkérdőjelezze (ítélet, 85 §).

Hasonlóképpen nem feladata az EJEB-nek, hogy a bilaterális megállapodásnak Portugália Legfelsőbb Bírósága által végzett értelmezését felülbírálja, amelyet a kérelmező vitatott. A bíróság e vonatkozásban csupán annyit jegyez meg, hogy a kérelmezőnek alkalma lett volna, hogy a portugál bíróságok előtt lefolytatott eljárásokban rámutasson, hogy ő miként értelmezi a bilaterális megállapodást akár a portugál, akár egyéb jog alapján, és hogy előadja, miként értelmezi az eljárásban felvetődő jogi kérdéseket. A jogvitát, amely két egymással szembenálló vállalat ellentétes érvei (*conflicting arguments*) közötti döntést célozta, s amelynek tárgya a BUDWEISER védjegy használatának joga volt, végül Portugália Legfelsőbb Bírósága döntötte el. Ez utóbbi ítéletének meghozatala előtt meghallgatta a feleket, és olyan körülmények alapján határozott, amelyeket megfelelőnek ítélt a per eldöntéséhez. Az EJEB nem lát alapot arra, hogy megállapítsa, hogy Portugália Legfelsőbb Bíróságának ítélete önkényes vagy ésszerűtlen volna (ítélet, 86. §).

Az előzőekben kifejtettek alapján az EJEB megállapítja, hogy Portugália Legfelsőbb Bíróságának a jogvitát eldöntő ítélete nem jelent beavatkozást a kérelmező vagyoni jogaiba, amelyeket tiszteletben kell tartani. Következésképpen az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének sérelme nem forog fenn (ítélet, 87. §).

Kommentárok

A szó igazi értelmében vett kommentárt csak egyet sikerült találnom: ez a dél-afrikai Beiter¹⁵ írása, aki az ítéletről azt mondja, hogy annak három fő mondanivalója van. Ezek: a)

¹⁴ Az Anheuser Busch, Inc. cég a Lisszaboni Törvényszékhez 1989. november 10-én benyújtott keresetlevélben kérte a Budejovicky Budvar cég nevén álló BUDWEISER BIER eredetmegjelölések törlését. A perben a cseh cég nem védekezett, a Lisszaboni Törvényszék a törlési kérelemnek (1995-ben) helyt adott. A cseh cég az ítélet ellen nem nyújtott be fellebbezést, s csak 1996-ban „ébredt fel”. (Magyar tapasztalatok alapján úgy gondolom, hogy a privatizációs időszakban a cseh cégnél nem foglalkoztak az eredetmegjelöléssel – Vida S.).

¹⁵ K. D. Beiter: The Right to Property and the Protection of Interests in Intellectual Property – A Human Rights Perspective on the European Court of Human Rights’ Decision in Anheuser-Busch, Inc. v. Portugal. International Review of Intellectual Property and Competition Law, 39. évf. 6. sz., 2008, p. 714.

a védjegy és az eredetmegjelölések közötti kapcsolat, b) az első kiegészítő jegyzőkönyvnek a szellemi tulajdonra való alkalmazása c) az adott ügy megoldása.

a) A védjegy és az eredetmegjelölés közötti kapcsolatról azt mondja, hogy az ítéletben olvasható az a nézet, hogy a bilaterális megállapodás felülírja a védjegybejelentést, összhangban áll a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) Vitarendezési Testülete által is követett megoldással,¹⁶ amely a hivatkozott ügyben, amelynek tárgya ugyancsak eredetmegjelölések és védjegy közötti ütközés volt, szintén az előbbi javára döntött.

b) A szellemi tulajdonnak emberi jogi alapon történő oltalmával kapcsolatban ugyanakkor fenntartásai vannak. Nézete szerint az ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogokról szóló Egyezménye (1966)¹⁷ 15. cikk 1. bekezdés c) pontja, illetve annak hivatalos magyarázata¹⁸ következtében vitatható, hogy az emberi jogi oltalom a tudományos, irodalmi és művészeti alkotásokon felül a védjegyekre is kiterjeszthető-e. Ezenfelül pedig határozottan vitatja, hogy az oltalmat nemcsak természetes személyek, de jogi személyek is igénybe vehessék. Ezért annak a reményének ad kifejezést, hogy az EJEB a jövőben pontosabban meghatározza majd, hogy a szellemi tulajdon emberi jogi oltalmának határai hol húzódnak, illetve hogy az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének hatálya meddig terjed.

c) A kifejtettek alapján az a nézete, hogy a BUDWEISER-ügy nem igazán esett volna emberi jogi védelem alá, s hogy az EJEB-nak ez okból a panaszt el kellett volna utasítania. Ugyanakkor az ügy érdemét tekintve az ítéletet meglepőnek tartja: az adott ügyben egy kérelmező és egy állam állt szemben egymással, s a jogvita szereplői nem magánosok voltak. Egyetért ezért a különvéleményt fogalmazó két bíróval, akik ugyanezt mondták. Ezért csatlakozik ahhoz a nézethez is, hogy Portugália Legfelsőbb Bíróságának határozata kvázi kisajátítást eredményezett, s az EJEB-nek inkább ebben az irányban kellett volna vizsgálódnia.¹⁹

Nem volna illendő kommentárnak nevezni az amerikai *Helfer*²⁰ professzor asszony nagylegzetű írását, amelyben áttekinti az EJEB-nek a szellemi tulajdon tárgyában hozott ítéleteit, a hangsúly azonban a BUDWEISER-ügyben hozotton van. Ehelyütt persze csak a tanulmánynak a BUDWEISER-üggyel kapcsolatos megállapításairól emlékezem meg. Előljáróban megjegyzi ugyan, hogy az EJEB előtt lefolyt eljárás csak kis csetepaténak számít abban a kiterjedt pereskedésben (*litigation war*), amely az elmúlt negyedszázad alatt mintegy ötven bírósági eljáráshoz vezetett az amerikai és a cseh vállalat között; e minősítés ellenére az ügyet igen alaposan elemzi.

Bevezetésként azt mondja, hogy számos olvasót meglephet, hogy az ítélet több vonatkozásban nem szerencsés (*misguided in several respects*). Ebből a megjegyzéséből persze már

¹⁶ WT/DS174/R, 2005. március 15-i határozat.

¹⁷ Kihirdetve az 1976 évi 9. törvénnyel.

¹⁸ General comment No. 17 (2005).

¹⁹ Megjegyzem, hogy a kommentátor a) és c) alatt ismertetett fejtegetései között nem látok összhangot, erősebb kifejezéssel ellentmondást vélek megállapíthatónak – Vida S.

²⁰ *Laurence R. Helfer: The New Innovation Frontier? Intellectual Property and the European Court of Human Rights.* *Harvard International Law Journal*, 49. évf. 1. sz., 2008, p. 48.

következtetni lehet a továbbiakra. Ezt követően azonban példás eleganciával és visszafogottsággal ismerteti és elemzi az ítéletet és az EJEB-nek a témakörbe vágó joggyakorlatát.

Az ítélet tárgyalását az egyezmény első kiegészítő jegyzőkönyvének a védjegybejelentésekre vonatkoztatott jelentőségével kezdi. E vonatkozásban három kérdéscsoportot vizsgál.

a) Annak előrebocsátása mellett, hogy az EJEB ítéleteinek jogi hatálya eltér az EU Bíróságának előzetes döntéshozatali eljárásban hozott ítéleteitől, azoknak szerinte mégis „államközi” (*transjuridical*) következményeket kell tulajdonítani. Ez különösen olyan esetekben áll, amikor az EJEB ítélete túlterjeszkedik a szorosan vett tényállás értékelésén, s általános elvi megállapításokat tesz. Márpedig a BUDWEISER-ügyben éppen ez a helyzet. Ezért véleménye szerint az ENSZ Emberi Jogi Egyezményéhez csatlakozott 47 országban az ilyen általános elvi megállapításokat minden bizonnyal figyelembe fogják venni.

b) Az ítéletnek a védjegybejelentés joghatásaival kapcsolatos megállapításai, nevezetesen az elsőbbség, valamint a bejelentés gyakorlati gazdasági jelentősége olyan körülmények, amelyeket az EJEB a jövőben a szellemi tulajdon egyéb fajtáinál (szabadalom, formatervezési minta stb.) is figyelembe fog venni, illetve mérceként fog alkalmazni.

c) Különösen figyelemre méltónak tartja az eltérést az eljáró tanács és a Nagytanács ítélete között arra vonatkozóan, hogy, az EJEB hatásköre kiterjed-e a nemzeti bíróságok ítéleteinek felülvizsgálatára abban a kérdésben, hogy a bejelentett védjegy megtevesztő-e, vagy rendelkezik-e megkülönböztetőképeséggel. Az eljáró tanács ezt a lehetőséget határozottan kizárta, a Nagytanács ezzel szemben kiterjesztette ennek lehetőségét a bármilyen okból történő felülvizsgálatra – amivel Helfer nem ért egyet.

Ez utóbbi hozzáállásnak az adott ügyben azért lehetett volna jelentősége, mert ha a portugál bíróságok nem a bilaterális megállapodás, hanem például fogyasztói megtevesztés veszélye miatt utasították volna el az amerikai cég igényét, akkor a helyzet jogi megítélése teljesen más lehetett volna.

A továbbiakban azt vizsgálja, hogy az ítélet hogyan „birkózott meg” az állami beavatkozás (azaz Portugália bíróságainak ítéletei) kérdésével, az „*intermission*”-nel. E vonatkozásban azt mondja, hogy a jogszabály visszamenőleges alkalmazásának tilalma következtében az amerikai panaszos kérelme megalapozott volt. Más a helyzet a nemzeti bíróságok határozatainak felülvizsgálata kérdésében. E vonatkozásban az EJEB gyakorlata mindig csak igen szűk körben (önkényesség vagy ésszerűtlenség) gyakorolta a felülvizsgálatot.

A következőkben a BUDWEISER-ítélet tanulságai alapján, de attól magát függetlenül, prognózist állít fel. Nevezetesen arra vonatkozólag mondja el gondolatait, hogy a szellemi tulajdon tárgyában az EJEB-től milyen koncepciójú ítéletekre lehet számítani. Erre három paradigmát állít fel: 1. törvényességi – (*rule of law*); 2. jogérvényesítési; 3. érdekkiegyenlítési paradigma.

1. A törvényességi paradigmáról azt mondja, hogy mind a BUDWEISER-ügyben hozott ítéletből, mind az abban hivatkozott joggyakorlatból megállapítható, hogy az EJEB a nemzeti bíróságok és hatóságok határozatainak felülvizsgálata tárgyában saját szerepét olyan esetekre korlátozza, amelyekben önkényességet vagy ésszerűtlenséget állapít meg, s ez áll a szellemi tulajdon tárgyában hozandó ítéletekre is. Prognózisának alátámasztására két példát hoz fel: a Hiro Balm²¹ kontra Spanyolország-ügy, amelyben a Spanyol Legfelsőbb Bíróság figyelmen kívül hagyta a védjegyjogosult elsőbbségét, és a versenytárs kérelme alapján törölte a védjegyet. A másik: az eljárás indokolatlan elhúzódása, nevezetesen a szabadalomtörölési ügyben 11 évig nem hoztak ítéletet.²² Az ilyen esetekben indokolt az EJEB beavatkozása – akár magánosok, akár vállalatok panaszairól van szó – mondja.

2. A jogérvényesítési paradigma alatt az államok pozitív kötelezettségét érti, nevezetesen, hogy kötelesek a tulajdonjog védelméről gondoskodni. A szellemi tulajdon vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a jogérvényesítés széles palettáját kell biztosítaniuk, a TRIPS szóhasználatával tisztességes és méltányos elbírálást. Feltehető, hogy az EJEB már csak azért is fog a TRIPS-hez gyakrabban visszanyúlni, mert az emberi jogok európai egyezményét aláíró 47 állam közül 39 a TRIPS-nek is tagja. Példák: az első csoportba olyan ügyek sorolhatók, amelyekben az eljárás megfelel ugyan a nemzeti jogszabályoknak, azonban a jogérvényesítés nem megfelelő. A második csoportba olyan eseteket sorol, amikor az állam nem biztosítja a TRIPS előírásainak megfelelő jogérvényesítést. A harmadik csoportban olyan eseteket említ, amikor az intézményrendszer hiányos, amivel a szellemi tulajdon sérelme megelőzhető lenne akár polgári jogi, akár közigazgatási vagy büntetőjogi eszközökről legyen is szó.

3. Az érdekkiegyenlítési paradigma nézete szerint negatív hatással lesz az EJEB-nek a szellemi tulajdon tárgyában folytatott gyakorlatára. Nézete szerint a BUDWEISER-ügyben hozott ítélet azt sugallja, hogy a visszamenőleges hatállyal alkalmazott törvények megfoszthatják a szellemi tulajdon jogosultját vagyonától, s az ilyen joggyakorlat sértheti az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkét. Az államok visszamenőleges hatályú jogi aktusai ugyanis megzavarhatják (*upset*) a korábbi jogi helyzet alapján végzett beruházásokhoz fűzött elvárásokat. Ezért az ilyen intézkedéseket a TRIPS 13. cikke (korlátozások és kivételek) fényében kellene az EJEB-nak vizsgálnia. Ha pedig az a jövőben nem a TRIPS alapján jár el, akkor a jogkeresők alighanem inkább a Kereskedelmi Világszervezet Vitarendezési Testületének szolgáltatait fogják igénybe venni.

A terjedelmes tanulmány zárszava némileg ellentmondásos. Egyrészt azt mondja, hogy a szellemi tulajdon tárgyában hozott ítéletek alapján úgy tűnik, hogy az EJEB nem alkalmas (*ill suited*) erre a szerepre, majd egy bekezdéssel később pedig úgy vélekedik, hogy ezek az ítéletek tanulságosak (*would benefit from the cautionary lessons*).

²¹ No. 18064/91.

²² Stele kontra Szlovénia No. 6549/02.

Az olvasóra van bízva, hogy a szorosan egymást követő két megjegyzés közül melyiket tartja fontosabbnak. Bár az sincs kizárva, hogy Helfer mindkettőt annak gondolja, hiszen terjedelmes tanulmánya nem csupán a BUDWEISER-ítéletről szól.

A német *S. Sebastian* átfogó, de jóval rövidebb tanulmányban²³ a szellemi tulajdon védelme tárgyában hozott több emberi jogi határozatról számol be, s úgy véli, hogy ezek közül az Anheuser Busch, Inc kontra Portugália-ügy a legfontosabb.

E megállapítását azzal indokolja, hogy az ítéletet az EJEB Nagytanácsa hozta, s az egyezmény 43. cikke értelmében erre akkor kerül sor, ha lényeges értelmezési vagy általános jellegű kérdésben kell dönten. Minthogy pedig az ítélet súlypontja a szellemi tulajdonnak az egyezmény alapján történő oltalma volt, a kommentátor szerint az EJEB ezt tartotta lényeges kérdésnek.

A másik fontos mondanivalója az ítéletnek – szerinte –, hogy az EJEB fő tevékenysége az államok intézkedéseinek és többek között azok bíróságai ítélkezésének az ellenőrzése, de ez utóbbi esetben az ellenőrzési jog az önkényes vagy ésszerűtlen ítéletek ellenőrzésére korlátozódik.

Az ítélet általa fontosnak tartott rendelkezései közül kiemeli, hogy

- az EJEB által alkalmazott jogértelmezés autonóm, azaz az egyezmény szövegén alapul (62., 63. §);
- a bíróság ismételten vizsgálja, hogy az egyezménynek a tulajdon védelméről szóló rendelkezései vagyoni javakra, s így a szellemi tulajdonra is kiterjednek-e (62., 65., 69., 71., 72., 75., 78., 79., 83. §);
- a védjegybejelentés oltalomban részesülhet-e az egyezmény alapján (78. §);
- az előbbihez elegendő, ha a védjegybejelentés üzleti forgalom tárgyát képezheti (76. §).

Megjegyzések

1. Védjegyjogi szempontból természetesen az ítéletnek a védjegybejelentés jogi értékelésével kapcsolatos megállapításai (74–78. §) kíváncsiak az első helyre.

E vonatkozásban mind az eljáró tanács, mind a Nagytanács egybehangzó álláspontja az, hogy a védjegybejelentés függő jogi helyzetet eredményez. Ez két feltétel esetén alakul át végleges, azaz védhető jogi helyzetté: egyrészt ha az iparjogvédelmi hatóság formai és érdemi vizsgálata azt oltalmazhatónak ítéli, másrészt ha harmadik személy korábbi jogai alapján nem lép fel az ellen.

²³ *Sasha Sebastian*: Geistiges Eigentum als europäisches Menschenrecht. GRUR International, 62. évf. 6. sz., 2013, p. 524.

A védjegybejelentés vonatkozásában magam a magyar polgári jogban használatos váromány fogalom használatát tartom célszerűnek: olyan függő jogi helyzet, amely valakire nézve a jogszerzés reményét hozza magával.²⁴

A váromány a védjegybejelentés (szabadalmi bejelentés stb.) benyújtásával keletkezik, s megszűnik a védjegy bejegyzésével.

Az a körülmény, hogy bizonyos feltételek mellett a bejegyzett védjegy utólag is törölhető, nézetem szerint kívül esik a váromány kategórián, ilyen esetekben inkább a dologi jogi semmisség megállapíthatóságához hasonló helyzetről lehet beszélni.

2. A védjegy bejelentőjének jogi pozícióját a PUE tagállamaiban (beleértve a közösségi védjegybejelentés benyújtójáét is) jelentősen erősíti az elsőbbség intézménye, amely az elsőbbségi időn belül további országokban benyújtott védjegybejelentések számára nyithat utat, teremt függő, azaz várományhelyzetet. Ennek a függő helyzetnek időbeli lerövidítése („kiaknázása”) érdekében több országban lehetőség van a védjegybejelentés vizsgálatát gyorsított eljárással (nálunk a Vt. 64/A § alapján) kérni. Ez persze csak akkor fog tényleges előnyt jelenteni, ha a várományi függő helyzet alatt harmadik személy nem szólal fel a bejelentés ellen.

Ennek ellenére a megbízók többségét ez a várományi helyzet is némileg megnyugtatja, hiszen az sem tekinthető kizártnak, hogy az egyik országban bejegyzik a védjegyet, a másikban hosszasan ígérkező vita indul, a harmadikban pedig olyan okból tagadják meg a védjegy bejegyzését, amellyel nem érdemes vitatkozni.

3. Közbevetőleg: az EJEB itt tárgyalt ítéletéhez ugyan nincs köze, de érdemes megjegyezni, hogy az amerikai cég 2004-ben az 50 országra kiterjedő, 835 837 lajstromszámú nemzetközi bejelentéssel kívánta a BUDWEISER megjelölést levédeni. Az oltalmat azonban számos országban megtagadták, így Ausztriában, Lengyelországban, Olaszországban,²⁵ Oroszországban, Romániában stb. A magyarországi oltalm megtagadása indoka az volt, hogy a Magyar Szabadalmi Hivatal a megjelölést megtévesztőnek tartotta – a határozatot az amerikai cég tudomásul vette.

4. Visszatérve az ismertetett ítélet emberi jogi vonatkozásaira, kézenfekvő, hogy az EJEB az adott védjegybejelentés elvi oltalmazhatóságát többek között azért ismerte el, mert abban vagyoni jogok fennállását látta megállapíthatónak. A BUDWEISER védjegy esetén ez kétségtelen.

²⁴ Dr. Világhy Miklós, dr. Eörsi Gyula: Magyar polgári jog, 3. kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. I. köt. p. 209; ugyanígy dr. Lenkovich Barnabás: Magyar polgári jog. Dologi jog. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2008, p. 18; továbbá dr. Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 1998, p. 265, utóbbi kissé elvontabban: „A váromány lényegileg függő jogi vonatkozások szemlélete az alanyi jogi helyzetek aspektusából. Vagyis az olyan függő jogi helyzet, amely valakire nézve már a konkrét jogszerzés reményét hozza magával: váromány. Várománynak eszerint az alanyi jog reális megszerezhetőségének jogi helyzetét mondjuk.”

²⁵ Az Olasz Legfelsőbb Bíróság ítéletére nézve vö. Giovanni Galimberti és Evelina Marchesoni írását: <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=8da04040-113b-4fdd-9285-babdbe2e9c54>.

Kérdés, mi volna a helyzet, ha egy szürke védjegybejelentésről lenne szó? E vonatkozásban alighanem az ügy körülményei (kreativitás, eredetiség stb.) lehetnek döntőek.

5. A kommentátorok véleménye megoszlik abban a kérdésben, hogy vállalatok fordulhatnak-e védjegyjogi panaszaikkal az EJEB-hez? *Beiter* szerint csak magánszemélyek, *Hefter* szerint vállalatok is.

Magam az utóbbi nézetet vallom. Nemcsak azért, mert az új védjegyek jelentős része kreatív folyamat alapján jön létre, de azon elvi szempont miatt is, hogy a védjegyet mind a PUE, mind a TRIPS-megállapodás a szellemi tulajdon tárgyaként kezeli, s így dogmatikailag is indokolatlan volna a védjegyeket (és védjegybejelentéseket) az emberi jogi oltalom köréből kirekeszteni.

6. Végül érdemes még megemlíteni, hogy az EJEB hatásköre az államok elleni panaszok elbírálására terjed ki. A védjegyügyeknél maradva, a többször idézett joggyakorlatot figyelembe véve az ilyen panasznak csak akkor van esélye, ha az állam (hatóság, bíróság) intézkedése ésszerűtlen vagy önkényes.

Ez persze nem gyakori eset, de nem is zárható ki. Ezért talán mégsem volt felesleges ennek az ügynek az ismertetése.

A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET TANULMÁNYAI A SZERZŐI JOG DIGITÁLIS VILÁGHOZ VALÓ ALKALMAZKODÁSÁRÓL

SZAKÉRTŐI ELEMZÉS A SZERZŐI JOGI JOGÉRVÉNYESÍTÉSRŐL¹

A jelen szakértői elemzés célja a hazai szerzői jogi jogsértések esetén a jogosultak számára igénybe vehető polgári jogi jogkövetkezmények hatékonyságának vizsgálata, kitekintéssel a büntetőjogi és vámeljárás jogi problémákra. A Szerzői Jogi Szakértő Testület (SZJSZT) elnöksége által a szerzői jogi jogérvényesítés helyzetének vizsgálatára 2013 márciusában létrehozott jogérvényesítési munkacsoport feladata ennek megfelelően alapvetően a 2006 óta, azaz a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK parlamenti és tanácsi irányelv (jogérvényesítési irányelv) belső jogunkba való átültetése óta² eltelt időszak szerzői jogi jogérvényesítési tapasztalatainak a feltérképezése volt. A szerzői jogi jogérvényesítés állapotának elemzésekor az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport először az interneten megvalósuló szerzői jogi jogsértésekkel összefüggésben a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak tájékoztatási, illetve a jogsértőkkel, valamint a közvetítőkkel szembeni, a szerzői jogi jogsértéstől való eltiltásra vonatkozó jogának érvényesülésével kapcsolatos sajátos problémák áttekintését végezte el, és a jelen szakértői elemzésben javaslatokat tesz ezeknek a speciális problémáknak a megoldására. Az elemzés második részében pedig a munkacsoport az interneten megvalósuló szerzői jogi jogsértések perspektívájától eltávolodva, általános jogérvényesítési szempontok szerint igyekszik sorra venni a jogérvényesítési irányelv által bevezetett speciális jogkövetkezmények alkalmazásával kapcsolatosan a hazai polgári bírósági eljárások során felmerült legfontosabb kérdéseket, problémákat, illetve azokra megoldási javaslatokat tesz.

Ami az internettel összefüggő szerzői jogi jogérvényesítési kérdéseket illeti, a munkacsoport elemzése során világossá vált mind a szerzői, illetve szomszédos jogi jogosultak, mind pedig az internetszolgáltatók álláspontja.

¹ A munkaanyag a SZTNH felkérésére készült, amely szerint „[a] feladat célja, hogy az Európai Bizottság által a szerzői jogi keretrendszer áttekintése tárgyában kezdeményezett strukturált párbeszéd során felhasználható, a hazai érdekeket megjelenítő szakmai-tudományos anyagok szülessenek.” A munkacsoport referense: *dr. Sár Csaba* (Sár és Társai Ügyvédi Iroda); tagjai: *dr. Detrekői Zsuzsa* (Origo Zrt., Informatikai, Távközlési és Elektronikai Vállalkozások Szövetsége), *dr. Grad-Gyenge Anikó* PhD (ProArt – Szövetség a Szerzői Jogokért), *dr. Ivanics Krisztina* (Sanoma Media Budapest), *dr. Jurida Petra* (Sanoma Media Budapest), *dr. Lendvai Zsófia* (Baker & McKenzie Ügyvédi Iroda), *dr. Mayer Erika* (Mayer és Társai Ügyvédi Iroda, Internet Szolgáltatók Tanácsa), valamint külső szakértőként *dr. Csömör Magdolna* (ügyvéd, Invitel Távközlési Zrt.).

² Lásd: 2005. évi CLXV. törvény az egyes törvényeknek az iparjogvédelmi és szerzői jogok érvényesülésével összefüggő módosításáról, amelynek egyes rendelkezései 2006. január 1-jével, a szerzői jogi perekre vonatkozó kibővült szankciórendszerről szóló szabályai pedig 2006. április 15-ével léptek hatályba.

A szerzői, illetve szomszédos jogi jogosultakat képviselő szervezetek Magyarországon soha nem elsősorban a jogérvényesítés, hanem a tárgyalásos jogosítás útján keresték jogaik hatékony gyakorlásának az útját. Ugyanakkor a jogosulti szervezetek álláspontja szerint egy demokratikus jogrendszerben a hatékony joggyakorlásnak – a működőképes, sikeres, jogszerű üzleti modellek kialakításán túlmenően – semmilyen területen sem nélkülözhető eszköze a hatékony jogérvényesítési rendszer kialakítása és folyamatos fejlesztése, amely igazodik az üzleti modellekhez, a technológiai kihívásokhoz és a fogyasztói elvárásokhoz. Éppen ez az oka, hogy a jogérvényesítés során a magyar jogosulti képviseletek nem preferálják a végfelhasználókkal szembeni büntetőjogi eljárásokat, hanem arra törekednek, hogy a polgári jogi jogérvényesítés eszközei váljanak hatékonná, és ezek se elsősorban a jóhiszemű végfelhasználók ellen irányuljanak, hanem a művek és más teljesítmények illegális felhasználásából üzleti hasznot szerzők ellen.

A hazai internetszolgáltatók érdekképviselőinek általános jellegű álláspontja az, hogy az interneten megvalósuló szerzői jogi jogsértések visszaszorítása érdekében nem a jogvédelmi eszközök szigorítására van szükség, hanem sokkal inkább megfelelő jogosítási modellek kialakítására. A szerzői jogi tartalmak tömeges feltöltése, illetve a fájlcsereelő rendszereken megvalósuló jogosítatlan tartalomközvetítés az internetszolgáltatók szerint ugyanis csak tünete a szerzői jogi rendszer egészét átható problémának, amelyek közül a legfontosabb a nem megfelelő jogi szabályozás és az internet fejlődésével lépést nem tartó jogosítási rendszerek.

Az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport elemzésében foglalt legfontosabb megállapítások, a munkacsoport legfontosabb javaslatai a következőkben foglalhatók össze.

- Az internetes, illetve online felhasználások területén az Európai Bíróság alábbiakban részletesen hivatkozott esetjoga tükrében az alapul szolgáló uniós elektronikus hírközlési, adatvédelmi és szerzői jogi jogérvényesítési jogszabályok között ütközés áll fenn, ami miatt a szerzői, illetve kapcsolódó jogi jogosultakat a jogérvényesítési irányelv 8. cikke szerint megillető adatszolgáltatási igény anélkül nem érvényesíthető, hogy a nemzeti jogok szintjén az uniós alapjogok egyensúlyát, azaz a szellemi tulajdon-jogok és a magánszféra védelmét egyaránt biztosító speciális szabályozásra kerülne sor. Az Európai Bíróság esetjoga tükrében, figyelemmel az uniós szabályozást követő hazai belső jogi szabályozás tényére is, továbbá a magyar személyes adatvédelmi, illetve elektronikus kereskedelmi és hírközlési adatvédelmi szabályok megszorító voltára, alappal lehet arra következtetni, hogy a magyar szerzői jogi törvény (1999. évi LXXVI. törvény Szt.) 94. § (1) bekezdés *d*) pontja, illetve (4) bekezdése szerinti a szerzői jogosultakat megillető adatszolgáltatásra vonatkozó igény termé-

szetes személy internethasználók által elkövetett szerzői jogi jogsértések esetén nem érvényesül. A hazai joggyakorlat mindazonáltal hiányzik ezen a téren. A munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők³ álláspontja szerint a magyar elektronikus kereskedelmi és hírközlési szabályok értelmezése nem zárja ki azt, hogy polgári bíróságok az Szjt. szerinti adatszolgáltatásra kötelezés keretében természetes személy ügyfelek személyes adatainak kiadására kötelezhetik őket. A munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők álláspontja szerint addig nem indokolt a hazai elektronikus kereskedelmi, illetve hírközlési adatvédelmi és a szerzői jogi szabályok ütközésének elkerülését biztosító speciális szabályozás, ameddig nem alakul ki joggyakorlat ezen a téren. A munkacsoportban részt vevő szerzői, illetve szomszédos jogi jogosult képviselők (közös jogkezelő szervezetek képviselői, illetve a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért) álláspontja ugyanakkor az, hogy az alapjogok egyensúlyának érvényesülése érdekében szükséges a hazai jogalkotás. Éppen azért van szükség a svéd vagy az előkészítés alatt álló osztrák megoldáshoz hasonló speciális, a természetes személy internethasználók személyes adatainak kiadását (kezelését, továbbítását) meghatározott feltételekhez kötő hazai törvényi szabályok megalkotására, hogy ezáltal nemcsak a szerzői, illetve kapcsolódó jogi jogosultak jogvédelme legyen biztosítható, de transzparens törvényi garanciái legyenek annak is, hogy mikor, milyen konkrét feltételek teljesülése esetén adhatók ki a természetes személy internethasználók személyes adatai. A szerzői, illetve szomszédos jogi jogosultak álláspontja szerint az Szjt. 94. § (1) bekezdés d) pontja szerinti jogosult igény teljesítéséhez szükséges adatkezelés feltételeinek egyértelmű törvényi rögzítése a szerzői jogi jogsértés szempontjából véltlen közvetítő internetszolgáltatók érdeke is.

Az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport a fentiek alapján elképzelhetőnek tartja, hogy amennyiben a kialakuló joggyakorlat alapján a jogszabályok ütközése ismerhető fel, szükséges lehet olyan hazai külön jogszabály megalkotása, amely az Szjt. 94. § (1) d) pontja szerinti, a (4) bekezdés alapján a közvetítő internetszolgáltatókkal szemben is elrendelhető adatközlés keretében lehetővé tenné a jogsértő természetes személyek azonosításához szükséges személyes adatokra is kiterjedő, azaz adatkezelést, adattovábbítást megvalósító adatszolgáltatást. Egy ilyen külön jogszabályi rendelkezés az Európai Bíróság releváns ítéletei (különösen az ún. Bonier-ügyben hozott ítélet) által előírt szempontok szerint a személyes adatok, illetve a magánszféra védelmével kapcsolatos

³ A képviselők által lefedett szervezetek magukban foglalják az Invitelt, a Magyar Telekomot, az UPC-t, a Vodafone-t, a Telenort és az Antenna Hungáriát, továbbá a <http://www.iszt.hu/iszt/> oldalon található szolgáltatókat.

alapjogok és a szerzői jogi védelemhez fűződő alapjog egyensúlyát biztosító részletes feltételekhez kötötten, esetenkénti mérlegelés alapján tenné lehetővé a szerzői jogi ügyekben eljáró polgári bíróságok számára, hogy a közvetítő internetszolgáltatókkal szemben a szerzői jogi jogsértést elkövető természetes személy internethasználók személyes adataira is kiterjedő adatszolgáltatásra kötelezést rendeljenek el.

Az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport elemzése alapján a Szerzői Jogi Szakértő Testület elnökségének döntése értelmében az SZJSZT már most, a joggyakorlat kialakulását megelőzően, éppen a megfelelő joggyakorlat kialakításának elősegítése érdekében határozottan javasolja az adatvédelmi szempontú jogszabályalkotást, akár az elektronikus hírközlési törvény, illetve az elektronikus kereskedelmi törvény, akár az Sztj. keretében annak érdekében, hogy egyértelmű törvényi felhatalmazás álljon rendelkezésre a polgári bíróságok számára a természetes személy jogsértők, illetve a szerzői jogi jogsértések elkövetésében közreműködő természetes személyek személyes adatainak kezelését, illetve továbbítását megvalósító adatszolgáltatás elrendelésére.

- A jogérvényesítési irányelv 11. cikke szerinti, a jogsértéstől való eltiltásra irányuló jogosulti igény érvényesíthetőségével kapcsolatban az Európai Bíróság az alábbiakban hivatkozott ún. Scarlet-ügyben hozott 2011. novemberi ítéletében úgy rendelkezett, majd a Netlog-ügyben 2012-ben megismételte azt, hogy az uniós elektronikus kereskedelmi jogszabályokban foglalt általános nyomonkövetési kötelezettség előírására vonatkozó tilalom miatt nem lehetséges a szolgáltatók teljes ügyfélkörre, illetve adatforgalomra kiterjedő, a szolgáltató költségén megvalósítandó szűrőrendszer kiépítésére való kötelezése (a Bíróság a teljes körű szűrés elrendelését zárta csak ki tehát). Ebben a helyzetben együttműködés javasolt a szerzői, illetve kapcsolódó jogi jogosultak szervezetei és az internetszolgáltatók között az ismételt, illetve tömeges jogsértő tartalomszolgáltatások megakadályozhatósága érdekében rendelkezésre álló eszközrendszer kialakítására. Az együttműködés keretében komplex módon nemcsak a jogi, hanem a lehetséges műszaki megoldásokat is szükséges áttekinteni, figyelemmel a jogsértő tartalomszolgáltatások megakadályozását lehetővé tevő esetleges technikai megoldások kiépítésével kapcsolatos költségek viselésére is.
- A fentiek megerősítéseként is az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport támogatja a Magyar Kormánynak a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK irányelvre vonatkozó Nemzeti Jelentésében foglalt javaslatát a közösségi jogban az online magánszféra védelme és a szerzői jog, illetve kapcsolódó jogok jogosultjainak szellemi tulajdon-jogai közötti ütközés feloldására vonatkozóan.

- Külön, az internettel kapcsolatos témaként a joggyakorlat által eldöntésre, illetve elemzésre vár annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy a UGC-tartalmakat⁴ szerkesztő, rendszerező szolgáltatók kívül esnek-e az elektronikus kereskedelmi törvény⁵ 7–13. §-a szerinti *safe harbour*-szabályokon. Ezt a kérdést a munkacsoport a jelen elemzésében nem döntötte el, csak az alábbiakban rögzítette a különböző álláspontokat e téren.
- Ami a szerzői jogérvényesítés internettől független, általános kérdéseit illeti, az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport a polgári bírósági jogérvényesítési eljárások ésszerű határidőben történő elbírálása, illetve hatékonyságának növelése érdekében a jelen elemzés keretében az alábbiakban részletesen kifejtett következő javaslatokat teszi.
 - Egyeztetés szükséges az Országos Bírósági Hivatallal, illetve a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériummal arról, hogy milyen eszközökkel lehetne előmozdítani az SZJSZT kirendelését a polgári bíróságok előtt felmerülő szerzői jogi bizonyítási eljárásokban, a felmerülő szakkérdések szakszerű és ésszerű időn belül történő elbírálhatósága érdekében.
 - A védjegyperekhez hasonlóan szerzői jogi ügyekben is javasolt megfontolni a társas bírászkodás bevezetését, de legalább azt biztosítani, hogy a szerzői jogi ügyeket a törvényszékeken mindig azonos tanácsok tárgyalják.
 - Javasolt a kereset és a kereseti ellenkérelem benyújtásával, valamint a bizonyítási eljárás lefolytatásával kapcsolatos eljárásjogi szabályok felülvizsgálata.
 - Javasolt a perköltségek, illetve a perköltségviselés rendszerének felülvizsgálata.
 - Javasolt az ésszerűen rendelkezésre álló bizonyítékokra szorítókozó bizonyítási eljárás biztosítása.
 - Javasolt az anonimizált ideiglenes intézkedésekhez való hozzáférés biztosítása az elektronikusinformáció-szabadság keretei között.

Mindezen szempontok kiegészítő vizsgálati témát jelenthetnek az új polgári perrendtartást előkészítő szakértői munka során is.

A jelen elemzés nem tartalmazza a szerzői jogi jogsértésekkel kapcsolatos károk, a vagyoni hátrány, illetve a gazdagodás mértékének meghatározásával kapcsolatos problémák részletes vizsgálatát. Ugyanakkor a munkacsoport javasolja, hogy a problémakör jelentősége miatt az SZJSZT keretein belül készüljön külön részletes elemzés a károk, a gazdagodás, illetve a vagyoni hátrány mértékének meghatározásáról mind a polgári peres, mind a

⁴ User generated content, azaz a végfelhasználó által hozzáférhetővé tett tartalmak.

⁵ 2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről („Ektv.”).

büntetőeljárásokra tekintettel.⁶ Ugyancsak fontos lenne a jogsértéssel kapcsolatos károk és a gazdagodás pontos elhatárolása érdekében a megfelelő jogi értékelési szempontok összefoglalása. Erre a hazai szerzői jogi jogérvényesítés aktuális problémáit tekintve elsősorban a büntetőhatóságok, büntetőbíróságok munkájának elősegítése érdekében lenne nagy szükség. Nagymértékben segíthetné ugyanakkor egy ilyen átfogó elemzés a szerzői jogi jogérvényesítés hatékonyságát a polgári peres eljárásokban érvényesített kártérítési, illetve gazdagodás elvonása iránti igények elbírálása szempontjából is, mert a polgári bírósági joggyakorlat is nagyon hiányos ezen a téren. A munkacsoport megfontolandónak tartja továbbá, hogy egy ilyen részletes elemzés az Iparjogvédelmi Szakértő Testülettel (ISZT) közösen, de legalábbis azzal egyeztetett módon kerüljön kidolgozásra, tekintettel azokra az általános érvényű szempontokra, amelyek általában a szellemi tulajdon-jogi jogsértésekkel okozott károk, illetve gazdagodás területén érvényesek.

1. *A digitális online szerzői jogi jogsértésekkel kapcsolatos jogérvényesítés helyzete, a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak tájékoztatási jogának érvényesíthetősége, illetve a közvetítő internetszolgáltatók kötelezése az internetes fájlcsere-rendszereken megvalósuló szerzői jogi jogsértések megszüntetésére*

Az internetes szerzői jogi jogsértésekkel kapcsolatban, különösen az ún. fájlcsere-rendszerek útján megvalósuló szerzői jogi jogsértések területén a jogérvényesítési irányelv nemzeti jogokba való átültetése óta felmerült egyik legfontosabb megoldandó kérdés az irányelv 8. cikkében foglalt, a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultakat megillető adatszolgáltatási igény és a különböző személyes adatvédelmi, illetve az elektronikus hírközlési ágazatban a szemé-

⁶ A büntetőeljárások szabályozására az Uniónak nincs hatásköre, ezért a jelen elemzés a büntetőjogi aspektusokra nem tér ki. Ugyanakkor a hazai gyakorlatban – a szerzői jogi ügyekben indított nagyszámú büntetőeljárás miatt – a vagyoni hátrány elemeinek, mértékének meghatározása nagyon jelentős probléma. Ezért akár a károk, illetve a jogsértéssel elért gazdagodás vizsgálatának keretei között, akár különálló elemzésként a munkacsoport javasolja a büntetőjogi aspektusok részletes vizsgálatát.

lyes adatok kezelésével kapcsolatos szabályok egymáshoz való viszonya.⁷ A másik kiemelt jelentőségű kérdés a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak által az internetszolgáltatókkal mint közvetítőkkel szemben gyakorolható, a jogérvényesítési irányelv 11. cikkében foglalt, a

⁷ Lásd: a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló 1995/46/EK irányelv; az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről szóló 2002/58/EK irányelv; illetve a nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtása, illetve a nyilvános hírközlő hálózatok szolgáltatása keretében előállított vagy feldolgozott adatok megőrzéséről és a 2002/58/EK irányelv módosításáról szóló 2006/24/EK irányelv. Különös jelentőséggel bírnak ezeknek az irányelveknek a hírközlési forgalmi adatok, illetve személyes adatok kivételes esetekben megengedhető tárolását szabályozó adatvédelmi, illetve elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelkezései, így az 1995/46/EK irányelv 13. cikk 1. bekezdése, a 2002/58/EK irányelv 15. cikk 1. bekezdése, továbbá a 2006/24/EK irányelv 11. cikke, illetve az ahhoz tartozó (12) preambulumbekkezdése. Az Európai Bíróság 2008-ban a C-275/06. számú ún. Promusicae-, majd 2009-ben a C-557/07. számú LSG Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten-, illetve a 2012. áprilisi C-461/10. számú Bonnier-ügyben hozott ítéletében kimondta, hogy figyelemmel a 2001/29/EK irányelv (Infosoc-irányelv) internetszolgáltatókra mint közvetítő szolgáltatókra vonatkozó rendelkezéseire is, az előzőekben hivatkozott személyes adatok védelmére vonatkozó, illetve elektronikus hírközlési jogi közösségi irányelvek nemzeti jogokba való átültetése során teljesülnie kell az arányosságnak és a közösségi szintű alapjogok érvényesülésének; illetve a nemzeti bíróságok joggyakorlatában az alapvető jogok egyensúlyát biztosító jogértelmezést kell szem előtt tartani. Ugyanakkor a Bíróság a jogérvényesítési irányelv 8. cikk 3. bekezdése és a 2002/58/EK irányelv 15. cikk 1. bekezdése összevetésével lehetségesnek látja, hogy a tagállami szintű jogalkotás a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak számára kedvezőbb, az adatszolgáltatási kötelezettséget az internetszolgáltatókkal mint közvetítő szolgáltatókkal szemben külön előíró jogszabályi rendelkezést hozzon. A Bíróság továbbá megállapította, hogy az elektronikus hírközlési szolgáltatási tevékenység során keletkező, illetve kezelt személyes adatok megőrzéséről szóló 2006/24/EK irányelvben foglalt speciális szabályok nem érintik a személyes adatok felhasználhatóságának kérdését a polgári peres eljárásokban. Amennyiben tehát nemzeti szintű jogszabályi rendelkezés külön lehetővé teszi a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak számára az internetszolgáltatókkal mint közvetítőkkel szembeni tájékoztatási jog gyakorlását, és az ilyen nemzeti szintű jogszabályi rendelkezés megfelel az arányosság és a közösségi szintű alapvető jogok érvényesülésére és egyensúlyára vonatkozó követelményeknek, úgy a hivatkozott uniós szintű elektronikus hírközlési jogszabályok nem akadályozzák, hogy az internetszolgáltatókat kötelezni lehessen a fájlcserélő rendszerekhez csatlakozott magánszemélyek személyes adatainak kiadására. A Bíróság az arányosság szempontjából megfelelőnek találta azon feltételek érvényesülését, melyeket a Bonnier-ítélet alapját képező svédországi jogszabályi rendelkezések előírnak, nevezetesen hogy az internethasználók személyes adatainak kiadására akkor lehet az internetszolgáltatót (akár hozzáférést biztosító internetszolgáltatót) kötelezni, ha a szerzői jogi jogsértés egyértelműen bizonyított, és a személyes adatok kiadására való kötelezést megalapozó érdekek felülmúlják az intézkedéssel az érintett személyeknek okozott hátrányokat.

jogsértéstől való eltiltásra vonatkozó igény terjedelme, figyelemmel az Európai Bíróságnak az ún. tartalomszűrésre vonatkozó esetjogára is.⁸

A szerzői művek internetes fájlmegosztó rendszerek útján megvalósuló felhasználásainak egyes kérdéseivel az SZJSZT részletesen foglalkozott a 07/08/1. számú szakvéleményében. E szakvélemény megállapításai 2008 júniusa óta, az internetszolgáltatókkal szemben alkalmazható szerzői jogi jogkövetkezmények tárgyában született európai bírósági ítéletek tükrében továbbra is érvényesek. Az SZJSZT hivatkozott szakvéleményén túl részletes elemzéseket, az Európai Bíróság idevágó ítéleteinek értékelését tartalmazó tanulmányok, szakmai előadások születtek a témában.⁹ Emellett az érintettek több ízben kifejtették álláspontjukat az internetes, illetve digitális online területen elkövetett szerzői jogi jogsértésekkel szembeni jogérvényesítési eszközök hatékonyságával kapcsolatos problémákról. A szerzői közös jogkezelő, illetve jogérvényesítési szakmai szervezetek – elsősorban a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért – adatközlései és szakmai álláspontja, javaslatai megjelennek a Magyar Kormányának a jogérvényesítési irányelvre vonatkozó európai bizottsági jelentésre adott 2011. március 28-i válaszaiban,¹⁰ továbbá a jogérvényesítési irányelv 18. cikke szerinti nemzeti jelentésben¹¹ mint a Kormány által is egyes lényeges megállapításaiban elfogadott releváns álláspont. A szerzői szakmai szervezetek (ProArt) álláspontja, illetve javaslatai a következők szerint foglalhatók össze.

- A hazai elektronikus kereskedelmi törvény 13. §-a szerinti „notice-and-take-down” eljárás korlátozott mértékben, gyakorlati problémákkal ugyan, de hatékonynak tekinthető. A legnagyobb probléma, hogy a 13. §-ban szabályozott eljárás során az első

⁸ Ebben a tekintetben a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK irányelv (az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv) 15. cikkében, illetve 47. és 48. preambulumbekkezdésében foglalt rendelkezések értelmezése bír különös jelentőséggel. A hivatkozott rendelkezések tiltják az internetszolgáltatókkal szemben alkalmazható általános nyomonkövetési kötelezettség előírását, ugyanakkor ez a rendelkezés nem érinti a tagállamok nemzeti hatóságai által egyedi esetekben elrendelhető nyomonkövetési kötelezettség előírásának lehetőségét. Ezzel kapcsolatban az Európai Bíróság a C-70/10. számú előzetes döntéshozatali eljárásban (ún. Scarlet-ügy) hozott 2011. novemberi ítélete kimondja, hogy a jogérvényesítési irányelv 11. cikke alapján a szerzői jogosultnak biztosított, a jogsértővel, illetve a közvetítővel szemben gyakorolható, a jogsértéstől való eltiltására irányuló jog nem terjedhet odáig, hogy a szerzői jogot sértő tartalmak közvetítésének megakadályozása érdekében a nemzeti bíróságok a P2P-hálózatot üzemeltető internetszolgáltatót a P2P-hálózatot igénybe vevő valamennyi ügyfél tekintetében, az internetszolgáltató költségén megvalósuló, a teljes adatforgalomra vonatkozó szűrőrendszer kiépítésére kötelezzék.

⁹ Lásd különösen: *Faludi Gábor, Grad-Gyenge Anikó: A fájlmegosztás hazai és uniós jogi szemmel című tanulmánya* [Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 6. (116.) évf. 6. sz., 2011. december], továbbá *Mezei Péter: A fájlcsere dilemma – A perek lassúak, az internet gyors* című könyve (HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft., 2012), amely a témakör magyar nyelven megjelent eddigi legátfogóbb összefoglalása.

¹⁰ Lásd: A Magyar Kormány részéről benyújtott válaszok a szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK irányelv alkalmazásáról készített bizottsági jelentésre (http://www.sztnh.gov.hu/jogervenyesites/enforce_20110331.html).

¹¹ Lásd: A szellemi tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK irányelv 18. cikke szerinti nemzeti jelentés – Magyarország (<http://www.sztnh.gov.hu/jogervenyesites/>).

eljárási szakaszban eltávolításra került jogsértő tartalmak nagy része rövid időn belül más tárhelyen jogsértő módon ismét megjelenik. Ennek ellenére a közös jogkezelő szervezetek, illetve a ProArt álláspontja szerint a „notice-and-take-down” eljárás még mindig gyorsabb és hatékonyabb, mint más polgári jogi eljárási lépések, ideértve az ideiglenes intézkedést is.¹²

- A szerzői jogosultat a jogérvényesítési irányelv 8. cikke szerint megillető és a magyar Szt. 94. § (1) bekezdés *d*) pontjában foglalt, illetve a (4), (5) és (6) bekezdése szerinti, a közvetítőkkal szemben is elrendelhető adatszolgáltatási, tájékoztatási kötelezettség a jelenlegi jogszabályi rendelkezések alapján az elektronikus hírközlési szolgáltatókkal, illetve az internetszolgáltatókkal szemben a 2002/58/EK irányelv rendelkezéseiből következően a hazai belső jog szerint nem alkalmazható. Ugyanakkor az Európai Bíróság hivatkozott ítéleteiben foglaltakból, különösen a Bonnier-ítéletből az következik, hogy az alapjogok egyensúlyának megtartása mellett ilyen adatszolgáltatás előírható a nemzeti polgári jogban is, nem csak a büntetőjogban.¹³ A jogérvényesítési irányelv átültetése vonatkozásában a 2005. évi CLXV. törvény megalkotásakor a törvényjavaslat kialakításával kapcsolatos társadalmi egyeztetés során a kormány a helyzet belső jogunk szempontjából történő megoldására azt a javaslatot tette, hogy az elektronikus kereskedelemről szóló 2001. évi CVIII. törvény 12. §-a kerüljön kiegészítésre oly módon, hogy a közvetítő szolgáltatók felelősségének korlátozására vonatkozó szabályok (Ektv. 6–12. §-a) nem érintenék az iparjogvédelmi és a szerzői jogok érvényesítéséről szóló jogszabályi rendelkezésekben foglalt, a közvetítőket terhelő adatszolgáltatási kötelezettséget. Ez a megoldási javaslat a jogszabály társadalmi egyeztetése során végül kikerült a törvénytervezetből annak ellenére, hogy az Európai Bíróság döntései tükrében a kiegyensúlyozott jogérvényesítés célját ez a megoldás szolgálta volna. A szerzői és szomszédos jogi közös jogkezelő, illetve szakmai jogérvényesítési szervezetek a szerzői jog által védett tartalmak fájlcsereelő rendszerek útján történő közzétételét – szerzői jogi, szakmai szempontból teljes mértékben helytállóan – önálló felhasználási cselekménynek minősítik, ahogy ez az SZJSZT fent hivatkozott szakvéleményében is megjelenik.¹⁴ Álláspontjukat, mely szerint a szerzői jog által védett tartalmak közzététele nem minősül magáncélú „kommunikációnak” (levelezésnek, illetve azzal egyenértékű közlésnek), hanem tartalomszolgáltatásnak, illetve az elektronikus kereskedelmi irányelv 5. cikke szerinti információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak, az elmúlt időszakban következetesen, több alkalommal kifejtet-

¹² Lényegében a ProArt álláspontját fogadta el a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, amikor a Magyar Kormány a jogérvényesítési irányelvvel kapcsolatos bizottsági jelentésre adott válaszaiban a notice-and-take-down eljárással kapcsolatos hazai tapasztalatokról adott tájékoztatást (1.5. kérdésre adott válasz).

¹³ A munkacsoport utal arra, hogy a svéd szabályozást követni kívánja az új osztrák Szt.-módosítás is, amely szintén lehetővé kívánja tenni az adatok kiadhatóságát bírósági döntés alapján és az arányosság vizsgálatát követően.

¹⁴ Magyar Szt. 26. § (8) bekezdés.

ték.¹⁵ A szerzői jogi szakmai szervezetek álláspontjából következően az elektronikus kereskedelmi irányelv rendelkezéseinek megfelelően elvárható lenne, hogy a szerzői jogilag védett tartalmakat nyilvánosan – nem magánközlés útján – elérhetővé tevő magánszemély fájlmegosztók beazonosításához szükséges adatok az interneten megjelenjenek olyan módon, ahogy ez a tartalomszolgáltatókra vonatkozó adatközlési kötelezettségeknek megfelel, és ezt az ezért felelős hatóság (Magyarországon a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság) érvényesítse.

- A jogsértéstől való eltiltás körében a szerzői közös jogkezelő, illetve szakmai jogérvényesítési szervezetek, így a ProArt által képviselt álláspont szerint egyrészt kívánatos lenne a szerzői jog által védett tartalmak jogosulatlan internetes közzétételének megakadályozása érdekében az internetszolgáltatókkal való fokozott együttműködés ösztönzése, másrészt a ProArt szerint a közvetítő szolgáltatók felelősségéről szóló szabályok körében egyértelművé kellene tenni, hogy ezek a mentesítő szabályok nem terjednek ki a UGC-tartalmakat adatbázisba szerkesztő, ilyenben tároló, a művek feltöltését és érzékelését kiegészítő információkkal segítő közvetítő szolgáltatókra, mivel ezek a szolgáltatók a ProArt szerint túllépnek az egyszerű tárhelyszolgáltatói, illetve keresőmotor-szolgáltatások keretein. A munkacsoportban részt vevő közvetítő szolgáltatók álláspontja szerint ugyanakkor – a ProArt álláspontjával ellentétben –, az UGC-tartalmak esetén továbbra is fennáll a tárhelyszolgáltatásokra az elektronikus kereskedelmi törvény szerinti felelősségkorlátozás, ha eleget tesznek a törvény 10. §-ában a tárhelyszolgáltatókra vonatkozó feltételeknek, és lefolytatják a 13. § szerinti eljárást.

Meg kell jegyezni, hogy az Egyesült Államokban még nem végleges döntés született az elhíresült Youtube v. Viacom-perben, ahol három funkcióval kapcsolatban (transzkódolás, visszajátszás, related-video thumbnails) a bíróság megállapította, hogy az az ún. safe harbour-klauzula alá tartozik, míg a negyedik támadott funkcióval (syndication) kapcsolatban további bizonyítást rendelt el.¹⁶ Az erre vonatkozó további esetjog külön vizsgálatot érdemel.

Az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoportjának javaslatai a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultakat megillető adatszolgáltatási igény és a jogsértéstől való eltiltásra irányuló igény körében:

A jogérvényesítési irányelv átültetése óta eltelt időszak alapján joggyakorlat hiányában nem egyértelmű, hogy az Szjt. 94. § (1) bekezdés *d*) pontja, illetve (4) bekezdés szerinti, a

¹⁵ A ProArt adatszolgáltatása nyomán az SZTNH a fájlcsereben részt vevő magánszemély internethasználók önálló szolgáltatóként való minősítését szorgalmazó álláspontot meg is jelentette a Magyar Kormány 2011-es bizottsági kérdőívében az 5.2. kérdésre adott válaszában.

¹⁶ Ryan Singel *Wired*: Appeals Court Revives Viacom's Billion-Dollar YouTube Lawsuit: <http://www.wired.com/threatlevel/2012/04/viacom-youtube-appeals/>.

közvetítőkkal szemben polgári bírósági eljárásokban elrendelhető adatszolgáltatási igény érvényesítését az elektronikus hírközlési szolgáltatókkal szemben az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény („Eht.”) XVII. Fejezetében (154–62. §) foglalt rendelkezések, illetve az internetszolgáltatókkal szemben az Ekertv. 13/A. §-a szerinti szabályok megengedik-e. Az Európai Bíróságnak a Promusicae-, az LSG Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten-, illetve a Bonnier-ügyben hozott ítéletei értelmében a jogérvényesítési irányelv 8. cikk 3. bekezdése alapján – éppen az Európai Bíróság által előírt alapjogi egyensúly megteremtése érdekében – lehetőség van arra, hogy a hazai jogalkotás a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak megfelelő jogvédelme érdekében a jogérvényesítést lehetővé tevő speciális jogszabályi rendelkezéseket hozzon létre. A Szerzői Jogi Szakértő Testület az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport elemzése alapján, az Európai Bíróság releváns ítéletei tükrében a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak jogvédelmének, valamint a természetes személy internethasználók személyes adatai védelméhez szükséges jogának érvényesülése, azaz e két alapjog egyensúlyának biztosítása érdekében szükségesnek tartja speciális jogszabály megalkotását. Eszerint szükséges az Szjt. 94. § (1) bekezdés *d)* pontja, illetve a (4) bekezdése szerinti adatszolgáltatási igényről szóló törvényi rendelkezés, valamint az Eht., illetve az Ekertv. hivatkozott rendelkezései közötti ütközés feloldása oly módon, hogy az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 5. § (1) bekezdés *b)* pontnak megfelelően konkrét törvényi felhatalmazás jöjjön létre, amely meghatározott feltételek mellett lehetővé teszi, hogy a szerzői jogi ügyekben eljáró polgári bíróságok a jogosultak kérelmére a közvetítő internetszolgáltatókkal szemben elrendeljék a szerzői jogi jogsértést elkövető természetes személy internethasználók személyes adatainak kiadását, azaz a személyes adatok kezelését, továbbítását. A magánszemély internethasználók beazonosításához szükséges minimálisan szükséges adatok körét és az adatok szolgáltatásának (kezelésének, továbbításának) feltételeit az Európai Bíróság ítéleteiben foglalt szempontoknak megfelelően oly módon kellene meghatározni, hogy biztosítottá váljon mind a szerzői, illetve a kapcsolódó jogok megfelelő védelme, mind pedig a természetes személy internethasználók személyes adatainak védelméhez, illetve a magánszféra védelméhez fűződő joga. A munkacsoport elemzése, illetve javaslatai alapján az SZJSZT kifejezetten indokoltnak látja azt a megoldást, amely a jelenlegi – a joggyakorlat hiányában – bizonytalan jogértelmezéssel szemben konkrétan kimondaná (akár az Eht., akár az Ekertv., akár az Szjt. idevágó rendelkezései között), hogy az Szjt. 94. § (1) *d)* pontja szerinti, a jogsértéssel érintett szolgáltatások teljesítésében részt vevő személyekre vonatkozó adatszolgáltatás kiterjed a szerzői jogi jogsértést elkövető, illetve a szerzői jogi jogsértés elkövetésében közreműködő természetes személyek személyes adataira is. Másrészt a megfelelő alapjogi egyensúly biztosítása érdekében a szabály a svéd törvényi rendelkezéshez hasonlóan meghatározott feltételekhez kötné az adatszolgáltatást, mint amilyen a jogsértés legalább valószínűsíthettség szintjén történő megállapíthatósága, valamint az adatszolgáltatással kapcsolatos jogosulti előnyök és az adatszolgáltatással okozott hátrányok egyensúlya. Az adatszolgáltatást ezek alapján mindig konkrét esetekben, bírói

mérlegelés alapján lehetne elrendelni, a kérelemtől függően vagy előzetes bizonyítást elrendelő végzéssel vagy érdemi ítélettel. Javasolt továbbá, hogy ha egy ilyen, az adatszolgáltatást részletesen szabályozó törvényi rendelkezés megalkotására kerülne sor, abban az is előírásra kerülne, hogy az internetszolgáltatónak az adatszolgáltatással kapcsolatos költségeit a pervesztes fél viselné. Az arányosság követelményének megfelelően az internetszolgáltató költségeinek biztosítására az ideiglenes intézkedés elrendelése, illetve az adatszolgáltatásra kötelezést előíró ítéleti rendelkezésre irányuló kérelmet tartalmazó keresetlevél kibocsátásának előfeltételeként megfelelő biztosíték adására lehetne kötelezni a kérelmező jogosultat. A munkacsoportban részt vevő közös jogkezelői képviselők, illetve a ProArt álláspontja szerint az alapjogi egyensúly akképpen biztosítható, ha csak a jogsértő tartalom feltöltéséhez használt IP-cím mögötti, a hírközlési szabályok szerint a szolgáltatónak rendelkezésre álló, a dinamikus IP-címmel megtámogatott előfizetői adat szolgáltatására irányul a kötelezés, amely tartalmazza, hogy a jogosult kizárólag a valószínűsített jogsértéssel összefüggő polgári jogi igény, illetve büntető feljelentés céljára használhatja fel/kezelheti a megkapott adatokat. Ez más szóval azt jelentené, hogy lehetnek esetek, amikor a jogsértő adata nem áll rendelkezésre (nincs olyan előfizetői jogviszony, amelyhez kapcsolódóan az adatok rendelkezésre állnának), és lesznek olyan esetek is, amikor nem a jogsértő személy, hanem az előfizető adatait fogja szolgáltatni a közvetítő szolgáltató.

A jogosulti oldal értelmezése alapján ez a jogalkotási hiány az oka annak, hogy ezzel összefüggő joggyakorlat nem tud kialakulni.

A szerzői és kapcsolódó jogi jogosultak adatszolgáltatási igényének teljesítését lehetővé tevő fenti szabályozást vagy az Ektv.-be, vagy az Eht.-be beiktatandó rendelkezéssel lenne célszerű megvalósítani, ugyanis a hivatkozott európai bírói gyakorlat a hírközlési keretszabályozásba illeszthetőnek tartja az adatszolgáltatást. Ugyanakkor az osztrák törvényjavaslat modellje is követhető, amely a szerzői jogi rendelkezések között helyezi el a szabályt. Amennyiben az Szjt. 94. § (1) bekezdés *d)* pontjában kerülne elhelyezésre egy olyan értelmű kiegészítés, amely kimondaná, hogy a *d)* pont szerinti adatszolgáltatás kiterjed a természetes személy jogsértők beazonosításához szükséges személyes adatok kiadására (kezelésére) is, ez a megoldás általános érvénnyel rendezné a jogsértésekkel kapcsolatos adatszolgáltatás keretében szükségessé váló személyes adattovábbítás (adatkezelés) problémáját azzal, hogy az interneten kívüli esetekben is egyértelművé tenné, hogy a TRIPS, illetve a jogérvényesítési irányelv szerinti adatszolgáltatási igény az eset körülményeitől függően személyes adatok szolgáltatására is kiterjed.

Meg kell említeni, hogy a munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők álláspontja ebben a kérdésben az volt, hogy addig nem indokolt hazai szinten külön jogalkotás a jogosultak adatszolgáltatási igénye és az elektronikus kereskedelmi, illetve hírközlési adatvédelmi szabályok ütközésének feloldására, ameddig Magyarországon nem alakul ki joggyakorlat ebben a kérdésben. A munkacsoportban részt vevő szolgáltatói képviselők szerint az Eht. 159/A. § (1) bekezdése alapján polgári bíróságok által is elrendelhető az internetes ügyfél

adatainak szolgáltatása (a fejezet címe: Bűnüldözési, nemzetbiztonsági és honvédelmi célú adatmegőrzési kötelezettség). A szolgáltatói oldal álláspontjával szemben az SZJSZT elnöksége úgy döntött, hogy nem lenne előnyös, ha a hazai joggyakorlat a jelenlegi bizonytalan jogértelmezés mentén alakulna ki, ez nem szolgálna sem a szerzői, illetve kapcsolódó jogi jogosultak, sem pedig az internetszolgáltatók érdekeit. A már uniós szinten is felismert kollízió azonnali feloldása indokolt a megfelelő alapjogi egyensúly hazai megteremtése érdekében.

Az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport támogatja a Magyar Kormánynak a szellemi-tulajdon-jogok érvényesítéséről szóló 2004/48/EK irányelvre vonatkozó Nemzeti Jelentésében foglalt javaslatát a közösségi jogban az online magánszféra védelme és a szerzői jog, illetve kapcsolódó jogok jogosultjainak szellemi-tulajdon-jogai közötti kapcsolat tisztázására.¹⁷ Egyértelműen ebbe az irányba mutat a Bizottság 2010. december 22-i közleménye a 2004/48/EK irányelv alkalmazásáról,¹⁸ amely szintén megfontolandónak tartja a jogérvényesítési irányelv 8. cikk szerinti tájékoztatási jog érvényesülése érdekében a magánszféra védelme és a szellemi-tulajdon-jogok védelme mint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 7. és 8. cikke, valamint 17. cikkének (2) bekezdése által védett két alapjog egyensúlyának biztosítását célzó külön uniós szintű szabályozás megalkotását, aminek nemzeti újrászabályozására így az uniós jogharmonizáció előrehaladásával akár később, magyar esetjog hiányában is sor kerülhet.

2. A szerzői jogi jogérvényesítés problémái a polgári bírósági eljárásokban

A 2006 óta, azaz az egyes törvényeknek az iparjogvédelmi és szerzői jogok érvényesülésével összefüggő módosításáról szóló 2005. évi CLXV. törvény hatálybalépése óta felmerült gyakorlati jogérvényesítési tapasztalatok alapján az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoportja az alábbi megoldandó problémákat tárta fel, és az alábbiakban jelzett megoldási javaslatokat alakította ki a szerzői jogi polgári bírósági jogérvényesítést illetően. A munkacsoport elemzése elkészítésekor figyelemmel volt az SZTNH által előkészített, a fentiekben hivatkozott különböző uniós jelentésekben, illetve adatközlésekben szereplő hivatali álláspontokra, javaslatokra, illetve az e dokumentumokban megjelenő, a különböző szerzői jogi, illetve iparjogvédelmi szakmai szervezetek által tett észrevételekre is. A munkacsoport továbbá az aktuális helyzet értékelése érdekében szakmai konzultációkat folytatott a szellemi-tulajdon-jogi jogérvényesítésre specializálódott jogászokkal (ügyvédekkel, bírókkal).

¹⁷ Lásd: Nemzeti Jelentés 8. cikk – Tájékoztatáshoz való jog fejezethez adott álláspont 2. pont (közvetítőktől kért tájékoztatás) utolsó bekezdése, amely megállapítja: „Amíg a közvetítőnek minősülő internetszolgáltatók nem kötelezhetők információnyújtásra a jogsértőkről, addig a fegyveregyenlőség elve nem fog érvényesülni az eljárások során.”

¹⁸ SEC(2010) 1589 végleges.

Az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoportja a következő területeken lát szükségesnek jogalkotási, illetve egyéb, a bíróságok szerzői jogi ítélkezését támogató lépéseket:

- bírósági ügyek, perek, ideiglenes és előzetes intézkedésekkel kapcsolatos kérelmek ésszerű időn belül történő elbírálhatóságának előmozdítása, a bíróságok ösztönzése az SZJSZT kirendelésére;
- a speciális, olykor rendkívül összetett szerzői jogi kérdésekre tekintettel, a védjegype-rekhez hasonló módon, szerzői jogi ügyekben is javasolt a társas bírászkodás bevezeté-sének a megfontolása;
- amennyire csak az ügyteher miatt lehetséges, biztosítani kell, hogy a szerzői jogi ügye-ket a törvényszékeken mindig azonos tanácsok tárgyalják;
- a kereset és a kereseti ellenkérelem benyújtásával, valamint a bizonyítási eljárás le-folytatásával kapcsolatos eljárásjogi szabályok felülvizsgálata a szerzői, illetve szelle-mitulajdon-jogi bírósági ügyek első fokon történő gyorsabb és hatékonyabb elintézése érdekében;
- a perköltségek, illetve a perköltségviselés rendszerének felülvizsgálata, figyelemmel a jogi képviselési költségek megtérítésével és a jelenlegi szabályok szerint perköltségnek nem minősülő, de a bírósági jogérvényesítéshez szorosan kapcsolódó költségek meg-térítésével kapcsolatos problémákra, továbbá a közvetítőkkel szemben elrendelhető intézkedésekkel, illetve adatszolgáltatással kapcsolatos költségek viselésére;
- az ésszerűen rendelkezésre álló bizonyítékokra szorítókozó bizonyítási eljárás biztosí-tása;
- az ideiglenes intézkedések, az előzetes bizonyítás és a biztosítási intézkedések alkal-mazásával kapcsolatos nehézségek leküzdése;
- a kártérítés, illetve a gazdagodás megtérítésével kapcsolatos megfelelő joggyakorlat kialakítása;
- az anonimizált ideiglenes intézkedésekhez való hozzáférés biztosítása az elektronikus információszabadság keretei között.

2.1. Bírósági ügyek, perek, ideiglenes és előzetes intézkedésekkel kapcsolatos kérelmek ésszerű időn belül történő elbírálhatóságának előmozdítása, a bíróságok ösztönzése az SZJSZT kirendelésére

A szerzői jogi ügyekben indult bírósági eljárások elhúzódásának megakadályozása alapvetően fontos. Nem ritka, hogy a perek öt-hat évig elhúzódnak, de előfordulnak tízéves vagy annál hosszabb ideig tartó szerzői jogi perek is.

A bírósági ideiglenes intézkedésre irányuló kérelmek elbírálásának átlagos időtartama szerzői jogi ügyekben első fokon a tapasztalatok szerint három-négy hónap, szemben az Szjt. 94/A. § (6) bekezdésében foglalt, a kérelem előterjesztésétől számított 15 napos határ-idővel, de előfordulnak ennél hosszabb elbírálási idők is.

Az eljárások elhúzódásának egyik legfontosabb oka a jogi képviselők által előterjesztett kérelmek időnkénti hiányosságain túlmenően az, hogy sok esetben hiányzik a szerzői jogi ügyek komplexitásához mérten szükséges szakirányú bírói kompetencia (lásd a fenti harmadik francia bekezdést is). Az első fokon eljáró bíróságok (törvényszékek) nagy részénél a szerzői jogi ügyek viszonylagosan alacsony száma és az ügyteherhez igazodó bírókijelölés miatt a jelenlegi helyzetben nem alakulhat ki a megfelelő bírói szakosodás, ami pedig végső soron az alapul szolgáló jogkérdések, valamint a speciális jogkövetkezmények alkalmazására vonatkozó szabályok bonyolultsága miatt az ügyek gyors és hatékony elintézésének korlátja. Ezen a helyzeten segíthetne az iparjogvédelmi perekhez hasonló bírói szakosodás kialakítása, ennek érdekében a társas bíraskodási rendszer bevezetése a szerzői jog területén is.

Az ügyek ésszerű időn belül történő elintézését nagyban elősegítené továbbá, ha a szerzői jogi ügyekben eljáró bíróságok az Szjt. 101. §-ában foglaltaknak megfelelően fokozottabb mértékben igénybe vennék az SZJSZT-t. Sajnálatos tendencia, hogy az elmúlt években a bíróságok szerzői jogi ügyekben gyakran nem az SZJSZT-t, hanem más szakértőket kérnek fel szerzői jogi elméleti relevanciával is bírói szakkérdések megválaszolására. Az ily módon kirendelt szakértők szerzői jogi szempontból téves irányú következtetései gyakran okoznak felesleges, túlzott költségeket, illetve gyakran okozzák a bizonyítási eljárás vagy az egész eljárás elhúzódását amiatt, hogy a szerzői jogi szempontból releváns szakkérdésekre válaszokat nem vagy nem megfelelő színvonalon tartalmazó szakvélemények miatt gyakran újbóli szakértői bizonyításra kerül sor.

Az SZJSZT szakértői közreműködése a legkülönbözőbb műfajokat átölelő szervezete, működési köre és magas szakmai színvonalú működése folytán nagymértékben elősegíthetné a szerzői jogi ügyek ésszerű időn belül történő elbírálását. Javasolható, hogy az SZJSZT igénybevételevel kapcsolatos problémákról és lehetőségekről ismételt tájékoztatást kapjanak a bíróságok vezetői, illetve az Országos Bírósági Hivatal, továbbá a KIM.

2.2. A speciális, olykor rendkívül összetett szerzői jogi kérdésekre tekintettel, a védjegyperekhez hasonló módon, szerzői jogi ügyekben is javasolt megfontolni társas bíraskodás bevezetését

Az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport a szerzői jogi perek viszonylag kis számára (törvényszékenként 10-30 per évente),¹⁹ a speciális és komplex anyagi jogi, illetve jogérvényesítéssel kapcsolatos kérdésekre tekintettel, az egységes joggyakorlat kialakításának előmozdítása, valamint a hatékony és gyors polgári jogi jogérvényesítés érdekében megfontolandónak tartja, hogy legalább a szerzői és kapcsolódó jogokra vonatkozó bitorlási perekben, a szerzőiséggel, illetve jogosulti pozícióval kapcsolatos perekben, valamint a közös jogkezelés keretében gyakorolt jogok és díjigények érvényesítése iránti perekben társas bíraskodás kerüljön bevezetésre. A védjegyperekre vonatkozó szabályokhoz hasonló mó-

¹⁹ Lásd: Nemzeti Jelentés 4. része Általános megjegyzések című pontjának 3. bekezdésében hivatkozott statisztika.

don és hasonló indokok alapján a szerzői jogi perekben is javasolt, hogy a törvényszékeken három hivatásos bíróból álló tanács járjon el legalább a bitorlási, a szerzőségi és a közös jogkezelés keretében gyakorolt jogok és díjigények érvényesítése iránti perekben.

A három hivatásos bíró által történő elbírálás alapvető indoka – hasonlóan a védjegytörvény 78. §-ában foglalt rendelkezés indokaihoz – kettős: egyrészt a védjegystatuszügyekhez hasonlóan – ahol meglehetősen komplex kérdés a megkülönböztető jelleg, illetve -képesség – speciális szakértelmet igényel a szerzői jogi védelem, illetve az egyéni, eredeti alkotójelleg megítélése; másrészt a bitorlási cselekmények összetettsége folytán is különleges bírói szakudásra van szükség a peres eljárásokban, amit csak fokoznak az elektronikus, online felhasználásokkal kapcsolatos speciális kérdések. Ezért van szükség bírói szakosodásra, ami a jelenlegi bírókijelölés rendszerében, illetve egyes bírók esetén megfelelően nem biztosítható. A három hivatásos bíróból álló tanács bevezetése biztosíthatná továbbá, hogy gyorsabbá, hatékonyabbá és egységessé váljék a törvényszékeken a speciális szerzői jogi jogérvényesítési eszközök, mint a rendkívül bonyolult ideiglenes intézkedési, biztosítási intézkedések, előzetes bizonyítás stb., alkalmazása. A társas bíraskodás bevezetését az is indokolja, hogy ha annak feltételei fennállnak, egyoldalú kérelemre is elrendelhetők az említett intézkedések. A társas bíraskodás és a bírói szakosodás előnyei ezen a téren a TRIPS-megállapodás belső jogunkba történő átültetése óta eltelt mintegy tizenöt évben, illetve a jogérvényesítési irányelv 2006-os beültetése óta eltelt időszak tapasztalatai alapján egyértelműen láthatók.

Ehhez hasonló igény – a büntető ügyszakban eljáró bírák specializációja – határozottan fogalmazható meg a büntető ügyszakban eljáró bírák és az ügyészek esetében is: tekintettel a szerzői jogi tárgyú büntetőeljárások kifejezetten jelentős számára (a jogérvényesítési gyakorlatnak a büntetőeszközök felé történt eltolódásának tényére) és azoknak a többi bűncselekményhez képest megjelenő sajátosságaira.

A büntető- és polgári eljárás szereplői vonatkozásában kiemelt jelentőséggel bírhat a Magyar Igazságügyi Akadémiával való együttműködés erősítése is, ami a szakosodás mellett és azt megelőzően is lehetővé teszi a szerzői joggal foglalkozó szervek általános szerzői jogi ismereteinek elmélyítését és ilyen módon a jogérvényesítés hatékonyságának növelését.

2.3. A kereset és a kereseti ellenkérelem benyújtásával, valamint a bizonyítási eljárás lefolytatásával kapcsolatos eljárásjogi szabályok felülvizsgálata a szerzői, illetve szellemi tulajdon-jogi bírósági ügyek első fokon történő gyorsabb és hatékonyabb elintézése érdekében

Sok esetben a bírósági ügyek ésszerű időben történő elintézését akadályozza a perek nem megfelelő előkészítettsége, a peres felek tárgyalást megelőző érdemi indítványainak, ellenkérelmeinek, bizonyítási indítványainak elégtelen volta, illetve – részben emiatt – a bíróságok tartózkodása attól, hogy a per első tárgyalásán érdemi bizonyítási eljárási cselekményeket folytassanak le. A jelenleg hatályos perrendtartási szabályok nem segítik elő a perek feszes, szigorú eljárási határidők szerinti elintézését, amit pedig a kizárólagos hatásköri szabályokból fakadó kötelező jogi képviselő, illetve a szellemi tulajdon-jogi ügyekre szako-

sodott jogi képviselői irodák által nyújtott szakmai színvonal lehetővé tenne. Az első peres tárgyalás ilyen körülmények között a legtöbbször nem kielégítő hatékonyságú, sokszor a bíróságok is csak az első tárgyaláson, illetve azt közvetlenül megelőzően ismerkednek meg az ügyekkel. A szerzői, szellemi tulajdon-jogi ügyek komplexitása miatt ilyen körülmények között a perek indokolatlanul elhúzódnak, ami végső soron a jogérvényesítés hatékonyságát a gyakorlatban nagy mértékben visszaveti, ezen túl pedig sokszor indokolatlan, felesleges perköltségeket okoz.

Az Egységes Szabadalmi Bíróságról szóló európai megállapodás²⁰ alapján jelenleg előkészítés alatt álló eljárési szabályok a peres eljárások célszerű szakaszolása, a felek és a bíróság eljárási cselekményeinek meghatározása szempontjából megfontolásra érdemes megoldási alternatívát adhatnak a szerzői, illetve szellemi tulajdon-jogi pereket érintő perrendtartási szabályok módosításához, aminek aktualitását adhatja a hazai polgári perrendtartási szabályok tervezett módosítása is. Az UPC 52. cikke meghatározza az egységes európai szabadalmi bírósági eljárás szakaszait, ennek megfelelően az előkészítés alatt álló eljárési szabályok²¹ 8–11. cikke úgy rendelkezik, hogy a tárgyalást megelőzően egy írásbeli előkészítési szakaszban a felek minden érdemi nyilatkozatukat és indítványukat, ideértve a bizonyítási indítványokat is, teljes körűen kötelesek írásban előterjeszteni. Ezáltal az első szóbeli tárgyaláson érdemi eljárési – bizonyítási – cselekményekre kerül sor, amelyek alapján a bíróság – szükség esetén további bizonyítások foganatosítását követően – legkésőbb a második tárgyaláson az eljárást berekeszti, és ezt követően – a terveknek megfelelően hat héten belül – írásban közli a felekkel az érdemi döntést. Az UPC előkészítés alatt álló eljárési szabályai a tervezet szerint ezen felül maximálnák a peres felek által előterjeszthető írásbeli beadványok számát. Mindezekkel a szabályokkal szoros időbeli korlátok közé kívánja szorítani a megállapodás a különböző szabadalmi bírósági eljárásokat, és azt kívánja biztosítani, hogy minden egyes ügyben legkésőbb egy-másfél év alatt elsőfokú döntés születhessen.

Megfontolandó, hogy a hazai szellemi tulajdon-jogi polgári bírósági eljárásokban az UPC rendszeréhez hasonlóan – figyelemmel a speciális szakkérdésekre és olykor összetett bizonyítási eljárásokra, valamint az amúgy is kötelező jogi képviseletre²² – kimerítő tárgyalás-előkészítési eljárás kerüljön bevezetésre, melynek során nemcsak a felperes, de az alperes is legyen köteles teljes körűen előterjeszteni összes indítványát, bizonyítékait, kérelme, illetve

²⁰ Lásd az Egységes Szabadalmi Bíróságról szóló megállapodás (UPC), melyet az Európai Parlament 2012. december 11-i jóváhagyását követően 2013. februárban írtak alá az együttműködésben részt vevő tagállamok képviselői (www.europarl.eu/news/en/pressroom/content/20121210IPR04506/html/Parliament_approves-EU-unitary-patent-rules).

²¹ Jelenleg a Rules of Procedures 15. számú tervezetén dolgozik a Drafting Committee, melyet az ún. Preparatory Committee 2013. júniusi ülésére terjesztenek be.

²² A Polgári Perrendtartás 73/A. §-ának megfelelően a Pp. 23. § c) pontja alapján a szerzői jogi perekben kötelező a jogi képviselet.

ellenkérelme részletes jogi indokolását.²³ Ennek megfelelően javasolható, hogy az alperes kereseti ellenkérelme benyújtásának végső határideje a per első tárgyalását megelőző hatvanadik nap legyen, továbbá, hogy maximálásra kerüljön a felek iratváltásainak száma is. E szigorú szabályok eredményeként a bíróságnak lehetősége lenne az első tárgyalást megelőzően, illetve az első tárgyaláson érdemi bizonyítási eljárást elrendelni, illetve foganatosítani. Ezt követően csak kivételes esetben engedélyezhetne a bíróság, illetve csak kivételes esetben foganatosíthatna újabb bizonyítást. Második tárgyalás tartására szintén csak kivételes esetben kerülhetne sor, amelyen a bíróságnak kötelezően be kellene rekesztenie az eljárást, és legkésőbb a tárgyalást követő meghatározott időn belül (az UPC rendszeréhez hasonlóan, mondjuk, hat héten belül) írásban közölnie kellene a felekkel az érdemi elsőfokú döntést. Ezen szigorú eljárási szabályoknak megfelelően megakadályozható lenne a szerzői, illetve szellemi tulajdon-jogi elsőfokú bírósági eljárások elhúzódása, ezáltal a jelenlegi, sokszor évekig tartó perek helyett ésszerű határidőben lezárható jogérvényesítési eljárásokra lenne lehetőség.

2.4. A perköltségek, illetve a perköltségviselés rendszerének felülvizsgálata, figyelemmel a jogi képviselési költségek megtérítésével és a jelenlegi szabályok szerint perköltségnek nem minősülő, de a bírósági jogérvényesítéshez szorosan kapcsolódó költségek megtérítésével kapcsolatos problémákra, továbbá a közvetítőkkal szemben elrendelhető intézkedésekkel kapcsolatos költségek viselésére

A perköltségek a szerzői jogi jogvitákban különleges jelentőséggel bírnak. A szerzői jogi viták tárgya sok esetben alacsony pertárgyértékű ügy. A jogosult elsődleges, kezdeti célja rendszerint a jogsértés megakadályozása. A jogsértés-megállapítási és az abbahagyásra kötelezési, illetve eltiltási igény érvényesítése során a jogi képviselet ellátása az ügyek komplexitása miatt bonyolult feladat. Ilyenkor attól függetlenül, hogy a pertárgy értéke alacsony vagy nem meghatározható, a képviseleti költségek magasak lehetnek. (Az ügy kezdetén a pertárgy értéke rendszerint nem ismert, mert a gazdagodási/kártérítési igény érvényesítéséhez szükséges adatok csak később jutnak – szerencsés esetben – a jogosult, illetve a képviselő tudomására. Ezeknek a magas jogi képviseleti költségeknek a teljes mértékben történő megtérülésére a pernyertes jogosultnak nem sok esélye van, mert a meg nem határozható pertárgyérték miatt a jogi képviseleti díjak valós mértékű megtérítését a bíróságok még abban az esetben sem rendelik el, ha egyébként az irányadó miniszteri rendeletek

²³ A jelenleg hatályos Pp.-szabályok szerint [123. § (3) bekezdés] az alperes számára az első tárgyaláson, de akár ezt követően, későbbi határidőig is biztosítható lehetőség ellenkérelme és részletes indokai előterjesztésére. A javasolt szabályozás tehát a szerzői jogi, illetve szellemi tulajdon-jogi ügyekre nézve ettől eltérő megoldást irányoz elő.

alapján²⁴ a felek a jogi képviselővel kötött megbízási szerződés, illetve képviselői munkadíj-kimutatások alapján kérik jogi képviseleti költségeik megtérítését. Bár kivételesen indokolt esetekre a hivatkozott jogszabályok a meg nem határozható pertárgyértékű ügyekre előírt óradíjköltségek alapján számítható jogi képviseleti díjknál magasabb költségszámítást is lehetővé tesznek, a gyakorlatban a valós jogi képviseleti költségeknek átlagosan alig 30%-a kerül megítélésre.

Ez a gyakorlat valójában a jogorvoslati jog (igényérvényesítési jog) komoly korlátozásába torkollik, mert a jogosult nem számíthat jogérvényesítési költségei megtérítésére. Másfelől a tényleges jogi képviseleti költségek teljes mértékű megtérítésére való kötelezés lehetősége jelentős visszatartó erővel bírna a szerzői jogi jogsértést elkövető vállalkozások jelentős része esetén, melyek a jelen helyzetben, előre számolva a perek elhúzódtásával és a perköltségek alacsony mértékével, sok esetben tudatosan választják a pert az önkéntes teljesítéssel szemben. A valós jogi képviseleti díjak megtérítésére kötelezés az alaptalan vagy visszaélés-szerű jogosulti perindítások visszaszorításában is hatékony szerepet játszhatna.

A jogérvényesítési munkacsoport javaslata szerint a szerzői jogi ügyek összetettségére tekintettel, továbbá az előre kalkulálható pénzügyi kockázatként tudatosan vállalt jogsértésekkel kapcsolatos jogsértői magatartások, valamint az alaptalan, illetve visszaélésszerű perindítások visszaszorítása érdekében megfontolandó a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi, illetve szabadalmi ügyvivői költségekről szóló hivatkozott miniszteri rendeletek módosítása a nem meghatározható pertárgyértékű ügyek esetében alkalmazható óradíj-költségek tekintetében oly módon, hogy az óradíjak nem kerülnének rögzítésre a jogszabályban, hanem azok a fél és a jogi képviselője közötti megállapodás szerint kerülnének megállapításra az indokolatlan, illetve túlzott jogi képviseleti díjak bíróság általi mérséklése lehetőségének fenntartásával.

További problémaként merülnek fel a jelenlegi perköltségszabályok szerint²⁵ perköltségként nem megítélhető, de a szerzői jogi jogérvényesítéssel szorosan összefüggő, a jogsértő áruk behozatalának megakadályozására irányuló vámintézkedések indítványozásával, illetve magukkal az intézkedésekkel összefüggésben felmerült, a bírósági eljárást megelőző, illetve bírósági eljárásán kívüli költségek megtérítésével kapcsolatos nehézségek.

A szerzői jogi jogsértésekkel kapcsolatos eljárások egy része ugyanis a Nemzeti Adó- és Vámhivatal észlelése és értesítése alapján indul. Amennyiben az iparjogvédelmi vagy szerzői jogi oltalom jogosultja az Európai Tanács 1383/2003 EK rendelete, valamint az annak végrehajtásáról szóló 1891/2004/EK Bizottsági rendelet alapján, továbbá a 371/2004. (XII.26.)

²⁴ 32/2003. (VIII.22.) IM rendelet a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről, illetve szabadalmi ügyvivők által ellátható szerzői jogi peres képviselet tekintetében a 24/2004. (VI.30.) IM rendelet a bírósági eljárásban megállapítható szabadalmi ügyvivői költségekről és a pártfogó szabadalmi ügyvivő részére megállapítható díjról és költségtérítésről.

²⁵ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 75. §-a határozza meg a perköltségként figyelembe vehető költségeket, melyek körébe a vámintézkedésekkel kapcsolatos eljárások, ügyvédi költségek, rak-tározási költségek, a jogsértő áruk megsemmisítésével kapcsolatos költségek nem érthetők bele.

Korm. rendelet szerint a jogait feltehetően sértő áruk elleni vámhatósági intézkedések elrendelését, más szóval vámfelügyelést igényelt, a hivatal jogsértő áru gyanúja esetén a jogosult értesítése mellett közvetlen vámfelügyelet alá veszi a vélhetően bitorló termékeket. A jogszabályi határidők betartásával a jogosult kiegészítheti az importőrrel az áru egyszerűsített eljárás keretében, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal felügyelete mellett történő megsemmisítéséről, vagy a helyzettől és döntésétől függően peres eljárás keretében szerezhet érvényt jogainak.

A fenti esetekben, vagyis amennyiben a jogi eljárás a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, és nem a jogosult saját észlelése nyomán indul meg, a következő kérdések és nehézségek jelentkeznek a gyakorlatban.

A vámfelügyelési kérelemhez a jogosultnak minden esetben csatolnia kell egy olyan nyilatkozatot, amelyben vállalja a bitorló termékeknek mind az egyszerűsített eljárás keretében történő megsemmisítési, mind az esetleges jogi eljárás lezárásáig történő tárolási költségeit. Ez a főszabály. A jogosult ezen költségeinek megtérítését a bitorlóval szemben a vámhatóság intézkedése nyomán indult peres eljárásban perköltséggént nem érvényesítheti, hanem a jelen jogszabályi helyzet szerint csak a jogsértővel történő peren kívüli egyezség alapján vagy esetlegesen a peres eljárás keretében kártérítési igényként előterjesztett külön kereseti kérelemként. Ilyen esetekben nem a vámhatóság határozatának bírósági felülvizsgálatáról van szó, hanem önálló szerzői jogi perrel, melyben érvényesített jogkövetkezmények mellett vagy azok biztosítására szolgáló külön vámintézkedésként kerül sor a vámfelügyelésre, illetve az azzal kapcsolatos egyéb intézkedésekre. Ennélfogva a vámhatósági eljárással kapcsolatos költségek a szerzői jogi perben perköltséggént nem vehetők figyelembe. Ezek az intézkedések ennek ellenére szorosan összefüggnek a szerzői jogi per tárgyával, a jogosult ugyanazon kizárólagos jogának érvényesítését szolgálják. Sem a jogsértő áruk tárolási, raktározási költsége, sem a megsemmisítés költsége, sem pedig a vámhatósági intézkedéssel kapcsolatosan felmerült egyéb költségek (mint például az ügyvédi munkadíjak vagy az áru jogsértő mivoltának megállapíthatósága érdekében szükséges szakértői vizsgálat költségei) perköltséggént tehát nem, csak az előzőekben hivatkozott módon, külön kártérítési kérelemként érvényesíthetőek. A kártérítési igényként történő költségigény-érvényesítés sok esetben nem is fér bele a szerzői jogi alapper kereteibe, hanem ezek megtérítésére külön kártérítési pert kénytelen a jogosult indítani. A hivatkozott nehézségek miatt a legtöbb esetben elmarad a vámfelügyeléssel kapcsolatos polgári peres eljárás megindítása, a jogosultak vagy nem foglalkoznak a vámfelügyelés lehetőségével, vagy a vámfelügyelés mellett inkább a büntetőjogi jogérvényesítést választják. Ez a helyzet pedig végső soron a szerzői jogi jogsértésekkel kapcsolatos vámhatósági eljárások hatékonyságát csökkenti.

Indokolt lenne ezért a szerzői jogi jogsértésekkel kapcsolatos vámhatósági eljárások költségeinek (raktározási, megsemmisítési, vámeljárással kapcsolatos jogi képviselési költségek) perköltséggént történő figyelembevételét előíró speciális jogszabályi rendelkezés beillesztése a szerzői jogi törvénybe (illetve a párhuzamos iparjogvédelmi törvények jogsértésekkel

kapcsolatos jogkövetkezményeket szabályozó megfelelő rendelkezései közé is). A javasolt szabályozás annál is inkább indokolt, mert a vámintézkedések foganatosítását, azaz a jogsértő áruk lefoglalását követően a bírósági eljárás megindítása (vagy büntetőeljárás indítása) szükségszerű, a szerzői jogi ideiglenes intézkedési kérelem, illetve a kereset benyújtása elkerülhetetlen (hacsak peren kívüli egyezségkötés nem jön létre a jogosult és a jogsértő között), vagyis a bírósági jogérvényesítésnek a vámhatóság előtti eljárás a jogszabály rendelkezése szerinti előszakasza.

A bíróság jogerős ítéletében – a jogosult kérelme szerint – rendelkezik a jogsértő termékek megsemmisítéséről. Erre vagy a bitorlót kötelezi, vagy a jogosultat jogosítja fel. A jogerős döntéssel a termékekre nézve elrendelt lefoglalás – ideiglenes intézkedés – megszűnik. Amennyiben a bíróság a bitorlót kötelezi, annak az áru feletti rendelkezési joga keretében kell megtennie a szükséges lépéseket, amelyek elmaradása esetén a jogosult kizárólag hosszadalmas végrehajtási eljárásban kényszerítheti a másik felet a megsemmisítés lebonyolítására, miközben adott esetben a raktározási költségek továbbra is a jogosultat terhelik. Amennyiben a jogosult maga intézkedhet a megsemmisítés foganatosítása iránt, az ennek során felmerült költségeit vagy előre igazoltan már a peres eljárásban megpróbálja érvényesíteni, vagy ha a megsemmisítés költségei előre nem kalkulálhatók, igazolhatók, a felmerült összeget teljes egészében csak utólag, újabb peres eljárás keretében érvényesítheti.

Mind a vámintézkedésekkel, mind pedig a perben hozott ítélettel elrendelt megsemmisítéssel kapcsolatos költségek megtérítése érdekében szükséges tehát a hivatkozott költségek perköltséggé váló minősítése.

A jogi képviselő igénybevétele, illetve a szerzői jogi jogsértés esetén alkalmazható vámintézkedésekkel kapcsolatos költségek viselésével kapcsolatos problémákon túl további megoldandó jogalkotási feladat az Szjt. 94. § (1) bekezdés *b)* és *d)* pontja, valamint (3) és (4) bekezdése szerint minősülő közvetítő személyek szerzői jogi peres eljárással, illetve az általuk végrehajtott intézkedésekkel kapcsolatos költségeinek rendezésére vonatkozó eljárási szabályok megalkotása. A jelenlegi eljárási szabályok szerint ugyanis nem megoldott kérdés, hogy ha az önálló felelősséggel nem rendelkező, egyébként jogkövető, a bírósági intézkedéseknek jóhiszeműen eleget tevő közvetítőnek a vele szemben az Szjt. hivatkozott rendelkezései alapján indított bírósági eljárásban szükségszerűen félként történő részvételével, továbbá a jogsértés abbahagyására, a jogsértéstől való eltiltásra, illetve adatszolgáltatásra vonatkozó intézkedéssel összefüggésben költségei merülnek fel, úgy azok ki által és milyen módon kerülnek megtérítésre.

A jogérvényesítési irányelv szerinti arányosság követelményének megfelelő szabályozás és a hatékony jogérvényesítés egyaránt szükségessé teszi a közvetítők perköltségeinek, illetve elrendelt intézkedésekkel kapcsolatos költségeinek a rendezését. Külön szabályt, amely a bitorló általi költségviselést külön előírja, a jogszabály csak a forgalomból való kivonás, lefoglalás, illetve megsemmisítés körében tartalmaz. A jelenlegi szabályozásból tehát nem következik, hogy a közvetítők költségeit automatikusan, mintegy a szerzői jogi perben ob-

jektíve megítélhető költségként a bitorlónak kellene megtérítenie. Ez nem is lehetséges, hiszen a közvetítő is alperesi pozícióban van. A közvetítőnek a jelen helyzet szerint a jogsértő ellen külön kártérítési pert kell indítania ahhoz, hogy indokolt költségei megtérítésre kerüljenek.

A közvetítők költségeinek megtérítését az Szjt.-ben (javasolt módon a 94. §-ban) lenne indokolt rendezni oly módon, hogy a közvetítőnek a perben való részvétellel, illetve a vele szemben elrendelt, a jogsértés abbahagyása iránti, illetve a jogsértéstől való eltiltásra vonatkozó, valamint az adatszolgáltatást előíró rendelkezések végrehajtásával kapcsolatos indokolt költségeit a pervesztes fél viseli. A közvetítő költségeinek biztosítása érdekében továbbá javasolható, hogy a jogszabály tegye lehetővé, hogy a bíróság szükség esetén az intézkedést, illetve az adatszolgáltatásra kötelezést indítványozó jogosultat a közvetítő költségeinek fedezésére elegendő biztosíték adására kötelezze.

A közvetítők perbevonásával kapcsolatos költségviselési szabályok rendezése a jogérvényesítési munkacsoport álláspontja szerint elősegíthetné a jogérvényesítési irányelv nyomán a szerzői jogunkba beillesztett hasznos jogérvényesítési eszközök, a közvetítőkkel szemben felelősségüktől függetlenül elrendelhető jogkövetkezmények alkalmazását, amire eddig a hazai joggyakorlatban egyelőre nem nagyon volt példa.

2.5. Az ésszerűen rendelkezésre álló bizonyítékokra szorítókozó bizonyítási eljárás biztosítása

A jogérvényesítési irányelv 6. cikk (1) bekezdése által előírt „ésszerűen rendelkezésre álló bizonyítékok” körének meghatározásával kapcsolatosan nagyfokú bizonytalanság látszik a hazai szerzői jogi perekben. Különösen igaz ez az ideiglenes intézkedés iránti kérelmek elbírálására. Egyes bírók rendkívül szigorú módon, már az ideiglenes intézkedés iránti kérelem körében is ragaszkodnak közokiratokkal, illetve teljes bizonyító erejű magánokiratokkal történő bizonyításhoz, külföldi okiratok esetén hivatalos fordítások beszerzéséhez és csatolásához. Más bírói tanácsok a bizonyítékok szolgáltatása körében az ideiglenes intézkedés iránti kérelem elbírálásakor abból indulnak ki, hogy a Pp. 156. § (1) bekezdés utolsó mondata szerinti, a kérelmet megalapozó tények valószínűsítésére vonatkozó szabályt úgy értelmezik, hogy a valószínűsítés követelménye a szorosan az alapul szolgáló tényállás alátámasztásán túlmenően az ideiglenes intézkedés mindhárom vagylagos előfeltételének alátámasztására, illetve tág értelemben, a kérelemben foglalt állításokra általában vonatkozik. Azaz nemcsak a szerzői jogi védelem fennállása, a felhasználás megtörténte, annak jogosulatlan, illetve jogsértő volta tekintetében szükséges és egyben elegendő a valószínűsítés, és ugyanezen követelmény áll fenn a közvetlen kárveszély, illetve a jogvitára okot adó állapot fenntartása szükségességének alátámasztása körében, valamint az előny-hátrány mérlegelése keretei között is. Egyik feltétel esetében sem követelhető meg az alapul szolgáló tények, körülmények bizonyítás szintjét elérő alátámasztása. Ezen túlmenően, az elmúlt egy-két év bírósági joggyakorlatában az iparjogvédelmi ügyekben kialakulni látszik az a gyakorlat, hogy a valószínűsítésre vonatkozó szabálynak megfelelően a különböző okiratok tekinteté-

ben sem várható el minősített formai követelményeknek megfelelően benyújtandó dokumentumok szolgáltatása.

Az iparjogvédelmi bitorlási perekre szakosodott fővárosi törvényszéki bírói tanácsok az ideiglenes intézkedésekkel, illetve előzetes bizonyítási kérelmekkel kapcsolatban a Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság közreműködésével az elmúlt években már nagymértékben kialakították az irányadó joggyakorlatot. Ez az irányadó egységes joggyakorlat a szerzői jogi ideiglenes intézkedési és előzetes bizonyítási ügyekben még nagyrészt hiányzik mind vidéken, mind a Fővárosi Törvényszék gyakorlatában. Az irányadó joggyakorlat hiánya az oka egyrészt annak, hogy szerzői jogi ügyekben az ideiglenes intézkedés iránti kérelmek csak kis hányadának adnak helyt a bíróságok, továbbá hogy az eljárások nagymértékben elhúzódnak. Álláspontunk szerint érdemes lenne bírói „fórumot” tartani a szerzői jogi és iparjogvédelmi ideiglenes intézkedések elrendelésével összefüggő kérdésekről. Ez alkalmas lehetne az iparjogvédelmi tapasztalatok áttüntetésére a szerzői jogi bírói gyakorlatba. Az SZJSZT szívesen küld képviselőt meghívás esetén egy ilyen „fórum”-ra, ahol a bírói és képviselői gyakorlati tapasztalatok összevethetők.

Az irányelv 6. cikk (1) bekezdése szerinti mintavétellel történő bizonyítás, ahogy a Nemzeti Jelentés is tartalmazza, egyelőre nem vetett fel külön kérdéseket a magyar bírósági joggyakorlatban. (Ugyanakkor büntetőügyekben már fordult elő negatív példa.²⁶) Bírói vélemények szerint azonban ez nem azt jelenti, hogy biztosan nincs szükség az irányelv 6. cikk (1) bekezdés szerinti lehetőségnek megfelelően a mintavétellel történő bizonyítás lehetővé tételére, csupán arról van szó, hogy a joggyakorlat kialakulatlan még, illetve nem terjesztettek elő egyelőre hatásos alperesi ellenkérelmeket az ilyen módszerrel történő bizonyítás eredményének lerontására.

2.6. Az ideiglenes intézkedések, az előzetes bizonyítás és a biztosítási intézkedések alkalmazásával kapcsolatos nehézségek

Ideiglenes intézkedés elrendelésére szerzői jogi ügyekben csupán az esetek kis részében kerül sor. Ennek oka jelentős részben a külön szerzői jogi ügyekre szakosodott bírók, illetve külön bírói szakértelem hiánya. Ahogy az előzőekben az elemzés utal rá, javasolható a szerzői jogi perekben hivatásos bírókból álló bírói tanácsok előírása. Ez a szabályozás nagymértékben elősegítené az egységes, hatékony és gyors jogérvényesítés kialakulását, melynek egyik sarokköve az ideiglenes, és előzetes, illetve biztosítási intézkedésekre vonatkozó jogosulti kérelmek hatékony elbírálása.

Az egységes szerzői jogi eljárási gyakorlat hiánya számos problémát vet fel. Az előzőekben már utalás történt az ideiglenes intézkedésekkel kapcsolatos eljárások elhúzóására,

²⁶ Hamisítási, szerzői és szomszédos jogok megsértésével kapcsolatos büntetőügyben jogosulatlanul többszörözött kereskedelmi hanghordozók (CD-lemezek) kiskereskedelmi, bolti eladásakor próbavásárlás során véletlenszerűen kiválasztott hordozók mennyiségét az ügyészség nem találta elegendőnek a teljes bolti árukészlet méretéhez viszonyítva.

arra, hogy a bíróságok olykor a jogsértés, illetve az ideiglenes intézkedés előfeltételeinek a valószínűsítést meghaladó, már-már a bizonyítás szintjét elérő alátámasztását várják el a jogosulttól, illetve az ideiglenes és gyors jogérvényesítéssel össze nem férő módon minősített formai követelményeknek megfelelően benyújtandó dokumentumok szolgáltatását kívánják meg.

Az előzőeken túlmenően fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy egyes esetekben a bíróságok szerzői jogi ügyekben az ideiglenes intézkedéssel okozott előnyök és hátrányok mérlegelése körében²⁷ a szerzői, illetve kapcsolódó jogi jogosult és a feltételezett jogsértő oldalán felmerült előnyökön, illetve hátrányokon túl harmadik személyek érdekeit, illetve a közérdeket is figyelembe veszik. A Pp. 156. §-ának ilyen tartalmú értelmezése – figyelemmel az Szt.²⁸ 104. § (3) bekezdésében foglalt speciális, csak a szabadalombitorlásra vonatkozó szabályra is – nem felel meg az ideiglenes intézkedés előfeltételeivel kapcsolatos jogalkotói akaratnak. Az Szt. hivatkozott rendelkezése speciális szabályként előírja, hogy az ideiglenes intézkedéssel okozott hátrány és az azzal elérhető előnyök mérlegelése során figyelembe kell venni azt is, ha az intézkedés nyilvánvalóan és jelentős mértékben sérti a közérdeket, illetve harmadik személyek jogos érdekeit. Az Szt.-ben (mint ahogy a többi szellemi tulajdon-jogi törvényünkben sem) ilyen szabály nem került megfogalmazásra. Az Szt. 94. § (9) bekezdésében foglalt szabály a jogsértő áruknak a kereskedelmi forgalomból való visszahívása, kivonása, megsemmisítése esetén külön előírja továbbá a harmadik személyek érdekeinek figyelembevételét. Mindezekből a contrario következik, hogy a szerzői jogi ideiglenes intézkedési kérelmek előfeltételeinek mérlegelésekor a közérdeket, illetve harmadik személyek érdekeit figyelmen kívül kell hagyni.

Ugyancsak az ideiglenes intézkedésekkel kapcsolatos egységes joggyakorlat hiányát mutatja, hogy a bíróságok szerzői jogi ügyekben szinte soha nem rendelnek el biztosítékadást. Anélkül utasítják el sokszor a kérelmet, hogy – bár a jogosult az intézkedést megalapozó tényeket, a szerzői jogi védelem fennállását, a jogsértő felhasználást, a jogsértő személyét, illetve az intézkedés vagylagos előfeltételeit, továbbá az előnyök és hátrányok viszonyára vonatkozó tényeket, előadásait megfelelő mértékig valószínűsítette – a bíróság mégis nyilvánvalóan kockázatokat lát az intézkedés elrendelhetősége kérdésében, ennek ellenére nem hívja fel a jogosult kérelmezőt a kockázatok ellensúlyozására alkalmas megfelelő biztosíték nyújtására. Ugyanígy a bíróságok soha nem nyúlnak az ellenbiztosíték eszközéhez, jóllehet az eset összes körülményével kapcsolatos kétely esetén a bíróság a jogsértés abbahagyására vonatkozó rendelkezés helyett akár hivatalból is alkalmazhatná az ellenbiztosíték jogintézményét.

Az előzőekben bemutatott jogérvényesítési problémák szinte mind az egységes, kiforrott joggyakorlat hiányára vezethetők vissza.

²⁷ Pp. 156. § (1) bekezdés utolsó előtti fordulata.

²⁸ A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény.

A szerzői jogi perek alacsony száma és a speciális szakértelem szükségessége miatt az ideiglenes intézkedések jogintézményének hatékonyságát a bírói szakosodás, a speciális szerzői jogi bírói tanácsok kijelölése nagymértékben elősegítené.

A Vht. szerinti biztosítási intézkedések ideiglenes intézkedésként történő elrendelésére²⁹ nagyon ritkán kerül sor. Bírói információk alapján az eddigi egy-két eset tanulsága kedvező. Nem tűnik kérdésesnek, hogy ilyen kérelem, különösen a jogsértő bankszámlaadatainak közlésére, illetve a bankszámlára irányuló biztosítási intézkedés elbírálására ex parte kérétek között kell, hogy sor kerüljön.

Némi bizonytalanság volt megfigyelhető az elmúlt években a bíróságok gyakorlatában az Szjt. 94. § (1) bekezdés d) pont szerinti adatszolgáltatás ideiglenes intézkedés vagy előzetes bizonyítás formájában történő elrendelhetősége kérdésében. A kialakulni látszó joggyakorlat szerint az üzleti kapcsolatok feltárására, illetve az akár a közvetítőkkal szemben is elrendelhető adatszolgáltatásra kötelezést tartalmazó intézkedés céljából kiindulva leginkább előzetes bizonyításként rendelhető el (hacsak a jogosult azt nem ítéleti rendelkezésként kéri, kereseti kérelem formájában). Az előzetes bizonyítás jogintézménye, különösen az adatszolgáltatásra kötelezés előzetes elrendelhetősége alkalmazásával alkalmas jogérvényesítési eszköznek látszik a hatékony jogérvényesítés érdekében.

2.7. A kártérítés, illetve a gazdagodás megtérítésével kapcsolatos megfelelő joggyakorlat kialakítása

Jóllehet hazai jogunkban nem okoz elméleti problémát az Szjt. 94. § (1) bekezdés e) pontja szerinti gazdagodás és a 94. § (2) bekezdése szerinti kártérítés elhatárolásának kérdése, a jogi képviselők egy része meglehetősen bizonytalan a két szankció, tehát az objektív, azaz a kártérítési felelősség kérdésétől független, a jogsértőnek minimálisan a licencdíj mértékét kitevő gazdagodása elvonására és a polgári jog általános szabályai szerinti felróhatósági alapú jogkövetkezmény, a kártérítés megtérítésére irányuló igény szétválasztása kérdésében.

Bonyolultabb kérdésként merül fel a szerzői jogi jogvitás ügyekben a jogsértőnek a jogsértéssel elért gazdagodása, illetve a kár mértékének meghatározása. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által készített Nemzeti Jelentésnek a kártérítéssel kapcsolatos ismertetése pontos összefoglalását adja az ezen a téren jelentkező problémáknak, jogérvényesítési kérdéseknek. A hazai szerzői jogi kártérítési joggyakorlat Nemzeti Jelentés által is kiemelt egyik legfontosabb jellegzetessége, hogy a bíróságok a legtöbbször szakértőt vesznek igénybe a kár meghatározásához. Az SZJSZT elnöksége hasznosnak tartana emiatt egy, a szerzői jogi jogsértésekkel okozott károk mértékének meghatározásáról szóló elemzést, amely a joggyakorlatot, különösen a büntetőhatóságok és a büntetőbíróságok kármeghatározását segíthetné. Erre vonatkozóan külön részletes elemzés elkészítése lehet indokolt a jövőben.

²⁹ Szjt. 94/A. § (4) bekezdés.

A bírósági gyakorlatban eddig viszonylag kevés tapasztalat merült fel, tekintettel arra, hogy a szerzői, illetve kapcsolódó jogi jogosultak célja a jogérvényesítési eljárások kezdeményezésével nem elsősorban a kártérítés érvényesítése, hanem sokkal inkább a jogsértés megállítása, hátrányos következményeinek kivédése.

A gazdagodás elvonása körében a gyakorlatban eddig a jogdíjat meghaladó mértékű gazdagodás kérdése merült fel speciális kérdésként. A joggyakorlat a szokásos mértékű jogdíj (licencdíj) mértékének megfelelő mértékű gazdagodás megállapítása kérdésében következetesnek látszik.

Összefoglalóan elmondható, hogy a gazdagodásnak a licencdíjon felül számítható mértéke tekintetében, továbbá a szerzői jogi jogsértéssel okozott károk elemeinek és mértékének meghatározása kérdésében a hazai joggyakorlat még meglehetősen kialakulatlan. Tekintettel arra, hogy a büntetőjogi jogkövetkezmények szempontjából a kárban álló vagyoni hátránynak kiemelkedő jelentősége van, és a hatóságok, bíróságok, különösen a büntetőhatóságok és büntetőbíróságok szinte mindig szakértőt vesznek igénybe a károk meghatározására, ezért, ahogy javaslatként a fentiekben is szerepel, az SZJSZT jogérvényesítési munkacsoport javasolja, hogy az SZJSZT keretében készüljön külön részletes elemzés a szerzői, illetve kapcsolódó jogi jogsértéssel okozott károk, a gazdagodás, illetve – büntetőjogi aspektusból – a vagyoni hátrány elemeinek, mértékének szempontjairól, meghatározásának módjáról. A munkacsoport megfontolandónak tartja azt is, hogy egy ilyen elemzés az Iparjogvédelmi Szakértő Testület munkájára is figyelemmel, esetleg az ISZT-vel közösen kerüljön kidolgozásra, hiszen az alapvető szempontok, a károk, a gazdagodás, a vagyoni hátrány meghatározásának módja, elemei alapvetően azonosak mindenfajta szellemi tulajdon-jogi jogsértés esetén.

Dr. Palágyi Tivadar*

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A) Obama elnök az Unió állásáról 2014. január 29-én tartott beszédében felszólította a Kongresszust, hogy hagyjon jóvá egy olyan, a szabadalmi reformra vonatkozó törvénytervezetet, amely lehetővé tenné „nem költséges, és a felesleges pereskedést kiküszöbölő” innováció létrehozását. Ezt az innovációs törvény (Innovation Act) néven ismert törvénytervezetet már elfogadta a Képviselőház, és most a Szenátus jóváhagyását várja. A törvénytervezet benyújtója Bob Goodlatte képviselő, és az a célja, hogy meggátolja a visszaélésen alapuló szabadalmi pereskedéseket.

A „szabadalmi igényt érvényesítő vagy gyakorlatot nem folytató személyekként” vagy (kevésbé udvariasan) „szabadalmi trollokként” ismert cégeket vagy személyeket erősen kritizálták azért a tevékenységükért, hogy nagyszámú levelet küldenek kisvállalatoknak, amelyekben szabadalmi díjat igényelnek anélkül, hogy először meggyőződnenek arról, hogy a címzett ténylegesen elkövetett-e szabadalombitorlást. Goodlatte képviselő szerint a törvénytervezet célja, hogy elvegye a pereskedők kedvét olyan perek indításától, amelyekben az alperes a pereskedési költség elkerülése érdekében hajlandó inkább fizetni.

A törvénytervezet azt kívánja a szabadalomtulajdonosoktól, hogy konkrétabb igénnyel indítsanak bitorlási pert, névvel és modellszámmal hivatkozva az állítólag bitorló termékekre. A szabadalomtulajdonosnak azt is közölnie kellene, hogy szabadalmának mely igénypontjait bitorlják az állítólag bitorló termékek.

A törvény ellenzői azzal érvelnek, hogy a törvénymódosítás elbátortalanítaná a törvényes feltalálókat érdemi igényeik érvényesítésétől, és a gazdag feleknek kedvezne, akik vállalhatják a kockázatot, hogy esetleg fizetniük kell a másik fél költségeit. Azt állítják, hogy a törvénytervezet nem oldja meg a szabadalmi trollokkal kapcsolatos problémákat.

B) Az Amerikai Szabadalmi és Védjegy hivatal (US Patent and Trademark Office, USPTO) új igazgatója, *Penny Pritzker* 2013. december 11-én bejelentette, hogy a hivatal új igazgatóhelyettese *Michelle Lee* lesz, aki akkor az USPTO szilícium-völgyi szatellithivatalának az igazgatója volt, és új állását 2014. január 13-án foglalta el.

C) Az *America's Best Franchising Inc.* (ABF) cég használat alapján szállodaszolgáltatásokkal kapcsolatban kérte lajstromozni a 3 PALMS védjegyet, amelyet az Egyesült Államokban

* Danubia Szabadalmi és Jogi Iroda Kft.

mindenhol használhat, kivéve Arizonát, ahol *Roger Abbott* egyetlen szálloda szolgáltatásaira használta az alábbi 3 PALMS védjegyet:

Abbott azzal érvelt, hogy jogai nem korlátozódnak Arizonára, mert első foglalásait az interneten keresztül nem arizonai egyénektől kapta. Ezzel szemben az ABF azt állította, hogy Abbott védjegye gyenge, mert a „palms” szó használata szállodaszolgáltatásokkal kapcsolatban mindenütt előfordul, és valószínűtlen lenne a védjegyek összetévesztése, ha a hozzájuk kapcsolódó szolgáltatások földrajzilag korlátozottak.

Az USPTO kebelén belül működő Védjegy-fellebbezési Tanács (Trademark Trial and Appeal Board) arra a következtetésre jutott, hogy nem állna fenn az összetévesztés valószínűsége, ha a lajstromozásokon földrajzi korlátozások lennének, mert a védjegyek „palms” eleme gyenge, és a szállodai szolgáltatások definíciószerűen konkrét körzetre korlátozódnak. Abbott csupán Arizonában használta védjegyét, és a használatot nem terjesztette ki Arizonán túlra, így nem volt bizonyíték a tényleges összetévesztésre.

Ez a döntés megerősíti az amerikai védjegy törvényben az egyidejű használat tanának életképességét még az internet korában is. Egy földrajzilag sajátos szolgáltatásokra vonatkozó védjegy tulajdonosának többet kell tennie annál, hogy az internetet használja egyetlen területen ezen szolgáltatások hozzáférhetőségének az értékesítésére, ahhoz, hogy elkerülje az Egyesült Államok egy másik földrajzi területén az egyidejű használatú lajstromozást.

D) Muhammed Ali, a korábbi nehézsúlyú ökölvívóbajnok a jogi ringbe lépett, mert azzal vádolja a digitális könyvárusító *Kobo Inc.*-et (Kobo), hogy engedély nélkül használja az ő „Lebegj, mint egy pillangó, szűrj, mint egy méh” szlogenjét egy, a New York Timesban megjelent, elektronikus könyvolvasó készülékeket népszerűsítő hirdetésben. A kereset szerint a védjegyzett kifejezés használata a fogyasztókban azt a hamis benyomást kelti, hogy Ali személyesen támogatja a terméket, vagy azzal valamilyen kapcsolatban áll.

A védjegyperben a felperes *Muhammed Ali Enterprises LLC* az ökölvívóbajnok szellemi tulajdon-jogait birtokolja, és azt állítja, hogy a hirdetés értékes tulajdonból kereskedelmi hasznot csinál engedély vagy kártalanítás nélkül. Ezért a Kobo magatartása „valószínűleg csökkenti, ha nem rombolja azt a lehetőséget, hogy Muhammed Ali azonosságára licenciat adjanak versengő készülékek gyártójának, és kiküszöböli Ali cégének azt a lehetőséget, hogy az ilyen gyártó számára kizárólagos licenciat adjon”. Ezért Ali cége ideiglenes intéz-

kedés elrendelésével kérte a Kobo állítólag bitorló hirdetéseinek megsemmisítését, továbbá ügyvédi költségeinek és kárának megtérítését.

Ausztria

Az Osztrák Legfelsőbb Bíróság, követve az Európai Unió Bíróságának (Court of Justice of the European Union, CJEU) döntését a *Céline*-ügyben, megváltoztatta korábbi joggyakorlatát egy védjegy tulajdonosának azon jogára vonatkozóan, hogy kérhesse a saját védjeggyével azonos vagy ahhoz hasonló cégnév módosítását vagy törlését.

A *Skorpion/Scorpio*-ügyben megállapította, hogy egy cégnévnek nem az a célja, hogy megkülönböztessen árukat és szolgáltatásokat. Így, tekintet nélkül arra, hogy egy cégnév hasonló vagy azonos egy harmadik fél védjeggyével, amíg csupán cégnévként használják, a védjegytulajdonos nem kérheti annak módosítását vagy törlését.

A vizsgált ügyben a felperes biztonsági és nyomozó szolgáltatásokat ajánlott, és 1990 óta birtokolta a SKORPION MOBILE EINSATZTRUPPE (Skorpion mozgékony bevetési csoport) védjegyet. Az alperes cégét 1992-ben alapították *Scorpio Security Bewachung GmbH* (Scorpio biztonsági őrző korlátozott felelősségű társaság) névvel, és a felperesével megegyező területen működött.

Korábbi védjegyére támaszkodva a felperes kérte az alsófokú bíróságtól, hogy az alperes:

- tartózkodjék biztonsági és nyomozó szolgáltatásokat ajánlani a „Scorpio” vagy ahhoz hasonló bármilyen megjelöléssel, amely megtévesztően hasonló a védjegyéhez, és
- változtassa meg cégnévét a „Scorpio” megjelölés eltávolításával.

Az elsőfokú bíróság a felperes javára döntött, és elrendelte többek között, hogy az alperes változtassa meg a cégnévét.

Az alperes fellebbezése után a Fellebbezési Bíróság megváltoztatta ezt a döntést, mert megállapította, hogy az alperes nem volt köteles megváltoztatni cégnévét. A *Céline*-döntésre hivatkozva azzal érvelt, hogy az osztrák védjegy törvény 10(1) és 10(a) cikke (átvéve a 2008/95/EC európai irányelv vonatkozó rendelkezéseit) egy védjegy tulajdonos számára csak azt teszi lehetővé, hogy a védjegy jogtalan használatát tiltsa meg egy harmadik fél számára azonos vagy hasonló áruk vagy szolgáltatások megjelölésére. Egy olyan megjelölés használata, amely azonos vagy hasonló a védjegyhez, csupán egy cégnévben nem képez védjegyhasználatot.

A felperes az Osztrák Legfelsőbb Bírósághoz nyújtott be fellebbezést. Az megerősítette a Fellebbezési Bíróság döntését, és ennek megfelelően elutasította a felperes fellebbezését, egyértelműen leszögezve, hogy a CJEU *Céline*-döntésének a fényében nem tarthatja tovább fenn azt a korábbi jogi véleményét, hogy a védjegy tulajdonos megtilthatja a védjegy jogtalan használatát olyan cégnévben, amely azonos vagy hasonló árukat és/vagy szolgáltatásokat ajánl.

A *Céline*-döntésre utalva a Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy a védjegyek és a cégnevek eltérő funkciókkal és célokkal rendelkeznek. Ezért egy cégnév használata csupán egy cég azonosítása céljából nem bitorol védjegyjogokat, mert az ilyen használatnak nem az a célja, hogy a vállalat áruit vagy szolgáltatásait megkülönböztesse egy másik vállalatétól. Olyan esetekben azonban, amikor egy harmadik fél a cégnevet az általa forgalmazott termékekhez kapcsolja, vagy a cégnevet olyan módon használja, hogy kapcsolatot létesít a cégnév és az árusított termékek között (vagyis amikor a cégnevet alapvetően védjegyként használja), a védjegy funkciója – különösen az eredetfunkciója – károsodik vagy károsodhat.

Belgium

A) 2014. március 13-án hatályba lépett a belga szabadalmi törvény módosítása, amely bevezette a *restitutio in integrum* intézményt. A korábbi belga szabadalmi törvény csak arra adott lehetőséget, hogy a szabadalmat a megújítási illeték befizetésének elmulasztása esetén helyezzék újból érvénybe, ha az illetéket befizetik.

A módosított szabadalmi törvény értelmében a joghelyreállításra vonatkozó rendelkezés hasonlít az Európai Szabadalmi Egyezmény 122. cikkében foglaltakhoz. Ennek megfelelően a joghelyreállításra vonatkozó kérelmet a határidő-mulasztás okának megszűntétől számított két hónapon belül, de az elmulasztott határidőtől számított legkésőbb egy éven belül kell írásban benyújtani. Elsőbbség elvesztése esetén a kérelem az elsőbbségi év lejártától számított két hónapon belül nyújtandó be.

Belgium a kellő gondosság követelményét is alkalmazni fogja.

B) A vizsgált ügyben két bőráru gyártó és -forgalmazó, a *Martin Y Paz Diffusion SA* (Paz) és a *David Depuydt and Fabriek van Maroquinerie Gauquie NV*. (Depuydt) a következő három védjegyet használta: NATHAN, NATHAN BAUME és N hasonló árukkal, így bőrárukkal, kiegészítőkkel és cipőkkel kapcsolatban, és üzleteikben egymás áruit is árusították. A Depuydtnak Benelux lajstromozása volt a NATHAN védjegyre a 18. és a 25. áruosztályban, míg a Paz számára később lajstromozták az N és a NATHAN BAUME védjegyet szintén a Benelux országokban. Végül az együttműködés megromlott, és a felek beperelték egymást.

A Belgiumi Felsőbíróság úgy döntött, hogy az Európai Unió Bíróságának (Court of Justice of the European Union, CJEU) teszi fel a következő kérdést: „Az Európai Unió 89/104/EEC számú védjegyirányelvének 5–7. cikke szerint egy védjegy tulajdonosát tartósan el lehet-e tiltani kizárólagos védjegyjogainak gyakorlásától bizonyos árukkal kapcsolatban, mert egy harmadik fél hosszú időn keresztül használta ezt a védjegyet ilyen árukon a tulajdonos hozzájárulásával?”

A CJEU döntése először megjegyezte, hogy az irányelv hivatkozott cikkei a szabályok teljes harmonizációját szolgálják. Ennek következtében egy nemzeti bíróság nem szűkítheti a kizárólagos jogokat az e cikkeken körvonalazott korlátokat meghaladó módon. Másodszor rámutatott, hogy a beleegyezés, amelyet a Paz adott Depuydtnak, kimerítette a tulajdonos

kizárólagos jogait, de csupán az Európai Gazdasági Közösség területén árusított áruk vonatkozásában.

Brazília

A) Az *Abifina*, egy brazil szervezet, amely nemzeti vegyészeti és gyógyászati vállalatokat, többek között számos generikus gyógyászati laboratóriumot képvisel, a Brazil Legfelsőbb Bíróság (BLB) előtt kérte a brazil szellemitulajdon-védelmi törvény 40. cikke egyik paragrafusának a törlését. Bár a brazil szabadalmak oltalmi ideje a törvény 40. cikke szerint a bejelentés napjától számított húsz év, ennek a cikknek a kifogásolt paragrafusa az engedélyezés napjától számított legalább tíz év oltalmi időt garantál.

Az *Abifina* keresetét a BLB-nél *Luis Fux* bíró intézte, akitől az *Abifina* azt kérte, hogy ideiglenes intézkedéssel azonnal függessze fel a szellemitulajdon-védelmi törvénynek a minimum tíz év oltalmi időt engedélyező rendelkezését. *Fux* bíró úgy döntött, hogy ezt a kérelmet megtagadja, és az ügyet a leggyorsabban döntéshez vezető státuszba helyezi. Ez a gyorsított státusz tíznapos időtartamot ad a kongresszus és az elnök számára ahhoz, hogy megválaszolják ezt az alkotmányos kérdést. A tíznapos időtartam azon a napon kezdődik, amikor a kongresszus és az elnök megkapja az idézést, amelyet 2013. november 7-én posztáltak.

Az *Abifina* azt kérte, hogy mind a Brazil Szabadalmi és Védjegyhivatal, mind az Anvisa, a Brazil Egészségügyi Felügyelet is válaszolja meg ezt az alkotmányos kérdést.

A fenti tíznapos időtartam után a szövetségi főállamügyésznek és a tiszti főügyésznek öt napon belül kell megválaszolni az alkotmányügyi kérdést, amely a kormány, a kongresszus és az ügyészek válasza után visszakérül a BLB-hez.

A döntés meghozatalakor *Fux* bírónak figyelembe kellett vennie többek között azt, hogy a minimálisan tíz év oltalmi időt garantáló törvény szembemegy az alkotmány pilléreit biztosító munka és szabad kezdeményezés szociális értékeivel, és sérti a brazil alkotmány 5. cikkét, mert figyelmen kívül hagyja Brazília gazdasági és technológiai fejlődését.

Mind az elnök, mind a kongresszus válaszolt, megvédve a tízéves időtartam törvényességét, ugyanakkor mindkettő kétségbe vonta az *Abifina* jogát az alkotmány megtámadására.

A főállamügyész 2013. november 29-i válaszában szintén kétségbe vonta az *Abifina* beadványának jogszerűségét, megállapítva, hogy a 40. cikk kifogásolt paragrafusa a szabadalmi oltalom ésszerű hosszának biztosítását célozza, tekintettel a szabadalmi bejelentések bonyolult vizsgálati eljárására. A főállamügyész is kifogásolta, hogy az *Abifina* nem tesz eleget az alkotmány elleni beadvány benyújtására vonatkozó követelményeknek.

Ezek után az *Abifina* új kérelmet nyújtott be a BLB-nél, megválaszolva a kongresszus és a főállamügyész kifogásait, és kérve a szellemitulajdon-védelmi törvény kifogásolt paragrafusának törlését, minthogy erre törvényes joga van, mert:

- egy nemzeti vállalat, amely az ország több államában létrehozott jogi személyek csoportját képviseli;
 - a kifogásolt paragrafus közvetlenül befolyásolja a biotechnológiát, a gyógyszerkémiát és az agrokémiát; és
 - a kifogásolt paragrafus sérti a szövetségi alkotmányt.
- A következő lépést Fux bírónak kell megtennie.

B) Egy évtizedig tartó vita részeként a Kereskedelmi Világszervezetben (World Trade Organization, WTO) Brazília az Amerikai Egyesült Államok pamuttámogatási rendszere miatt ismét jelentős kereskedelmi megtorlásokat helyezett kilátásba amerikai áruk és szellemi tulajdon-jogok széles körű változtatásával szemben. A javasolt megtorlások alaposan megnövelnék a különböző amerikai szektorok és iparágak termékeire kivetett vámokat, és felfüggesztenék vagy korlátoznák az amerikai szellemi tulajdon-jogokat Brazíliában.

A „pamutügy” 2002-ben kezdődött, amikor Brazília a WTO-nál bepanaszolta az Egyesült Államokat, azt állítva, hogy ott törvénytelenek a gyapjútámogatások. A WTO egyetértett a panasszal, és – minthogy az USA elmulasztotta gyapotprogramját összhangba hozni nemzetközi kötelezettségeivel – felhatalmazta Brazíliát nemcsak arra, hogy felfüggeszse a kereskedelmi jogokat amerikai mezőgazdasági termékekkel szemben, hanem arra is, hogy megtorlásokat vezessen be amerikai exporttermékek és szellemi tulajdon-jogok széles körével szemben. A WTO által engedélyezett kereskedelmi megtorlás teljes összege közelítőleg 830 millió USD-re rúgott. Ennek megfelelően a Brazil Külkereskedelmi Kamara (CAMEX) 2010 márciusában mintegy száz termék listáját publikálta; a listán többek között mezőgazdasági termékek, gépkocsik, gyógyszerek, kozmetikumok, ruházati cikkek, orvosi készülékek és elektronikai cikkek szerepeltek, amelyeknek a megtorlási tarifája 14%-tól 100%-ig terjedt. A magasabb vámok azonban nem csupán az amerikai iparnak, hanem a brazil fogyasztóknak is ártanának.

A CAMEX 2010 márciusában egy ideiglenes listát is közzétett arról, hogy milyen kategóriákban függesztik fel a szellemi tulajdon-jogokat. Ezek szerint a megtorlási rendszabályok befolyásolnák a szabadalmakat, a védjegyeket és a szerzői jogokat többek között a gyógyszerek, a biotechnológia, a vegyi termékek, a filmek, a zene- és a könyvkiadás területén. A javasolt rendszabályok többek között rövidebb oltalmi időt jelentettek amerikai szellemi tulajdon-jogokra, megnövelték a hivatali illetékeket, és korlátozták az amerikai szellemi tulajdon-jogok birtokosai számára fizetendő díjakat.

Brazília azonban felfüggesztette a megtorlást, miután 2010 áprilisában ideiglenesen meg egyezett amerikai illetékesekkel abban, hogy az Egyesült Államok évente havi részletekben 147,3 millió USD-t fizet a brazil gyapotiparnak, amíg a gyapottámogatást összhangba nem hozza a WTO szabályaival, azonban költségvetési okokból 2013 októberében felfüggesztette ezeket a kifizetéseket, amíg a Kongresszus új törvényt nem hoz a gyapottámogatási program javítására. Ennek eredményeként a CAMEX hozzájárult a megtorlás folytatásához.

Bulgária

A Bolgár Szabadalmi Hivatal 2013. november 15-én lehetővé tette a védjegybejelentések elektronikus benyújtását.

Chile

A Chilei Mezőgazdasági Kutatóintézet egyik osztályát elismerték a mikroorganizmusok szabadalmi eljárás céljából történő letétbehelyezésének nemzetközi elismerésére vonatkozó Budapesti Szerződés szerinti, nemzetközileg elismert letéteményes intézetnek.

Dánia

Az *Ape & Partners SPA* (Ape) és a *Balling Brands ApS* (Balling) ideiglenes intézkedés elrendelését kérte a *Streetman ApS* (Streetman) ellen, arra hivatkozva, hogy a Streetman nem volt jogosult termékeket PARAJUMPERS és PJS THAT OTHERS MAY LIVE PARAJUMPERS védjeggyel forgalmazni, miután megváltoztatta a termékekhez rögzített címkéket.

A PJS a tulajdonosa számos európai védjegynek, ideértve az előbbi két védjegyet is, amelyekre az Ape és a Balling használati engedélyt kapott. A Streetman mindkét védjeggyel is árusít kabátokat.

Az eredeti PARAJUMPERS kabátokat egy zsinórra erősített öt címkével árusítják, amelyek közül az egyik egy vonalkódcímke. A Streetman az általa árusított kabátokról eltávolította a vonalkódcímkét, és a többi címke közül az egyiknek a PARAJUMPERS védjegyet ábrázoló oldalára egy fehér matricát helyezett.

Az Ape és a Balling azt állította, hogy a Streetman az eredeti vonalkód eltávolításával és a fennmaradó négy címke közül az egyikre egy fehér matrica felvitelével (és így a védjegy eltakarásával) megengedhetetlen módon megváltoztatta vagy elrontotta az áruk állapotát. A védjegy képeinek és hírnevének ilyen megváltoztatása kellően indokolja a védjegy használatának kifogásolását, amit a 207/2009 számú európai uniós irányelv 13(2) cikke alapoz meg.

A Tengerészeti és Kereskedelmi Bíróság (TKB) megállapította, hogy a kabátok eredetiek, és nem hamisítványok voltak, és hogy azokat a védjegytulajdonos hozzájárulásával hozták kereskedelmi forgalomba az Európai Unión belül. A TKB megállapította továbbá, hogy az egyik címke fehér matrica ragasztása önmagában nem okozta az áruk hírnevének rontását vagy a védjegytulajdonos jogainak bitorlását olyan mértékben, hogy az indokolná az ideiglenes intézkedést.

A vonalkóddal kapcsolatban megjegyezte, hogy az felhasználható olyan PARAJUMPERS termékek azonosítására, amelyeket kereskedelmi forgalomba hoztak, így lehetővé téve a hibás áruk megtalálását. Emellett a vonalkód felhasználható annak a megállapítására is, hogy a piacon levő termékek eredetiek vagy hamisítványok.

A TKB azt is megállapította, hogy az Ape és a Balling a TKB számára nem szolgáltatott ésszerű okokat ahhoz, hogy a Streetmant eltiltsa az eredeti vonalkód nélküli áruk forgalmazásától. Ezért elutasította az ideiglenes intézkedés elrendelésére vonatkozó kérelmet, és a felpereseket 25 000 Dkr fizetésére kötelezte.

Dél-Korea

A Dél-Koreai Szellemitulajdon-védelmi Hivatal 2014. február 14-én bejelentette a hivatali illetékek emelését. Az új illetékek 2014. március 1-jén léptek hatályba.

Az alábbiakban néhány régi és új illeték összegét adjuk meg EUR-ban, a dél-koreai fizetőeszköz (won) értékét EUR-ra átszámítva.

	Változás előtt	Változás után
Szabadalom bejelentési illetéke elektronikus benyújtás esetén	28	31
Szabadalom bejelentési illetéke papíron benyújtás esetén	39	45
Használati minta bejelentési illetéke elektronikus benyújtás esetén	12	14
Használati minta bejelentési illetéke papíron benyújtás esetén	18	20
Védjegy bejelentési illetéke elektronikus benyújtás esetén	38	42
Védjegy bejelentési illetéke papíron benyújtás esetén	45	49
Minta bejelentési illetéke elektronikus benyújtás esetén	41	64
Minta bejelentési illetéke papíron benyújtás esetén	47	70
Szabadalom vizsgálati kérelmének illetéke, alapdíj	88	97
pótdíj igénypontonként	27	30
Használati minta vizsgálati kérelmének illetéke, alapdíj	44	48
pótdíj igénypontonként	12	13

Egyesült Királyság

A) Anglia és Wales törvénykezését évszázadokon keresztül a méltányosság (equity) elve kormányozta, amely elsőbbséget élvez a szokásjoggal szemben. A méltányosság törvénye úgy alakult ki, hogy az irányadó szokásjog törvényének szigorú alkalmazásán alapuló, váratlanul nyers következményeket enyhíteni lehetett, eredetileg a királyhoz (és később a Kancellária Bíróságához) benyújtott fellebbezéssel. A tisztesség (fairness) volt és ma is a lelke a méltányosság elvének.

Az angol jogi rendszer második alapköve a *res judicata*. Ez egy bonyolult és sokarcú jogi fogalom, amely abba az irányban hat, hogy megakadályozza azonos kérdések egynél többszöri perre vitelét azonos peres felek által. Ennek a fogalomnak a fő célja, hogy meggátolja az eljárással való visszaélést, és elősegítse az igazságos ügyintézést.

Egy új szabadalmi ügyben, amelyet az Egyesült Királyság Legfelsőbb Bírósága (UK Supreme Court) döntött el, ez a két elv egymással szemben jelent meg, és a méltányosság diadalmaskodott egy olyan ítéletben, amely felülmúlta a több mint száz éve fennálló szokásjogot.

A Legfelsőbb Bíróságnak a *Virgin Atlantic Airways Limited* (Virgin) v. *Zodiac Seats UK Limited* (Zodiac)-ügyben egy olyan szabadalom érvényességéről és bitorlásáról kellett döntenie, amelyet az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) engedélyezett a Virgin számára, és amelyet az Egyesült Királyságban érvényesítettek. A szabadalom nagy utasszállító repülőgépek bizonyos üléseire vonatkozott, és a Virgin a Zodiacot bitorlásért perelte be olyan ülések miatt, amelyeket számos harmadik fél számára szolgáltatott. A Szabadalmi Bíróság (Patents Court) a szabadalmat érvényesnek találta, de nem állapított meg bitorlást. Fellebbezés után azonban a Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal) megváltoztatta a bitorlásra vonatkozó eredeti megállapítást. A Zodiacnak nem sikerült a szabadalmat megvonatnia vagy korlátoztatnia, ezért a Fellebbezési Bíróság megállapította, hogy bitorolta a szabadalmat, aminek folytán kármegállapítási eljárás következett. Az volt várható, hogy a Zodiacnak több 10 millió GBP kártérítést kell fizetnie.

Az európai szabadalmi rendszer szeszélye folytán az angol bíróság előtt folyó eljárással párhuzamosan egy második bíróság is foglalkozott a szabadalommal, amely bíróságnak szintén hatásköre volt a szabadalom érvényessége fölött. Az ESZH Műszaki Fellebbezési Tanácsa (Technical Board of Appeal) egy felszólalással foglalkozott, amelyet a Zodiac (és mások) nyújtottak be. Az ESZH előtti felszólalás egy központi megvonási eljárás, amelyben, ha a felszólaló(k) győz(nek), a szabadalmat egész Európára nézve megvonják. A Műszaki Fellebbezési Tanács döntései véglegesek, és a szabadalomban megjelölt összes európai államra nézve kötelezőek; emellett a szabadalom megvonása vagy módosítása a törvény erejénél fogva *ab initio* hatályos. Ezért, ha a szabadalmat megvonja, azt úgy tekintik, hogy sohasem létezett, és ha módosítja, a szabadalmat úgy tekintik, hogy mindig módosított alakjában létezett.

Az angol Fellebbezési Bíróság döntése után, azonban a károk megállapítása előtt a Műszaki Fellebbezési Tanács fenntartotta a szabadalmat, azonban módosított alakban. Megvonta az összes igénypontot, amelyről a Fellebbezési Bíróság megállapította, hogy bitorolták, és így csupán olyan igénypontok maradtak meg, amelyeket a Zodiac nem bitorolt.

Figyelembe véve ennek a módosításnak az *ab initio* hatását, a Zodiac úgy gondolta, hogy nem követett el helytelen dolgot, mert nem bitorolt egyetlen engedélyezettnek gondolt igénypontot sem, és így megpróbált azzal érvelni, hogy a károkozás szintje zero volt, aminek következtében semmit nem kell fizetnie. A Fellebbezési Bíróság azonban egy 1908-as irányadó esetre és annak néhány újabb alkalmazására alapozva azt állapította meg, hogy a szabadalom érvényességét már kétségbe vonták és fenntartották, aminek következtében a *res judicata* elv, valamint azonos tények alapján az érvényességre vonatkozó pert nem lehet újra megnyitni. A Fellebbezési Bíróság által figyelembe vett és hasonló ügyállásra vonat-

kozó három korábbi ítéletben a balszerencsés „bitorlót” arra kényszerítették, hogy fizessen kártérítést egy később megvont vagy módosított szabadalom alapján.

A Fellebbezési Bíróság azonban a tárgyaláson a *res judicata* törvényről eltérő és egyértelmű nézetet fogadott el. Lord Sumption egy szellemes elemzésben rámutatott, hogy a Zodiac nem próbált az érvénytelenségnek olyan okaira hivatkozni, amelyek alapján korábban vesztett. Ehelyett a szabadalom módosításának valódi tényére támaszkodott. Ezzel a ténnyel nem lehetett érvelni a korábbi ügyben felmerült dologként, mert az ügynek a Szabadalmi és a Fellebbezési Bíróság előtti elbírálásának az időpontjában a szabadalom módosítása még nem történt meg. Ennél az oknál fogva a *res judicata* nem volt alkalmazható, és a Zodiac számára megengedhető volt, hogy a kártérítés megállapításakor a módosításra támaszkodjon.

Lord Neuberger, a Legfelsőbb Bíróság elnöke egyetértett a *res judicata* ilyen megítélésével, és a tisztesség elvére utalva rámutatott, hogy az ügyben a méltányosság elvét nyomatékosan figyelembe kell venni.

Bár az ügyet színezi a „jobb későn mint soha” elv, a Virgin v. Zodiac-ügy most tisztességesebb megközelítést alapoz meg olyan kérdések kezelésekor, amelyek az európai szabadalmi pereskedés számára több fórum elérhetőségéből származnak. Mindkét lordbíró, aki megjegyzéseket fűzött az ügghöz, némi csalódottságot mutatott a rendszerrel kapcsolatban, és utalt arra, hogy szükséges lehet a bíróságok kialakult joggyakorlatának felülvizsgálata annak eldöntésekor, hogy megmaradjanak-e a nemzeti bírósági eljárások, amikor az ESZH előtt egyidejűleg felszólalási eljárások vannak folyamatban.

Majd látni fogjuk, hogy a rendszer hogyan boldogul az Egységes Szabadalmi Bíróság működésének megkezdése után, és hogy ez a bíróság hasonló körülmények között hasonló módon fogja-e megközelíteni a tisztesség elvét.

B) Az angol szakirodalomban Dávid és Góliát harcának megismétlődéseként ismertették a Lush nevű kis angol kozmetikai vállalat és az amerikai Amazon óriásvállalat közötti pert, ahol a Lush az angol Felsőbíróság (High Court) előtt védjegybitorlási pert nyert meg az Amazonnal szemben.

Az Amazon angol leányvállalata a Google keresőszolgálatán keresztül azok számára, akik fürdőkozmetikumokat kerestek, ajánlotta a „Lush” ilyen termékeit, de azok helyett saját termékeit szolgáltatta. Ezzel védjegybitorlást követett el, hasonlóan az Interflora-ügghöz, amelyről az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2014. februári számában (p. 150) számoltunk be, és amelyben az M&S megtevesztette azokat a vásárlókat, akik a Google-n keresztül az Interflora-ra kutatva az M&S virágszolgáltató hirdetéséhez jutottak, és így azt hitték, hogy a két vállalat társult volt.

A Felsőbíróság 2014 februárjában hozott döntése megállapította, hogy az Amazon hirdetéseiben a „Lush” név használata e vállalat védjegyének bitorlását jelenti.

C) 2010-ben a *Société des Produits Nestlé SA* (Nestlé) az Egyesült Királyságban kérelmet nyújtott be az alábbi alakú, ún. KitKat védjegy lajstromozása iránt:

A védjegybejelentést a 30. áruosztályban a következő árukkal kapcsolatban nyújtották be: csokoládé és csokoládétermékek, sütemények, cukrászsütemények, kekszek.

Az Egyesült Királyság Szellemitulajdon-védelmi Hivatala (United Kingdom Intellectual Property Office, UKIPO) úgy találta, hogy bár a védjegy nélkülözötte a benne rejlő (inherent) megkülönböztetőképeséget, a kérelmező bizonyította, hogy a védjegy használat útján megkülönböztetőképeségre tett szert. A Nestlé által benyújtott bizonyíték azt mutatta, hogy a KitKat egyike volt az Egyesült Királyságban 2005 és 2007 között a hat legkelendőbb csokoládéterméknek, és 2005 és 2010 között évente a 40 millió fontot is meghaladta a forgalma. Ennek alapján a védjegyet szerzett megkülönböztetőképeség alapján lajstromozták.

A *Cadbury UK Ltd* (Cadbury) az alábbi két alapon felszólalt a bejelentés ellen:

- a védjegy nélkülözi a megkülönböztető jelleget, és
- a védjegy csupán olyan alakot képvisel, amely egy műszaki eredmény eléréséhez szükséges.

Az elővizsgáló megállapította, hogy a védjegy nélkülözi a benne rejlő megkülönböztetőképeséget minden áruval kapcsolatban, kivéve a kekszeket és a cukrászsüteményeket. Emellett azt is megállapította, hogy a benyújtott bizonyítékok nem igazolták a megkülönböztetőképeség megszerzését, és a védjegy kizárólag olyan alakkal rendelkezett, amely egy műszaki eredmény eléréséhez szükséges.

A Nestlé fellebbezett a döntés ellen. A Cadbury is fellebbezett azon az alapon, hogy a védjegy lényegileg nem bír megkülönböztetőképeséggel kekszekre és cukrászsüteményekre sem.

A Nestlé fellebbezésével kapcsolatban a Felsőbíró (High Court, HC) bírójá, *Arnold* bíró megjegyezte, hogy ezen a területen korábban már kérdéseket intéztek az Európai Unió Bíróságához, azonban az ügyekben vagy megállapodtak, vagy pedig visszavonták azokat a CJEU döntése előtt. Így a törvény tisztázatlan maradt. Ezért *Arnold* bíró a következő kérdéseket intézte a CJEU-hoz.

1. Annak érdekében, hogy meg lehessen állapítani, vajon egy védjegy a használat folyamán megkülönböztetőképeségre tett-e szert a 2008/95/EC irányelv 3(3) cikke értelmében, elég-e, ha a bejelentő a lajstromozáskor azt bizonyítja, hogy a bejelentés időpontjában az érdekelt személyek jelentős része felismerte a védjegyet, és azt a bejelentő áruival társította.

Arnold bíró véleménye szerint erre a kérdésre az a helyes válasz, hogy a bejelentőnek bizonyítania kell, hogy az érdekelt személyek jelentős része (szemben egyéb védjegyekkel), az áruk eredetét illetően a védjegyre támaszkodik.

2. Az irányelv 3(1)(e)(ii) cikkét úgy kell-e értelmezni, hogy az kizárja az olyan alakok lajstromozását, amelyek szükségesek egy műszaki eredmény eléréséhez arra a módra tekintettel, amellyel az árukat gyártják, szemben azzal a móddal, ahogyan az áruk működnek?

Arnold bíró véleménye szerint ezt a kérdést igenlően kell megválaszolni.

Ha a CJEU követi Arnold bíró véleményét, akkor valószínűtlennek tűnik, hogy a Nestlé KitKat alakját lajstromozni fogják védjegyként az Egyesült Királyságban. A Nestlének azonban van egy közösségi védjegylajstromozása ugyanerre az alakra, és már eredményesen folytatott egy harcot a Cadbury által e védjegy ellen benyújtott érvénytelenítési kísérlettel szemben. Ennek megfelelően, az egyesült királyságbeli védjegybejelentés sorsától függetlenül, a Nestlének továbbra is lesz oltalma az Egyesült Királyságban KitKat alakra vonatkozó védjegyére közösségi védjegyének lajstromozása folytán.

Egységes Szabadalmi Bíróság

A) Az Egységes Szabadalmi Bíróságra (Unified Patent Court, UPC) vonatkozó egyezmény 86. cikke kapcsán számos értelmezési probléma merült fel. E cikk első pontja hét év átmeneti időszakról beszél, amely alatt az UPC helyett hazai bíróság előtt lehet lefolytatni európai szabadalmakra vonatkozó bitorlási, megsemmisítési és érvénytelenségi pereket. A 83. cikk 2. pontja az átmeneti hét év alatti kilépés (opt out) lehetőségére vonatkozik.

Az Előkészítő Bizottság a 83. cikkel kapcsolatos kétségekről azt a nézetét fejezte ki, hogy az egyezményt úgy kell értelmezni, hogy nem vonatkozik kiléptetett szabadalmakra vagy kiegészítő oltalmi tanúsítványokra (SPC), vagy olyan európai szabadalmakra vagy SPC-kre, amelyekkel kapcsolatban az átmeneti időszak alatt kezdtek el nemzeti bíróságok előtti pereskedést.

Az Előkészítő Bizottság kijelentette továbbá: „Ha egy európai szabadalmi bejelentés, európai szabadalom vagy egy olyan SPC, amelyet egy európai szabadalom által védett termékre engedélyeztek, ki van vonva az UPC hatásköréből, vagy az ügyet az átmeneti időszakban egy nemzeti bíróság elé viszik, az egyezmény már nem érvényes”.

B) Mostanáig Ausztria az egyetlen állam, amely Brüsszelben letétbe helyezett ratifikációs okmányt.

Belgiumban a szenátus 2014. március 13-án jóváhagyta az egyezményhez való csatlakozást.

Olyan híreket kaptunk, hogy Málta 2013. február 19-én ratifikálta az Egységes Szabadalmi Bíróságra vonatkozó egyezményt. Málta londoni követsége azonban csak azt erősítette meg, hogy a máltai parlamentben 2014. január 21-én javasolták az egyezmény ratifikálását. A ratifikálási eljárás nem teljes, és jelenleg bizonytalan, hogy mikor fejeződik be.

C) Svédország, Észtország, Lettország és Litvánia 2014. március 4-én megállapodást írt alá az Egységes Szabadalmi Bíróság észak-balti regionális divíziójának a felállításáról. Ezek az államok az UPC-egyezmény aláírása óta folytattak megbeszéléseket, amelyekben Dánia

és Finnország is részt vett, de a két utóbbi állam végül úgy döntött, hogy nem írják alá a megállapodást, feltehetőleg azért, mert nemzeti helyi divíziót kívánnak felállítani.

A megállapodás szerint az eljárások egyetlen nyelve az angol lesz. A regionális divízió székhelyeként Stockholmot jelölték meg. Arra is lesz azonban lehetőség, hogy a felek bármelyik balti államban folytassák le vitáikat egy bírói testület előtt.

Európai Bizottság

Az Európai Bizottság 2013. november 28-án elfogadott egy irányelvjavaslatot az üzleti titkok és a bizalmas üzleti információk védelméről harmadik felek általi visszaélés ellen. Az irányelv meg fogja változtatni az Európai Unióban az üzleti titkokra vonatkozó előírásokat és ennek kapcsán közvetve az iparjogvédelmi törvényeket is.

Az új irányelvtől azt várják, hogy harmonizálni fogja az Európai Unió 28 tagországának ilyen vonatkozású törvényeit.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az Európai Szabadalmi Hivatal és Kína Állami Szellemitulajdon-védelmi Hivatalának a vezetői Pekingben találkoztak 2013 novemberének utolsó hetében, hogy megújítsák elkötelezettségüket a globális innováció támogatásában.

A találkozó alkalmával Benoît Battistelli, az ESZH elnöke és Tian Lipu, a kínai hivatal elnöke megállapodást írt alá, amelynek értelmében a kínai fél az ESZH szabadalomkutató motorjának legújabb változatát fogja használni. Megállapodtak egy 2014. évi közös munkatervben is. Ennek keretében a két hivatal még közelebb fogja hozni, hogy a kínai hivatal az Epoque rendszer mellett az ESZH által már használt Együttműködési Szabadalmi Osztályozást (Cooperative Patent Classification, CPC) használja majd, ami lehetővé teszi a hivatkozások azonnali cseréjét.

A közös találkozót megelőzően, 2012 decemberében mindkét hivatalnál elkezdték a Patent Translate (az ESZH szabadalomfordító gépi eszköze) kínai–angol komponensének a közös használatát. A kínai hivatal 2014 elején bejelentette, hogy el fogja fogadni a CPC-t.

Battistelli elnök felhasználta kínai látogatását arra, hogy találkozzék az ESZH legjelentősebb kínai bejelentőivel, hogy jobban megértsék egymás szükségleteit, és eszmét cseréljenek arról, hogyan javítsák az európai szabadalmi rendszert.

2013. november 26-án a Renmin Egyetem Battistellit tiszteletbeli professzorrá választotta, mert megerősítette Kína és Európa között a szellemi tulajdonra vonatkozó kapcsolatokat.

B) Az ESZH 2013-ban nyolccal megnövelte ingyenes szabadalmi gépi fordítási szolgáltatása nyelveinek a számát. Így ez a szám 32-re növekedett. A szolgáltatás most kiterjed az Európai Unió tagországainak 28 hivatalos nyelvére, továbbá az orosz és néhány ázsiai nyelvre.

A fordítási szolgáltatást 2012-ben indították el az ESZH, a Google, az Európai Unió tagországainak szabadalmi hivatalai és néhány további fontos szabadalmi hivatal közös terveként. Jelenleg a szolgálathoz naponta 12 000 szabadalomfordítási kérelem érkezik be. Az Espacenet, az ESZH szabadalmi adatbázisa több mint 88 millió szabadalmi dokumentumot tartalmaz a világ minden részéről.

C) Egy PCT-bejelentés esetén egy bejelentő az ESZH-nál is megkezdheti a nemzeti szakaszt. Lehetséges, hogy az ESZH volt az ügyben a Nemzetközi Kutatási Hatóság (International Searching Authority, ISA), de az is lehet, hogy más hivatal volt az ISA.

Jelenleg az Európai Szabadalmi Egyezmény 164. szabálya alapján amikor nem az ESZH az ISA, az ESZH kiegészítő kutatást végez. Ha az ESZH kutató elővizsgálója úgy gondolja, hogy a szabadalmi bejelentés nem elégíti ki a találmány egységességére vonatkozó követelményeket, a kiegészítő európai kutatási jelentést a bejelentésnek csupán azon részeivel kapcsolatban végzi el, amelyek az igénypontban először említett találmányra vonatkoznak. Bármely további találmányt csupán megosztott bejelentés benyújtása útján lehet érvényesíteni, ami többletköltséget jelent.

Ha az ESZH az ISA, és ha a nemzetközi szakaszban végzett kutatás alatt az ESZH az egységesség hiányát állapítja meg, további kutatást lehet kérni. Egyesek úgy találják, hogy ezzel büntetik azokat a bejelentőket, akik nem az ESZH-t használták ISA-ként. Ezért az ESZH elhatározta, hogy ezt a kérdést a 164. szabály módosításával oldja meg.

A 2014. november 1-jétől kezdve érvényes új 164. szabály szerint az ESZH a bejelentőket az egységességi kifogások vonatkozásában azonosan fogja elbírálni, tekintet nélkül arra, hogy melyik ISA kutatta a PCT-bejelentést.

Függetlenül attól, hogy az ESZH volt-e az ISA vagy sem, a bejelentők azt követően, hogy az ESZH-nál végzett kutatás alapján egységességi kifogást vesznek kézhez, jogosultak lesznek további ESZH-kutatás elvégzését kérni. Emellett bármelyik út lehetővé fogja tenni a bejelentők számára, hogy az ESZH által kutatott összes találmány közül kiválasszák azt, amelyet az európai szakaszban érvényesíteni kívánnak.

Az új szabály két hónapos időtartamot engedélyez bármely másik találmány kutatására, amikor egy részleges kiegészítő kutatási jelentést kell megválaszolni, vagy amikor egy nem kutatott találmányt igényelnek az ESZH-vizsgálat megindításakor, az ESZH járt el ISA-ként, és az Elővizsgálati Osztálytól kapott kezdeti közlést válaszolnak meg. Így olyan esetekben, amikor az ESZH volt az ISA, a bejelentők további kutatást kérhetnek még akkor is, ha azt választották, hogy a nemzetközi szakaszban nem fizetnek extra kutatási illetéket az ESZH-nak.

Ha nem az ESZH volt az ISA, az új szabály akkor hatályos, ha a kiegészítő európai kutatási jelentést 2014. november 1-jén vagy azt követően adták ki.

Ha az ESZH volt az ISA, az új szabály akkor lép hatályba, ha az ESZH vizsgálati jelentését nem adták ki 2014. november 1-jéig.

D) A technológia számos területén szokásos gyakorlat termékigénypontokban nyitott végű számértékeket használni. Erre példaként említjük a „legalább 20%” vagy a „legfeljebb 500 mg” számértéktartományt, amelyek egyik végükön nyitottak.

Az ESZH fellebbezési tanácsainak legújabb döntései azt mutatják, hogy az ilyen kifejezésekkel kapcsolatban a tanácsok az Európai Szabadalmi Egyezmény 83. cikkére tekintettel egyre szigorúbb gyakorlatot folytatnak. Az ESZE 83. cikke kimondja, hogy az európai szabadalmi bejelentésnek a találmányt eléggé világos és teljes módon kell kinyilvánítania ahhoz, hogy egy szakember meg tudja valósítani. Hasonló szövegezés van a felszólalásra vonatkozó 100(b) cikkben is.

Az alábbi példák azt mutatják, hogy az ESZE 83. cikke szerinti követelményeket a teljes oltalmi körben ki kell elégíteni.

A T 409/91 számú döntés az alábbi szövegezésű igénypontra vonatkozott:

„Desztillált fűtőolaj ..., amelynek a viasztartalma 10°C-kal a viasz megszilárdulási hőmérséklete alatt legalább 0,3 súly%, ahol a viasz kristályok átlagos részecskemérete ezen a hőmérsékleten kisebb 4000 nm-nél.”

A bejelentés nem tartalmazott olyan kinyilvánítást, amely szakembert képessé tett volna arra, hogy 1000 nm-nél kisebb átlagos részecskeméretű viasz kristályokat tartalmazó fűtőolajat tudjon előállítani. A tanács úgy döntött, hogy a leírás nem elégíti ki az ESZE 83. cikkének követelményeit, mert a találmány kinyilvánítása nem tette lehetővé egy szakember számára, hogy a találmányt az igényelt teljes tartományban megvalósítsa.

Hasonló nehézségek merültek fel a T 1008/02 számú bejelentés kapcsán, amelynek igénypontja a következő szövegű volt:

„Összetett abszorbens anyag, amely egy porózus szálás mátrixot és egy szuperabszorbens anyagot tartalmaz ..., azzal jellemezve, hogy az említett szuperabszorbens legalább 27 ml/g mennyiséget képes abszorbeálni ... vizes oldatából.”

A tanács szerint a „legalább 27 ml/g” kifejezés nem szab felső határt az igényelt tartománynak. A szabadalmas nem bizonyította, hogy az elsőbbség időpontjában a szakember számára másmilyen szuperabszorbens anyag közvetlenül rendelkezésre állt volna, amely kielégítette az igénypont további követelményeit, és olyan abszorpciós értéket szolgáltatott, amely jelentősen meghaladta az igényelt 27 ml/g minimális értéket. Ezért a tanács úgy döntött, hogy a szabadalom nem nyilvánította ki a találmányt az igényelt teljes tartományban, és ennek következtében nem elégítette ki az ESZE 83. cikkének követelményeit.

A fenti két döntés rávilágít, hogy nyitott végű igényponttartomány esetén a leírásban megfelelő adatok, illetve példák segítségével lehetővé kell tenni a nyitott oldal korlátozását.

A T 1947/11 számú döntés eljárás által meghatározott termékre (product by process) vonatkozik:

„Alacsony zsírtartalmú édességipari termék, amelyet az X igénypont szerinti eljárással lehet előállítani, amely termék legfeljebb 20% zsírfázist tartalmazó víz-az-olajban emulzióból áll.”

A felszólaló rámutatott, hogy a „legfeljebb 20% zsírfázis” kifejezés alul nyitott tartományra vonatkozik. Ugyanakkor a felszólaló azt is megállapította, hogy a zsírtartalomnak vannak bizonyos alsó értékei, amelyek nem használják a kifogásolt szabadalomban kinyilvánított technológiát, és stabil víz-az-olajban emulziót szolgáltatnak.

Másrészről a kifogásolt szabadalom olyan eljárást nyilvánít ki, amely lehetővé teszi az igényelt tartományon, vagyis a legfeljebb 20%-on belül eső zsírfázistartalmú, stabil víz-az-olajban emulziót tartalmazó termék előállítását. A példák azt bizonyították, hogy a kinyilvánított eljárással 20%-nál lényegesen alacsonyabb értékeket lehetett elérni.

A fellebbezési tanács úgy döntött, hogy az „X igénypont szerinti eljárással előállítható” szövegezés az 1. igénypont benne rejlő korlátozását képezi, vagyis nézete szerint az 1. igénypont az X igénypont szerinti eljárással kapható minimális zsírfázistartalomra van korlátozva.

Ez a döntés azt bizonyítja, hogy a ESZH 83. cikke szerinti követelményt néha ki lehet elégíteni eljárástól függő termékigényponttal is.

Az Európai Unió Bírósága

Az Európai Unió Bírósága nemrég elutasította a svájci *Rivella AG* (Rivella) fellebbezését, miután elutasították egy közösségi védjegy elleni felszólalását.

A Rivella az olasz *Baskaya di Baskaya Alim e C. Sas* (Baskaya) 2007-ben benyújtott BASKAYA közösségi védjegybejelentése ellen szólalt fel 2008-ban a Belső Piaci Harmonizációs Hivatalnál (BPHH, Office for Harmonization in the Internal Market). A védjegybejelentés gyümölcslevekre és alkoholmentes italokra vonatkozott. A Rivella felszólalását 1992-ben lajstromozott saját PASSAIA nemzetközi ábrás védjegyére támaszkodva nyújtotta be, amelyet hasonló áruosztályokban lajstromoztak, és amely Franciaországot és Németországot is magukban foglaló országokban volt védve.

A BPHH két év múlva elutasította a felszólalást, mert a Rivella nem tudta bizonyítani védjegyének tényleges használatát a felsorolt országokban. A Rivella azonban arra hivatkozott, hogy védjegyét ténylegesen használta Svájcban – egy olyan országban, amely nem volt felsorolva a védjegybejelentésben –, és megpróbált a Svájc és Németország közötti, 1892. évi kétoldalú egyezményre hivatkozni, hogy bizonyítsa a tényleges használatot Németországban. A hivatkozott egyezmény 5. cikke ugyanis kimondja, hogy egy védjegy használata Svájcban egyenértékű a németországi használattal.

A BPHH döntését követően a Rivella fellebbezését kétszer is elutasították: először az Általános Bíróság (General Court, GC) 2013 júliusában és utána a CJEU 2013. december 12-én.

A CJEU-nál a Rivella azzal érvelt, hogy védjegyének területi érvényességét a nemzeti törvénynek kell uralnia (ami lehetővé teszi az 1892. évi egyezmény alkalmazását). A CJEU azonban úgy döntött, hogy a tényleges használat fogalmát harmonizálták, így azt kimerítően és kizárólag az Európai Unió törvénye szabályozza.

A CJEU döntése megállapítja, hogy a 207/2009 számú közösségi védjegyrendelet egy nemzetközi védjegynek egy tagországban való korábbi használatát írja elő, ami annyit jelent, hogy a Németország és Svájc közötti egyezmény szerinti svájci használat itt lényegesennek tekintendő.

A Rivella azzal érvelt, hogy a GC tévedett, amikor a közösségi védjegyrendelet 42. cikke szerinti tényleges használat követelményét alkalmazta védjegyére, mert a lajstromozás nemzetközi – és nem közösségi – védjegyre vonatkozott. A CJEU azonban megállapította, hogy a szabály minden olyan védjegyre vonatkozik, amely hatályos egy európai uniós tagállamban, tekintet nélkül arra, hogy nemzeti vagy nemzetközi lajstromozású védjegyről van-e szó. „Ezért a GC nem tévedett, amikor a Rivella védjegyére a 42. cikket alkalmazta” – állapította meg a CJEU.

Európai vámrendelet

2014. január 1-jén a szellemi tulajdon-jogok vámügyi érvényesítésére vonatkozó, 608/2013 számú új európai uniós rendelet lépett hatályba, hatálytalanítva az 1383/2003 EC számú rendeletet. Az új rendelet körvonalazza azokat az eljárási szabályokat, amelyek szerint a vámhatóság őrizetbe vehet és vizsgálhat árukat, és mind gyakorlati, mind eljárási vonatkozásban tágítja a vámhatóságok hatalmát, erősebb oltalmat kínálva a szellemi tulajdon-jogokat bitorló árukkal szemben.

A védett szellemi tulajdon-jogok köre most kiterjed a félvezető termékek topográfiáira, a használati mintákra és a kereskedelmi nevekre, továbbá a hamisított és kalózáruk mellett az olyan árukra is, amelyekről azt gyanítják, hogy védjegy- vagy szerzői jogokat bitorolnak.

Az eljárási változások egyszerűsítik a szellemi tulajdon-jogokat bitorló áruk megsemmisítési eljárását. Ha egy kérelmező írásban megerősíti meggyőződését, hogy egy jogot bitorolnak, és hogy az árukat a vámhatóság megsemmisítheti, a bitorló árukat bírói eljárás kezdeményezése nélkül meg lehet semmisíteni, ha ehhez az áruk tulajdonosa is hozzájárul. A vámhatóság azonban meghatározhatja, hogy a válasz elmaradása az áruk tulajdonosa részéről hallgatólagos hozzájárulást jelent. Ez az eljárás most az Európai Unió összes tagállamában hozzáférhető.

Fehéroroszország

A Fehéroroszországi Szellemi tulajdon-védelmi Központ 2014. január 1-jével számos szabadalmi illetéket csökkentett. Így például felére csökkent a szabadalmi bejelentési és engedélyezési díj. A vizsgálati díjak közel egyharmaddal csökkentek. Ugyanakkor növekedtek a végzések megválaszolási határidejének hosszabbítására vonatkozó díjak.

Finnország

A) A Finn Legfelsőbb Adminisztratív Bíróság nemrég úgy döntött, hogy a SCAN PACK nemzetközi ábrás védjegy megtevesztően hasonlít a nemzetileg lajstromozott SCANPACK OY üzleti névhez, és egészében nem lajstromozható Finnországban.

A nemzetközi védjegy postai csomagolásra vonatkozott a 16. áruosztályban. A SCANPACK OY élelmiszer-csomagolásra volt lajstromozva korlátozás nélkül, és ezért a 16. áruosztályban postai csomagolásra is vonatkozhatott. A bíróság ezért arra következtetett, hogy az élelmiszer-csomagolás nem jelent szükségszerűen csupán olyan csomagolást, amelyben élelmiszert szállítanak a fogyasztóknak. A védjegy hangzásilag is hasonló volt a kereskedelmi névhez. Ezek a tényezők megtevesztési kockázatot hoztak létre, ami a SCANPACK védjegy lajstromozásának akadályát képezte.

B) Finnországban a szellemi tulajdon-védelmi ügyeket 2013. szeptember 1-jén központosították a Kereskedelmi Bíróságon. Ezzel a reformmal a tisztességtelen üzleti magatartással és a versennyel foglalkozó Kereskedelmi Bíróság hatáskörét jelentős mértékben kiterjesztették a szellemi tulajdonnal kapcsolatos bitorlási és megsemmisítési ügyekre is.

Franciaország

A francia polgári Legfelsőbb Bíróság (Cour de cassation) fenntartotta az alsófokú bíróságnak azt a döntését, amely megállapítja, hogy az alkalmazott által a munkaadóra történő átruházás idejében egy olyan találmány igazságos árát, amelyet az alkalmazási szerződés hatáskörén kívül alkottak meg, de amelyet át lehet ruházni a munkaadóra, az említett találmány átruházásának időpontja utáni kereskedelmi hatásának az alapján lehet megállapítani.

Hollandia

A Lundbeck 1989, illetve 2002 óta forgalmazza az antidepresszáns Cipramilt (citalopram hatóanyaggal), illetve a Cipralaxet (escitalopram hatóanyaggal). A citalopram racém keveréke vagy racemátja a két különböző enantiomernek, a (+) és a (-) enantiomernek (amelyeket S- és R-enantiomereknek is neveznek). Az enantiomerek sztereoisomerek, vagyis azonos kémiai képletű anyagok, amelyeknek azonban eltérő a térbeli elrendezése. Az escitalopram a (+) vagy S-enantiomerje a citalopramnak.

A Lundbeck a tulajdonosa a 0 346 066 számú európai szabadalomnak, amely az escitalopram terméket védő termékigénypontokat, valamint az escitalopram előállítási eljárását védő eljárásigénypontokat foglal magában. 2008-ban az Alfred Tiefenbacher, a Centrafarm és a Ratiopharm generikus cég a Hágai Kerületi Bíróságnál (HKB) megsemmisítési eljárást indított a Lundbeck szabadalma ellen. A Lundbeck ellenkeresetben ideiglenes intézkedést kért a három cég ellen.

A HKB úgy gondolta, hogy mind a termékigénypontok, mind az eljárási igénypontok nélkülözik a feltalálói tevékenységet, és a Lundbeck teljes szabadalmát megvonta. Ez ellen a döntés ellen a Lundbeck a Fellebbezési Bíróságnál (FB) fellebbezett. Az FB nézete szerint az igényelt gyártási eljárás feltalálói tevékenységen alapszik, azonban a termékigénypontok nélkülözik a feltalálói tevékenységet, mert a racém keverék és az escitalopram jellemzői önmagukban ismertek voltak, és az elsőbbségi időpontban kézenfekvő volt, hogy a citalopram enantiomerjeinek egyike megnövelt hatékonyságot mutat a racemáttal szemben.

A Lundbeck azt állította, hogy az elsőbbség napján nem volt ismert a citalopram enantiomerjeinek az előállítás. Az FB így fenntartotta az eljárási igénypontokat, azonban feltalálói tevékenység hiánya miatt megerősítette a Lundbeck termékigénypontjainak az érvénytelenítését.

A Lundbeck eredményesen fellebbezett az FB döntése ellen a Legfelsőbb Bíróságnál (LB). Az LB azon a véleményen volt, hogy egy olyan anyag, amelynek az összetétele és lehetséges jellemzői önmagukban ismertek, és amely anyag ennél fogva kézenfekvő módon következik a technika állásából, mindemellett lehet nem kézenfekvő és szabadalmazható, ha az elsőbbség napján a technika állása nem foglalt magában egy eljárást ennek az anyagnak az előállítására, és ezt az anyagot az igényelt eljárással feltalálói módon lehet első ízben előállítani. Mindezek után ebben az esetben az anyag sem következik kézenfekvő módon a technika állásából, bár önmagában az összetétele és a lehetséges jellemzői révén ismert.

Az LB szerint döntése összhangban van az Európai Szabadalmi Hivatal műszaki fellebbezési tanácsainak a kialakult joggyakorlatával (T 595/90, T 1412/04, T 441/02, T 803/01 és T 268/98 számú döntés), továbbá a Német Legfelsőbb Bíróság és az Angol Lordok Háza döntéseivel.

Az LB elutasította a generikus vállalatok keresztfellebbezését, mert úgy gondolta, hogy az érvénytelenség bizonyításának terhe a szabadalom érvénytelenítését kérő félén (vagyis a generikus vállalatokon) nyugszik, és hogy az FB nem követett el hibát, amikor úgy döntött, hogy az escitalopram igényelt előállítási eljárása feltalálói tevékenységen nyugszik. Az LB továbbá megállapította, hogy annak a kérdésnek a megválaszolásakor, hogy egy találmány kielégíti-e a feltalálói tevékenység követelményeit, a holland bíróság nem köteles a „probléma és megoldás” megközelítést követni (még ha ezt a megoldást gyakran alkalmazzák is a gyakorlatban a holland bíróságok).

Az LB döntése kedvező az innovatív gyógyszerüzemekre nézve, mert egy anyagra vonatkozó termékigénypontokat lehet kapni (és fenntartani) ennek az anyagnak az előállítására vonatkozó feltalálói eljárás kinyilvánítása alapján, ha a technika állása az elsőbbségi időpontjában nem nyilvánított ki eljárást ennek az anyagnak az előállítására, és az igényelt eljárással ez az anyag első ízben állítható elő feltalálói módon. A döntés azt is mutatja továbbá, hogy a holland bíróságok, ideértve az LB-t is, figyelembe veszik az ESZH és a külföldi bíróságok, így az angol és a német bíróságok döntéseit, amikor szabadalmi ügyekben ítéleznek.

India

A) Az indiai szabadalmi törvény végrehajtási utasítását 2014. február 28-i hatállyal módosították. A legfontosabb változás, hogy bevezették a szabadalmi bejelentők egy harmadik kategóriáját, a kisvállalatot. Az árutermelő kisvállalatok üzemi vagy gépi beruházásának értéke nem haladja meg a kb. 1,6 millió USD-t, míg a szolgáltató kisvállalatok felszerelési beruházásának értéke nem haladja meg a kb. 800 000 USD-t.

A szabadalmi bejelentési és egyéb eljárási illetékek a következő módon változtak meg.

1. Természetes személyek (egyének) esetében megközelítőleg 60%-kal emelkedtek.
2. Kisvállalatok esetében a természetes személyekre érvényes illetékek 2,5-szöröse érvényes.
3. Egyéb bejelentők (nem kisvállalatok vagy természetes személyek) esetében az illetékek megközelítőleg kétszer nagyobbak, mint a kisvállalatok és ötször nagyobbak, mint a természetes személyek esetében.

A módosított szabályok rendelkezése szerint az illetékek 10%-kal növekednek, ha a bejelentést és egyéb dokumentumokat nem online, hanem papíron nyújtják be.

B) Indiában a felszólalási határidőt a védjegybejelentések publikálásától számított három hónapról négy hónapra növelték. Ez a határidő nem hosszabbítható meg.

C) A Schering 2006-ban nyújtott be bejelentést Indiában a vorapaxál nevű trombin-receptor antagonist biszulfátsójának egy kristályos polimorf alakjára. A vorapaxált a szívkoszorúér heveny megbetegedése által előidézett mellfájdalomban jelentkező akut koszorúér-szindróma kezelésére használják. Magának a vorapaxálnak a kristályos alakjára vonatkozó párhuzamos gyógyszer kifejlesztése még folyamatban van.

2009-ben a szabadalmi hivatal elnökhelyettese arra hivatkozva utasította el a találmányi bejelentést, hogy nem bizonyították a kristályos alak gyógyászati hatékonyságát, jöllehet ezt az 1970. évi indiai szabadalmi törvény 3d) cikke megkívánja. A másik kifogás az volt, hogy a találmány a 2005. évi módosított szabadalmi törvény 2(i)(j)(a) cikke szerint nélküli a feltalálói tevékenységet. A Schering cáfolta az elutasítás megalapozottságát, és a Szellemitulajdon-védelmi Fellebbezési Tanácshoz (Intellectual Property Appellate Board, IPAB) nyújtott be fellebbezést.

Az döntésében megállapította, hogy a hivatal titokzatosan és rosszul szövegezte meg elutasító határozatát. Azt is kifogásolta, hogy a bejelentőnek nem adtak lehetőséget arra, hogy igénypontjait minden szempontból ismertethesse, és a szabadalmi törvény 15. cikkére hivatkozva megállapította, hogy a hivatal a bejelentés elutasítása előtt nem adott lehetőséget a bejelentőnek arra, hogy a kifogásolt hibákat megszüntesse. Ez azt bizonyítja, hogy a hivatal felületesen bírálta el a bejelentést, jöllehet a hivatkozott törvénycikk világosan rávilágít arra, hogy egy bejelentést nem lehet mechanikusan elutasítani, másrészt lehetőséget kell adni a bejelentő számára a bejelentés módosítására.

A feltalálói tevékenység hiányára alapozott elutasítással kapcsolatban is megállapította az IPAB, hogy a hivatal mechanikusan határozatlan okokra hivatkozott anélkül, hogy a bejelentési iratokat részletesen tanulmányozta volna. Az IPAB megállapította, hogy a vorapaxal biszulfátsója stabilabb, megjavult termodinamikai tulajdonságokat mutat, és fizikai tulajdonságai is kedvezőbbek az alapvegyületénél. Az IPAB arra utasította a hivatal elnökhelyettesét, hogy újból vizsgálja meg az ügyet, és adjon elegendő lehetőséget a bejelentő számára ahhoz, hogy megalapozza vagy módosítsa igénypontjait.

A Schering-ügyben egy másik vitapont a gyógyászati hatékonyság. A bejelentőknek bizonyítaniuk kell a gyógyszer kristályos alakjának hatékonyságát, hogy eleget tegyenek a szabadalmi törvény 3(d) cikkében foglaltaknak. Ezt most úgy tehetik meg, hogy nem kell félniük szabadalmuk elutasításától a szabadalmi hatóságok által.

Izrael

A) Az izraeli hivatal közlése szerint a hivatalnál 2013-ban 6185 szabadalmi bejelentést nyújtottak be, amelyek közül 5294 volt párizsi uniós elsőbbséget igénylő vagy PCT nemzeti szakaszba lépő bejelentés, és a fennmaradó 891 bejelentés származott hazai bejelentőktől.

B) A hivatal enyhített néhány vizsgálati követelményt. A fontosabbakat az alábbiakban foglaljuk össze.

- Nem kell benyújtani a bejelentésben említett, nem szabadalmi publikációk másolatát.
- Ha a bejelentést az elővizsgáló nem találja egységesnek, már nem kívánja a bejelentés megosztását. A bejelentő ezt a kifogást bármilyen módon elintézheti, és a megosztott bejelentés benyújtásának joga mindaddig fennáll, amíg a bejelentés engedélyezését nem publikálták. Ez a változás minden függő bejelentés ügyében visszamenőleges hatályú.
- A bejelentések leírásából nem kell törölni a nem igényelt anyagra vonatkozó részeket.
- A leírást nem kell összhangba hozni az igénypontokkal.

C) *Moshe Zucker* (Zucker) 2010. szeptember 7-én nyújtott be kérelmet az alábbi védjegy lajstromozása iránt taxiszigetelésre, szabad internethozzáféréssel.

Oren Ravino (Ravino) 2011. május 15-én nyújtott be kérelmet az alábbi védjegy lajstromozása iránt taxik mobiltelefonos és internet útján való rendelkezésére.

Az izraeli hivatal 2012. március 11-én közölte, hogy a védjegy törvény 29(a) cikke alapján a védjegyek között versenyeljárást indított. Minthogy a felek képtelenek voltak megegyezni, benyújtották bizonyítékaikat, és tanúikat 2013. április 18-án keresztkérdések feltevésével hallgatták ki.

Zucker, aki taxisofőr, arra hivatkozott, hogy versenytársánál kilenc hónappal előbb nyújtotta be védjegybejelentését, és súlyos pénzeket ruházott be szolgáltatásának népszerűsítésére a televízió és a sajtó útján.

Ravino, aki szintén taxisofőr, azzal érvelt, hogy 2009 óta használja védjegyét, mert ekkor tárgyalta meg tervét programozókkal. Igényét egy 2011 márciusában kötött titkossági megállapodással támasztotta alá.

Döntésében az elővizsgáló, *Ms. Bracha* közölte, hogy a Ravino által bizonyított első használat időpontja 2011. április 12. volt, amikor ügyfelekkel levelezett. Ezzel szemben Zucker 2010. november 15-én szerepelt egy televíziós adásban, vagyis hamarabb kezdte használni a védjegyét, mint Ravino. Az elővizsgáló azonban nem látott egyik fél részéről sem világos előnyt a használat mennyiségében és időtartamában. Egyik fél sem tanúsított tisztességtelen magatartást.

A védjegy törvény 30(a) cikke alapján a hivatal engedélyezheti a védjegyek egyidejű fennállását, különös tekintettel a védjegyek grafikai elemeinek és színeinek különbözőségére. Emellett a védjegyek hasonló része deskriptív, és így önmagában a lajstromozásból kizárt volt, aminek következtében nem lett volna méltányos a védjegyet csak az egyik vagy csak a másik fél javára lajstromozni. Egyik fél sem hivatkozott arra, hogy fennforogna az ügyfelek megtévesztése.

A fenti okok miatt a hivatal mindkét fél védjegyét lajstromozta.

Japán

A) Az Olimpiai/Paraolimpiai Meghívó Bizottság 2012. január 18-án nyújtott be kérelmet a Japán Szabadalmi Hivatalnál (JSZH) a TOKYO 2020 védjegy lajstromozása iránt mind a 45 áruosztályban.

Korábban e védjegy lajstromozása iránt 2011. november 11-én nyújtottak be kérelmet csak a 41. áruosztályban, amelyet 2012. január 20-án lajstromoztak.

Egy városnévből és egy dátumból álló védjegybejelentéseket a JSZH általában nem lajstromoz, mert azok nem bírnak megkülönböztető jelleggel. A TOKYO 2020 védjegy esetében azonban a JSZH most azon a véleményen volt, hogy a lajstromoztatni kívánt kifejezésről felismerhető, hogy egy kérelmező üzletéhez tartozó árukra vagy szolgáltatásokra vonatkozik (védjegytv. 3.2 cikk).

B) A gazdasági, kereskedelmi és ipari minisztérium utasítása alapján a JSZH-nak 2014. március végéig javaslatot kellett előterjesztenie a parlament számára a szabadalmi törvény, a védjegytv., a mintatörvény és a szabadalmi ügyvivőkre vonatkozó törvény felülvizsgálatáról.

A szabadalmi törvény felülvizsgálata során olyan rendszert fognak megvalósítani, amelynek alapján ha egy versenytárs vállalat hasonló technológiára nyújt be szabadalmi bejelentést, és hamarabb kap szabadalmi jogot, ez ellen „engedélyezés utáni felülvizsgálat” keretében kifogást lehet emelni az engedélyezéstől számított hat hónapon belül.

A mintatörvény felülvizsgálatakor a japán törvényt az ipari minták nemzetközi lajstromozására vonatkozó Hágai Egyezmény rendelkezéseivel fogják összehangba hozni.

A védjegytv. felülvizsgálata során lehetővé fogják tenni az oltalomszerzést megkülönböztető mozgásokra és hologramokra logókban, továbbá színekre és hangokra is.

C) A gazdasági, kereskedelmi és ipari minisztérium 2014. január 14-én bejelentette, hogy csökkenti a szabadalmi díjakat annak a törvénynek az alapján, amely a 2013. őszi rendkívüli országgyűlésen született, és a gazdasági versenyképesség erősítését célozza. A díjcsökkentési rendszabályok 2014. április 1-jén léptek hatályba, és a 2018. március 1-jéig benyújtott szabadalmi bejelentésekre vonatkoznak.

A minisztérium közlése szerint a vizsgálati illetékek és a szabadalmi illetékek kétharmaddal csökkentek a kis- és közepes vállalatok által benyújtott hazai bejelentések esetén. Hasonló díjcsökkentés következett be a nemzetközi bejelentések kutatási díjával és elővizsgálati díjával kapcsolatban is.

E díjcsökkentésektől azt várják, hogy a kis- és közepes vállalatok mind Japánban, mind külföldön növelni fogják szabadalmi bejelentéseik számát.

D) A JSZH elhatározta, hogy regeneráló (például összejtekre vonatkozó) gyógyszerekre és eszközökre 20 évről legfeljebb 25 évre meghosszabbítja a szabadalmi oltalmat, feltéve, hogy a találmány kielégít bizonyos követelményeket.

A törvénytervezet kidolgozásának okát a JSZH abban jelölte meg, hogy Japán tudományos téren vezető hatalom a regeneratív gyógyszerek területén, és e tudományterület szabadalmi támogatása kulcsfontosságú a japán innováció területén.

A hivatal a vonatkozó törvénytervezetet 2014. június végéig terjeszti be a parlamentnek.

E) A Szellemitulajdon-védelmi Felsőbíróság 2013. december 17-én elutasította a popénekes *Lady Gaga* ügyeit intéző *Ate My Heart Inc.* (Ate) társaság kérelmét a LADY GAGA védjegy lajstromozása iránt a lemezek, elektronikus átvittelek internetfelhasználásával, megőrizhető zenefájlok, videolemezek és videoszalagok felvitt hanggal kategóriában. Azzal kapcsolatban

folyt a vita, hogy ha engedélyeznék a védjegyet ilyen árukra vonatkozó felhasználásra, az kifejezné-e a kérdéses áruk minőségét. A bíróság döntése szerint világszerte – ideértve Japánt is – jól ismert, hogy Lady Gaga egy amerikai énekesnő, és ezért a LADY GAGA védjegy, vagyis az ilyen védjeggyel ellátott termékek tartalma könnyen felismerhető lenne a nevezett énekesnő nevéként. Ezért a védjegy nem töltené be a megkülönböztető funkciót, aminek révén meg lehet különböztetni egy terméket mások termékeitől. Emellett ha a védjegyet olyan árukon használnák, amely nem tartalmazza Lady Gaga énekét, a védjegy félrevezetőnek lenne tekinthető. Ezen az alapon a védjegy-lajstromozási kérelmet elutasították.

Itt megjegyezzük, hogy a LADY GAGA védjegyet a JSZH már lajstromozta másmilyen árukkal kapcsolatban.

Kanada

A) A kanadai kormány egyidejűleg öt szellemi tulajdonvédelmi-törvényt terjesztett a parlament elé abból a célból, hogy az ország szabadalmi, védjegy- és ipariminta-törvényét harmonizálja legfontosabb kereskedelmi partnereinek hasonló törvényeivel.

A 2014. január 28-án előterjesztett nemzetközi egyezmények a következők:

- a Madridi Jegyzőkönyv, amely lehetővé teszi védjegytulajdonosok számára, hogy egyetlen nemzetközi bejelentés révén védjegyüket több országban védhessék;
- a Szingapúri Szerződés, amely a védjegy-lajstromozási eljárás bizonyos adminisztratív vonásait harmonizálja;
- a Nizzai Egyezmény, amely a védjegy-lajstromozási eljárásnál az áruk és szolgáltatások széles körű osztályozási rendszerét szolgáltatja;
- a Hágai Egyezmény, amely egyetlen nemzetközi bejelentés révén lehetővé teszi a tagországokban ipariminta-oltalom elnyerését; és
- a Szabadalomjogi Szerződés, amely nemzeti és regionális szabadalmi bejelentések és szabadalmak esetén számos alaki eljárást harmonizál.

A parlament legalább 21 ülésnapja után a kormány hozzákezd a fenti nemzetközi szerződések törvénybe iktatásához, ami várhatóan számos törvény módosítását fogja szükségessé tenni.

B) 2013. december 28-án megváltoztak a kanadai szabadalmi törvény végső végzéssel kapcsolatos joggyakorlatának szabályai.

Kanadában viszonylag szokatlanok a végső végzések (final actions), ellentétben például az Amerikai Egyesült Államok ilyen vonatkozású joggyakorlatával. A kanadai szabadalmi szabályok (Canadian Patent Rules) szerint egy szabadalmi bejelentés elővizsgálata folytatható számos nem végső végzéssel, amíg az elővizsgáló vagy engedélyezi a szabadalmat, vagy pedig ésszerű okai vannak azt hinni, hogy a bejelentő nem tud eleget tenni egy vagy több kifogásának. Ilyen helyzetben az elővizsgáló elutasíthatja a bejelentést egy végső végzéssel.

A korábban hatályos szabadalmi szabályok szerint ha a bejelentő végső végzést kapott, lehetősége volt a bejelentés módosítására és a végzés megválaszolásaként érvek előterjesztésére. Ekkor az elővizsgáló elfogadhatta a módosításokat és az érveket, és engedélyezhette a bejelentést, vagy pedig a szabadalmi hivatal elnöke (commissioner of patents) felülvizsgálta a bejelentést. Ha a hivatali elnök felülvizsgált egy elutasított bejelentést, a bejelentőt önműködően meghívták egy szóbeli tárgyalásra. A gyakorlatban a végső végzést követően a szóbeli tárgyalást a Szabadalmi Fellebbezési Tanács (Patent Appeal Board) előtt tartották, és ezt követően a tanács javasolt döntést a hivatali elnöknek.

A módosított szabadalmi szabályok szerint a végső végzés megválaszolásaként benyújtott módosításokat be nem nyújtottnak tekintik, ha a végső végzésre benyújtott válasz nem győzi meg a hivatali elnököt arról, hogy a szabadalmat engedélyezheti. Kanadában a szabadalmi bejelentőknek számos lehetőségük van arra, hogy a nem végső végzések megválaszolása útján elfogadásra kész állapotba helyezték bejelentésüket, és így a végső végzés utáni módosítások szükségtelenné válnak. Minthogy azonban a végső végzés utáni módosítást a hivatal figyelmen kívül hagyhatja, célszerű egy szabadalmi bejelentést minden egyes válasz alkalmával a lehető legjobban elfogadásra kész állapotba helyezni, mert egy végső végzést külön figyelmeztetés nélkül kiadhatnak.

A módosított szabadalmi szabályok szerint a bejelentőt nem hívják önműködően meg szóbeli tárgyalásra, ha az elővizsgáló a bejelentő végső végzésre adott válasza után nem engedélyezi a bejelentést.

A módosított szabadalmi szabályok most megengedik a hivatali elnöknek, hogy a végső végzésben felsorolt elutasítási okokon kívül egyéb indokokra is hivatkozzék. Ez ellentétes a régi szabályokkal, amelyek szerint ha a hivatali elnök egy végső döntés után a bejelentést az ügy folytatása céljából visszaadta az elővizsgálónak, az utóbbi csak olyan kérdésekkel foglalkozhatott, amelyek már szerepeltek a végső végzésben. Most a hivatali elnök nem adhatja vissza a bejelentést az elővizsgálónak, mert a módosított szabadalmi szabályok azt írják elő, hogy a hivatali elnök vagy engedélyezze a bejelentést, vagy pedig utasítsa el azt. A hivatali elnök általi elutasítás ellen fellebbezést lehet benyújtani a Szövetségi Bíróságnál (Federal Court, FC).

C) 2010-ben a Szövetségi Bíróság megállapította, hogy az *Apotex* bitorolta a *Merck* rovasztatinra (MEVACOR®) vonatkozó, eljárástól függő termékszabadalmát, továbbá hogy a szabadalom érvényes, és hogy a *Merck* kártérítésre jogosult. 2013. július 16-án a kártérítés összegének megállapítását célzó tárgyaláson *Snider* bíró 119 millió CAD összegű kártérítést ítélt meg a *Merck* javára, amely a következő tételekből állt össze: (i) 63 millió CAD a *Merck* Canada profitvesztéséért, amelyet a bitorlás miatt szenvedett az *Apotex* lovasztatin-eladásai folytán; (ii) 51 millió CAD haszonvesztés, amelyet a *Merck* US szenvedett annak következtében, hogy kevesebb lovasztatint adott el a *Merck* Canadának a bitorlás miatt; (iii) ésszerű royalty az *Apotex* lovasztatin-eladásai miatt a szabadalom oltalmi idejének lejártá előtt; és (iv) ésszerű royalty az exporteladások bitorlás miatti csökkenése következtében.

D) Kanada szabadalmi törvénye a kanadai bejelentés napjától visszafelé számítva egyéves türelmi időt engedélyez a bejelentő által történő nyilvánosságra hozatalra.

A Kanadai Legfelsőbb Bíróság (LB) az *Apotex v Sanofi-Synthelabo Canada*-ügyben 2008-ban azt állapította meg, hogy egy találmány kinyilvánítása többek között az igényelt találmány korábbi nyilvános használata által idézhető elő. A korábbi nyilvános használathoz azt kell kimutatni, hogy a találmány a köznek legalább egy tagja számára titkossági kötelezettség nélkül hozzáférhető volt. Egy olyan találmány, amely a tekintetek elől rejtve van, vagy amelynek a belső működése nyilvános használat közben nem ismerhető meg, nem minősül a köz számára hozzáférhetőnek.

Az albertai olajhomok feldolgozására vonatkozó találmányok ügyében a kanadai bíróságok állást foglaltak azzal kapcsolatban, hogy mi képezi a feltaláló általi nyilvánosságra hozatalt, ami elindítja a türelmi időt. Két újabb döntésében az FC további tényezőket vett figyelembe, amikor eltérő következtetésekre jutott ilyen jellegű kérdések elbírálásánál.

A *Downhole Tools Ltd. v. National-Oilwell Canada Ltd.*-ügyben a felperes feltalált egy fúrókészüléket, amelyet a szabadalmi bejelentés benyújtása előtt több mint egy évvel kikölcsönzött fogyasztóknak. A kölcsönzési idő alatt a fúrókészülék egy dobozba volt zárva, és nem volt látható vagy kapható a kölcsönvevők számára. További tájékoztatás a találmányról kérésre volt kapható a kölcsönvevők számára, akik azonban nem terjesztettek elő ilyen kérést. Annak ellenére, hogy a kölcsönvevők a fúrókészülék belső működését nem látták és további tájékoztatást sem nyertek, az FC azt állapította meg, hogy a kölcsönvevők „hozzáférési lehetőséggel” bírtak, amit a szerződés nem tiltott. Az FC döntése szerint a lehetőség elegendő volt ahhoz, hogy a találmány kinyilvánítását képezze, és a szabadalmat érvénytelennek nyilvánította.

A *Varco Canada Ltd. (Varco) v. Pason Systems Corp.*-ügyben 2013-ban az FC hasonló körülmények között eltérő eredményre jutott. Itt a felperes fúrókészülékének prototípusát egy harmadik fél fúrótornyában a szabadalmi bejelentés benyújtási napja előtt több mint egy évvel használták. A feltaláló azt tanúsította, hogy a fúrótorony működtetői számára csupán egészen általános formában adott tájékoztatást a találmányról, és hogy ő maga hajtotta végre az összes kísérleti fúrást. Használaton kívül a fúrókészüléket tartalmazó dobozt lezárta, és nem volt lehetőség látni a találmány belső működését vagy más módon ahhoz hozzáférni. Az FC azt állapította meg, hogy ezek a tények összhangban voltak azzal a szándékkal, hogy a találmányt titokban tartsák, annak ellenére, hogy a szerződésben nem volt titkosságra vonatkozó megállapodás. A bíróság a szabadalmat érvényesnek találta, és megállapította, hogy azt bitorolták.

A fenti ügyek nem tesznek lehetővé semmiféle általános következtetést olyan találmányok nyilvános gyakorlatbavételére, amelyek nem láthatók és nem hozzáférhetők. A „köz számára hozzáférhető” kifejezés ugyanis a körülményektől függ, és esetről esetre kell megállapítani. Ennek megfelelően egy találmány feltalálója vagy tulajdonosa nem támaszkodhat pusztán arra a tényre, hogy találmányának belső működése a nyilvános használat ideje

alatt nem látható vagy nem hozzáférhető. Olyan esetekben, amikor elkerülhetetlen egy találmány nyilvános használata egy szabadalmi bejelentés kanadai benyújtási napja előtt, az ilyen használatot az összes résztvevő írott titoktartási kötelezettsége mellett célszerű lefolytatni, és a szabadalmi bejelentést célszerű a lehető leghamarabb benyújtani.

E) Az FC 2014. január 17-én egy biológiai tárgyú találmány bitorlásával kapcsolatban hozott döntést, megállapítva, hogy az *AbbVie Corporation* (Abbvie) szabadalma érvényes, és hogy ezt a szabadalmat bitorolja a *Janssen Inc.* (Janssen) STELARA nevű gyógyszere, amelynek infliximab nevű monoklonális antitest a hatóanyaga, és amelyet pszoriázis kezelésére használnak.

Az Abbvie (korábban Abbott) a tulajdonosa a 2 365 281 számú, „Humán IL-12-t megkötő humán antitestek és eljárás azok előállítására” című vitatott szabadalomnak. Ez a szabadalom elkülönített humán antitestekre vonatkozik, amelyek megkötik az IL-12-t, egyikét sok olyan citokinnek, amelyek a testben immunreakciókat szabályoznak. Az antitest IL-12-höz kapcsolása meggátolja a receptor kötődését, és ezáltal hasznossá teszi az antitestet betegségek kezelésében, ideértve a pszoriázist is.

A szabadalom 9. példája tartalmazza az egyetlen klinikai adatot, leírva egy sajátos antitest, a J695 vagy placebo adagolását egészséges személyeknek kettős vak klinikai próbában. A próba alanyainak egyike a tanulmány kezdetén pszoriázisban szenvedett, és arról számolt be, hogy az antitestkezelés javította betegségének tüneteit.

A szabadalom 226 igénypontja közül csak kettő volt érintve az ügyben. Hughes bíró a két igénypontot olyannak tekintette, amelyek egy elkülönített humán antitest alkalmazására irányulnak, azonban úgy találta, hogy az IL-12 pszoriázis kezelése szempontjából az igénypontok szerint minimális affinitással kötődik, különösen *in vitro* próbákban.

A Janssen STELARA termékében az orvosi hatóanyag egy humán antitest, amely transzgenikuségér-technológia használatából származik, szemben a fágprezentációval, amit a szabadalomban leírt J695 antitest leszármaztatására használnak. Minthogy azonban az igénypontok nem voltak egy sajátos módszerrel létrehozott humán antitestekre korlátozva, a STELARA az igénypontok oltalmi körébe esett. Emellett az Abbvie a STELARA antitest vizsgálatára kísérleteket végzett, amelyeket az FC elfogadott annak bizonyítására, hogy az antitest kielégítette az igénypontok által megkívánt affinitást. Így Hughes bíró megállapította, hogy a Janssen STELARA antistete bitorolta az igénypontokat.

A Janssen arra hivatkozott, hogy a vitatott szabadalom kézenfekvőség és túl tág oltalmi kör miatt érvénytelen. Hughes bíró azonban megállapította, hogy a találmány nem kézenfekvő, és az oltalmi kör sem megalapozatlan. Ezért Hughes bíró az igénypontokat érvényesnek és bitoroltnak találta.

A Janssen jogosult a döntés ellen a Szövetségi Fellebbezési Bírósághoz (Federal Court of Appeal) fordulni.

Hughes bíró fenti döntése azért érdekes, mert érvényesnek talált egy antitest gyógyászati alkalmazására vonatkozó szabadalmat.

F) A legáltalánosabb alap egy védjegy kanadai lajstromozási kérelmének elutasítására, hogy a lajstromozni kért védjegy összetéveszthető hasonló árukkal és/vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban használt lajstromozott vagy függő védjegyekkel. Ilyen esetekben a bejelentő néha benyújt egy hozzájáruló nyilatkozatot (letter of consent), amely jelzi, hogy a hivatkozott védjegy tulajdonosa hozzájárul a bejelentő védjegyének használatához és lajstromozásához. Jelenleg az ilyen hozzájáruló levelek ritkán győzik meg az elővizsgálót kifogásának visszavonásáról. Ez a helyzet azonban rövidesen megváltozhat.

A jelenlegi kanadai törvény szerint ha két védjegy összetéveszthető (és áruk és/vagy szolgáltatások azonos osztályával kapcsolatban használják őket), a védjegyeket nem engedik együttélni a lajstromban, hacsak nem ugyanaz a jogi személy birtokolja őket. Ezen a helyzeten nem változtat, ha a korábbi védjegy tulajdonosa hozzájárul a későbbi védjegy lajstromozásához, vagy ha a két jogi személy rokon vállalat. Ha a védjegyeket két eltérő vállalat birtokolja, akkor a kanadai védjegy törvény elutasítja a későbbi védjegy lajstromozását, és egy hozzájáruló nyilatkozatnak általában korlátozott a súlya.

A Kanadai Szellemtulajdon-védelmi Hivatal álláspontját az igazolja, hogy egyik feladatának a köz védelmét tartja. Annak ellenére, hogy a védjegy tulajdonosok hozzájárulnak a védjegyek együttéléséhez, fennáll az a veszély, hogy a rendes fogyasztók még mindig megtévesztve és félrevezetve lehetnek az áruk vagy szolgáltatások eredetét illetően, ha ezek az áruk vagy szolgáltatások hasonló védjegyekkel vannak ellátva.

A hivatal álláspontja gyakran csalódást okoz a Kanadán kívüli védjegy tulajdonosoknak. Különösen ez a helyzet azért, mert a hivatal nem használja a nemzetközi osztályozási rendszert, és védjegyeket megtévesztőnek tekinthet akkor is, ha azok különböző osztályokba tartozó árukra és/vagy szolgáltatásokra vonatkoznak.

Újabbban azonban a hivatal nem hivatalosan jelezte, hogy szándékában áll megváltoztatni ezt a gyakorlatát. Említette ugyanis annak a lehetőségét, hogy gyakorlata megváltozhat olyan módon, hogy ha elfogad beleegyező nyilatkozatokat, minden további ellenvetés vagy érvelés nélkül engedélyezni fogja megtévesztő védjegy lajstromozását egy másik vállalat nevében.

Katar

2013. december 6-án Katar kormánya letétbe helyezte a mikroorganizmusok szabadalmi eljárás céljából történő letétbehelyezésének nemzetközi elismerésére vonatkozó Budapesti Szerződéshez való csatlakozás okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi szerződés Katarra nézve 2014. március 6-án lépett hatályba.

Kína

A) A Pekingi Felsőbíróság 2001-ben kiadott egy szabadalom bitorlásokkal foglalkozó anyagot „Vélemények szabadalom bitorlás meghatározásával kapcsolatos kérdésekről” címmel.

A megoldandó szabadalmi viták számának növekedése miatt új problémák merültek fel. Ezeknek a megoldására új anyagot adott ki „Irányelvek szabadalombitorlás meghatározására” címmel. Az „Irányelvek...” 133 szabályt és 15 800 szót tartalmaz, és megoldást nyújt a szabadalmak oltalmi körének meghatározására, a szabadalombitorlás meghatározására, és a szabadalombitorlás elhárítására gyors és gyakorlati módon.

Az „Irányelvek...” a szabadalmi törvénnyel és a Legfelsőbb Bíróság értelmezésével összhangban a régi „Vélemények...” egyes pontjait törli, más pontokat módosít, és számos új szabályt iktat be. Ezáltal javítja a szabadalmi oltalmat, elősegíti az innovációt, és egységesíti a bírósági gyakorlatot. Fontos segédeszközt jelent a bírók, a szabadalmi ügyvivők és a szabadalmi joggyakorlatot folytató ügyvédek számára.

B) A Pekingi Felsőbíróság megállapította, hogy egy idegen szavakból álló védjegy megkülönböztetőképességét a vonatkozó kínai vásárlóközönség általános ismeretei alapján kell megállapítani.

A CHROMA RICHE egyike a *L'Oréal* hajápoló márkaneveinek. 2007. június 20-án a *L'Oréal* Franciaországban kérte a CHROMA RICHE védjegy lajstromozását a 3. áruosztályban hajápoló szerekre. A lajstromozást 2007. november 23-án engedélyezték. 2008. február 14-én a *L'Oréal* kérelmet nyújtott be az oltalomnak Kínára való kiterjesztése iránt. Ezt a Kínai Védjegyhivatal 2008. október 29-én elutasította azon az alapon, hogy a védjegy közvetlenül leírja a megjelölt áruk tulajdonságait. A *L'Oréal* 2011. január 4-én fellebbezést nyújtott be a Védjegy-felülvizsgálati Bizottságnál, amely azonban fenntartotta a hivatal elutasítását, megállapítva, hogy a védjegy a megjelölt áruk tulajdonságait írja le, és általános megjelenésében nélkülözi a megkülönböztetőképességet, [védjegy törvény, 11(1)(2) és 28. cikk].

2011. augusztus 10-én a *L'Oréal* az 1. számú Pekingi Közbenső Bíróságnál nyújtott be fellebbezést. Ez a bíróság a következő okok alapján megváltoztatta a Védjegy-felülvizsgálati Bizottság döntését.

- A „chroma” szó szokatlan szakmai kifejezés, amely színskálát, kromatikusságot, szintelitést stb. jelent, és ez eltér a bizottság által adott értelmezéstől (például „színtelítés”).

- Minthogy a „riche” egy francia szó (jelentése: gazdag), az átlagos kínai fogyasztó, aki nem ismeri a francia nyelvet, nagy valószínűséggel nem érti a CHROMA RICHE védjegy jelentését.

- A „riche” és a „chroma” szó szótári meghatározása eltér a bizottság értelmezésétől. Ezért valószínűtlen, hogy a hajápoló szereken alkalmazott védjegyet a vonatkozó közönség a megjelölt áruk leírásának fogná fel, úgyhogy az nem működhetne az áruk forrásának meghatározójaként.

Ezután a Védjegy-felülvizsgálati Bizottság a Pekingi Felsőbíróságnál fellebbezett, amely fenntartotta az elsőfokú döntést. Kinyilvánította, hogy a bíróságoknak, amikor idegen szavakból álló védjegyek érvényességére vonatkozó ügyekben ítélik az adminisztratív eljárásokban, a védjegy megkülönböztetőképességére vonatkozó megállapításaikat a kínai közönség általános tudására kell alapozniuk. Megállapította továbbá, hogy amikor az idegen

szavak a közönség számára forrásazonosítóként működhetnek, a védjegyet disztinktívnek kell tekinteni.

Kirgizisztán

2014. február 6-án Kirgizisztán elnöke aláírta a parlament által 2013. december 18-án jóváhagyott, a védjegyek, szolgáltatási védjegyek és eredetmegjelölések módosítására vonatkozó törvényt.

Az új törvényt a Kirgizisztáni Szabadalmi Hivatal dolgozta ki. A törvénymódosítás szerint a védjegybejelentőnek a bejelentés napjától számított hat hónapon belül joga van védjegyeinek korai vizsgálatát kérni.

Az új törvény meghatározást nyújt a jól ismert védjegy fogalmáról.

A törvénymódosítás a védjegyek és az eredetmegjelölések hivatalos lapban való publikálásának időtartamát a korábbi három hónapról egy hónapra csökkenti.

A korábbi védjegy törvény 1998. január 14-én lépett hatályba, és utoljára 2003. február 27-én módosították. E védjegy törvény szerint védjegyeket, szolgáltatási védjegyeket és kollektív védjegyeket engedélyeznek. Védjegyoltalomban részesíthetők a grafikusán ábrázolható jelek, így szavak, nevek, betűszavak, betűk, számok, színárnyalatok vagy színkombinációk, háromdimenziós formák, áruk háromdimenziós alakja vagy csomagolása, valamint az említett jelzések kombinációi.

A védjegy oltalmi ideje tíz év, amely további tíz-tíz évre megújítható.

Laosz

A Laoszban 2012. október 1-jén hatályos védjegy törvény szerint a védjegyek a lajstromozás napjától számított tíz évig maradnak hatályban. A korábbi törvény szerint a védjegyek oltalmi idejét a bejelentés napjától számították.

Mexikó

A Mexikói Szellemtulajdon-védelmi Hivatal elnöke 2014 januárjában Mexikóvárosban találkozott az Európai Szabadalmi Hivatal elnökével, és kölcsönös megállapodást írtak alá arról, hogy fokozzák együttműködésüket a szabadalmak területén annak érdekében, hogy mindkét régióban támogassák az innovációt.

Németország

A) A Német Szabadalmi és Védjegyhivatal (Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA) elnöke 2014. január elején bejelentette, hogy a német használati minták, valamint szabadal-

mi bejelentések és szabadalmak egy része 2014. január 7-től kezdve – az alább részletezett megkötésekkel – elektronikusan ingyen megtekinthetővé válik. Eddig az időpontig ugyanis ezeknek az iratoknak a megtekintése csupán személyesen volt lehetséges a hivatalban, vagy pedig másolatokat lehetett rendelni.

A fenti iratok a következő korlátozásokkal váltak hozzáférhetővé:

- minden szabadalmi és használatiminta-bejelentés, amelyekkel kapcsolatban 2013. január 21. után nyújtottak be megtekintési kérelmet;
- a 2013. január 21. óta publikált összes szabadalom és lajstromozott használati minta;
- minden szabadalmi bejelentés, amelyet 2013. január 21. után nyújtottak be a DPMA-nál, és amelyet már publikáltak.

A szabadalmi bejelentések elleni felszólalási eljárások, valamint a használati minták elleni törlési eljárások részletei is hozzáférhetők. Ellentétben azonban az Európai Szabadalmi Hivatal gyakorlatával, ahol a fellebbezési eljárások részletei is hozzáférhetők online, a Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht, BPG) fellebbezési eljárásainak és megsemmisítési eljárásainak a részletei jelenleg online nem hozzáférhetők.

B) A Düsseldorf-i Kerületi Bíróságnak (DKB) abban a kérdésben kellett döntenie, hogy a szabadalmi oltalom alól való mentességet (Bolar-mentesség) eredményez-e, ha egy generikus vállalat számára egy harmadik fél szállít szabadalom által védett terméket forgalmazási engedély megszerzése céljából. A Bolar-mentességet a 2001/83/EC európai irányelv és az azt módosító 2004/27/EC irányelv, különösen annak 10. cikke szabályozza.

A DKB megállapította, hogy a Bolar-mentesség kétségtelenül fennáll olyan esetekben, amikor a generikus cég saját maga gyártja a szabadalom által védett terméket forgalmazási engedély megszerzéséhez, de úgy döntött, hogy egy harmadik fél által szállított anyag csak nagyon korlátozott körülmények között esik a Bolar-mentesség alá, nevezetesen akkor, ha a szállító a generikus céggel együtt szervezi a próbákat és tanulmányokat, amelyeket a forgalmazási engedély elnyerése céljából végeznek.

A DKB elutasította azt a kérést, hogy a harmadik fél általi szállítás kérdését az Európai Unió Bírósága elé terjesszék.

A Düsseldorf-i Fellebbezési Bíróság (DFB) nem értett egyet a DKB döntésével. Szerinte harmadik fél szállítását bizonyos feltételek mellett meg kell engedni, nevezetesen akkor, ha a szállítás célja a forgalmazási engedély megszerzésének elősegítése. A DFB azonban úgy gondolta, hogy bizonyos kérdések még tisztázásra szorulnak. Ezért az ügyet a CJEU elé terjesztette.

C) Az eladott termékek rendeltetési helyének az ismerete önmagában nem vezet ahhoz a jogi kötelezettséghez, hogy az eladónak vizsgálnia kellene, vajon az eladott termékek a vevő országában sértenek-e valamilyen szellemi tulajdon-jogot. Ennek megfelelően egy olyan külföldi vállalat, amelyik alkatrészeket szállít egy német gépkocsigyártó vállalatnak, és kizárólag külföldön működik, elvileg arra a feltételezésre támaszkodhat, hogy német vevője a német törvények szerint jár el. Egy lehetséges szabadalombitorlás vizsgálatának a

jogi kötelezettsége keletkezik általában akkor, ha a külföldön székelő szállítóvállalat sajátos tájékoztatást kap – például egy neki küldött figyelmeztető levél útján – arról, hogy a német vállalat szabadalombitorlást követhet el.

A vizsgált esetben egy jármű az utasait oldalirányú ütközés ellen védő eszközre vonatkozó, 0 798 168 B1 sz. európai szabadalom német részének tulajdonosa pert indított egy külföldi vállalat (alperes) ellen, amely egy német gépkocsigyártó (vásárló) számára oldalsó légszékákat gyártott és szállított. A vevő a légszékákat Németországban kívül, az alperes gyárában vette át, és azokat Németországba importálta és ott osztotta szét. A külföldi alperes elleni per indítása előtt a felperes 2012. május 7-én figyelmeztető levelet küldött az alperesnek, amire az 2012. május 9-én válaszolt, visszautasítva a felperes szabadalombitorlásra vonatkozó vádjait.

Arra a korábbi megállapítására támaszkodva, hogy a német vásárló a fenti cselekedeteivel szabadalombitorlást követett el, a Mannheimeri Kerületi Bíróság (MKB) vizsgálatát a külföldi alperes felelősségére összpontosította. Általános jogi elvek alapján az MKB először tisztázta, hogy a vizsgált esetben az alperes, aki kizárólag külföldön tevékenykedett, nem volt felelős sem közvetlen szabadalombitorlásért, sem a német vevő szándékos támogatásáért a Németországban elkövetett bitorlással kapcsolatban. A külföldi alperes és a német vásárló közös bitorlásáról sem lehetett szó, mert nem volt bizonyíték közös „akciótervre”. Ezért az alperes felelősségét csak a német vevő szándékos bitorlásához való hanyag hozzájárulás elvére lehetett alapozni. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) kialakult joggyakorlata szerint egy harmadik fél szabadalombitorlásához való hanyag hozzájárulás miatti felelősség azt kívánja, hogy *a)* az alperes ehhez a bitorláshoz egy további okot szolgáltatson azáltal, hogy elmulasztja a bitorlás megakadályozását, jóllehet ez elvárható volt tőle (mert korábban megkönnyítette a szabadalombitorlást); és *b)* ezt elkövetve az alperes megsértse azt a jogi kötelezettséget, amelynek a valódi célja a megsértett szabadalmi jog védelme. A BGH szerint minden egyes esetben meg kell határozni az összes fennforgó érdek és vonatkozó jogi értékelés mérlegelése alapján, hogy fennáll-e és milyen mértékben ilyen jogi kötelezettség.

Ezeket az általános elveket alkalmazva az MKB megállapította, hogy a külföldi alperes a figyelmeztető levél kézhezvételének időpontjától, vagyis 2012. május 9-től kezdve volt felelős azért, mert hanyagul hozzájárult a vevő közvetlen szabadalombitorlásához.

A külföldi alperesnek ez a felelőssége azon a megfontoláson alapszik, hogy nem szüntette meg a légszékák szállítását, és nem vizsgálta meg gondosan a jogi helyzetet, jóllehet figyelmeztető levelet kapott a felperestől. Az MKB továbbá azt is kifejtette, hogy egy külföldi szállító általában nem köteles vizsgálni, hogy az általa szállított készülékek bitorolnak-e szellemi tulajdon-jogokat Németországban – csupán annak a ténynek az alapján, hogy tudomása volt a készülékek Németországba szállításáról. Ez a kellő gondosság kialakult jogi szabályozásából és a territorialitás elvéből következik, amelyek szerint egy külföldi alperes, aki saját országának törvényeivel összhangban jár el, törvényesen támaszkodhat arra a vá-

rakozásra, hogy egy német vásárló ismeri a németországi jogi helyzetet, és Németországban nem követ el szabadalomtörést. Egy figyelmeztető levél kézhezvételekor – itt 2012. május 7-én – azonban az alperesnek az lett volna a kötelessége, hogy megvizsgálja, vajon az általa gyártott készülékek valóban felhasználják-e a vitatott szabadalom műszaki tanítását, és a német vevő jogosult volt-e használni a szabadalmazott találmányt Németországban.

Az MKB megállapította, hogy az alperes nem kellő mértékben tett eleget ennek a kötelezettségének, különösen azért nem, mert nem kért jogi tanácsot egy erre szakosodott ügyvédtől vagy szabadalmi ügyvivőtől, hanem egyszerűen elutasította a szabadalomtulajdonos állításait, nyilvánvalóan a ténybeli és jogi helyzet kellő vizsgálata nélkül.

D) A *Stiftung Warentest* (SW) (Áruvizsgáló alapítvány) Németország leghíresebb fogyasztói szervezete, amely termékvizsgálatokat végez különböző márkanévű áruk és szolgáltatások összehasonlítása útján. Az SW a TEST (magyarul: próba) védjegyet 1966 óta használja, és 2004-ben lajstromoztatta is piros alapon fehér betűkkel tesztmagazinokra, a fogyasztók tájékoztatására és fogyasztói áruvizsgálatok publikálására.

Az *Axel Springer Verlag* (Springer), egy jól ismert német kiadó törlési keresetet indított a TEST védjegy ellen, miután az SW megtámadta a Springer „Auto Test” képeslapjának a címét.

A DPA megállapította, hogy a TEST védjegy csupán leíró jellegű a lajstromozott árukkal kapcsolatban, és ezért elrendelte a védjegy törlését. Ennek folytán az SW a BPG-nél nyújtott be fellebbezést. A BPG-nek eltérő volt a véleménye, és elutasította a Springer törlési keresetét, mert azon a nézeten volt, hogy a megtámadott védjegy a vonatkozó vásárlóközönség körében a hosszan tartó használat eredményeként megkülönböztetőképességre tett szert. Ezt egy 2009-ben végzett piackutatás bizonyította, amely szerint a számításba vehető fogyasztók 43%-a a vitatott védjegyet eredetjelzőnek tekintette.

A BPG döntése ellen az SW a BGH-nál fellebbezett, amely nem értett egyet a BPG döntésével, és megállapította, hogy a piackutatás 43%-os eredménye nem elegendő annak bizonyításához, hogy a TEST védjegy használat útján megkülönböztetőképességre tett szert.

Emellett a BGH arra is rámutatott, hogy a vitatott védjegyet 2009 óta nem használták lajstromozott alakjában, és arra a következtetésre jutott, hogy az sincs kizárva, hogy a 43% azóta tovább csökkent. Egyéb tényezők, így a piacmegosztás, a példányszámok, a hirdetési költségek és a folyóirat árusítási időtartama az adott esetben nem voltak elegendők a szerzett megkülönböztetőképesség bizonyításához.

A BGH visszaaltala az ügyet a BPG-nek, amelynek most döntenie kell abban a kérdésben, hogy a TEST védjegy már 2004-ben, vagyis a védjegy lajstromozásának időpontjában nélkülözte-e a szerzett megkülönböztetőképességet. Ilyen vonatkozásban a BGH világossá tette, hogy egy lajstromozott német nemzeti védjegy, amelyet szerzett megkülönböztetőképesség alapján lajstromoztak, csak akkor érvényteleníthető, ha már lajstromozásának időpontjában nélkülözte a szerzett megkülönböztetőképességet, és azt még az érvénytelenítésre vonatkozó döntés időpontjában is nélkülözi.

Norvégia

A Norvég Iparjogvédelmi Hivatalnál lajstromoztatták az ALFRED NOBEL védjegyet a 32. áruosztályban forrásvízre, ásványvízre és ívóvízre. Ez ellen a *Nobel Alapítvány* (NA) megvonási keresetet nyújtott be azon az alapon, hogy a védjegy használata megtévesztené a közönséget, mert azt hihetné, hogy az áruk vásárlásával békefenntartó és jótékonyági munkát támogat. Az NA arra is hivatkozott, hogy a védjegy bejelentője a tudós örökségét említve tisztességtelen előnyre próbál szert tenni az ő erőfeszítéseik, eredményeik és tevékenységük alapján.

Másrészről a védjegybejelentő arra hivatkozott, hogy az Európai Unió első védjegyrányelvének 3(1)(g) cikke nem a kereskedelmi versenytárs érdekeit, hanem a közt védi.

A Norvég Iparjogvédelmi Hivatal (NIH) elutasította a törlési keresetet, megállapítva, hogy a hivatkozott rendelkezés csupán az áruk tárgyilagos tulajdonságaira, például minőségére vagy földrajzi eredetére utal, nem pedig szubjektív gondolattársításokra, így a békefenntartó munka vagy jótékonyági célok támogatására. A NIH emellett azt is megállapította, hogy az NA elmulasztotta bizonyítani, hogy az átlagos fogyasztó az ALFRED NOBEL védjegyet jótékonyági vagy békefenntartó munkával társítaná.

Fellebbezés után a Szellemitulajdon-védelmi Fellebbezési Tanács (SZTFB) megállapította, hogy a NIH helytelenül állapította meg, hogy csupán az áruk tárgyilagos tulajdonságai mérvadók, amikor azt vizsgálják, hogy egy védjegy megtévesztő-e. Az SZTFB azonban azt is hangsúlyozta, hogy az áruk kereskedelmi eredetére vonatkozó félrevezető gondolattársítások a vonatkozó törvényes rendelkezés hatáskörén kívül esnek. Ehelyett ténylegesen az a mérvadó, hogy a közönséget a védjegy látványa megtéveszti-e, vagy hogy elegendő kockázata van-e annak, hogy a közönséget be lehet csapni azzal, amit ténylegesen vásárol.

Az SZTFB arra a következtetésre jutott, hogy az NA nem dokumentálta eléggé, hogy pénzszerző tevékenységtől eltérő dologról lenne ismert. Emellett az igényének alátámasztására benyújtott bizonyíték nem volt elegendő annak alátámasztására, hogy a köz hiedelme szerint Nobel Alfréd vagy az NA általában jótékonyági vagy békefenntartó tevékenységgel foglalkozik.

Az SZTFB azt is megállapította, hogy a hatályos törvény szerint az első bejelentői elv történelmi személyek neveinek a lajstromozására is vonatkozik, vagyis az első bejelentőnek nem kell dokumentálnia, hogy bármilyen elkötelezettsége áll fenn az elhunyt személlyel vagy annak nevével kapcsolatban.

A fentiek alapján az SZTFB úgy döntött, hogy az ALFRED NOBEL védjegy nem csapja be a közönséget az áruk jellegével vagy minőségével kapcsolatban.

Olaszország

A) A Milánói Fellebbezési Bíróság (MFB) (amelynek szellemi tulajdon-védelmi részlege is van) 2013. szeptember 4-én hozott döntésével elrendelte a LAMBRETTA védjegy használat hiánya miatti törlését.

A LAMBRETTA az olasz gépiparban az egyik leghíresebb védjegy volt a II. világháború után, és egy olyan robogó megjelölésére vezették be, amely hosszú éveken keresztül a fő versenytársa volt a Vespa robogóknak (amelyeket a *Piaggio* vállalat ma is gyárt). A LAMBRETTA védjegy használatát *Innocenti*, az eredeti tulajdonos, 1971-ben szüntette meg, amikor a cég-jogok új tulajdonosa, a *Scooters India Ltd.* Indiába vitte a gyártási lehetőségeket, és a robogókat 1985-ig exportálta Olaszországba.

2010-ben a Milánói Bíróság (MB) elsőfokú eljárásban úgy döntött, hogy bár a védjegy használata megszűnt, az a tény, hogy az új tulajdonos 2002-ben felújította a használatot, annak a jele volt, hogy ez a vállalat előnyt szándékozik szerezni a régi LAMBRETTA védjegy szimbolikus értékéből (a védjegyet azonban nem a motorján, hanem csupán ruházati termékeken használta).

Az MFB megváltoztatta a döntést, megállapítva a következőket.

– A védjegy használata 1992. december 31-én megszűnt, amikor az olasz törvényhozás hatályba léptette az Európai Unió első védjegyrányelvét (89/104/EC).

– Az abban az időben hatályos olasz törvény szerint a védjegy megújított használata nem volt elegendő a védjegy időközben bekövetkezett törlésének ellensúlyozásához.

– A fentiek következtében egy védjegyet csak akkor lehet megfelelően és kielégítően használni, ha ez a használat legalább elvileg képes megváltoztatni a piac állapotát és ennek következtében a versenytársak helyzetét. A döntés ezen a ponton összhangban van az Európai Unió joggyakorlatával.

Úgy tűnik tehát, hogy a döntés azt a nézetet képviseli, amely szerint a „hírnév” nem csupán egy elvont elem, amelyet függetlenül lehet használni és forgalmazni; a hírnév inkább a védjegyhez kapcsolódó minőség, amelynek a piacon értékkel kell rendelkeznie, és amelyet ott használni kell.

B) Olaszországban 2003-ban iparjogvédelmi ügyekre szakosodott bíróságokat állítottak fel a következő városokban: Bari, Bologna, Catania, Firenze, Genova, Milánó, Nápoly, Palermo, Róma, Torino, Trieszt és Velence. 2012 márciusában ezt a listát további 9 várossal 21-re egészítették ki.

2013. december 23-án új törvény jelent meg, amely a különleges bíróságokra vonatkozó rendelkezést az alábbi 9 városra korlátozta: Bari, Cagliari, Catania, Genova, Milánó, Nápoly, Róma, Torino és Velence.

Az új törvény olasz szakmai körökben súlyos csalódást okozott, mert fontos és tapasztalt bíróságokat zárt ki, így például a bolognait és a firenzeit.

Spanyolország

A) Spanyolország kormánya 2013. augusztus 6-án helyezte letétbe a Szabadalmi Jogi Szerződés (Patent Law Treaty) csatlakozási okmányát. Ennek megfelelően a nemzetközi egyezmény Spanyolországra nézve 2013. november 6-án lépett hatályba.

A PLT célja, hogy harmonizálja a szerződő államok szabadalmi hivatalai által megkívánt alaki követelményeket, ezáltal világszerte megkönnyítve a szabadalmi oltalom megszerzését és csökkentve a bejelentők költségeit, valamint a szabadalmi hivatalok adminisztratív munkáját.

B) A Spanyol Szabadalmi és Védjegyhivatal 2014 februárjában gyorsított szabadalmi vizsgálatra ((PPH) vonatkozó megállapodást kötött az Izraeli Szabadalmi Hivatallal. E megállapodás alapján a korábban vizsgálatot végző hivatal vizsgálati eredményeit a másik hivatal felhasználja saját párhuzamos bejelentése szabadalmazhatósági vizsgálatának meggyorsítására.

C) A Barcelonai Fellebbezési Bíróság (BFB) 2014. január 8-án visszavonta a Barcelonai 7. számú Kereskedelmi Bíróság (7. sz. BKB) korábbi döntését, amely engedélyezte a Pfizer által kért ideiglenes intézkedést a generikus szildenafilkészítmények ellen állítólagos szabadalombitorlás miatt. A sildenafil a hatóanyaga a Pfizer Viagra gyógyszerének.

A Pfizer a tulajdonosa az EP 0463756-B1 (EP '756) európai szabadalomnak, amelyet 1991 júniusában nyújtott be, és amelyre 1995 áprilisában kapott szabadalmat három különböző igénypontosorozattal; az utóbbiak közül az egyiket kizárólag Spanyolország számára engedélyezték, és csupán hat eljárásigénypontot tartalmazott. A szabadalom spanyol fordítását 1995 júniusában publikálták ES 2071919-T3 számmal.

2002 februárjában a Pfizer kiegészítő oltalmi tanúsítványt (SPC) kapott, amely 2011. június 7-én lépett hatályba, amikor a szabadalom lejárt, és 2013. június 22-éig volt hatályban.

A Pfizer 2006 márciusában az EP '756-os szabadalom állítólag felülvizsgált, 14 igénypontot tartalmazó fordítását nyújtotta be a Spanyol Szabadalmi és Védjegyhivatalnál. Ezek közül hat felelt meg az Európai Szabadalmi Hivatal által Spanyolország számára engedélyezett hat eljárási igénypontnak, és nyolc termék- és alkalmazási igénypont felelt meg az ESHZ által egyéb országoknak, így Németországnak, Franciaországnak és az Egyesült Királyságnak engedélyezett általános igénypontosorozatnak.

A spanyol hivatal 2006 júliusában publikált egy megjegyzést, amely szerint a Pfizer felülvizsgált fordítást nyújtott be, azonban ezt követően a hivatal ezt félretette, és végül elutasította, hogy publikálja a felülvizsgált fordítást. A Pfizer megtámadta a hivatal döntését a vitás ügyek Adminisztratív Bíróságánál, amely első fokon elutasította a fellebbezést. 2010. november 4-én azonban a Legfelsőbb Bíróság adminisztratív tanácsa fenntartotta a Pfizer fellebbezését.

A felülvizsgált fordítást végül 2011. augusztus 30-án publikálták, miután a szabadalom oltalmi ideje lejárt, és az SPC hatályba lépett. Meglepő módon ez a felülvizsgált fordítás

a Pfizer által 2006-ban benyújtott eredeti 14 igénypont helyett csupán nyolc (termék- és alkalmazási) igénypontot tartalmazott.

2011 októberében a Pfizer az összes vállalatot beperelte, amely generikus szildenafilfilrt forgalmazott Spanyolországban, szabadalmának és SPC-jének állítólagos bitorlásáért a felülvizsgált fordítás (termék- és alkalmazási igénypontok) szerint. A Pfizer ideiglenes intézkedést is kért, hogy valamennyi generikus versenytársát eltávolítsa a piacról.

2012. február 21-én a 7. sz. BKB engedélyezte az ideiglenes intézkedést annak ellenére, hogy a generikus termékek már hosszú idő óta a piacon voltak (az első generikus terméket 2009 végén hozták forgalomba).

A generikus versenytársak fellebbeztek az elsőfokú döntés ellen.

A BFB 2014. január 8-án hatályon kívül helyezte az elsőfokú döntést, mert megállapította, hogy nem állt fenn az ún. „késedelmi veszély”, amelyre a Pfizer az ideiglenes intézkedésre vonatkozó kérelmében hivatkozott. A BFB figyelembe vette, hogy a generikus versenytársak majdnem kétéves forgalmazása ellenére a Viagra még mindig a piac 61%-át uralta, és ezért megalapozatlan volt a Pfizernek az az állítása, hogy SPC-jének 2013 júniusában történő lejáta előtt elveszítené piacát.

Ilyen vonatkozásban a BFB azt is figyelembe vette, hogy a spanyol egészségügyi rendszer pénzügyileg nem támogatja a szildenafilfilrt történő gyógyítást. Ezért annak árát szabadon lehet meghatározni.

Az alperesek jogosultak beperelni a Pfizer azokért a károkért, amelyeket annak következtében szenvedtek, hogy generikus szildenafilfilrt készítményeiket 2012 áprilisától, vagyis az ideiglenes intézkedés elrendelésétől kezdve 2013 júniusáig, vagyis a Pfizer SPC-jének lejátaáig eltiltották a piactól.

Svájc

2013. szeptember 30-án a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság arról döntött, hogy egy használatban levő védjegy milyen mértékben térhet el lajstromozott alakjától ahhoz, hogy megőrizze a hozzá kapcsolódó jogokat. A döntés azt mutatja, hogy ez a mérték nagyon korlátozott.

Az ügy háttereként megemlíjtük, hogy a svájci védjegytörvény szerint egy jogtulajdonos elveszítheti védjegyéhez kapcsolódó jogát, ha védjegyét megszakítatlan öt éves időtartamon át nem használta [védjegytörvény, 12(1) cikk]. A törvény 11(2) cikke szerint a használat olyan alakban, amely nem tér el jelentősen a lajstromozott alaktól, szintén védjegyhasználatot képez, és ezért megőrzi a védjegy jogokat. Ez bizonyos mértékig a védjegy dinamikus használatát teszi lehetővé.

A vezető svájci *Migros-Genossenschafts-Bund* kiskereskedő hálózat és az óragyártó *Mondaine Watch Ltd* jogi vitába bonyolódott különböző hasonló védjegyekkel kapcsolatban, amelyek az „M” betűt és a „watch” szót, valamint közöttük egy kört tartalmaznak (ez a *körös védjegy*):

A Migros több mint 30 évig árusította a Mondaine által gyártott órákat. Az együttműködés 2010-ben véget ért, és a felek azóta harcolnak a vonatkozó védjegyekkel kapcsolatos jogaikért. A Mondaine 1985-ben lajstromoztatta az M-WATCH MONDAINE védjegyet és 2003-ban a körös védjegyet, míg a Migros 2008-ban az M-WATCH és az M WATCH védjegyet. A Mondaine felszólalásokat nyújtott be a Migros védjegyei ellen, azonban az eljárásokat felfüggesztették, mert függőben volt a Legfelsőbb Bíróság döntése.

2010-ben a Migros panaszt emelt a Zürichi Kereskedelmi Bíróságnál (ZKB), és kérte a Mondaine védjegyeinek átruházását vagy törlését. Állítása szerint a Mondaine védjegyeit nem használták jogmegőrző módon. A tényleges használat az M-WATCH védjegyre és egy olyan védjegyre korlátozódott, amely megegyezett a körös védjeggyel, de a fekete kör egy fehér keresztet tartalmazott (*keresztes* védjegy):

A ZKB elutasította a keresetet, azonban helyt adott a Mondaine ellenkeresetének, amely szerint a Migros már semmilyen alakban sem használhatja az M WATCH védjegyet. A Mondaine körös védjeggyel kapcsolatban a ZKB megállapította, hogy azt úgy használták, hogy a használat nem tért el jelentős módon a lajstromozott alaktól. Ezért a ZKB szerint a használat megőrizte a jogokat. A kör helyett egy kötőjel használata nem változtatja meg a védjegy által keltett általános benyomást, mert a védjegyet az „M” betű és a „watch” szó jellemzi. Így a ZKB arra a következtetésre jutott, hogy ez nem képezett jelentős eltérést a lajstromozott alaktól.

A ZKB megállapította továbbá, hogy ugyanez érvényes a keresztes védjegyre is, mert a svájci keresztet csupán díszítésnek kell tekinteni, amely nem változtatja meg a lajstromozott körös védjegy kialakítását. Az M-WATCH MONDAINE védjeggyel kapcsolatban a ZKB-nek az volt a véleménye, hogy annak az óraszíjon való használatát úgy kell tekinteni, hogy az megőrizte a védjegyjogokat az árukon, így az időmérő és az időjelző készülékeken.

A Migros kétségbe vonta annak a döntésnek a helyességét, amely szerint a használat megőrizte a védjegyekhez kapcsolódó jogokat. Ezért a Szövetségi Legfelsőbb Bírósághoz nyújtott be fellebbezést, amely hatályon kívül helyezte az alsófokú bíróság ítéletének főbb pontjait, és a körös védjegyet érvénytelennek nyilvánította. Megállapította, hogy egy védjegy általános benyomását megalapozó megkülönböztető elemeket nem lehet megfosztani azonosságuktól olyan alak használata által, amely különbözik a lajstromozott alaktól. Egy védjegy megkülönböztető jellegét mindig meg kell őrizni, és egy megkülönböztető elem elhagyása egy jelölés eltérő általános benyomásához vezetne.

A körös védjeggyel kapcsolatban megállapította, hogy az üres kört helytelenül tekintették csupán olyan ábrás elemnek, amely nem befolyásolja a védjegy által keltett általános benyomást. Az „M” elem és a „watch” szó nehezen tekinthető megkülönböztető jellegűnek időmérő szerkezeteken, ezért a bíróság azon a véleményen volt, hogy a védjegy által keltett általános benyomás szempontjából csupán a grafikus elemet lehet döntőnek tekinteni. A szóelemek minél kevésbé rendelkeznek megkülönböztetőképeséssel, annál jobban előtérbe kerülnek a grafikus elemek eredetjelzőként. Ilyen esetekben a grafikus elem(ek) bármilyen módosítása vagy elhagyása döntő mértékben befolyásolja a védjegy megkülönböztetőképeségét.

Ezért a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság a fekete körben levő fehérkereszt-jelzéssel kapcsolatban – az alsó fokkal ellentétben – megállapította továbbá, hogy az üres körnek egy svájci kereszttel való helyettesítése jelentős különbséget képez a lajstromozott alakhoz viszonyítva. A svájci kereszt használatát nem lehet csupán jelentőség nélküli díszítőelemnek tekinteni, mert az – főleg órák esetén – különös jelentőséggel bír minőségi jelzőként, amely befolyásolhatja a megkülönböztetőképeséget is. Ilyen megfontolások alapján megállapította, hogy sem az M-WATCH jelzés, sem a keresztjelzés használata nem őrizte meg a körös védjegyhez kapcsolódó jogokat.

Svédország

A) 2014 januárjában a svéd kormány egy emlékeztetőben javasolta egy olyan új bíróság létrehozását, amely szellemi tulajdon-védelmi, továbbá verseny- és értékesítési ügyekre lenne szakosodva. A fő cél a szellemi tulajdon-védelmi ügyekben a bírói gyakorlat javítása, hogy lehetővé tegyék a jobban kiszámítható és magas minőségű döntések létrehozását.

A javasolt új központi rendszerben a Stockholmi Kerületi Bíróság lesz az új Szabadalmi és Versenybíróság, és a Svéd Fellebbezési Bíróság fogja betölteni ezekben az ügyekben a fellebbezési bíróság szerepét. A Legfelsőbb Bíróság lesz a legfelsőbb fórum. A tervezet szerint meg fogják szüntetni a jelenlegi Szabadalmi és Védjegy-fellebbezési Bíróságot.

Az új rendszer a javaslat szerint 2015. július 1-én lép hatályba.

B) A HTC birtokolt egy szabadalmat, amely egy Twister nevű tisztítóterméket védett. A Håte, egy tisztítótermék-elosztó, padlótisztítás céljára egy „gyémántpárnának” nevezett versenyző terméket vezetett be 2007-ben egy kereskedelmi vásáron, és az új termékre ugyanebben az évben megrendeléseket kapott.

2008-ban a HTC a Håte ellen bitorlási pert indított, és ideiglenes intézkedés elrendelését is kérte bíróság fizetésére való kötelezéssel. A Stockholmi Kerületi Bíróságnak (SKB) az elutasító döntése ellen a HTC a Svéd Fellebbezési Bírósághoz (SFB) nyújtott be fellebbezést, amely 2009 áprilisában engedélyezte a kért ideiglenes intézkedést.

2009 májusában azonban az Európai Szabadalmi Hivatal felszólalási eljárásában megvonták a HTC szabadalmát. Ennek ellenére az ideiglenes intézkedés 2010 novemberéig hatály-

ban volt, amíg az ESZH fellebbezési tanácsa meg nem erősítette a szabadalom megvonását. A bitorlási ügyet később törölték az SKB ügylistájáról.

A svéd törvények szerint ha valaki ideiglenes intézkedést kért és kapott, amelyet később hatálytalanítottak, köteles kártérítést fizetni az alperesnek az ideiglenes intézkedés által okozott károkért. A Hâte a Norrköpingi Kerületi Bíróságnál (NKB) eljárást indított a HTC ellen, és kérte az ideiglenes intézkedés által okozott kár, valamint jogi költségeinek megtérítését. Az SKB-nek kizárólagos hatásköre van bitorlási és megsemmisítési perek intézésére, míg az ideiglenes intézkedések által okozott károk ügyében bármelyik kerületi bíróság ítélezhet – jellemzően az a bíróság, amelynek a kerületében az alperes lakik.

A Hâte először 872 850 Skr, majd 819 850 Skr kárt bizonyított, azonban a HTC kétségbe vonta, hogy a Hâte által felsorolt károk összefüggésben lettek volna az ideiglenes intézkedéssel. Végül az NKB 100 000 Skr kártérítést ítélt meg a Hâte javára, megállapítva, hogy az ideiglenes intézkedés gazdasági veszteséget okozott a Háténak, mert egy 20 hónapos időtartam alatt gátolva volt bizonyos termékek eladásában. A Hâte viszont nem terjesztett be elegendő bizonyítékot profitveszteségeinek igazolására. Minthogy az NKB a Hátét tekintette vesztes félnek az ügy négyötöd részében, neki kellett fizetnie a HTC jogi költségeit.

Mindkét fél fellebbezett a Gothai Fellebbezési Bírósághoz (GFB), amely megerősítette az alsófokú bíróság döntését, a Hâte javára megállapított 160 000 Skr kártérítést, azonban a Hátét kötelezte arra, hogy saját jogi költségei mellett fizesse meg a HTC jogi költségeinek a kétharmadát is.

A GFB döntését egyik fél sem fellebbezte meg, így az jogerőre emelkedett.

Szaúd-Arábia

A Szaúd-Arábiai Védjegyhivatalnál a védjegybejelentéseket 2013. november 1-jétől kezdve elektronikusan is be lehet nyújtani.

Az áruk és szolgáltatások megjelölésének pontosan egyeznie kell a Nizzai Egyezmény szerintivel.

A Szellemi Tulajdon Világszervezete

A) A Szellemi Tulajdon Világszervezete ((World Intellectual Property Organization, WIPO) 2013. december 9-én közzétette a 2012. évre vonatkozó jelentését, amely szerint abban az évben világszerte 2 350 000 szabadalmi bejelentést nyújtottak be, ami a megelőző évhez képest 9,2%-os növekedést jelent. A 2 350 000 bejelentés közül 1 510 000-t nyújtottak be az anyaországban és 830 000-t külföldön.

A 9,2%-os növekedés a legmagasabb érték 2009 óta, amikor a bejelentések száma 3,9%-kal csökkent. 2010-ben 7,6%-os és 2011-ben 8,1%-os növekedést könyveltek el.

A legtöbb, 652 777 szabadalmi bejelentést 2012-ben Kínában nyújtották be. Kínát 542 815 bejelentéssel az Amerikai Egyesült Államok és 342 796 bejelentéssel Japán követte. Kína 2010-ben vette át Japán második helyét, és 2011-ben az Egyesült Államokat váltotta az első helyen, amelyet 2012-ben is megtartott.

B) A WIPO által végzett vizsgálat rávilágított, hogy a szellemi tulajdon-jogok birtokosai egyre jobban figyelembe veszik a viták költségeit. Ennek eredményeként egyre gyakrabban vesznek igénybe alternatív vitamegoldásokat (Alternative Dispute Resolutions, ADR).

A vizsgálat során a WIPO több mint 60 ország majdnem 400 válaszadójának gyakorlatát és indítékait vette szemügyre, és értékelte az ADR jelenlegi igénybevételének mértékét. A válaszok (számuk nagyságának sorrendjében) Európából, Észak-Amerikából, Ázsiából, Dél-Amerikából, Óceániából, Közép-Amerikából és Afrikából érkeztek, és a válaszadók ügyvédi irodáknál, vállalatoknál, kutatószervezeteknél, egyetemeken és kormányzerveknél dolgoztak.

Az alábbiakban röviden összefoglaljuk a vizsgálatnak a WIPO szerint leglényegesebb eredményeit.

- A válaszadók a legfontosabbnak a költségeket gondolták, amelyek alapvetően magasabbak a bírósági út igénybevételekor (ennek költségét hazai pereskedés esetében átlagosan 475 000 USD-re, míg külföldi pereskedésnél 850 000 USD-nél többre becsülték). Ezzel szemben a válaszadók 91%-ának véleménye szerint a közvetítés (mediation) költsége nem haladta meg a 100 000 USD-t, míg a döntőbíráskodás (arbitration) átlagos költsége kismértékben meghaladta a 400 000 USD-t.

- A válaszadók többsége a második legfontosabb tényezőnek az időt tekintette. A hazai pereskedés átlagos időtartamát megközelítőleg három évre becsülték. A döntőbíráskodás átlagosan egy évnél valamivel tovább tartott, míg a közvetítés általában nyolc hónapnál rövidebb idő alatt befejeződött.

Ukrajna

Ukrajna Állami Szellemi Tulajdon-védelmi Szolgálat 2013. szeptember 23-án a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) 51. összejövétele alkalmával megállapodást kötött a WIPO-val, amelynek értelmében a WIPO Nemzetközi Kutatási és Elővizsgálati Hatóságnak (International Searching and Preliminary Examining Authority) jelölte ki.

Olyan tájékoztatást kaptunk, hogy az ukrajnai hatóság más hasonló hatóságoknál jelentősen alacsonyabb áron szándékozik nyújtani nemzetközi kutatási és elővizsgálati szolgáltatásait.

Arról nem kaptunk hírt, hogy mikor kezdi el Nemzetközi Kutatási és Elővizsgálati Hatósággént való működését.

Uruguay

Az uruguayi parlament módosította a lajstromozott védjegyek használatára vonatkozó törvényi rendelkezéseket. A 2014. január 1-jén hatályba lépett törvénymódosítás szerint egy lajstromozott védjegyet törölni lehet, ha azt tulajdonosa vagy egy jogosult személy a lajstromozás vagy a megújítás időpontját követő öt folytatólagos éven keresztül nem használja, vagy a használatot öt egymást követő éven át megszakítja. A törlési kereset azonban hatástalan, ha a tulajdonos igazolni tudja, hogy a használat hiányát *vis maior* okozta.

Minthogy Uruguay a többosztályos bejelentési rendszert alkalmazza, egy terméknek vagy szolgáltatásnak egyetlen áruosztályban való használata elegendő a használat bizonyításához.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

GYŰJTEMÉNYES MŰNEK MINŐSÜLŐ KIADVÁNYOK ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLATA

SZJSZT-15/12

A megkereső által feltett kérdések

A nyomozóhatóság (a továbbiakban: megbízó) 2012. október 9-én kelt, szakértőt kirendelő határozatában (a továbbiakban: határozat) az alábbi kérdéseket tette fel a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek.

1. A nyomozás során lefoglalt és köteles példányban rendelkezésre álló 1 db KÖNYV 1, 1 db KÖNYV 2, 1 db KÖNYV 3, 1 db KÖNYV 4, valamint 1 db KÖNYV 5 irodalmi művek és a feljelentés mellékletét képező 1 db KÖNYV 6, ISBN-szám nélküli kiadványnak a megvizsgálásával állapítsa meg, hogy azok szerzőijogdíj-oltalom alatt állnak-e, illetve kik a jogdíjjogosultak, és a KÖNYV 6. irodalmi mű szerzői jogot sért-e, és ezzel összefüggésben mekkora az okozott vagyoni hátrány összege jogosultanként az egyes kötetekre és összesen meghatározva. Megállapításánál vegye figyelembe a nyomozás során rendelkezésre álló, a nyomtatást végző társaság képviselője által tett tanúvallomásban rögzítetteket és az ahhoz kapcsolódó N. számú számla tartalmát. Megállapításait táblázatos formában is tüntesse fel!
2. Állapítsa meg, hogy 1 db KÖNYV 5 irodalmi műve és a feljelentés mellékletét képező KÖNYV 6, ISBN-szám nélküli kiadvány azonos tartalmú-e, azok egy szerzőtől erednek-e!
3. Állapítsa meg, hogy 1 db KÖNYV 5 kötete és annak egyes részei szerzői jogi védelem alatt állnak-e!
4. A szakértő egyéb észrevételeit kérdés nélkül is tegye meg!

Az eljáró tanács válasza a megbízó által feltett kérdésekre

Ad 1. Tekintettel arra, hogy a megkereső hatóság szakértőt kirendelő határozatának 1. kérdésében számos, önállóan értékelendő kérdést tett fel, e kérdéseket külön-külön alfejezetekben tárgyalja az eljáró tanács.

1.1. A feljelentő műveinek szerzői jogi oltalma

A feljelentő alábbi kiadványaival kapcsolatban kérdezi a megkereső hatóság, hogy azok szerzőijogdíj-oltalom alatt állnak-e:

KÖNYV 1,
KÖNYV 2,
KÖNYV 3,
KÖNYV 4.

A kérdés az eljáró tanács álláspontja szerint helyesen úgy teendő fel, hogy a fenti kiadványok szerzői jogi oltalom alatt állnak-e.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. (a továbbiakban: Szt.) az alábbiak szerint rendelkezik:

1. § (2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

a) az irodalmi (pl. szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai) mű,

...

p) a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis.

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.

...

4. § (1) A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).

(2) Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.

...

7. § (1) Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.

(2) A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait.

(3) A gyűjteményes mű szerzői jogi védelme nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire.

...

94/B. § (1) Az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.

A fentiek szerint tehát szerzői jogi oltalomban részesül többek között az egyéni-eredeti szakirodalmi mű, valamint a gyűjteményes mű, ha annak szerkesztése egyéni-eredeti. A szerzői jogi gyakorlat szerint „az egyéni-eredeti jelleg megállapíthatóságának minimálisan az a feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolása.”¹ Mindössze a rend kedvéért jegyzi meg az eljáró tanács, hogy az eljárás során nem merült fel adat arra nézve, hogy a fent megjelölt művek ne SZERZŐ 1 alkotásai lennének, illetve arra nézve, hogy a fent megjelölt művek más műnek a szolgai másolásai vagy átdolgozásai lennének.

A fent megjelölt művek alapvetően adatok, képek, illetve illusztrációk gyűjteményei, amelyeket adott esetben képaláírások, szöveges megjegyzések, táblázatok stb. egészítenek ki. Az eljáró tanács megítélése szerint az adatok objektív információk, amelyek nem minősülnek egyéni-eredeti tartalomnak, ezekre a tartalmakra a szerzőt szerzői jog nem illeti meg. A fent megjelölt művekben szereplő képek, illusztrációk döntő részt érmék, bankjegyek reprodukciói, amelyekre a szerzőt szintén nem illeti meg szerzői jog, arra is tekintettel, hogy a bankjegyek, érmék kialakítása önállóan, grafikai műként szerzői oltalom tárgya lehet a grafikus szerző javára.

Az eljáró tanács álláspontja szerint adott esetben egyes tartalmak – különösen szöveges megjegyzések, illetve táblázatok – esetében megállapítható lehet az egyéni-eredeti jelleg, bár az eljáró tanács megjegyzi, hogy ezek a tartalmak is sok esetben objektív jellegű információkhoz kapcsolódnak, illetve ilyen információkat írnak le.

Az eljáró tanács megítélése szerint a fent megjelölt művek szerkesztése tekintetében megállapítható egyéni-eredeti jelleg, így azok gyűjteményes műveknek minősülnek.

E tekintetben az eljáró tanács hivatkozik a Szerzői Jogi Szakértői Testület egy korábbi megállapítására, amely szerint: „a gyűjteményes művön fennálló szerzői jogi védelem független a gyűjteményben szereplő egyes alkotóelemek (pl. képek, táblázatok, szövegek) szerzői jogi védelmétől. Az egyéni, eredeti jellegnek kizárólag a szerkesztés tekintetében kell fennállnia.”² A fent megjelölt művek tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű, így gyűjteményes műként a szerkesztés tekintetében oltalom illeti meg a szerzőt akkor is, ha a művek egyes részei, tartalmi elemei (adatok, képek) nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek, vagy nem a kérdéses művek szerzője számára részesülnek szerzői jogi védelemben. Megjegyzi azonban az eljáró tanács, hogy megítélése szerint az ilyen jellegű művek tekintetében az alkotói szabadság foka korlátozott.

Az Szjt. 94/A. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés alapján SZERZŐ 1-et kell az ellenkező bizonyításáig szerzőnek tekinteni.

Végül, a feljelentéssel érintett kiadványok szerzői jogi oltalmára a határozat 1. kérdése is tartalmaz utalást, tekintettel azonban arra, hogy ez a határozat 3. kérdésében külön kérdés-

¹ Gyertyánfy Péter (szerk.): A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex Kiadó, Budapest, 2006, p. 30.

² Ügyszám: SZJSZT-01/07/1.

ként is szerepel, így erre a 3. kérdés vonatkozásában térünk vissza. E kiadványok a feljelen-
tésben szereplő alábbi kiadványok:

KÖNYV 5,

KÖNYV 6 (ISBN-szám nélkül).

1.2. A KÖNYV 5 jogsértő jellegével kapcsolatos kérdés

Az Sztj. a jogsértés tekintetében az alábbi fő rendelkezéseket tartalmazza:

16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

(6) Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.

17. § A mű felhasználásának minősül különösen:

a) a többszörözés (18. § és 19. §),

b) a terjesztés (23. §),

f) az átdolgozás (29. §),

12. § (1) A szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen – a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően – szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.

29. § A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

Az eljáró tanács előrebocsátja, hogy e kérdésre a fenti 1. kérdés tekintetében kifejtettekből kiindulva, a kérdéses kiadványok részletes összevetését követően lehet választ adni. Az eljáró tanács tehát elsőként – pontokba szedve – a kérdéses kiadványok összehasonlítását végzi el, majd ezt követően ad választ arra, hogy a sérelmezett kiadvány jogsértő-e.

Az egyértelműség kedvéért az eljáró tanács rögzíti, hogy az alábbi kiadványok kerültek megvizsgálásra és összehasonlításra a határozatban foglaltak szerint:

A/1. KÖNYV 1,

A/2. KÖNYV 2,

A/3. KÖNYV 3,

A/4. KÖNYV 4,
B/1. KÖNYV 5,
B/2. KÖNYV 6 (ISBN szám nélkül).

A továbbiakban tehát az egyes kiadványok között feltárt hasonlóságok és különbségek kerülnek részletesen bemutatásra és elemzésre. A kiadványokra a szakértői véleményben a fentiek szerinti sorszámozással (A/1–A/4., illetve B/1–B/2.) hivatkozunk.

1. Mindenekelőtt leszögezendő, hogy a kiadványok tematikája hasonló: az egyik oldalon az A/1. számú kiadvány a Magyarországon kibocsátott fizetőeszközök közül az érméket (1848–2010), az A/2–A/3. számú kiadvány a bankjegyeket (1759–1925, illetve 1926–2009), az A/4. számú kiadvány pedig a speciális bankjegyeket (1846–2009) mutatja be, míg a másik oldalon a B/1–B/2. számú kiadvány összefoglalóan (érmék és bankjegyek egyaránt) igyekszik bemutatni a pénz történetét és fajtáit Magyarországon (1892–2011). E körben kell kitérni arra, hogy a B/1. és a B/2. számú kiadvány borítóját és első oldalát leszámítva azonos tartalmú, így a továbbiakban azokra egységesen, „*B kiadvány*” rövidítéssel történik hivatkozás.

2. Elsőként az összehasonlított kiadványok külső megjelenése, valamint a bennük használt színvilág kapcsán megállapítható, hogy a borítók és a hátoldalak teljesen különbözőek, a kiadványokon belül a fehér alapszín egyezik, egyébként az egyes pénznemeknél használt egyedi színek különbözőek (pl. a pengőrendszert az A/1–A/4. számú kiadványban sötétkék, a B kiadványban zöld színnel jelölik). A külső stílusjegyek vonatkozásában egyébként is megállapítható, hogy az összehasonlított kiadványoknál a formai kialakítás és a betűtípus eltérő, egyezik azonban az a koncepció, amely szerint az adott fejezetre jellemző színű kis téglalap jelenik meg minden oldal szélén, amelynek eredményeképpen – a fejezetenként különböző színnel megjelölt oldalszélek miatt – a becsukott kiadvány oldalnézetéből is látható, hogy egy adott fejezet a kiadvány mely részén kezdődik, illetőleg ér véget.

3. A kiadványokat fellapozva megállapítható, hogy míg az A/1–A/4. számú kiadvány egyaránt tartalommal, előszóval, köszönetnyilvánítással és a rövidítések magyarázatával/értelmezésével kezdődik, addig a B kiadvány elején ezek helyett reklámok, hirdetések találhatók, amelyek közül egyébként egyesek – más méretben és kiadványon belüli elhelyezéssel – az A/1–A/4. számú kiadványban is fellelhetők. Következésképpen a B kiadvány az említett hirdetési felületek mellett kizárólag az egyes érmék és bankjegyek adatokkal és illusztrációkkal történő bemutatását tartalmazza, az A/1–A/4. számú kiadvány ezek bemutatásán felül azonban rendelkezik többletelemezzel, jelesül tartalommal, előszóval, köszönetnyilvánítással és a rövidítések magyarázatával/értelmezésével.

4. Tekintettel arra, hogy a B kiadvány a koronarendszer (1892–1925) érméinek bemutatásával veszi kezdetét, rögtön látható, hogy az A/1. számú kiadványban megtalálható 1848–49-es szabadságharc, továbbá a Ferenc József korabeli (1848–1892) érmék nem képezik részét e kiadványnak, aminek alapján e vonatkozásban mindenképpen különbséget kell megállapítani a kiadványok között. Ezen túlmenően azonban, főként az A/1. számú

kiadvány tartalomjegyzékét olvasva látható, hogy az összehasonlított kiadványok egyaránt kronológiai sorrendben és azon belül azonos koncepció szerint veszik végig az érmefajtákat: koronarendszer (egyéb kiadások, tervezetek), pengőrendszer (egyéb kiadások, tervezetek), forintrendszer (forgalmi emlékérmék, forgalmi sorok, emlékérmek-kiadások, egyéb kiadások, emlékérmek-tervezetek).

5. A fentiekre tekintettel a kiadványok részletes összehasonlítását érdemes a koronarendszernél kezdeni, amely a B kiadvány 5. oldalán, illetőleg az A/1. számú kiadvány 43. oldalán egyaránt az 1 filléres érme bemutatásával indul. Látható, hogy az összehasonlított kiadványokban egy-egy érme bemutatása egyaránt annak – a kiadvány rendszere szerinti – sorszámaival (pl. K1), hivatalos elnevezésével (pl. 1 Fillér), és kibocsátásának időintervallumával (pl. 1892–1914) indul, majd ezt követik az érme alapadatai, az érméről és annak egyes változatairól szóló táblázatok (az azokhoz fűzött esetleges megjegyzésekkel), továbbá képek, képaláírások és esetenként egyéb illusztrációk, valamint az értékekkel kapcsolatos információk. Az összehasonlított kiadványok tehát egy-egy érme bemutatásánál ugyanazt az alapkoncepciót követik.

6. Ami ezen alapkoncepció egyes alkotóelemeit illeti, elmondható, hogy az összehasonlított kiadványok ugyanazt a sorszámozást használják az egyes érmék bemutatásánál a bal felső sarokban, így például a koronarendszer érméi az A/1. és a B kiadvány esetében egyaránt K1-től KT3-ig kerültek sorszámozásra, és egyaránt 44 féle érme bemutatását tartalmazták, azonos sorrendben és sorszámozással. A sorszámok egyezése az összes érme bemutatásán végigvonul, ennek megfelelően megfigyelhető, hogy amelyik érme fellelhető az A/1. számú kiadványban, az azonos sorszámmal megtalálható a B kiadványban is. Ez nem jelenti azonban azt, hogy a B kiadványban kizárólag az A/1. számú kiadványban található elemek kerülnek bemutatásra, hiszen a 175–185., illetőleg a 200–217. oldalon szereplő emlékkiadások egyedül a B kiadványban szerepelnek, a szerkesztő azonban az addicionális elemeket nem látta el saját sorszámozással, így azok sorszám nélkül kerültek feltüntetésre és ismertetésre. Megjegyzendő, hogy a plusztartalom egy része olyan érmék és emlékkiadások bemutatásából áll, amelyek az A/1. számú kiadvány kiadását követően, pl. a 2011-es évben kerültek kibocsátásra (lásd e körben a B kiadvány 183–185. oldalát).

7. Az egyes érmék bemutatásakor az A/1. és a B kiadvány egyaránt a következő alapadatokat tünteti fel: súly, átmérő, vastagság, anyag, előlap, hátlap, perem, forgalom időtartama („forgalomban”). Az összehasonlított kiadványokban ezen alapadatok ugyanabban a sorrendben jelennek meg, és ahol az A/1. számú kiadvány tervezőt is feltüntet, ott a B kiadvány is feltünteti a tervezőt, méghozzá ugyanúgy az „anyag” és az „előlap” adatai között. Továbbá azoknál az érméknél, ahol az A/1. számú kiadvány más alapadatokkal dolgozik, például elhagyja az előlapra, a hátlapra, a peremre vagy a forgalom időtartamára vonatkozó adatokat, ott a B kiadványban is ugyanazok az adatok kerülnek szerepeltetésre, illetőleg elhagyásra (pl. a B kiadvány 19. oldalának összehasonlítása az A/1. számú kiadvány 69. oldalával). A fentiekén túlmenően azokon a helyeken, ahol az A/1. számú kiadvány az alapadatokon

kívül megjegyzést/megnevezést is feltüntet (pl. „Fantáziaveret Károly Róbert garas mintájára”), ott a B kiadványban ugyanaz a megjegyzés/megnevezés szintén megjelenik (pl. a B kiadvány 21. oldalának összehasonlítása az A/1. számú kiadvány 73. oldalával). Egyes esetekben fellelhetőek különbségek az adatokban, megjegyzésekben, pl. az egyes érmék peremén található recék számát, illetőleg a peremet alkotó más motívumok leírását a B mű tartalmazza (lásd példaként e körben a B kiadvány 126–130. oldalát).

8. Ami az egyes érmékhez tartozó táblázatokat illeti, azok egyaránt az egy adott évben kibocsátott érmék darabszámát, illetve azok mostani – pontosabban a kiadványok kiadásának időpontjában fennálló – hozzávetőleges értékét hivatottak szemléltetni. A táblázatok felépítésében és adataiban azonban már látunk különbségeket, amíg ugyanis az A/1. számú kiadvány a „kiadás” és a „darabszám” elnevezésű oszlop mellett a „szép”, „n. szép”, „kiváló”, „extra” és „Euro” kategóriát (négy kategória és euróérték) tartalmazza, addig a B kiadvány a „kopott”, a „szép” és a „kiváló” kategóriába (három kategória) sorolja az érméket állapotuk, valamint annak megfelelő hozzávetőleges értékük szerint. Továbbá amíg az A/1. számú kiadvány a táblázat egyes kategóriáinál az érmék értékét ezer forint alapegységben adja meg, valamint az „extra” minőségű érme értékét euróban is feltünteti, addig a B kiadvány a teljes forintösszegeket kiírja, azok euróban kifejezett értékeinek feltüntetése nélkül. Ezen túlmenően a más elnevezésű és eltérő számú kategóriák mellett maguk az ott feltüntetett értékek (forintösszegek) is különböznek, ami alátámasztja, hogy az összehasonlított kiadványok e táblázataiban használt különböző elnevezésű kategóriák nem feleltethetők meg teljesen egymásnak annak ellenére, hogy az érmék kiadási éve és kiadott darabszáma majdnem minden esetben teljes egyezést mutat ugyanezen táblázatok első két oszlopában.

9. A fentieken túlmenően több érmefajtánál szerepel egy „Változatok-egyéb” elnevezésű táblázat is, méghozzá mind az A/1. számú kiadványban, mind pedig a B kiadványban. E táblázatban ugyanannál az érmefajtánál ugyanazok a változatok szerepelnek az összehasonlított kiadványokban, rendre ugyanazzal a leírással (pl. „K. B. B-betűje nyitott, R”, lásd a B kiadvány 12. oldalát és az A/1. számú kiadvány 57. oldalát). Ennél a táblázatnál megfigyelhető az is, hogy az egyes érmeváltozatok annak ellenére ugyanabban a sorrendben kerülnek feltüntetésre, hogy az A/1. számú kiadványban ez a sorrend – a másik, fő táblázattól eltérően – nem kronologikus, hanem az érmeváltozatok fajtáihoz (pl. utánveret = uv, próbaveret = pv) igazodik. Itt lehet megfigyelni azt is, hogy a B kiadványban alkalmazott rövidítések az A/1. számú kiadvány „rövidítések értelmezése” rovatában (8. oldal) meghatározott rövidítésekhez igazodnak anélkül, hogy a B kiadványon belül bárhol útmutatót találnánk a rövidítések feloldásához. Mindezekon túl szembetűnő hasonlóság mutatkozik az ehhez a táblázathoz fűzött egyes megjegyzések tekintetében is, szóról szóra ugyanazok a megjegyzések köszönnek ugyanis vissza az érmeváltozatok táblázatainál (pl. a B kiadvány 14–15. oldalának összehasonlítása az A/1. számú kiadvány 61–63. oldalával).

10. Megfigyelhető, hogy az összehasonlított kiadványok tartalmaznak több „Fémpénzek kiadása” elnevezésű összesítő táblázatot is, amelyek – az alattuk található megjegyzésekkel

együtt – pontosan egyeznek a kiadványokban (pl. B kiadvány 18., 35. és 105–106. oldalának összehasonlítása az A/1. számú kiadvány 68., 102. és 220–222. oldalával), ráadásul tematikailag éppen az adott kiadvány ugyanazon részén (pl. koronarendszer és korona egyéb kiadásai témakörök között) helyezkednek el.

11. Az egyes érmefajták bemutatásához használt képek és illusztrációk megvizsgálásakor megfigyelhető, hogy a B kiadvány érmékről szóló teljes része (5–199. oldal) szinte kizárólag az A/1. számú kiadványban megjelenő képeket használja, kijelenthető, hogy a B kiadvány szinte valamennyi érmeábrája megegyezik az A/1. számú kiadványban ugyanannál az érmefajtánál található képpel/képekkel, csupán a képek minősége, mérete, illetve a táblázatokhoz, valamint egymáshoz képest történő elhelyezése különbözik az összehasonlított kiadványokban. Megállapítható még, hogy egyes érmefajtáknál az A/1. számú kiadvány érmerészletekről is tartalmaz képeket, amely képek a B kiadványban szintén megtalálhatók. Ezen túlmenően a képaláírások is javarészt szó szerint egyeznek, továbbá ahol az A/1. számú kiadvány képaláírást nem alkalmaz, annál a képnél a B kiadványban sem található képaláírás. Mindezek mellett szerepelnek az A/1. számú kiadványban olyan, egyszerre több érmét is ábrázoló illusztrációk (pl. „A koronarendszer érméi dombornyomású képeslapon”, 65. oldal), amelyek a B kiadványban ugyannál az érmefajtánál szintén illusztrációként megjelennek (pl. 16. oldal). A képek, képaláírások és illusztrációk tekintetében fennálló hasonlóságok megfigyelhetők például a B kiadvány 12–17., illetőleg az A/1. számú kiadvány 57–67. oldalának összehasonlításakor.

12. Az érmék bemutatását követően a B kiadvány áttér a bankjegyekre, és tárgyalja ugyanúgy sorban a koronarendszer, a pengőrendszer és a forintrendszer bankjegyeit. Alapvetően elkülönül tehát a B kiadványban az érmék és a bankjegyek bemutatása, a szerkesztő ezt a rendezési elvet, koncepciót választotta. Ebből következően a B kiadvány második nagy részét a szintén bankjegyeket bemutató A/2., A/3. és A/4. számú kiadvánnyal kell összevetni.

13. Tekintettel arra, hogy a B kiadvány bankjegyeket bemutató része – az érmékről szóló részhez hasonlóan – szintén a koronarendszerrel indul, így az A/2. számú kiadvány első három fejezetének témakörei (guldenrendszer, szabadságharc, dualizmus) egyáltalán nem találhatók meg a B kiadványban. Erre figyelemmel a B kiadvány és az A/2. számú kiadvány összehasonlítását a bankjegyek esetében is a koronarendszernél kell kezdeni, amely a B kiadvány 219. oldalán, illetőleg az A/2. számú kiadvány 171. oldalán egyaránt a húszfilléres bankjegy bemutatásával indul. Ahogyan azt az érmékről szóló résznél is megfigyelhettük, az összehasonlított kiadványokban egy-egy bankjegy bemutatása egyaránt annak sorszámaival (pl. K1) és hivatalos elnevezésével (pl. 20 Fillér) indul, azonban az érmék bemutatásánál látottakkal ellentétben a jobb felső sarokban egyik kiadványnál sem időintervallum kerül megadásra, hanem a kibocsátás dátuma. Ezt a bankjegy alapadatai, a kapcsolódó táblázat, valamint képek követik. Az összehasonlított kiadványok tehát a bankjegyek bemutatásánál is hasonló alapkonceptiót követnek.

14. Az érméknél leírtakhoz hasonlóan megállapítható, hogy a sorszámozás az összehasonlított kiadványokban szintén ugyanazon elv szerint működik (pl. K1–K49-ig tart a koronarendszer mindkét kiadvány esetében), azonban különbséget jelent, hogy egyes bankjegyfajtákat az A/2. számú kiadvány külön pontban tárgyal (pl. K3M a 174. oldalon), ellentétben a B kiadvánnyal, amely ezeket az eltérő bankjegyváltozatokat a főtypussal azonos sorszám alatt tárgyalja (pl. K3 a 221. oldalon). Továbbá számos új elem is található a B kiadványban, olyan bankjegyek kerülnek tehát bemutatásra, amelyek az A/2. számú kiadványban nem szerepelnek. Ezeket a szerkesztő a kiadási dátumuknak megfelelő kronológiai sorrendben beillesztette kiadványába, és új sorszámokkal látta el, amelyek általában a megfelelő alapsorszámok kötőjellel és számokkal kiegészített változatai lettek (pl. K6-1, K6-2 vagy K7-0 a 224. oldalon).

15. Az egyes bankjegyek bemutatásakor az A/2. és a B kiadvány egyaránt a következő alapadatokat tünteti fel: méret, tervezte, aláírók, papír, szín, forgalomból kivonva. Az A/2. számú kiadványban néhány bankjegynél szerepel a „tervezte” mellett egy „metszette” kategória is (pl. K6 a 177. oldalon), a B kiadványban azonban az utóbbi mellett szereplő név a többi tervező neve mellett a „tervezte” elnevezésű pont alatt közösen kerül feltüntetésre (pl. K6 a 223. oldalon). További különbség az alapadatoknál, hogy a B kiadvány általában az aláírók teljes nevét feltünteti, míg az A/2. számú kiadványban a legtöbb esetben csak a családi nevük szerepel.

16. Ami a bankjegyfajtákhoz tartozó táblázatokat illeti, azok egyaránt a bankjegyek mostani – pontosabban a kiadványok kiadásának időpontjában fennálló – hozzávetőleges értékét hivatottak szemléltetni. A táblázatok felépítésében és adataiban azonban itt is látunk különbségeket, amíg ugyanis az A/2. számú kiadvány az egyes típusok mellett az érméknél már látott „szép”, „n. szép”, „kiváló”, „extra” és „Euro” kategóriát (négy kategória és euróérték) tartalmazza, addig a B kiadvány a „hajtott”, „hajtott-szép” és „hajtatlan” kategóriákba (három kategória) sorolja a bankjegyeket állapotuk, valamint annak megfelelő hozzávetőleges értékük szerint. Továbbá – ahogyan azt az érmék esetében is megfigyelhettük – amíg az A/2. számú kiadvány a táblázat egyes kategóriáinál az érmék értékeit ezer forint mértékegységben adja meg, valamint az „extra” minőségű érme értékét euróban is feltünteti, addig a B kiadvány a teljes forintösszegeket kiírja azok euróban kifejezett értékeinek feltüntetése nélkül. Ezen túlmenően a más elnevezésű és eltérő számú kategóriák mellett maguk az ott feltüntetett értékek (forintösszegek) itt is különböznek. Ettől eltekintve a mindkét kiadványban szereplő bankjegyfajtákról készült táblázatok javarészt ugyanazon bankjegytypusokat tüntetik fel a két kötetben, néhol a megfogalmazás azonban eltér, teljes egyezésről itt sem beszélhetünk tehát.

17. A bankjegyek bemutatása során használt képek összehasonlítása során megállapítható, hogy – ellentétben az érméknél tapasztalt jelentős átfedéssel – a B kiadvány javarészt olyan képeket és illusztrációkat tartalmaz, amelyek az A/2. számú kiadványban nem találhatók meg. Ez a következtetés az egyes bankjegyek különböző sorozatszámaiból vonható

le, azonban néhány egyezés is megállapítható az összehasonlított kiadványok között ezzel a módszerrel, például az A/2. számú kiadvány 174. oldalán található egyes képrészletek sorozatszámuk alapján egyeznek a B kiadvány 221. oldalán található képrészletekkel. A B kiadvány többségében azonban *eltérő képeket vonultat fel* az A/2. számú kiadványban található képekhez képest.

18. A fenti, A/2. számú kiadvány és a B kiadvány között megállapított hasonlóságok és különbségek mibenléte és aránya ugyanúgy vonatkozik az A/3. számú kiadvány és a B kiadvány közötti átfedésekre és eltérésekre a pengőrendszer és a forintrendszer bankjegyeinek bemutatása során (B kiadvány 270–380. oldala).

19. Ami az eddig nem tárgyalt, speciális bankjegyekről szóló A/4. számú kiadványt illeti, abban nem található olyan táblázatok, képek, illusztrációk vagy megjegyzések, amelyek a B kiadványban felhasználásra kerültek volna. Az A/4. számú kiadvány tartalmát tekintve ugyanis kizárólag bankjegyek egyes speciális változatait, felülbélyegzett verzióit, próbáit és tervezeteit mutatja be, a B kiadvány A/1–A/3. kiadványhoz képest fennálló plusztartalmát pedig javarészt emlékérmék és emlékkiadások adják. Természetesen – főként egyes bankjegyváltozatok hasonló külső jegyeiből fakadóan – az A/4. számú kiadvány és a B kiadvány egyes bankjegyváltozatai tekintetében is megfigyelhető hasonlóság (pl. a B kiadvány 342. oldalának összevetése az A/4. számú kiadvány 322–323. oldalával), azonban ezeknél a bankjegyeknél sem a koncepció vagy a sorszámozás, sem a képek vagy az adatok átvételéről nem beszélhetünk.

A fentiek alapján különösen megállapíthatóak az alábbi hasonlóságok az A kiadványok és a B kiadvány között:

- a B kiadvány alapvetően ugyanolyan tematikájú, szerkezetű, mint az A kiadványok,
- a B kiadvány nagyrészt azonos sorszámozást, sorrendiséget használ, mint az A kiadványok,
- a B kiadvány alapvetően és többnyire ugyanazokat az adatokat, ugyanolyan sorrendben tünteti fel, mint az A kiadványok,
- a B kiadvány táblázatai alapvetően és többnyire azonosak az A kiadványok táblázataival, egyes illusztrációival, megjegyzéseivel, képaláírásaival,
- a B kiadvány képei – különösen az érmék esetében – nagyrészt megegyeznek az A kiadványok képeivel.

A fentiek alapján különösen megállapíthatóak az alábbi *különbözősége*k az A kiadványok és a B kiadvány között:

- a B kiadvány az érmék és a bankjegyek értékének tárgyalása körében eltérő csoportosítást és eltérő értékeket tartalmaz;
- a B kiadványban található olyan tartalom, amely az A kiadványok egyikében sem található meg (kb. 45–50 oldal),

- a B kiadvány 1892-ben kezdődik, az A kiadványokból az ez előtti időszakra nézve nem állapítható meg semmilyen átvétel, felhasználás,
- az A/4. számú kiadvánnyal tartalmilag nem egyezik meg még részben sem a B kiadvány;
- az A kiadványok és a B kiadvány között megállapíthatóak elrendezésbeli különbségek, és néhány adat eltérő tartalommal szerepel.

A fenti hasonlóságok és különbségek alapján az eljáró tanács álláspontja az alábbi.

A B kiadvány sérti az A művek szerzőjének, SZERZŐ 1-nek különösen a szerkesztésben megnyilvánuló szerzői jogait, illetve a B kiadvány felhasználta az A/1–A/3. alatti műveket mint gyűjteményes műveket.

A B kiadvány ugyanúgy kronologikus feldolgozása a pénz történetének, mint az A művek, és alapvetően, illetve nagyon nagy mértékben ugyanazon pénzeket, azok vonatkozásában alapvetően ugyanazon adatokat, információkat, illusztrációkat, képeket tartalmazza, alapvetően ugyanazon sorrendben, mint az A kiadványok.

Az eljáró tanács álláspontja szerint bár egy teljes körű történeti feldolgozás lehetőségei körében nem feltétlenül széles a szerkesztés tekintetében fennálló alkotói szabadság, de megállapítható, hogy a B kiadvány szerzője lényegében ugyanazt a tematikát és koncepciót követte, mint az A művek szerzője. A gyűjteményes mű szerkesztése során lett volna lehetséges a B kiadvány szerkesztőjének arra, hogy másfajta szerkesztési elvek mentén mutassa be az adatokat. Például az A művek szerzője külön kötetekben tárgyalja a bankjegyek és az érmék történetét, és ezt az elkülönítést – ugyan egy kötetben belül – de ugyanúgy megteszi a B kiadvány szerzője annak ellenére, hogy például megtehetette volna, hogy kronologikus sorrendben az érméket és a bankjegyeket párhuzamosan (egy éven, egy időszakon belül mind az érmét, mind a bankjegyet tárgyalva) mutatja be. Továbbá szintén példaként utal e tekintetben az eljáró tanács arra, hogy megítélése szerint nem volt feltétlenül szükséges a B kiadvány szerkesztőjének az érmék, illetve bankjegyek vonatkozásában nagymértékben ugyanazon adatokat, nagymértékben ugyanazon sorrendben, nagymértékben ugyanazon táblázatokkal, megjegyzésekkel, illusztrációkkal megjelentetnie. Figyelemmel azonban arra, hogy alapvetően azonos tárgyú, és azonos adattartalmat feldolgozó művekről van szó, így jelentős részben szükségképpen áll fenn tartalmi azonosság, hasonlóság. A fentiekben kifejtettek szerint a tartalom elrendezése, az egyes adatelemek sorrendbe állítása is nagyon hasonló, aminek eredményeképpen a két gyűjtemény alapvetően azonos módon használható. Az eljáró tanácsnak nincs hivatalos tudomása arról, hogy esetleg valamilyen speciális szakmai szabályok lennének arra vonatkozóan, hogy az egyes érme- vagy bankjegytípusokat csak elkülönítve lehetne bemutatni. Megjegyezzük, hogy a B kiadvány címlapján egyébként az egyes pénznemek évek szerinti bontásban szerepelnek, amit a kiadvány szerkesztése nem követ.

Az eljáró tanács megítélése szerint konkrét tartalmi átvétel tekintetében is megállapítható szerzői jogi jogsértés, különösen az egyéni-eredeti jellegű megjegyzések, táblázatok átvételében.

Elmondható ugyanakkor, hogy szerzői jogi jogsértés SZERZŐ 1 felé az A kiadványok egyes tartalmi elemei tekintetében nem feltétlenül áll fenn, tekintettel arra, hogy azok jelentős részben adatok, érme-, illetve bankjegyképek, amelyek vagy önmagukban szerzői jogi oltalom alatt nem állnak (lásd adatok), vagy azokon nem SZERZŐ 1-nek állnak fenn szerzői jogai (képek, illetve érme-, bankjegykialakítások).

Megjegyzi az eljáró tanács azt is, hogy egyes adattartalmak, illetve egyes képek tekintetében fennállnak különbségek is, amint az a fentiekben részletesen kifejtésre került.

Kiemeli az eljáró tanács, hogy a B kiadvány csak 1892-ben kezdi az érmék, bankjegyek történetének a tárgyalását, míg az A/1 alatti kiadvány 1848-ban, az A/2 alatti mű pedig 1759-ben. Az 1892-t megelőző időszakra az A/1, valamint az A/2 alatti kiadvány tekintetében jogsértés nem állapítható meg. Mivel az A/4 alatti kiadványból nem tartalmaz átvételt a B kiadvány, így az A/4 alatti mű tekintetében nem állapítható meg jogsértés.

Az eljáró tanács hangsúlyozza azt is, hogy a B kiadvány jelentős tartalmi különbséget mutat azzal, hogy a lényegében minden érme, illetve bankjegy mellett megtalálható értékbecslés eltérő kategóriákat alkalmaz, és az egyes kategóriákban más értékeket szerepeltet, más módszerrel. Továbbá az eljáró tanács rámutat arra, hogy a B kiadvány tartalmaz olyan plusztartalmat, amely egyik A kiadványban sem szerepel. Ennek mértéke kb. 45-50 oldalra tehető, és e tartalom tekintetében jogsértés szintén nem állapítható meg az A kiadvány szerzőjének sérelmére.

Összegezve, az eljáró tanács megítélése szerint a B kiadvány nem minősül az A kiadványok szolgai másolásának, azonban az A/1–A/3. művel olyan azonosságokat mutat, ami alapján joggal lehet következtetni arra, hogy szerkesztője felhasználta azok tartalmát, illetve annak szerkesztési elveit, amely felhasználás a jogosult engedélye hiányában jogsértő. Szolgai másolásról azért nem beszélhetünk, mert a B kiadványban a bankjegyek, érmék értékével kapcsolatos részek eltérő tartalommal szerepelnek, egyes képek, azok elrendezése, illetve bizonyos adatok tekintetében különbségek vannak a két kiadvány között, továbbá megállapítható, hogy a B kiadványban van plusztartalom. A B kiadványban a tematika, a koncepció, a szerkezet, valamint az adatok rendszerezése, feldolgozása lényegében azonos az A/1–A/3. művével, továbbá a táblázatok, megjegyzések, képaláírások azonossága is arra enged következtetni, hogy azok az A kiadványokból átvételre kerültek. Következésképpen elsődlegesen az A/1–A/3. művel mint gyűjteményes művekkel kapcsolatos szerzői jogok sérülnek, másodsorban pedig az A/1–A/3. alatti művek egyes tartalmi elemeivel kapcsolatos szerzői jogok sérülnek (pl. szöveges megjegyzések átvétele révén).

1.3. Az okozott vagyoni hátránnyal kapcsolatos kérdés

Az Szjt. az alábbiak szerint rendelkezik:

16. § (4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányá-

ban – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.”

...

94. § (1) Jogainak megsértése esetén a szerző a jogsértővel szemben – az eset körülményeihez képest – a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

...

e) követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését;

....

(2) A szerzői jog megsértése esetén a szerző a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is követelhet.

Az engedély nélküli többszörözés, terjesztés, átdolgozás az eredeti művek jogosultja számára vagyoni hátrányt okoz. Az eredeti művek szerzője jogsértés esetén a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését és kártérítést követelhet. A gazdagodás visszatérítése minimálisan a szerzőt megillető elmaradt licencdíj lehet, amelynek főszabályként a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. Az elmaradt licencdíj az a díj, amely az eredeti művek szerzőjének járt volna, ha a jogsértőnek minősülő mű szerzője a kiadáshoz tőle engedélyt kért volna. Kártérítésként pedig többek között az eredeti szerzőnek az elmaradt haszna követelhető.

Az összecszerűség megállapításához azonban az eljáró tanács, illetve a testület hatáskörébe nem tartozó bizonyítási cselekmények lefolytatása lenne szükséges, így különösen az alábbiak: (i) a gazdagodás visszatérítése tekintetében a jogosult és a kiadó közötti szerződés ismerete, valamint annak feltárása, hogy ténylegesen hány példány került a feljelentéssel érintett termékből eladásra és milyen áron, (ii) a kártérítés vonatkozásában a jogosultak nyilatkozata az elmaradt haszon mértékének vonatkozásában, illetve az elmaradt haszon bizonyítása, továbbá a jogosultak azon nyilatkozata, illetve annak bizonyítása, hogy az eredeti művek kelendőségét mennyiben befolyásolta a jogsértő művek forgalma.

Mindazonáltal megjegyzi az eljáró tanács az alábbiakat. Általában a követett gyakorlat szerint szerzői díjként a kiadvány áfa nélkül számított eladási árának 7–10%-át szokták alapul venni, azzal, hogy saját kiadás esetén a szerző magasabb bevételre is szert tehet. A szerzői jogdíj egyébként mindig a felek megállapodásának függvénye.³ A jelen esetben a feljelentéssel érintett kiadványból 1200 db került kinyomtatásra a mellékelt számla szerint. A fogyasztói ár a nyomozati iratokból teljes bizonyossággal – az iratok rossz minősége és a kiadványok azonosíthatósága miatt – nehezen állapítható meg. A feljelentéshez csatolt www....hu oldal 5000 HUF árat tüntet fel, de a későbbi iratok alacsonyabb árra (3590 Ft, 3690 Ft, 3990 Ft) engednek következtetni. A nyomtatott könyvek áfakulcsa 5%. A licenc-

³ Lásd különösen az SZJSZT-17/2004 számú véleményt.

díj mértéke tekintetében az eljáró tanács megítélése szerint tekintettel kell arra lenni, hogy alapvetően a szerkezet, tematika tekintetében történt átvétel. Tekintettel kell továbbá arra lenni, hogy a jogsértőnek tartott kiadványban van egyéni-eredeti tartalom, különösen az érmék, bankjegyek értékével kapcsolatos részek, továbbá néhány oldalnyi olyan tartalom, amelyek a jogosult műveiben nem szerepelnek. Végül, a jogsértőnek tartott kiadvány későbbi időponttól, jelesül 1892-től dolgozza fel az érmék, bankjegyek történetét, mint az eredeti művek, továbbá azt is ismételten meg kell említeni, hogy az A/4. alatt megjelölt kiadványból nem történt átvétel.

Az eljáró tanács a fentiek alapján nem tud eleget tenni a megkeresésben megjelölt azon igénynek, hogy táblázatban mutassa be, mekkora az okozott vagyoni hátrány összege jogosultanként az egyes kötetekre és összesen meghatározva. A vagyoni hátrány csak az A kiadvány 1–3. kötetével kapcsolatban merülhet fel, amelynek szerzői jogi jogosultja – a rendelkezésünkre álló információink szerint – SZERZŐ 1.

Ad 2. Amint arra az eljáró tanács a fentiekben már rámutatott, a KÖNYV 5 és a KÖNYV 6 (ISBN-szám nélkül) kiadvány borítóját és első oldalát leszámítva azonos tartalmú. Bár az utóbbi kiadványon a szerző neve nem szerepel, a két kiadvány lényegi azonossága miatt vélelmezhető, hogy a szerzőjük is azonos.

Ad 3. A KÖNYV 5 kiadvány szintén gyűjteményes műnek minősülhet. Ahogy arra már kitért a szakvélemény, a szerzői tartalmat nem hordozó gyűjteményes mű esetében a szerkesztő szerzői jogi jogosultsága akkor áll fenn, ha a szerkesztői munka egyéni-eredeti jellege megállapítható. SZERZŐ 2 munkájának az egyéni-eredeti jellege lényegében az érmék értékeivel kapcsolatos részekben, illetve az A művekhez képesti plusztartalomban állapítható meg. A B kiadvány szerkesztésénél – a téma engedte kötöttségekre is figyelemmel – lehetett volna eltérő megoldásokat alkalmazva bemutatni a pénztípusokat, ennek ellenére a szerkesztési megoldások alapvetően megegyeznek az A/1–3. kiadvány szerkezetével, ezért joggal feltételezhető, hogy ez a megoldás nem SZERZŐ 2 saját egyéni munkája, hanem átvétel. Az, hogy a B kiadvány egyben tartalmazza az A/1–A/3. kiadvány tartalmát, szerzői jogi szempontból nem releváns különbség.

A SZERZŐ 2 által szerkesztett kiadvány a feljelentő műveinek részben átdolgozott változatának tekinthető. Más szerző művének átdolgozásához is az eredeti szerzői jogi jogosult engedélye szükséges, engedély hiányában az átdolgozás mint felhasználás a szerző kizárólagos szerzői jogait megsérti. Az átdolgozás következtében új mű jön létre, amely annak ellenére szerzői műnek minősül, hogy a szerzőként feltüntetett személy csak részben teszi hozzá a saját egyéni-eredeti megoldásait. Az átdolgozás során keletkezett mű esetében természetesen fel kell tüntetni annak a műnek a szerzőjét is, amely műből átvett tartalmakat.

A SZERZŐ 2. által szerkesztett kiadvány tehát szerzői műnek tekinthető, ez azonban nem zárja ki a kiadvány szerkesztése során az átvett tartalmak, szerkesztési elvek vonatkozásában a szerzői jogi jogsértést.

Ad 4. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a KÖNYV 5 és a KÖNYV 6 (ISBN-szám nélkül) kiadvány kiadási szemmel szokatlan jellegű. Az utóbbi művön a szerzőre, kiadóra stb. vonatkozóan semmilyen információ nem szerepel, a mű impresszumot nem tartalmaz. Az előbbi művön a „copyright” szimbólum magyarázata értelmezhetetlen, és szerző sincs feltüntetve, csak szerkesztő. A magyarázat szövege is azt a megítélést erősíti, hogy a szerkesztő tisztában volt azzal, hogy nem ő a kiadvány szerzője.

A bankjegyek, érmék grafikai terve a tervező részére szerzői jogi oltalom alatt állhat, amelynek többszörözéséhez a szerzői jogi jogosult engedélye szükséges. Ez a kérdés azonban a megkeresésnek nem képezi tárgyát, így azzal az eljáró tanács a továbbiakban nem foglalkozik.

Megjegyzi végül az eljáró tanács, hogy a kötet illusztrációi fényképek, azonban azok forrása SZERZŐ 2 kötetében nincs sehogy megjelölve, szemben SZERZŐ 1 köteteivel. Mivel azonban ez a kérdés nem volt a megkeresés tárgya, erre a kérdésre a továbbiakban az eljáró tanács nem tér ki.

*Dr. Hajagos Éva, a tanács elnöke
Dr. Lukácsi Péter, a tanács előadó tagja
Barna Imre, a tanács szavazó tagja*

* * *

TERVDOKUMENTÁCIÓ ÁTDOLGOZÁSA

SZJSZT-07/13

A megkereső által feltett kérdések

1. Ki a tervdokumentáció, és az azok alapján megvalósult létesítmény személyhez fűződő és vagyoni jogainak jogosultja? Milyen jogok szálltak át/illetik meg a megrendelőt?
2. Történt-e jogellenes magatartás a létesítmény fejlesztése és bővítése során? Amennyiben igen, szükséges tisztázni, hogy miben áll a jogsérelem, mi a jogellenes magatartás. (A korábbi tervek jogsértő felhasználása vagy az építészeti alkotás integritásának megsértése valósul-e meg, ennek során mennyiben kerültek felhasználásra a korábbi tervek vagy épületek?)

3. Az esetleges jogellenes magatartás következtében a tervezőnek milyen személyhez fűződő és vagyoni jogai sérültek?
4. Az esetleges jogellenes magatartás okozott-e a tervezőnek vagyoni sérelmet, keletkezett-e kára? Ha igen, akkor ez milyen bevételkiesést okozott neki, és milyen elemekből áll (vagyoni hátrány/elmaradt vagyoni haszon, előny stb.)?
5. Amennyiben a tervezőnek kára keletkezett, úgy az általa igényelt vagyoni követelés kivel/kikkel szemben, milyen jogcímen és mekkora összegben érvényesíthető?
6. Miként alakul a szerzőtársak viszonya, a tervező milyen hányadban igényelheti vagyoni követelését?
7. Szükség esetén tegyék meg egyéb észrevételeiket!

Ad 1. Az eljáró tanács előjáróban leszögezi, hogy e kérdést – tekintettel a kirendelésben feltett további kérdésekre is – úgy értelmezte, hogy a létesítmény és az azon belül található, a feljelentésben belső tereknek nevezett területek első, eredeti megvalósítása (a továbbiakban: eredeti tervek és létesítmények) során készült tervdokumentációkra és az azok alapján megvalósult, 1998-ban átadott létesítményekre vonatkozik. Rendelkezésre álló adatok hiányában továbbá az eljáró tanács nem vizsgálta, hogy a terveket kizárólag a feljelentő (a továbbiakban: tervező) vagy több szerzőtárs együttesen alkotta, ezért a továbbiakban csupán a tervező jogainak szempontjából vizsgálta a kérdéseket.

Az eljáró tanács a személyhez fűződő és a vagyoni jogok kérdését külön, a vagyoni jogokkal kezdve vizsgálta meg.

A kirendeléshez csatolt iratok alapján az eljáró tanács számára nyilvánvalóvá vált, hogy e kérdést a feljelentő és a K. Társaság között folyt (és részben most is folyamatban lévő) polgári perben az eljáró bíróság korábban már mind első-, mind másodfokon megvizsgálta. Az eljáró tanács a másodfokú bíróság részítéletének 6–7. oldalán foglalt indokolás, valamint a tervező K. Társasággal a kérdéses időszakban fennálló munkaszerződése⁴ alapján ugyancsak nem látja *közvetlenül* alátámasztottnak a tervező eredeti tervekre vonatkozó vagyoni jogainak a K. Társaságra való átszállását.

Ugyanakkor az eljáró tanács álláspontja szerint *közvetetten* mind az építészeti tervezői gyakorlat, mind az eljáró tanács rendelkezésére álló – a tervező és a K. Társaság között a tervezés időszakára irányadó munkaszerződésen túlmenő – egyéb dokumentációk, így különösen a 13. sz. vezérigazgatói utasítás is alátámasztják, hogy az eredeti tervek készítése a tervező munkaköri kötelezettsége volt.

Az építészeti tervezési gyakorlatot illetően az eljáró tanács ismerteti az alábbiakat.

⁴ A csatolt munkaszerződés (1989. május 1.) hivatkozik az ellátandó feladatok körében mellékletre és kollektív szerződésre, a részvénytársasági vezérigazgatóvá történő kinevezés (1991. április 29.) pedig az Rt. alapszabályára és Szervezeti és Működési Szabályzatára, azonban ezek nincsenek becsatolva a megkapott vizsgálati anyaghoz.

- a) A K. Társasághoz hasonló tervezőirodák gyakorlatában – amennyiben az ügyvezető is gyakorló építész – általános, hogy az ügyvezető is tervez a tervezőiroda nevében és képviselőként. Az ilyen jellegű feladat annyira kézenfekvő, hogy azt a legritkébb esetben rögzítik a munkaköri leírásban.
- b) Ekkora léptékű tervezési feladatot az általános gyakorlatban nem egyetlen tervező jegyez, amennyiben mégis, úgy önálló, névre szóló szerződése kellett volna, hogy legyen a megbízóval (esetleg a K. Társasággal), valamint az összes al- és társtervezővel.
- c) Ilyen volumenű megbízásnál kötelező a tervezői felelősségbiztosítás megkötése, amelynek a jogosult felelős (és ilyen minőségében számon is kérhető) tervező vagy tervezőiroda nevére kell szólnia. A csatolt dokumentumok ilyen biztosítást nem tartalmaznak, holott az eljáró tanács álláspontja szerint a biztosítást kötő személye (a tervező vagy a K. Társaság) ugyancsak meggyőző érvként szolgálhatna a jogtulajdonos személyére vonatkozóan.
- d) Konkrét ügyben a tervezői gyakorlat szerint ugyancsak a K. Társaság jogszerzését támaszthatja alá az, hogy a megbízóval (illetve egymással) csak a K. Társaságnak és az U. Társaságnak volt szerződése, a tervezőnek önállóan nem, valamint, hogy az összes engedélyezési terven a K. Társaság, a kiviteli terveken pedig az U. Társaság cégszerű aláírása szerepel. A terveket ugyancsak a K. Társaság engedélyeztette, valamint az engedélyen is ő szerepel.

A rendelkezésre álló iratok alapján ugyanakkor a fent ismertetett gyakorlaton túlmenően megállapítható az is, hogy a tervező a K. Társaságtól a tervezés után az egykori Szerzői Jogvédő Hivatalon keresztül szerzői jogdíjat vett fel, amely elismerése annak, hogy a K. Társaság mint munkaviszonyban alkotott mű után járó szerzői jogdíjakat fizetett neki. A megküldött iratok között fellelhető az erről szóló szerződés (F/4), amelyet a szerzőtársak (így a tervező) és a K. Társaság kötöttek, és amely a K. Társaságra végig munkáltatóként hivatkozik. Annak ellenére tehát, hogy a tervező munkaszerződésében az első és a másodfokú bíróság által is megállapítottan nem szerepel a tervezés mint munkavégzési kötelezettség, mégis a hivatkozott szerződés alapján megállapítható, hogy a K. Társaság és a tervező mint munkáltató és munkavállaló kötött szerződést arról, hogy a K. Társaság a tervdokumentáció hasznosításából hozzá befolyt jövedelem alapján részesítette jogdíjban a munkavállaló tervezőt.

Erre tekintettel az eljáró tanács álláspontja szerint az eredeti tervek és létesítmények vagyoni jogai jogutódként a K. Társaságot illetik, illetve azt a harmadik személyt vagy személyeket, amelynek vagy amelyeknek az a tervek felhasználására engedélyt adott. Ilyen engedélyadás a vagyoni jogok közé tartozó többszörözési jogok vonatkozásában minden bizonnyal történt korábban, hiszen az eredeti létesítmények eredeti tervek alapján történő kivitelezése maga is többszörözésnek minősül.

Az eredeti terveken és létesítményeken fennálló, személyhez fűződő jogok vonatkozásában az eljáró tanács hivatkozik a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a további-

akban: Szjt.) 9. § (2) bekezdésére, amelynek értelmében e jogait a szerző nem ruházhatja át, azok másként sem szállnak át, és nem mondhat le róluk. E jogok gyakorlásáról a vagyoni jogokról rendelkező szerződésben lehet ugyan rendelkezni, azonban a személyhez fűződő jog még ilyen esetekben is a szerzőnél marad, ezért kimondható, hogy az eredeti terveken és létesítményeken fennálló, személyhez fűződő jogok jogosultja a szerző, vagyis a tervező.

Ad 2. Általánosságban elmondható, ahhoz, hogy egy már létező építészeti alkotás (így pl. létesítmény) fejlesztése és bővítése (szerzői jogi szempontból: átdolgozása) a tervezői munka szempontjából és szerzői jogi szempontból jogszerűen valósuljon meg, szükséges, hogy az alkotás átdolgozására a felhasználó az alkotó vagy jogutódja megfelelő engedélyével rendelkezzen. Az átdolgozás maga ilyen esetben természetesen az építészeti alkotás terveinek átdolgozásával kezdődik, ezt követi – már a módosított tervek alapján – magának az építészeti alkotásnak az átdolgozása. Ezért az alkotó (vagy jogutódja) által adott átdolgozási engedélynek is kettősnek kell lennie: egyrészt ki kell terjednie maguknak az eredeti terveknek, másrészt az eredeti tervek alapján létrejött eredeti építészeti műnek az átdolgozására.

A konkrét ügyben – tekintettel az 1. válaszban ismertetettek szerinti munkáltatói jogszerzésre – az átdolgozás és az átdolgozás engedélyezésének a joga a munkáltatót illeti meg, ezért a tervező jogainak megsértése e tekintetben nem igazolható. A munkáltatói jogszerzésből az is értelemszerűen következik, hogy a munkáltató nem volt köteles az eredeti szerzőt felkérni az átdolgozással kapcsolatos tervezési feladatok elvégzésére.

Ami a tervező át nem ruházható, személyhez fűződő jogainak esetleges sérelmét – jelen esetben az Szjt. 13. §-a szerinti integritássérelmet, valamint az Szjt. 67. § (1) bekezdése szerinti jogsértést – illeti, az eljáró tanács álláspontja a következő. Figyelemmel arra, hogy az átdolgozás joga a munkáltatót illette meg, valamint általában a munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó szabályozás logikájából (mely e művek felhasználhatóságát eltávolítja az eredeti alkotó szándékától, és a munkáltató érdekének rendeli alá) következtethetően az eljáró tanács szerint e jogok a munkáltatói rendes joggyakorlás során beszűkülhetnek, a munkáltatót széles körű (gyakorlatilag korlátlan) változtatási jog⁵ illeti meg, és e körben az eredeti szerző (tervező) jogosultsága mindössze arra terjed ki, hogy kérje neve feltüntetésének mellőzését, amennyiben a változtatással nem ért egyet.⁶

Az eljáró tanács az átdolgozás és az ahhoz kapcsolódó, személyhez fűződő jogi kérdések kapcsán az alábbiakat is fontosnak tartja kiemelni:

- a) A tervező személyhez fűződő szerzői jogainak fennálltát a rendelkezésre álló dokumentumok alapján egyik érdekelt fél sem vitatta, sőt, annak tiszteletben tartásával és elismerését kifejezendő a K. Társaság [nem támaszkodva kizárólag az Szjt. 30. § (5) bekezdésének alkalmazására] a tervezés megkezdésekor megkereste a tervezőt, egyeztetéseket kezdeményezett vele, a vázlatterveket bemutatta neki és felkérte épí-

⁵ Gyertyánfy: i. m. (1), p. 183.

⁶ Szjt. 30. § (5) bek.

tészeti konzulensi, tanácsadói feladatra a továbbtervezés idejére. Ez egyértelműen a Magyar Építész Kamara előírásainak szellemét követő, etikus eljárás volt, az e feladatokért felajánlott díjazás pedig méltányosnak volt nevezhető. Az egyeztetések előtt azonban a tervező kitért, a találkozók többségét lemondta, a megállapodást nem írta alá, de nem is utasította vissza egyértelműen – ez viszont a kamarai etikai fegyelmi elvekkel ellentétes, melyek szerint a szerzővel törekedni kell a megállapodásra a további felhasználásról, aki indokolatlanul nem zárkozhat el az egyeztetések, a megállapodás és a terv átalakítása előtt.

- b) Az eljáró tanács álláspontja szerint az átdolgozott tervek megvalósulásával a tervező hírneve sem sérült, valamint hitelrontás sem történt, mivel az új terv számtalan hazai és nemzetközi díjat nyert, kiállításokon méltatták (többek között ... díjak).

Ad 3. Az 1. és 2. kérdésre adott válaszokból következően a tervező vagyoni jogai nem sérültek, míg a személyhez fűződő jogok körében is csupán a mű integritásához fűződő jog sérelme lehetne kérdéses, amelyet azonban nem támaszt alá a 2. kérdésre adott válasz végén felsorolt, szakmai körökben ismert hazai és nemzetközi díjak ténye.

Ad 4. A korábbi pontokban elmondottak alapján – mivel az eljáró tanács álláspontja szerint a tervező vagyoni jogai nem sérültek, személyhez fűződő jogának sérelme pedig nem megállapítható – a tervezőnek kára nem keletkezett.

Ad 5. Az eljáró tanács álláspontja szerint a tervezőnek kára nem keletkezett (lásd az előző kérdésre adott választ), ezért e kérdésre válasz értelemszerűen nem adható.

Ad 6. Az eredeti tervek és egyéb tervdokumentációk hiányában nem állapítható meg a szerzőtársak alkotói hozzájárulásának aránya. Erre vonatkozóan az eredeti tervek készítésének időpontjában a K. Társaság munkatársai és a K. Társaság között létrejött szerződésekben foglalt „szerzőségi arányok” sem adnak támpontot, figyelemmel arra is, hogy a tervező által vitatott, hogy ezek valóban a szerzőségi hozzájárulás arányát tükrözik-e.

A kérdés második felére válaszolva ugyanakkor az eljáró tanács ismételt megerősíti, hogy a tervezőnek igazolható kára nem keletkezett, így vagyoni követelést nem érvényesíthet.

Ad 7. Az eljáró tanácsnak egyéb észrevétele nincs.

Dr. Szilágyi István, a tanács elnöke
Dr. Gondol Daniella, a tanács előadó tagja
Vadász Bence, a tanács szavazó tagja

ÉPÍTÉSZETI MŰ ÁTDOLGOZÁSA

SZJSZT-08/13

I. A megbíró nyomozóhatóság által feltett kérdések

- A) Az iratok alapján állapítsa meg a Szerzői Jogi Szakértő Testület, hogy az autóbusz-pályaudvar eredeti tervei vonatkozásában ki tekinthető a szerzői jogok jogosultjának.
- B) Az eredeti, az A. Társaság által készített engedélyezési, a módosított engedélyezési és a kivitelezési tervek összevetésével állapítsa meg a szakértő testület, hogy a C. Társaság által készített kiviteli tervek, illetve módosított engedélyezési terv az eredeti tervek, illetve az A. Társaság által készített engedélyezési tervek átdolgozásának tekinthetők-e?
- C) Ha a C. Társaság által készített tervek nem minősülnek átdolgozásnak, úgy más vagyoni jogot sértenek-e? Amennyiben igen, úgy az eredeti terveket készítő vagy az engedélyezési terveket készítő társaság jogai sérülnek-e? Az átdolgozás az iratok alapján a felhasználáshoz elengedhetetlenül szükséges volt-e, a mű lényegét érintő változást okozott-e?
- D) Az eredeti, az engedélyezési, a módosított engedélyezési és a kiviteli terveket készítő tervezők szerzői jogilag milyen viszonyban állnak egymással? Az eredeti terveket készítő B. Vállalat (jogutódja a B. Társaság) az engedélyezési terveket készítő A. Társaság és a kiviteli terveket, valamint a módosított engedélyezési tervet készítő C. Társaság között felmerülhet-e szerzői jogi vita; nevezetesen a kiviteli, illetve a módosított engedélyezési tervek vonatkozásában személyi és vagyoni jogokkal rendelkező szerzőnek ki tekinthető?
- E) A C. Társaságnak az engedélyezési tervek módosításához, illetve a kiviteli tervek elkészítéséhez szerzői jogi szempontból kitől kellett volna hozzájárulást kérnie?
- F) A szakértő testület szerint a feljelentő által megjelölt 2 000 000 Ft + áfa vagy a Magyar Építész Kamara díjszámítási szabályzata alapján meghatározott összeg tekinthető-e reálisabbnak a jogdíj mértéke tekintetében?

II. Az eljáró tanács részletes szakértői véleménye

Az egyes válaszok előtt az eljáró tanács szükségesnek tartja megjegyezni, hogy a szakértői vélemény kialakításának alapját kizárólag a megkeresés és annak mellékletei képezték.

Az A) kérdésben

A kérdéses eredeti tervek megalkotása (1982) idején hatályos szerzői jogi törvény (1969. évi III. tv. – a továbbiakban: régi Szjt.) az alábbiak szerint rendelkezett.

4. § (1) *A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).*

...

7. § *A szerzőt művével kapcsolatban személyhez fűződő jogok és vagyoni jogok illetik meg.*

....

Szjt. 14. § (1) *Ha a mű elkészítése a szerző munkaköri kötelezettsége, és a munkáltató a munkaviszony tartalma alapján a mű felhasználására jogosult, a mű átadása a nyilvánosságra hozatalhoz való hozzájárulásnak minősül, és a felhasználás joga az átadással száll át a munkáltatóra. A munkáltató ezt a jogát a munkaviszony tartalma által meghatározott körben szerzi meg, és csak működési körén belül gyakorolhatja. A szerző a művet e körön kívül is csak a munkáltató hozzájárulásával használhatja fel, de hozzájárulását a munkáltató csak alapos okból tagadhatja meg.*

Hasonló rendelkezéseket tartalmaz a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. (a továbbiakban: Szjt.) 4. § (1) bekezdése, 9. § (1) bekezdése, valamint 30. §-a. A tervezőiroda munkáltató az 1969. évi III. tv. szerint kizárólagos, időben és területileg korlátlan szerzői vagyoni jogokat szerzett a tervekre, ami magában foglalta az átdolgozás engedélyezésének a jogát is. A hatályos törvény ugyanezt a célt a vagyoni jogoknak – a tervek munkáltatónak való átadásától kezdve – az átszállásával valósítja meg [Szjt. (30. §)].

N. tanúvallomása szerint az eredeti tervek generál- és építésztervezője volt, a terveket munkaviszony keretében készítette el a B. Vállalatnál, amely az 1960. augusztus 2-án kelt, 320/1960. sz. határozattal került megalapításra.

A B. Tanács 1986. január 1-jétől hatályos létesítő határozata szerint a B. Vállalat folyamatosan működik tovább B. Vállalat néven. A B. Vállalatból átalakulással jött létre a B. Társaság.

A fentiek alapján az autóbusz-pályaudvar eredeti tervei vonatkozásában a szerzői jogi személyhez fűződő jogok jogosultjának N., a szerzői jogi vagyoni jogok jogosultjának a B. Vállalat, illetve jogutóda, a B. Társaság tekinthető.

A B) kérdésben

Az Szjt. a szerzői vagyoni jogokról többek között az alábbiak szerint rendelkezik:

16. § (1) *A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.*

....

(4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.

...

(6) Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.

Az Szjt. 17. § f) pontja szerint a mű felhasználásának minősül a mű átdolgozása. Az átdolgozáshoz tehát a szerző engedélyére van szükség. Más szóval, az átdolgozás joga a kizárólagos jellegű szerzői vagyoni jogok részét képezi, tartalmát általános jelleggel az Szjt. 29. §-a az alábbiak szerint határozza meg:

A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre.

Az építészeti alkotások terveinek átdolgozása vonatkozásában további rendelkezést tartalmaz az Szjt. 67. § (1) bekezdése, amely szerint

... a mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja.

Az eljáró tanács megvizsgálta, hogy az Szjt. fenti bekezdéseiben foglaltak mennyiben alkalmazhatóak a jelen esetben.

A vizsgálódás szempontjából fontos bemutatni, hogy az eljáró tanács álláspontja szerint az épület „rendeltetését” a megvalósult épület, illetve az annak tervei szerint megjelenített használati lehetőségek adják. A „külső megjelenés” pedig a rendeltetést célszerűen szolgáló használati lehetőségek építészeti megfogalmazására irányuló alkotótevékenység térbeli eredménye. A „rendeltetés” és a „külső megjelenés” egyértelmű befolyásolásának tekinthetők azok a beavatkozások, amelyek építési engedélyezési eljárás lefolytatását követelik meg.

Az alábbiakban az eljáró tanács néhány megállapítást tesz arra nézve, hogy a jelen esetben melyek azok, az engedélyezési tervek készítése folyamán dokumentált tervezői elképzelések, intézkedések, amelyek a külső megjelenést és/vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásoló tervezői beavatkozásoknak tekinthetők.

Az eljáró tanács vizsgálta az A. Társaság 2008 februárjában készült „építésügyi hatósági engedély kérelem” céljára készült tervdokumentációját, ezen belül a „4 db peron lefedé-

sének” tervét, az „akadálymentes lépcső és személyemelő” építésének tervét, „valamint a „Temető sori utasváró” telepítésének tervét.

Az eljáró tanács véleménye szerint a rendeltetésszerű használatot és/vagy a külső megjelenést befolyásoló, az eredeti mű lényeges elemeit megváltoztató tervezési célkitűzéseknek elsősorban az alábbi beavatkozások tekinthetők:

- az akadálymentes közlekedés feltételeinek megfelelő személyemelő berendezés, valamint a mellette elhelyezkedő fedett, nyitott kialakítású lépcső,
- az aluljárólépcső, valamint a peronok lefedése és a peronokat határoló üveg hátfalak kialakítása,
- az irodaépület építészeti átalakításán belül az épület földszintjén kialakítandó utasváró, pénztárhelyiség, akadálymentes WC kialakítása és a bejárat akadálymentes megközelítésének és használatának a biztosítása,
- a Temető sor felőli buszmegállóban egy fedett utasváró építése.

A fentiekben felsorolt tervezői beavatkozások külső megjelenésre gyakorolt hatásának a jelentőségét az építési engedélyezési eljáráson túl az is hangsúlyozza, hogy a tervező az építészeti terveket a Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal 2008. február 21-én egyeztette.

A 2008. június 23-án kelt „határozat” építési engedélyt adott az autóbusz-pályaudvar rekonstrukciójának tervezett építési munkálataihoz. Az építési engedéllyel érintett rekonstrukciós munkák főbb építészeti adatai között szerepel a meglévő lépcsőfeljárók és a felszíni utasváróperonok lefedése és az irodaépület mellett szabadon állóan elhelyezkedő – az akadálymentesítéshez kapcsolódó – szállítófülkés emelőberendezés és az azt körbevevő akadálymentes lépcsőfeljáró létesítése, valamint a Temető sor felőli buszmegállóban egy fedett utasváró létesítése.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy az engedélyezett építési munkálatok terveiben szereplő építési célkitűzések az autóbusz-pályaudvar meglévő létesítményeinek az elemeivel szoros egységet képeznek funkcionális, azaz használati, valamint a külső megjelenés szempontjából egyaránt. Éppen ezért ezek a tervezett munkálatok a meglévő mű lényeges elemei megváltoztatására irányuló és ahhoz új, egyéni, eredeti elemet hozzáadó beavatkozásoknak minősülnek. Kimondható tehát, hogy az A. Társaság fent értékelt tervei a B. Vállalat által készített eredeti tervek, illetve a megvalósult létesítmény átdolgozásának tekinthetők.

A továbbiakban az eljáró tanács néhány megállapítást tesz a C. Társaság által készített módosított engedélyezési tervek vonatkozásában. Az eljáró tanács vizsgálta a módosított építési engedéllyel érintett rekonstrukciós munkálatok terveit, azaz a buszpályaudvari aluljáróból a felszínre vezető meglévő lépcsőfeljárókat és a négy db meglévő utasváróperon lefedését, a Temető sor felőli buszmegállóban egy fedett utasváró kialakítását, az irodaépület mellett szabadon állóan elhelyezkedő – az akadálymentesítéshez kapcsolódóan alkalmazott – szállítófülkés emelőberendezést, valamint az azt körbevevő akadálymentes lépcsőfeljárót.

Az autóbusz-pályaudvar felújításának terveit a tervtanács is megvizsgálta, és kiemelten foglalkozott a tervezett új, kapcsolódó létesítmények megjelenésével, megállapítva azt, hogy

a tervezett új felvonó és lépcső tömege zavaróan hat bizonyos fontos nézőpontokból. A tervezett perontetők kialakítását, színezését is véleményezte. Mindezek jelzik, hogy itt a város szempontjából fontos építészeti kérdésről van szó, és a tervező is olyan körülmények között járt el, ahogy egy ilyen fontos építési engedélyezési kérdésben az elvárható.

S. 2010. szeptember 28-án megadta a módosított építési engedélyt a C. Társaság által benyújtott dokumentáció alapján. Ebben rögzíti a módosított engedélyezési terv legfontosabb tartalmi szempontjait:

- a személyemelő helyett 1,60x1,70 m belméretű lift beépítése,
- a mozgáskorlátozott WC-blokk kialakítása az aluljáróban,
- a Temető sori buszváró megépítése,
- a négy db peronlefedés méretének megváltoztatása.

Az eljáró tanács fontosnak tartja kiemelni, hogy az építési engedélyt megadó határozat hivatkozik a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakhatósági állásfoglalására is, ami szintén kiemeli a tervezett építészeti beavatkozás következtében megváltozó külső megjelenés színvonalának a fontosságát és műemlékvédelmi jelentőségét is.

Az eljáró tanács megállapítja, hogy a C. Társaság módosított építési engedélyezési terve alapvetően az A. Társaság építési engedélyezési terve alapján készült, ami természetesnek tekinthető, hiszen a C. Társaság az építési engedélyezési terv alapján készítette a kiviteli terveket, és ebbe szőtte bele az új követelményeknek, elvárásoknak megfelelő, de az építési engedélyezési terv módosítását is szükségszerűvé tevő átdolgozást.

A C. Társaság „generáltervezője” 2010. augusztus 6-án készült műleírásában leírja, hogy mik voltak az eredeti építési engedélyezési terv módosításának a fő szempontjai, céljai:

- személyemelő helyett 1,60x1,70 m belméretű liftet kell tervezni,
- más helyre kell helyezni a mozgáskorlátozott WC-blokkot, ahova az aluljáróban szereplő optikai, taktilis vezetősávokat is ki kell építeni,
- a Temető sori buszvárók mérete 0,99x9,06 m,
- a négy db peronlefedés mérete módosul.

Összegezve, a tervekből és a hozzájuk tartozó műleírásokból kitűnik, hogy a C. Társaság által a módosított engedélyezési tervben szereplő építészeti megoldások egyrészt az A. Társaság, illetve tervezői által készített engedélyezési tervek átdolgozásának, másrészt a B. Vállalat eredeti tervei alapján megvalósult létesítménytervei átdolgozásának minősülnek.

Az eljáró tanács álláspontja szerint ugyanakkor a C. Társaság által készített kivitelezési tervek nem tekinthetők az eredeti tervek, valamint az A. Társaság, illetve a tervezői által készített engedélyezési tervek átdolgozásának, ugyanis a szerzői jogi oltalomhoz szükséges egyéni-eredeti jelleg követelményének a kiviteli tervek – annyiban, amennyiben csak az eredeti engedélyezési tervek megvalósítását szolgálják – nem felelnek meg. Ezen kérdéssel kapcsolatos részletes álláspontját az eljáró tanács a C) kérdésre adott válaszában fejt ki.

Végül, de nem utolsó sorban megjegyzi az eljáró tanács, hogy az építészeti tervek átdolgozása tekintetében releváns lehet az Szjt. 13. §-a, amely a személyhez fűződő jogok körében az alábbiak szerint rendelkezik:

„A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

A személyhez fűződő jogok sérelme miatt egyedül N. tervező lenne jogosult fellépni, és nem a vagyoni jogok jogosultja, a B. Társaság. N. a nyomozati iratok szerint 2011. július 12-én kelt nyilatkozatában a szerzői jogáról való lemondást megadta.

Megjegyezzük, hogy jelen esetben nem sérül az integritáshoz fűződő jog a jogos tulajdonosi igényekhez és a hatósági előírásokhoz igazodó joggyakorlás folytán. [Lásd még alább, az E) kérdésre adott válasznál.]

A C) kérdésben

Az eljáró tanács véleménye szerint a C. Társaság által elkészített engedélyezési tervek a B. Vállalat tervei alapján megvalósult épületet, és az A. Társaság, illetve tervezői által készített terveket egyaránt érintik, és ezen korábbi tervek szerzői vagyoni jogosultjainak a szerzői vagyoni (átdolgozási) jogai egyaránt sérülnek. A C. Társaság által tervezett átalakítások alapvetően az eredeti tervek alapján elkészült épület átalakítására, felújítására, korszerűsítésére, fejlesztésére irányulnak, de ugyanakkor ezek a tervek az A. Társaság, illetve tervezői ugyanilyen célú engedélyezési terveinek az átdolgozását is jelentik. Mindezt az eljáró tanács a fenti B) kérdésre adott válaszában az eljáró tanács részletesen kifejtette.

Az A. Társaság és a C. Társaság által megvalósított átdolgozások ugyanis feltétlenül szükségesek voltak, ezt a korszerűség követelményei és a jogszabályi környezet változásai kényszerítették ki.

Más szerzői jog nem sérült. A C. Társaság által készített kiviteli tervek ugyanis – pusztán az eredeti engedélyezési tervek megvalósítását jelentő részükben – ugyanakkor az eljáró tanács megítélése szerint nem minősülnek az eredeti tervek, valamint az A. Társaság, illetve tervezői által elkészített engedélyezési tervek átdolgozásának. Az eredeti tervek lemásolása [többszörözése az Szjt. 17. § a)] azonban az átdolgozási cselekmény része volt, önmagában a tervek kiviteli, illetve hű rekonstrukciós célú felhasználása a beruházó tulajdonos joga.

A D) kérdésben

Az eljáró tanács véleménye szerint az A. Társaság, illetve tervezői által elkészített engedélyezési tervek ugyanúgy a B. Vállalat eredeti tervei átdolgozásának minősülnek, mint a C. Társaság által készített módosított engedélyezési tervek. Más szóval az A. Társaság a rekonst-

rukciós engedélyezési tervek felhasználásával ugyanúgy sértette a jogutód B. Társaságnak az eredeti terveken fennálló szerzői vagyoni jogait, mint a C. Társaság.

Ezen helyzet rendezésére kötött 2012. március 2-án a B. Társaság, valamint az A. Társaság egy megállapodást. A felek ebben a szerződésben megállapodtak egyfelől arról, hogy a B. Társaság visszamenőleges hatállyal és díjfizetési kötelezettség nélkül engedélyt ad az A. Társaság részére az eredeti tervek felhasználására; másfelől pedig arról, hogy „ennek ellentételezésére az A. Társaság lemond az Szjt. 4. § értelmében létrejövő társszerzői vagyoni jogairól a B. Társaság javára. Ennek értelmében az Autóbusz pályaudvar engedélyterveihez, és az épülethez kapcsolódó vagyoni jogok továbbra is 100%-ban a B. Társaságot illetik meg.”

Ez a megállapodás valószínűleg kizárólagos, időben és területileg korlátlan felhasználás-engedélyezésnek minősül. Az Szjt. 9. § (3) bekezdése ugyanis a vagyoni jogok átruházását főszabályként kizárja.

A C. Társaság és a jogutód B. Társaság közötti szerzői jogi kérdéseket a B), a C) és az E) kérdésre adott válaszok alatt, míg a C. Társaság és az A. Társaság közötti szerzői jogi kérdéseket a C) és az E) kérdés alatt tárgyalja az eljáró tanács.

Az E) kérdésben

Az eljáró tanács véleménye szerint a C. Társaságnak az engedélyezési tervek módosításához, illetve a kiviteli tervek elkészítéséhez mindkét korábbi tervező szervezettől, tehát a B. Társaságtól, valamint az A. Társaságtól is kellett volna hozzájárulást kérnie. Alaposan feltehető, hogy az A. Társaság a tervek felhasználásához a megbízáskor megszerezte a tervezők hozzájárulását.

Más kérdés, hogy az eljáró tanács szerint a szerzői vagyoni jogok (átdolgozási jog alanyai) és a tervezők (a személyhez fűződő jogok alanyai) a hozzájárulást nem tagadhatták volna meg. Az indokokról és a mégis fennálló vagyoni igényről az alábbiakban szólunk.

Az eljáró tanács hivatkozik a BDT2010. 2329 szám alatt közzétett eseti döntésre, amely szerint

„Az építmény tulajdonosát megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa vagy azt elbontsa. A tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét. A tervező szerzői joga szempontjából a felhasználó hasznosítási jogosultságait érdekösszeméréssel kell mérlegelni.

....

Az építmény – akár jogosulatlan – megváltoztatása, azaz átépítése a tulajdonos rendelkezése alapján valósulhat meg. A Ptk. 99. §-ából következően a tulajdonost megilleti az a jog, hogy a tulajdonában álló épületet átépítse, ennek során külső megjelenését, építészeti kialakítását, rendeltetését módosítsa, vagy azt akár

elbontsa. A tulajdonosi jogokból következik, hogy a tervező szerzői jogára hivatkozással nem akadályozhatja meg a tulajdonos számára szükségessé vált munkálatok elvégzését, mindezeket nem kifogásolhatja pusztán azon az alapon, hogy az a terveitől való eltérést jelent, amellyel esetlegesen az épület külső megjelenése is megváltozik. A tulajdonos érdekei tehát elsőbbséget élvezhetnek olyan esetben, amikor gyakorlati okok teszik szükségessé a továbbépítést, és a kisebb fokú, a funkció érvényesülését segítő módosításokat.”

A Szerzői Jogi Szakértő Testület 01/06 számú, valamint 15/10 számú szakvéleményében kifejtette, hogy

„A tulajdonos tulajdonjogból fakadó jogosultságaival – akár a szerző Szt.-ben megfogalmazott személyhez fűződő jogát fogalmilag sértő módon is – akkor élhet, ha az alkotás megváltoztatásához vagy akár az épületben megtestesülő alkotás megsemmisítéséhez fűződő érdek mögött olyan szükségszerű (reális), magán- vagy társadalmi igény áll, amellyel szemben a szerzői jog gyakorlása rendeltetésellenes joggyakorlásnak minősülhet. Ezt a mérlegelést azonban esetenként kell elvégezni.”

A fentiek alapján a szerző – amennyiben reális és indokolt tulajdonosi igény van az épület átépítésére – a felhasználási engedély megadását nem tagadhatja meg szerzői jogaira való hivatkozással, ugyanis ez a joggal való visszaélés tilalmába ütközne. Ugyanakkor a szakvélemény szerint a felhasználásért méltányos ellenérték követelése nem visszaélésszerű magatartás a szerzők részéről.

Az eljáró tanács megítélése szerint a jelen ügyben gyakorlati okok szükségessé tették a kérdéses átépítést, illetve valós közérdek fűződött az átépítéshez. A fenti C) kérdésre adott válaszban utalt arra az eljáró tanács, hogy a C. Társaság által végzett átdolgozás az eljáró tanács megítélése szerint feltétlenül szükséges volt, ezt a korszerűség követelményei és a jogszabályi környezet változásai kényszerítették ki. A tulajdonosi érdekek (tulajdonjog) és a szerzői jogi kizárólagos jogok összemérése és összeegyeztetése eredményeképpen az átdolgozáshoz az engedély a szerzői jogosult által nem lett volna megtagadható, azonban a szerzői vagyoni jogosult méltányos felhasználási díjra tarthat igényt (kivéve amennyiben a díjazás iránti igényről kifejezetten lemondott).

A jelen ügyben a B. Társaság jogdíjigényéről nem mondott le, így felhasználási díjra igényt tarthat az eredeti tervek felhasználásának ellenértékeként. Ezen kérdéssel a lenti F) kérdésre adott válasz foglalkozik.

Az A. Társaság égisze alatt készített rekonstrukciós engedélyezési tervek vonatkozásában megjegyzendő, hogy az A. Társaság ügyvezetője tanúvallomásaiban úgy nyilatkozott, hogy „ha megkeresett volna minket a C. Társaság az engedélytervek módosításával kapcsolatban, akkor mi az engedélyt megadtuk volna részére anyagi ellenszolgáltatás nélkül is.” Hasonlóképpen (azonban az ellenszolgáltatás kifejezett említése nélkül) nyilatkozott a tervező is, amikor kijelentette, hogy „én a részére, ha megkeresett volna, megadtam volna az engedélyt, illetve a gyakorlatunk az, hogy mind az A. Társaság, mind az ott dolgozó tervezők le-

mondanak a szerzői jogokról, illetve az engedélyt megadjuk a felhasználáshoz. Igazából mi ilyennel soha nem is foglalkozunk”, továbbá kijelentette, hogy „szerzői jogi igényem nincs, nem is volt.”

Az F) kérdésben

A feljelentő G. I. feljelentésében a Magyar Építész Kamara díjszámítási szabályzata alapján számította ki a „becsült vagyoni kárértéket”: a tervezésért 1 290 000 Ft + áfa, a korábbi tervek felhasználásáért 860 000 Ft + áfa, összesen 2 150 000 Ft + áfa összeget jelölt meg, továbbá ennek az összegnek a kamatait.

Az eljáró tanács véleménye szerint a „szerzői jogdíj” mértékének meghatározása során nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy sem a feljelentő, sem a B. Társaság tervezési munkát nem végzett, így tervezési díj nem járna a feljelentőnek, illetve a B. Társaságnak. Ugyanakkor követelhető az elmaradt licencdíj megtérítése.

A felhasználási díj jogalapjaként az Szjt. 94. § (2) bekezdése határozható meg, amely szerint:

A szerzői jog megsértése esetén a szerző a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is követelhet.

Az eljáró tanács megítélése szerint a C. Társaság, illetve ügyvezetője nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható akkor, amikor az engedélyezési tervek módosítása során sem a B. Társaságtól, sem az A. Társaságtól nem kért engedélyt a terveik felhasználásához, illetve velük felhasználási szerződést nem kötött. Az engedélykérés követelményét az építész szakma belső normái is előírják [Magyar Építész Kamara Etikai-egyezményi szabályzat 2011. 15. § (3) bekezdés]. A B. Társaság mint az eredeti tervek szerzői vagyoni jogok jogosultjának elmaradt haszna az a díj, amit az átdolgozás engedélyezéséért kérhetett volna (elmaradt licencdíj). Hangsúlyozza az eljáró tanács, hogy a felelősséggel kapcsolatos megállapítását kizárólag polgári jogi szempontból tette, a büntetőjogi felelősség megítélése kérdésében nem foglal – nem is foglalhat – állást.

A követelhető licencdíj szokásos mértékére az eljáró tanácsnak nincsenek konkrét ismeretei. Figyelembe véve mégis a feljelentő adatait, számítását és hivatkozását a Magyar Építész Kamara díjszámítási módszereire, a díj ebben az ügyben a 860 000 Ft + áfa összeget nem haladhatja meg.

III. Az eljáró tanács válaszainak összefoglalása

A) Az autóbusz-pályaudvar eredeti tervei vonatkozásában a szerzői jogi személyhez fűződő jogok jogosultjának N., a szerzői jogi vagyoni jogok jogosultjának a B. Vállalat, illetve jogutóda, a B. Társaság tekinthető.

- B) A C. Társaság által a módosított engedélyezési tervben szereplő építészeti megoldások egyrészét az A. Társaság, illetve tervezői által készített engedélyezési tervek átdolgozásának, másrészt a B. Vállalat eredeti tervei alapján megvalósult létesítmény tervei átdolgozásának minősülnek.
- C) A C. Társaság által elkészített engedélyezési tervek a B. Vállalat tervei alapján megvalósult épületet és az A. Társaság, illetve tervezői által készített terveket egyaránt érintik, és ezen korábbi tervek szerzői vagyoni jogosultjainak a szerzői vagyoni (átdolgozási) jogai egyaránt sérültek. Az A. Társaság és a C. Társaság által megvalósított átdolgozások feltétlenül szükségesek voltak, ezt a korszerűség követelményei és a jogszabályi környezet változásai kényszerítették ki. Más szerzői jog nem sérült. A C. Társaság által készített kiviteli tervek ugyanis – pusztán az eredeti engedélyezési tervek megvalósítását jelentő részükben – ugyanakkor az eljáró tanács megítélése szerint nem minősülnek az eredeti tervek, valamint az A. Társaság, illetve tervezői által elkészített engedélyezési tervek átdolgozásának. Az eredeti tervek lemásolása [többszörözése Szjt. 17. § a)] az átdolgozási cselekmény része volt, önmagában a tervek kiviteli, illetve hű rekonstrukciós célú felhasználása a beruházó tulajdonos joga.
- D) Az A. Társaság, illetve tervezői által elkészített engedélyezési tervek ugyanúgy a B. Vállalat eredeti tervei átdolgozásának minősülnek, mint a C. Társaság által készített módosított engedélyezési tervek. Más szóval az A. Társaság a rekonstrukciós engedélyezési tervek felhasználásával ugyanúgy sértette a jogutód B. Társaságnak az eredeti terveken fennálló szerzői vagyoni jogait, mint a C. Társaság. Az A. Társaság és a B. Társaság egymás között megállapodással rendezte az átdolgozott tervek jogait.
- E) A C. Társaságnak az engedélyezési tervek módosításához mindkét korábbi tervező szervezettől, tehát a B. Társaságtól, valamint az A. Társaságtól is kellett volna hozzájárulást kérnie.
- F) A követelhető licencdíj szokásos mértékére az eljáró tanácsnak nincsenek konkrét ismeretei. Figyelembe véve mégis a feljelentő adatait, számítását és hivatkozását a Magyar Építész Kamara díjszámítási módszereire, a díj ebben az ügyben a 860 000 Ft + áfa összeget nem haladhatja meg.

Dr. Gyertyánfy Péter, a tanács elnöke
Dr. Lukácsi Péter, a tanács előadó tagja
Jékely Zsolt, a tanács szavazó tagja

Összeállította: dr. Legeza Dénes

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Zbigniew Brzezinski: Stratégiai vízió. Amerika és a globális hatalom válsága. Antall József Tudásközpont, 2013; ISBN: 9789638748621

Megjelent valaha egy rendkívüli könyv, igazi alapmű: meghökkentően szókimondó, világos elemzés a geopolitika hatalmi játszmaíról és azok stratégiáiról – A nagy sakktábla (ahol a csatamező Euráziát jelenti). Máig a geopolitikai gondolkodás többszörösen is kiemelkedő tankönyve, leckék felsőfokon, kizárólag erős idegzetűeknek; idealisták kerüljék! Kiemelkedő mindenekelőtt annak okán, hogy benne olyan ember adja közre a nézeteit, mutatja be elemzéseit és mindezekkel a geopolitikai és stratégiai látás- és gondolkodásmódot, aki ezt a tudását minden idők legsikeresebb szuperhatalmának a gyakorlatában, és ott is a legmagasabb szinten tökéletesíthette. Máig kiemelkedő tankönyvvé avatja a meglepő nyíltság is, ahogyan a szerző bemutatja az abban felsorakoztatott elemzések és megfontolások mögött álló szempontokat, és az utóbbiak mögött működő érdekeket. Következtetéseiben, a cél- és eszközválasztásra vonatkozó felvetéseiben nemegyszer minden kendőzés nélkül jelenik meg a kíméletlen törekvés az USA érdekeinek érvényesítésére. Az olvasó valószínűleg számos részletnél rá is csodálkozik a könyvre, hogy nem zárolták azt mindörökké titkosított nemzetbiztonsági dokumentumként, s hogy szerzője ezt bántatlanul megírhatta. Döbbenetesen nyílt megállapításokat olvashattunk az 1998-ban megjelent kötetben. Például: „A kulturális vezető szerep az amerikai globális hatalom alulértékelt vonása. Évente nagyjából félmillió diák özönlik Amerikába. Valamennyi földrész szinte minden kormányában megtalálhatók az amerikai egyetemek egykori diákjai.” / „Ahogyan az amerikai szokások utánzása világszerte teret hódít, egyre kedvezőbb környezet jön létre a közvetett és látszólagos konszenzuson alapuló amerikai hegemonia gyakorlásához.” / „Az amerikai rendszer részét alkotják – s így kell szemlélnünk őket – a speciális feladatokra szakosodott szervezetek világméretű hálózatai, különös tekintettel a ‘nemzetközi’ pénzügyi szervezetekre. Mind a Nemzetközi Valutaalapról, mind a Világbankról elmondható, hogy ‘globális’ érdekeket képvisel, és minden bizonnyal ügyfelek közé tartozik az egész világ. A valóságban azonban nagymértékben Amerika befolyása alatt állnak.” / „Amerika vezető szerepe olyan új nemzetközi rendet hozott létre, amely nemcsak másolja, hanem külföldön intézményesíti is az amerikai rendszer számos vonását.” Ki hinné, hogy mindezt nem a szovjet Politbüro tollnokai fogalmazták? És hogy mit kell kezdenie Amerikának más országok geostratégiai törekvéseivel? Íme: „Konkrét amerikai irányelveket kell megfogalmazni a fentiek ellensúlyozására, semlegesítésére és/vagy ellenőrzésére, a létfontosságú amerikai érdekek érvényesítése céljából” és „Ősi birodalmak könyörtelenebb korát idéző kifejezésekkel élve, a birodalmi geostratégiának három kulcsfontosságú tényezője van: elejét venni a vazallusok közti bárminemű paktálásnak, fenntartani függő helyzetüket, megvédelmezni a szövetségeseket és elérni, hogy továbbra

is szófogadóak legyenek. Végül pedig megakadályozni, hogy a barbárok szövetségre lépjenek egymással.” Az elemzés Európával sem éppen kíméletes, még ha 1998-as állapotokon alapul is. „Igazán európai ‘Európa’ nem létezik. Nyugat-Európa ugyan már közös piac, de sok időnek kell eltelnie ahhoz, hogy egységes politikai szerveződés váljék belőle. A nyers valóság az, hogy Nyugat-Európa – és mind nagyobb mértékben Közép-Európa is – amerikai védnökség alatt áll, s a szövetségesek az ókori vazallusok és hűbéresek helyzetét idézik.” (Érdemes elgondolkodni azon, mennyiben változott ez napjainkra.) / „Európa ügyét egyre nagyobb mértékben az Európai Közösség és utóda, az Európai Unió által létrehozott nagyméretű intézményes gépezet bürokratikus lendülete tartja életben.” (Sztintúgy.) Írta Zbigniew Brzezinski, aki Carter elnök Lengyelországban született nemzetbiztonsági főtanácsadója volt 1977–1981 között, ekkor egyebek közt a Kínához való közeledés egyik legfőbb előmozdítója, majd 1988-ban, szakítva a Demokrata Párttal, később az elnökségért induló George H. W. Bush Nemzetbiztonsági Tanácsadó különleges munkacsoportjának társelnöke.

Új könyve szintúgy alapmű, sőt, talán még inkább az, hiszen az emberiség egyik legfontosabb sorskérdését vizsgálja: jövőjének várható alakulását a globális hatalmi erőterben, s annak legfőbb tényezőit. Prospero ezzel ismét felvette varázspálcáját, hogy fénysugarat vessen, s vele bepillantást adjon a boszorkányműhöz.

Néhány idézet bevezetőül: „Alapvetően Amerikától, annak belpolitikai vitalitásától és külpolitikájának történelmi relevanciájától függ a Nyugat jövőbeli szerepe.” / „Amerika maga is veszélybe kerül, ha olyan úton halad tovább, amely a belső bőségszarutól a nemzetközi csődig vezet.” (Gondoljunk 2006-ra!) / „A megfontoltság és a türelem Kína birodalmi genetikájában kódolva van. Kína azonban nagyratörő és büszke is, s tudatában van annak, hogy kivételes történelme mindössze sorsának előjátéka. Nincs tehát semmi meglepő abban, hogy egy agyafúrt kínai közéleti ember, aki nyilvánvalóan arra a megállapításra jutott, hogy Amerika hanyatlása és Kína felemelkedése egyaránt elkerülhetetlen, a közelmúltban józanul megjegyezte egy, az országába látogató amerikainak: ‘Csak nehogy túl gyorsan vesszítsen Amerika a hatalmából...’” / „Higgadtan figyeljünk; biztosítsuk a pozíciónkat: józanul mérjük fel az eseményeket; rejtjük el a képességeinket és várjuk ki, amíg eljön a mi időnk; legyünk visszafogottak, s soha ne akarjuk a vezető szerepet.” (Nem, nem Amerika, Brzezinski idézi Teng Hsziao Pingtől.) / „Az Európai Uniónak nem sikerült kihasználni az ‘egységes és szabad Európa’ éveit arra, hogy Európát valóban egységessé tegye, és a szabadságát bebetonozza. Egy pénzügyi unió nem helyettesít egy valódi politikai uniót... Európa, mely egykor a Nyugat központja volt, egy olyan Nyugat egyszerű kiterjesztésévé vált, amelynek meghatározó szereplője Amerika.” / „Az Európai Unió mélyülő geostratégiai megosztottsággal néz szembe, amelyben egyes kulcsfontosságú államokat az Oroszországgal kialakítható kiváltságos üzleti lehetőségek, valamint politikai kapcsolatok lehetősége kísérthet meg.” / „Európa manapság még mindig egy befejezetlen vállalkozás. Az is marad egészen addig, ameddig a Nyugat józan stratégiai és előrelátó módon a mainál egyenlőbb feltételekkel nem öleli magához Törökországot, és nem lép szorosabb politikai és gazdasági

kapcsolatra Oroszországgal.” / „Csak egy Amerikához kapcsolt Európa tud magabiztosan lépni kelet felé, és történelmileg szoros viszonyt kiépíteni Oroszországgal.” / „Egy szilárd globális rend végső soron azon múlik, hogy Amerika képes-e megújítani magát és bölcsen cselekedni, mint egy új életre kelt Nyugat támogatója és garantálója, és mint egy felemelkedő új Kelet egyensúlyteremtője és megbékítője.”

Több lehetséges, világlátástól függő olvasata is van ennek az igen alapos, kitűnően megírt könyvnek, amely szerzője szavaival „egy 2025 utáni megfelelő stratégiai víziót kíván felvázolni” globális világunkra. Nincs semmi szilárd alapja annak, hogy ne fogadjuk el a mondanóját úgy, ahogyan *Brzi* – a praktikus amerikaiak dehogy is bajlódtak egy ilyen „szörnyű” név kimondásával! – előadja. Nincs objektív mód eldönteni, megerősíteni vagy cáfolni, minden szó szerint úgy helytálló-e, ahogyan leírja, amint azt sem, vajon minden szavát őszinte meggyőződés diktálta-e. Másrészt valószínűleg lesznek olyanok, akik úgy találják, hogy helyenként nem őszintén beszél, vagy erős vakfoltok vannak a gondolkodásában – de hiszen veterán politikus, s lehet, annyit mondta, hogy már maga is elhiszi. Igen érdekes például a következő kijelentése: „Az Egyesült Államoknak szélesebb geopolitikai alapot kellene létrehozni a globális arénában a konstruktív együttműködés érdekében, s egyben ki kell elégítenie a világ egyre türelmetlenebb népségének növekvő igényeit is.” Mi ez – kérdezhetjük – a legjobb esetben is, ha nem alig burkolt paternalizmus, Amerika szupremáciájának megjelenítése, és milyen igényekre vonatkozik? S vajon beleértendő-e az is, s ha igen, hogyan, hogy a világ számottevő részén növekedni látszik az igény, hogy Amerika hagyja az országokat és népeket a maguk módján, a saját hagyományaik és törvényeik szerint élni az életüket és alakítani a jövőjüket?

A legvalószínűbb, hogy Brzezinski nagyon is tudatosan beszél így. Amerika sokban igen erős (geo)politikai marketingjének fontos eleme, hogy a célközönség nagy hányada számára hiteles szószólók, amilyen ő is, hirdetik nagyságát, megkérdőjelezhetetlen és nélkülözhetetlen vezető szerepét a világ működésének fenntartásában és javításában, s ezzel erősítik is azt. Ezt a feltevést támogatja, hogy egész mondanóján vörös fonalként húzódik végig annak hangsúlyozása: egyetlen országnak sem lehet más sikerre vezető útja, mint a nyugati típusú demokrácia, amelynek Amerika a mintaképe és a nagy védelmezője. Elégképp reálisnak és semmiképp sem kifogásolhatónak tűnik, hogy a kiemelkedő tekintélyű veterán politikus ezzel a könyvével szolgálni is akarja hazáját, erősítve olvasóiban a meggyőződést, hogy a világnak létszüksége az erős Amerika és annak vezető szerepe a biztonság és az arra támaszkodó fejlődés fenntartásában. Ha így van, Brzezinski elemzéseivel és okfejtéseivel e tekintetben is kitűnő munkát végzett. Szintúgy jól kiérződik, hogy könyvét az amerikai belpolitikában is mozgósító erejűnek szánja, s ebben is jól működhetnek a benne felsorakoztatottak.

Spekulatív? Csak az elkerülhetetlen mértékben, hiszen ebben nem lehet a természettudományok egzaktságát közelítő levezetéseket és következtetéseket előállítani. A fejlemények várható alakulását illetően ennél megalapozottabb becslést aligha tudna bárki más is adni,

kivéve talán azokat, akik képesek azt erővel alakítani – ők viszont nem beszélnek. Olykor pedig, amint már a fenti idézetek is mutatják, még tőle is meglepően szókimondó. Nem olvasni kell, hanem minden szavát alaposan mérlegelni, hiszen a jövő a tét. És mit nem adnánk érte, ha az újra erőteljesen felfelé törő Oroszország egy hasonló betekintéssel és a csúcavezetésben szerzett tapasztalatokkal bíró geopolitikusa tárna elénk hasonlóképpen nyers őszinteségű elemzést országa nézőpontjából!

Brzezinski a bevezetésben így foglalja össze könyve tartalmát: „Jelen kötet az alábbi négy kérdésre kíván választ találni:

1) Milyen következményekkel jár a globális hatalom áthelyeződése Nyugatról Keletre, s mindezt hogyan érinti egy politikailag egyre aktívabb népesség a világon?

2) Miért fakul Amerika globális vonzereje, milyen szimptómák jellemzik Amerika belső és külső hanyatlását, s Amerika hogyan fecsérrelte el a hidegháború békés lezárulását jelentő egyedülálló globális lehetőséget? Ezzel szemben melyek Amerika magára találásának forrásai, és milyen geopolitikai ártértékelés szükséges Amerika globális szerepének felújításában? (Igen, néha minta éreznénk enyhe stilisztikai gyengeségeket – Osman P.)

3) Milyen valószínű geopolitikai következményekkel járna, ha Amerika elveszítené a jelenlegi globális domináns helyzetét, kik lennének egy ilyen hanyatlásnak a majdnem közvetlen geopolitikai áldozatai (ez utóbbi nagyon cseles kérdés! – Osman P.), milyen kihatásai lennének ennek a huszonegyedik század globális méretű bajaira (ez is! – Osman P.), s Kína át tudná-e venni Amerika központi szerepét 2025-ig?

4) Ha 2025 utánra tekintünk, egy ismét magára találó Amerika hogyan határozná meg hosszú távú geopolitikai céljait, s Amerika – hagyományos európai szövetségeseivel együtt – hogyan tudna együttműködni Törökországgal és Oroszországgal egy minden korábbinál nagyobb és erősebb Nyugat létrehozása érdekében? Ugyanakkor Amerika hogyan tudná megtalálni Keleten az egyensúlyt aközött, hogy egyrészt szorosan együtt szükséges működni Kínával, másrészt egy konstruktív amerikai Ázsia politikának nem szabad kizárólagosan Kína-központúnak lennie, vagy akár veszélyesen belekeveredni ázsiai konfliktusokba?”

Jól látható, hogy ezeknek a kérdéseknek van egy igen markáns közös vonásuk: a következő idősakra is Amerikát tételezik fel az elsőszámú globális cselekvőnek, a globális jövő fő alakítójának. Maga a szerző sem leplezi ezt, sőt, nyíltan így folytatja: „A könyv ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásakor abból indul ki, hogy Amerika a következő években is meghatározó szerepet fog játszani a világban.” És rá is erősít: „A világnak egyszerűen szüksége van egy gazdaságilag erős és társadalmilag vonzó Amerikára, ami (sic! – Osman P.) felelősségteljesen él a hatalmával, stratégiaileg eltökélt, nemzetközileg elfogadott és történelmileg felvilágosult az új kelettel való globális kapcsolatokban.” Vajon érdemben mit is jelent itt a „felvilágosult”? Megjegyzést érdemel, hogy a nyitó szcenárióban Oroszországot a feltörekvő államok közé sorolja.

Ugyanitt egy szerfelett érdekes megállapítást tesz: „A valóság az, hogy számos kellemetlen hasonlóság van közvetlenül a bukása előtt álló Szovjetunió és a huszonegyedik század

eleji Amerika között.” Ezzel vezeti fel, hogy már itt kiemelve mondandója egyik alapvető részét: „Amerikának meg kell újítania magát, és olyan átfogó geopolitikai víziót kell követnie, amely megfelelő válaszokat ad a változó történelmi környezet jelentette kihívásokra.” – amiben persze az egyetlen konkrétum, hogy Amerika szerinte eljutott arra az állapotra, ahol, Széchenyit idézve, „A mi eddig jó volt, az éppen azért, mert a múlt időben volt jó, ma tán csak meglehetősen utóbb még káros is lehet” (gr. Széchenyi István: Hittel).

Érdemes az összképhez idézni a könyv négy fejezetének sokatmondó címét: A visszaszoruló Nyugat / Az amerikai álom elhalványulása / A világ Amerika után: 2025-ben nem kínai, hanem kaotikus (Mi más, mint célzatosan fenyegető jóslat? – Osman P.) / 2025 után: egy új geopolitikai egyensúly. Ezeket követi: Konklúzió: Amerika kettős szerepe.

A továbbiakban is kövessük Brzezinski szavait, néhány fontos részlettel a könyvből.

A visszaszoruló Nyugat elemzéséből: „Az Európai Unió a világ második számú nagyhatalma lehetne, ez azonban kizárólag egy közös külpolitikával és védelmi képességekkel rendelkező, sokkal erősebb politikai unió esetén valósulhatna meg. Ám a Nyugat balszerencséjére az Európai Gazdasági Közösség egy nagyobb Európai 'Unióvá' válása a hidegháború után semmilyen valódi uniót sem eredményezett A korábbi, kisebb nyugat-európai 'közösség' politikailag egységesebb volt, mint az utána következő, szinte egész Európát magába foglaló nagyobb 'unió'. Ez utóbbi az egységét egy részben közös pénznemmel határozza meg, de hiányzik belőle egy valódi döntéshozatali jogkörrel rendelkező központi autoritás vagy egy közös pénzpolitika.” (Jó kérdés, amelyet az EU-t feszítő problémák is aláhúznak, hogy gazdaságilag és jelentős mértékben társadalmilag is ennyire különböző országoknak hogyan lehetne közös pénzpolitikájuk.) És vajon Európa eladta a pozícióját egy nagy tál lencséért? „Az EU a globális hatalmat társíthatta volna a globális rendszerben betöltött jelentékeny szereppel, ám az európai hatalmak birodalmaik végleges széthullása után úgy döntöttek, hogy a globális biztonság költséges feladatát meghagyják Amerikának annak érdekében, hogy a valós gazdasági növekedéstől elszakított, egyre növekvő mértékű államadósságok segítségével társadalmilag garantált biztonságot teremtsenek a bölcsőtől a korai nyugdíjba vonulásig. Az EU ennek következményeként nem független nagyhatalomként jelenik meg a nemzetközi szinten...” (S a szemünk előtt foszlik szét a „garantált biztonság”, ennek minden nyomasztó következményével.)

A globális helyzetet nagyban alakító hatóerőkről: „A globális televízió, majd az internet nem régen történt megjelenése korábban elszigetelt népcsoportokat hozott kapcsolatba a világgal, és egyben növelte a politikailag aktívak lehetőségeit arra, hogy még több embert érjenek el, és mozgósítsák milliók politikai lojalitását és érzelmeit. A huszadik század végének univerzális kapcsolati rendszere a politikai nyugtalanságot, az utcai politikálást világsszerre ismertté tette, és a máskülönben szétforgácsolt és egymástól távol lévő politikai erők egymástól tanulhattak. A jelszavak gyorsan terjedtek Nepáltól Bolíviáig ugyanúgy, mint a színes sálak viselete Irántól Thaiföldre, az emberek szenvedéseiről készült videók Sarajevótól a Gáza-övezetig, valamint az utcai tüntetések taktikája Tunisztól Kairóig – mindegyik

jelenség szinte azonnal megjelent a tévé- és számítógép-képernyőkön is a világ minden pontján. Ezeknek az új típusú kommunikációs lehetőségeknek köszönhetően a hasonló élmények villámgyors elterjedése a glóbuszon a tömeges politikai meggyőzés részévé vált.” És „Egyes országokban a demográfiai ’kidudorodás’ a fiatal korosztályoknál – azaz, a fiatal felnőttek aránytalanul magas száma, akik kulturális és gazdasági beilleszkedési nehézségekkel küzdenek – különösen robbanékony gyúanyagot képez a kommunikációs forradalommal együtt. A gyakran tanult, de munkanélküli fiatalok ebből adódó frusztráltsága és elidegenedése ideális újoncokká teszi őket a militáns csoportok számára.” Ebben éppúgy ott vannak a Nyugat „multikulti” problémái, mint – ahogyan a továbbiakban Brzezinski is írja – az arab tavaszhoz hasonló mozgalmak gyúanyaga. „A Közel-Kelet politikai életből kirekesztett, ám politikai öntudatra ébredt fiatal lakossága és a kommunikációs technológiában végbement forradalom egymásra találása századunk fontos geopolitikai valósága.” Ez pedig messze nemcsak a Közel-Keletre érvényes, hanem a globális (csata)tér minden terepére. S hogy mire képes a politikai szerepet igénylő fiatal és kevésbé fiatal emberek találkozása az elektronikus médiával, azt egyaránt mutatják az SMS-sel és a közösségi oldalak révén összehangolt megmozdulások, sőt lázadások, valamint ezeknek az embereknek a szerepe Obama elnökké választásában [Az utóbbiról lásd Rahaf Harfoush: Yes We Did – An inside look at how social media built the Obama Brand (Igen, megcsináltuk – Belső felvétel, hogyan építették fel a közösségi médiában az Obama márkát) Pearson Education, 2009].

És egy szép zárómegállapítás: „A Nyugatnak mint olyannak nincs vége, ám globális szupremáciájának igen. ... Az fogja meghatározni a Nyugat helyét és szerepét az új objektív és szubjektív globális kontextusban, hogy az amerikai rendszer hogyan teljesít otthon, és Amerika hogyan viselkedik külföldön. Ma még mindkét kérdés nyitott, és végső soron a megfelelő válasz Amerika jelenlegi és egyedülálló történelmi felelőssége. ... Amerika történelmi jelentőségű hanyatlása alááshatja Európa politikai önbizalmát és nemzetközi befolyását, aminek következtében egyedül maradhat egy potenciálisan instabilabb világban. Nem valószínű, hogy az Európai Unió – elöregedő lakosságával, alacsonyabb növekedési rátájával, sőt még az amerikaiénál is magasabb államadóssággal és a közös ’európai’ nagyhatalmi szerepre törekvés hiányában – jelenleg pótolni tudná Amerika egykori vonzerejét, vagy át tudná venni globális szerepét. Az EU ilyen módon más térségek számára potenciális modellként lényegtelennek válik. Túlságosan gazdag ahhoz, hogy a világ szegényeinek releváns legyen, vonzani fogja ugyan a bevándorlókat, de senki sem akarja majd a példáját követni.”

Az *amerikai álm* elhalványulása is igen erős nyitással indul: „Amerika, akár akarjuk, akár nem, a világ figyelmének a középpontjában áll. Amerika multiethnikus demokráciája minden más országnál nagyobb mértékben keltette, és kelti most is fel a politika iránt érdeklő emberek érdeklődését, irigységét, s alkalmanként még az ellenszenvét is az egész világon. Ez az alapvető tény néhány rendkívül fontos kérdést vet fel: érdemes-e még mindig az amerikai rendszerrel világszerte versengeni? Szerte a világon a politikai öntudatra ébredt tömegek Amerikában a saját jövőjük reményteljes előképét látják-e? Amerikára mint pozi-

tív szereplőre tekintenek-e a világ ügyeiben? Ha elfogadjuk azt a tételt, hogy Amerikának a nemzetközi ügyekre gyakorolt befolyása attól függ, hogy a világ miként ítéli meg társadalmi rendszerét és globális szerepét, akkor ebből az következik, hogy Amerika megítélése a világban elkerülhetetlenül romlani fog, ha a negatív belső realitások és nemzetközileg elítélt külpolitikai kezdeményezései Amerika történelmi szerepének legitimációját csökkentik. Emiatt az Egyesült Államoknak minden rendelkezésére álló belső és történelmileg egyedülálló erejével felül kell kerekednie a belpolitikai kihívásokon, és sodródó külpolitikáját át kell alakítania annak érdekében, hogy visszanyerje a világ elismerését, és megújítsa rendszer-szintű elsőbbségét.” Markáns programbeszéd, s mivel a könyv 2012-ben jelent meg, aligha kétséges, hogy Brzezinski már a következő választásokra is mozgósít. Kissé tovább, Az önbecsapáson túl c. részben így folytatja: „Az amerikaiaknak meg kell érteniük, hogy külföldön a hatalmunk (tisztá beszéd: „a hatalmunk”! – Osman P.) egyre inkább azon áll vagy bukik, hogy mennyire tudunk megbirkózni otthoni problémáinkkal. A szükséges rendszerbeli reformokra irányuló, határozott országos döntések elengedhetetlen előfeltételei annak, hogy bármilyen ésszerű vitát nyithassunk Amerika globális perspektíváiról. Mindez megkívánja, hogy az amerikaiak ugyanúgy tisztában legyenek az országuk sebezhető pontjaival, mint annak megmaradt globális erőtartálékaival. Egy józanul átgondolt egyenlegkészítés ad csak megfelelő kiindulópontot azokhoz a reformokhoz, amelyek szükségesek, ha Amerika meg akarja tartani vezető szerepét a világban, miközben belső rendjének alapvető értékeit is megvédi.” A számvetéshez pedig: „Amerikának hat jelentős, egyre veszélyesebb tehertétellel kell szembenéznie.” Ezeket itt csak címszavakban idézzük: Növekvő és előbb-utóbb kezelhetetlen államadósság / Amerika elhibázott pénzügyi rendszere / A szélesedő jövedelem-olló és a stagnáló társadalmi mobilitás / Az egyre romló országos infrastruktúra / A lakosság, amely szinte semmit sem tud a világról / Amerika egyre inkább patthelyzetben lévő és megosztó pártoskodástól szenvedő politikai rendszere.

A legutóbbi kifejtéséből érdemes idézni, mert a körkép aligha csak Amerikára jellemző: „A politikai kompromisszum mind ritkábbá vált, részben mert a médiát, kiváltképpen a televíziót, a betelefonálás rádiókat és a politikai blogokat egyre fokozottabb mértékben vitriolos, szélsőségesen pártos hangvétel jellemzi, miközben a viszonylagosan alulinformált lakosság manicheusi demagógia áldozatává válik.” A mozgósító célú következtetések része pedig: „A fenti hat tényező jelenleg megfelelő munícióval látja el azokat, akik meg vannak győződve Amerika elkerülhetetlen hanyatlásáról.” Hozzá még, ráerősítve: „Ha Kína a jelenlegi utat folytatja, és elkerül bármilyen nagyobb gazdasági vagy társadalmi felfordulást, akkor Amerika első számú riválisává válhat a politikai befolyásért vívott harcban, sőt végül a gazdasági és katonai hatalom terén is. Az egyenlőtlenség és materializmus táplálta dinamikus kínai modernizáció már most vonzó modellt kínál a világ azon részeinek, amelyekben a gazdasági alulfejlettség, a demográfiai realitások, az etnikai feszültségek és egyes esetekben a negatív gyarmati tapasztalatok tartós társadalmi elmaradottságot és szegénységet eredményeztek.” És egy különösen fontos kijelentés: „Az emberiség ezen részének a demokrácia

vagy autokrácia másodlagos kérdés.” S ha az ember merészel itt eretnek módon tovább is gondolkodni, vajon mire vezethet, ha egyszer netán meginog a Nyugat által trónra emelt ideológia, és az emberek nagy hányada esetleg úgy találja, hogy a demokrácia megvalósítható formája nem is egyedül üdvözítő?

A mérlegkészítésben az Amerika még mindig meglévő erőforrásai c. rész következik. Eből: „A belátható jövőt (azaz a következő két évtizedet) még mindig Amerika alakíthatja a legnagyobb mértékben. Az Egyesült Államok képes rá, hogy felülkerekedjen nyilvánvaló gyengeségein – ha az alábbi hat kulcsfontosságú területen teljes mértékben igénybe veszi a rendelkezésére álló erősségeit: általános gazdasági erő, innovációs potenciál, demográfiai dinamika, reaktíváló mobilizáció, földrajzi helyzet és demokratikus vonzás. Alapvető tény, amit az amerikai rendszert lekicsinylő jelenleg divatos dekonstrukció mellőz, hogy Amerika hanyatlása távolról sem szükségszerű.” Kérdéseink, fenntartásaink ezek kifejtését illetően is lehetnek. Így pl. Mennyire jó mutató a GDP országok összehasonlításához, amikor egyebek közt nem veszi figyelembe az erőforrások felélését, pótlásuk növekvő költségeit, a GDP/capita pedig nem igazán utal az ország mozgósítható anyagi erejére? / Mennyire lehet ma, a szingularitás peremén prognosztizálni 2050-ig?

Egy felettébb árulkodó mondat a demográfiai potenciál kifejtéséből: „Amerika 318 milliós lakossága a *globális hatalomérvényesítés* egyik belső forrása.” (Kiemelés a recenzió szerzőjétől.) És „Amerika hatodik előnye az emberi jogokkal, személyi szabadsággal, politikai demokráciával, gazdasági lehetőséggel, tehát egy sor olyan értékkel való társítása, amelyeket a lakosság döntő része elfogad, és amelyek az évek során növelték az ország presztízsét az egész világon.” Nem vitatva ezen értékek fontosságát, aligha tagadható, hogy Amerika kiemelkedően fontos globális harci eszközként igen erőteljesen dolgozik azon, hogy az ettől eltérő értékrendeket destabilizálja, nyílt színen is kritizálja, támadja. S mivel a meggyőzésben erőteljesen összekapcsolja a gazdasági fejlődést a demokráciával, ennek köszönhetően „Miközben a világ nagy része esetleg neheztel az Egyesült Államokra az általa indított egyoldalú külpolitikai akciók miatt, ugyanakkor sokan attól is tartanak, hogy egy gyors amerikai hanyatlás és izolacionista visszahúzódás visszavetheti a globális gazdasági fejlődés és demokrácia elterjedésének esélyeit.” A teendőkre vonatkozó, mozgósító célú következtetésekből a következőket emeljük ki: „Végső soron Amerikának a saját megújulásában elért hosszú távú sikere esetleg alapvető változtatást követel Amerika társadalmi kultúrájában is: pontosabban abban, hogy az amerikaiak hogyan határozzák meg személyes törekvéseiket és nemzeti 'álmu' erkölcsi tartalmát. ... Sajnos, a jó életnek ilyen átfogó újraértékelése kizárólag akkor valósulhatna meg, ha az amerikai emberek rádöbbenének arra a fájdalmas tényre, hogy Amerika maga is veszélybe kerül, ha olyan úton halad tovább, amely a belső bőségszarutól a nemzetközi csódig vezet.” (Gondoljunk bele, Kína már ma is mekkora részben finanszírozza azt a belső bőségszarut!)

Vajon hiszi is, vagy csak mondja az amerikai ego simogatására: „A Szovjetunió 1991-ben történt felbomlása után az Egyesült Államok vetélytárs nélkül maradt a világban. Politikai értékeit és társadalmi-gazdasági rendszerét világszerte csodálat övezte...”

Az iraki és az afganisztáni háború kritikájában nagyon józan megállapítása, hogy „A valóság az, hogy a külföldi nyomás alatt sietősen bevezetett modernizáló reformok, amelyek ellentétben állnak mély vallási meggyőződésben gyökerező több évszázados hagyományokkal, tartós és aktív külföldi jelenlét nélkül csak rövid életűek. Ez utóbbi viszont valószínűleg újabb ellenállást vált ki...” Talán nem is csak ott. Brzezinski élesen kritizálja a hibákat, amelyeket Amerika elkövetett, ám elkerül egy fontos kérdést: hogyan befolyásolják ezek az akciók a világ ama népeit, akik nem szeretik, ha Amerika mondja meg, milyenek legyenek? S miközben felvázolja, hogy Irak és Afganisztán mellett Amerika három további, potenciálisan komolyabb geopolitikai dilemmával néz szembe, meg sem említi alternatívaként, hogy netán megpróbálhatnák Iránt békésen elviselni, hagyni élni a maga életét, ami talán egy sokkal békésebb Iránt is eredményezhetne.

Sajátos felvetése: „Az Egyesült Államok még mindig rendelkezik a valódi nemzeti megújuláshoz szükséges potenciállal, ám csupán akkor, ha a nemzeti akaratot mozgósítják. (Figyelemre méltó a nemzetre apellálni a mai nyugati politikában! – Osman P.) Az Egyesült Államoknak egyben szakítani kell az utóbbi évek külpolitikájával magára erőltetett önelszigeteléssel és befolyásvesztéssel.” Önelszigetelés? A tények eléggé azt mutatják, hogy Amerika gyakorta aktívan beleszól más országok ügyeibe, hogy a „helyes útra” terelje azokat. Vakfolt lenne? Hiszen nem valószínű, hogy több amerikai aktivitás e téren több ellenérzést szülne. Mindenesetre, így folytatja: „Az amerikai politikai és katonai erő, valamint bármelyik versenytársának hasonló képességei közötti szakadékok figyelembe véve határozott nemzeti önkorrekció és tágas perspektívával újradefiniált stratégiai vízió időszerű kombinációja még hosszú időre megőrizheti Amerika globális vezető szerepét.” Leplezetlen beszéd.

A világ Amerika után c. fejezet igencsak apokaliptikus jóslattal kezdődik: „Ha Amerika elbukik, a világot valószínűleg nem egyetlen erős utód, például Kína, fogja uralni. Miközben az amerikai rendszer váratlan és óriási méretű válsága egy gyorsan terjedő láncreakciót idézhet elő, ami globális politikai és gazdasági káoszhoz vezetne, Amerika fokozatos sodródása egy lassanként minden területet érintő hanyatlásba és/vagy egy az iszlámmal szemben folytatott végtelen háborúba nem valószínű, hogy akár 2025-re egy valódi globális utód 'megkoronázását' eredményezné. Egyetlenegy hatalom sem lesz készen erre az időpontra, hogy eljuttassa azt a szerepet, amit a Szovjetunió 1991-es széthullása után az Egyesült Államoktól elvártak. Sokkal nagyobb a valószínűsége annak, hogy a következő hosszabb időszakot mind a globális, mind a regionális hatalmak semmilyen döntő eredményt nem hozó és bizonyos mértékben zűrzavaros átrendeződése fogja jellemezni, melyben nem lesznek nagy nyertesek, de annál több lesz a vesztes. Mindez a nemzetközi instabilitás, sőt potenciálisan a globális jólétet végzetesen veszélyeztető kockázatok mellett mehet végbe.”

Itt megállunk, s a továbbiak felfedezésének izgalmát meghagyjuk az olvasónak, akárcsak a Brzezinski tézisei, értékelései és javaslatai feletti elgondolkodást. További kedvcsinálónak már csak pár szilánk. Pl. a Kínával való versenyben sehol sem említi – nyilvánvalóan nem véletlenül – annak egy igen nagy jelentőségű hátrányát Amerikával szemben. Ez abban áll, hogy részben a történelmi fejlődés eredményeként, részben más okok folytán a világ, s főként a nyugati civilizáció tele van Amerika híveivel. Itt nem egyszerűen a közvéleményre, hanem annak aktív befolyásolóira utalunk, akik terjesztik, fenntartják Amerika befolyását, s vele növelik annak erejét. Kína minden bizonnyal sokkal kevésbé örvend ilyen támogatásnak, különösen Afrikán és valamelyest Dél-Amerikán kívül. / „Egy valóban nyugati típusú török demokrácia, ha szilárdan a *Nyugathoz láncolják*, s nem csupán a NATO-n keresztül, a nyugtalan Közel-Kelettel szemben Európa pajzsa lehetne.” (Kiemelés a recenzio szerzőjétől.) Sokatmondó megfogalmazás. / „Az EU-hoz és a NATO-hoz hasonló intézmények segítségével Oroszországot és Törökországot átalakításuk mellett ahhoz a Nyugathoz kell kapcsolni, amely egyaránt magában foglalja az EU-t és az Egyesült Államokat.” „Átalakításuk mellett”? Az egész hozzáállást, stratégiát illetően elgondolkodtató, valójában milyen alapon követel a Nyugat Oroszországtól a maga értékrendje szerinti reformokat, s nem a kölcsönösen gyümölcsöző együttműködésre összpontosít? Brzezinski ezt magától értetődőként tálalja. Akárcsak azt, hogy mit jelent a politikai modernizáció a következő kijelentésében: „Egy Oroszország politikai modernizációja által ösztönzött és egyben megkönnyített partnerség jelenti a legnagyobb reményt a valódi együttműködésre.” / Az Egy nagyobb és életképebb Nyugat c. részben, nem meglepő módon, minden célkitűzés úgy szól, hogy „Amerika vezetésével”. / Az Egy stabil és együttműködő Kelet c. részben kifejti, miért lenne hátrányos egy formális amerikai–indiai szövetség, majd így folytatja: „Egy amerikai–indiai szövetség anélkül lenne jótétemény Oroszország számára, hogy az oroszok bármit is adnának cserébe.” És: „Egy ilyen szövetség két jelentős módon is ellentétes lenne Amerika hosszú távú eurázsiai érdekeivel: mivel csökkentené a Kínával kapcsolatos orosz félelmeket, így azt az orosz érdeket is, hogy szorosabban kapcsolódjon a Nyugathoz. Ily módon növelné a kísértést Moszkva számára, hogy kihasználja Amerika lekötöttségét az ázsiai konfliktusokban, és még erőteljesebben próbálja érvényesíteni birodalmi érdekeit Közép-Ázsiában és Közép-Európában.” Másrészt: „Egy amerikai–indiai szövetség minden valószínűség szerint erősítené a muszlimok között az Amerika-ellenes terrorizmus eszméjét, mert arra a következtetésre juthatnának, hogy ez a partneri kapcsolat közvetetten Pakisztán ellen irányul.”

Dr. Osman Péter

Leander Kahney: Jony Ive. A zseni az Apple termékei mögött. HVG Könyvek, 2014; ISBN 978-963-304-165-9

„Jonathan Ive: az ember, aki kiszabadította a személyi számítógépet a szürke vagy bézs dobozából. A brit dizájnernek a londoni Design Museum 2003-ban Az év dizájnere kitüntetést adta elismerésül Ive úttörő terveiért a 2002-es iMac-hez, amely abban az évben az Apple legnagyobb számban eladott terméke lett, valamint a 2002-es iPod-hoz. Azzal, hogy a dizájnt a személyi számítógép vonzerejének épp oly lényegi részévé tette, mint a teljesítményt és a sebességet, Ive alapvetően átírta a terméknormákat egy olyan iparágban, amely a '70-es évekből létrejött óta Szent Gráljaként kezelte termékeinek a szolgáltatásait...” Részlet az Encyclopaedia Britannica DVD-kiadás 2004-es évkönyvéből. A 2014-es kiadás pedig már – nem csekély elismerésként – terjedelmes, név szerinti szócikket is szentel az akkor 47 éves *Sir Jonathan Ive*-nak.

Kahney életrajzából világosan megmutatkozik Ive szakmai pályafutásának egyik különleges és talán egyedülálló, de mindenképp nagyon ritka jellemzője. A digitális forradalom minden korábnál rövidebb idő alatt minden korábnál nagyobb számban termelt ki zseniális birodalomépítő-vállalatvezetőket, s közülük is az egyik legnagyobb hatású Steve Jobs volt. Jobs lánglelkű alkotóként, félelmetes akarnokként, az embereit kíméletlenül irányítva és hajszolva vezette az alapítástól a csúcsra az Apple-t. Ekkori káprázatos pályáíve azonban vezetőként a bukásával zárult. Tíz évvel később viszont megtette azt, amit egy róla szóló könyv eredeti címe tökéletesen találóan így nevezett „Steve Jobs. A legnagyobb második felvonás az üzleti élet történetében” (Jeffrey S. Young – William L. Simon: Steve Jobs és az Apple sikertörténete, Lexecon Kiadó, 2009 – I. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2009/5. sz.) E „második felvonásban” ismét a csúcsra vezette a végzeteshez közelítő nehézségek közé hanyatlott Apple-t, és haláláig az élvonalban tartotta, olyannyira, hogy a cég az ő halálát is pozícióvesztés nélkül élte túl. Ive karrierje itt abban különleges, hogy Jobs visszatérésével egy időben fiatal, de korántsem kezdő dizájnerként szegődött a céghez, és ott az évek során olyan teljesítményt nyújtott, hogy igazából nehéz lenne megmondani, ketten közül melyikük adott többet a másik sikeréhez: a szinte páratlanul karizmatikus vezető és félelmet nem ismerő – vagy akárcsak ésszerű visszafogottságot gyakorló – Jobs, aki a termékfejlesztői eszköztár kulcselemévé tette a dizájnt, vagy Ive, aki kulcsszerepet játszott a Jobs által kitűzöttek megvalósításában, és lényegében a kellően erős szárnyakat adta főnöke kivételes szárnyalásához. Az innovációban legfőképp ők ketten teremtették meg az Apple-történelmet – más kérdés, hogy a világ előtt mindig a vezénylő tábornok kapja a figyelem és ismertség túlnyomó részét. S akkor már jegyezzük meg, amit e könyvből részletesen is meg tudunk: izgalmas-szép munka az innováció, ám kell hozzá a kiváló szakembereknek az a szerege is, akiknek a munkája révén az álmokból és tervekből létrejönnek a polcokról hatalmas számban levehető termékek. Róluk is szól ez a könyv. Néhány idézet belőle előljáróban:

„Mindig is átéreztem a kézzel készült dolgok szépségét. Rájöttem, hogy a legfontosabb az a gondosság, amellyel elkészítjük. Ha van valami, amit igazán megvetek, az az, ha látom egy terméken a nemtörődömséget” – Ive Walter Isaacsonnak, Steve Jobs életrajzírójának (rőla szóló könyve: Walter Isaacson: Steve Jobs, HVG Könyvek, 2011, I. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/1. sz.). / „Mi, tervezők már nem tárgyakat tervezünk. Azt tervezzük meg, hogy a felhasználók miként gondolnak majd az adott dologra; hogy milyen tartalommal, jelentéssel telítődik majd, milyen funkciókat tölt be, és hogy milyen lehetőségeket rejt” – Jony Ive. / „Az iMac eljövele azt jelentette, hogy az irodai termékeket immár kamaszoknak kezdték árulni.” / „Az iMac és az iBook sikere törvényszerűen Jony és tervezőcsapata kezébe adta a hatalmat.” / „Alaposan megnőtt a cégben a fluktuáció – mondta a terméktervezők egykori vezetője. – Szinte a teljes mérnökcsapat lecserélődött. Sok régi kollégánk felmondott. Nem tudták tartani a tempót. A termékfejlesztésre szánt idő 3 évről 9 hónapra csökkent, és ezzel az Apple lett az egyik leggyorsabban újító cég a szakmában.” (Szinte hihetetlen, állandó erőltetett menet volt a termékfejlesztésben. Amint Isaacson és mások is leírták, Jobs volt vezetőként a szent szörnyeteg. Kahney elmondja: Ive a maga angol úri modorában nem volt sokkal kíméletesebb.) / „Az Apple-termékeket döntően az különbözteti meg a többitől, hogy mi mániákusan odafigyelünk mindenre, nem csak a legkézenfekvőbb dolgokra. Megszállottjai vagyunk azoknak a részleteknek, amelyekről mások gyakran megfeledkeznek” – Ive. / „Kicsit mániákusak vagyunk. Ha például gombot tervezünk, képesek vagyunk akár ötven modellt is készíteni, mondjuk egy Home vagy egy hangerő-szabályozó gombhoz. Elvitatkozunk azon, mennyire legyen magas a pereme; legyen-e a gomb alatt kapcsoló, kerek legyen-e; fémből vagy inkább műanyagból készüljön-e. Fontos számunkra a mérete, a hossza, a szélessége, a magassága. Ezért minden részlete nagyon okosan van kitalálva” – Chris Stringer tervező az Apple stúdiójában dolgozó munkatársak részletek iránti megszállottságáról. / „Mindig az Apple tervezőcsapatáról beszélnek, de Steve (Jobs – Osman P.) sosem akarta, hogy reflektorfénybe kerüljünk; hogy megtaláljanak minket az újságírók és a fejevadászok. Ezért egymás közt azt mondogattuk, hogy mi vagyunk a dizájnstúdió a vasfüggöny mögött” – Doug Satzger, aki 1996 és 2008 között dolgozott az Apple tervezőcsapatában, ő lett a csapat fő szín-, anyag- és felületszakértője. (Miután ennyire kritikus jelentőségű volt Jobs-nak és Ive-nak a termékek külső megjelenése, ez kiemelkedően fontos feladatkör volt.) / „Külön kutatás-fejlesztési részleg nincs az Apple-nél.” (A tudatosan vezérelt összjátékok révén a cég vezetői, tervezői, technológusai, gyártás- és ellátásilánc-irányítói jórészt egy nagy K+F-részleget alkotnak.) / „Vezetőként Jony nagyon hatékony. Egy igazi halk szavú, angol úriember, mégis elérte, hogy Jobs meghallja őt. ... Sokszor megesett, hogy Jony irányította Jobsot. (Nem kis teljesítmény! – Osman P.) Ha fontosnak tartotta, akkor ő szólt Steve-nek, hogy szerinte ezen vagy azon változtatni kellene” – Satzger. / „Bármit mutatsz Steve-nek, legyen az bármilyen egyszerű, kritizálni fogja. Ezért a jó megoldás mellé kell néhány gagyi is – használati útmutató Jobs-hoz Tim Wasko felhasználói felület tervezőtől. (A felhasználói felület kialakítását Jobs kezdetől a legfontosabb eszközként kezelte a felhasználókat)

nálók megnyerésében.) / „Kezdetből fogva olyasvalamit akartunk, ami annyira természetes, magától értetődő és egyszerű, hogy senkinek sem jutna eszébe róla, hogy komoly tervezés eredménye. Nem a forma volt a fontos; ha úgy akarjuk, akár banán alakú is lehetett volna” – Ive az iPod-dizájnról. („Az egyszerűség a végső kifinomultság.” Ez a Leonardo da Vincinek tulajdonított aforizma egyaránt volt Ive és Jobs dizájnfilozófiájának meghatározó elve, különösen szerencsés és gyümölcsöző egybeesésként az Apple számára.) / „Az iPod volt a 21. század első kultikus tárgya, ikonja. A középkori társadalmakban még a katedrálisoknak tulajdonítottak ilyen ikonikus formát. Az 1950-es évekre pedig az autóknak. 50 évvel később az iPod tölti be ezt a szerepet; ez az a technológia, amellyel az ember zsebre vághatja az egész világot. Az iPod megjelenése a 21. század társadalmának egyik kulcspillantata volt.” / „Az iPod piacra dobását követően vált egyértelművé, hogy Jony minden addiginál nagyobb szerepet játszik a cégfilozófia formálásában. Meggyőződése volt, hogy egy számítógép vagy egy zenelejátszó használata egyszerű, megjelenése pedig gyönyörű kell hogy legyen, és ezzel megszabta nemcsak az iPod, hanem az új iMac- és iBook-modellek fejlesztésének az irányát is.” (A céghez való csatlakozásától kezdve Ive útja ritka töretlenséggel – igaz, rettenetesen sok munkával és óriási tehetséggel és eltökéltséggel – vezetett a csúcra, túlélve Jobs elvesztését is.) / „Nem akarom, hogy az embereim a költségeken agyaljanak. Ne is törődjenek a költségekkel, mert nem ez a dolguk.” (Hihetetlen kijelentés egy tömeggyártó cég egyik vezetőjétől. Ive és csapata munkájának sikerét és jelentőségét mutatja, hogy ezt is megengedhette magának/maguknak. Szerencsés együttállás ebben, hogy Jobs gyakran hasonlóképp gondolkodott a fejlesztőiről. S hogy miért tehették? Erről szól a következő idézet.) / „A folyamatos fejlesztésben az Apple épp a saját fegyverével győzte le a legélelmezőbb ’követőket’. Ők nem tesznek mást, mint fognak egy nyerő terméket, megépítik annak olcsóbb verzióját, és villámgyorsan piacra dobják. A néha csupán olcsó utánzatok mellett sokszor egészen jó minőségű versenytársak is akadnak, lásd az ezernyi androidos telefont. Az Apple azonban az iPad gyors, agresszív fejlesztésével, és azzal, hogy minden újabb verzió klasszisokkal lesz jobb az előzőnél, mindig az élen tud maradni.”

Az Ive-val nagyjából egyidős Kahney-t a Wikipedia érdekes, korunkra jellemző szakmai kategóriába sorolja: technológiákkal foglalkozó író (technology writer and author). Elmondja, hogy négy könyvet írt az Apple-t övező szubkultúráról és magáról a cégről: *The Cult of Mac*, *Cult of iPod*, *Inside Steve's Brain* és e kötet. Jelenleg leginkább arról ismert, hogy szerkesztője és kiadója a *Cult of Mac* c. népszerű blognak. E könyve idézeteiben és hivatkozásaiban az is megmutatkozik, milyen alapos anyaggyűjtéssel támasztotta alá a benne foglaltakat.

Az egész történet egyik sarkalatos eleme egy meghatározó változás. „Először megalkotjuk a készülék/eszköz dizájnját, mert az fogja pozicionálni a piacon, és úgy kell majd kialakítani/kifejleszteni a műszaki megoldást, hogy az abba beleférjen.” Nemrég még szinte minden műszaki szakember agyament örültségként utasította volna el ezt – majd jött két szuperzse-

ni, Steve Jobs és Jony Ive, és az Apple sikerének kulcsává tették. A hagyományos megközelítés helyébe – azaz, hogy a műszakiak elkészítik a terméket, majd a formatervezők „bedobozolják”, házat, burkolatot alkotnak neki – a *dizájnvezérelt termékfejlesztést* állították. Ennél a dizájnerek pozicionálják a leendő terméket azzal, hogy megalkotják a küllemét, annak elemeit, és ezt kell a műszakiaknak „belakniuk”. S teszi ezt Ive nem is csak a hagyományos értelemben. Kahney elmondja, hogy megkapta a szoftverfejlesztés vezetését is. Részletesen nem fejt ki, ám nyilvánvaló: itt a felhasználói felület kialakításáról van szó, azaz hogy mit lát a felhasználó az eszköz képernyőjén, és az hogyan kommunikál vele. Sok jó és rossz tapasztalatunk emléke igazolhatja, mennyire meghatározó ez egy eszköz használatában.

Pár Ive-idézet a könyvből, amelyek jól érzékeltetik tervezői ars poeticáját: „Amikor a szabályokat bátran felrúgó vállalatokról beszéltünk, olyan cégeket említettünk, mint a Swatch, ahol úgy gondolták, a technológiának kell utat találnia a vevőhöz, és nem a vevőnek a technológiához.” (Ezt igazán akkor értékeljük, midőn egy számítógépen, tableten, okostelefonon egy megbokrosodott alkalmazással küzdünk, s képtelenség kideríteni, mi lehet a baj oka.) / „Azt hiszem, a dizájnt sokan csak eszköznek látják, amely arra való, hogy egy terméket a versenytársaitól különbözővé tegyen – mondta. – Én megvetem ezt a hozzáállást. Ez cégközpontú, és nem vevő- vagy emberközpontú szemlélet. Fontos, hogy megértsék, nem csupán az volt a célunk, hogy a termékünket a többi terméktől különbözővé tegyük, hanem az is, hogy a jövőben szerethető termékeket alkossunk. Az egyediség már csak ennek a következménye.” / „Nekünk az Apple-nél egyáltalán nem az a célunk, hogy pénzt csináljunk. Ez talán komolytalanul hangzik, de ez az igazság. A célunk az, minket az izgat, hogy remek termékeket készítsünk. És hisszük, hogy ha ez sikerül, akkor a termékeink tetszeni fognak az embereknek, és ha jól végezzük a munkánk operatív részét, akkor lesz bevételünk is, de azt biztosan tudjuk, hogy mi a célunk.” (A hasonlóan gondolkodó Jobs nélkül ez persze csak szép álmom maradt volna. Erről is szól a következő idézet.) / „Jony elmagyarázta, hogy ezt a leckét Jobstól tanulta akkor, amikor az Apple épp készült elmerülni. A cég a csőd szélén állt, és nem sok választotta el attól, hogy örökre eltűnjön a süllyesztőben, [de] a halál közelsége sok mindent megtanít nekünk az életről, és a haldokló cégnél sokat tanultam arról, mitől lesz életképes egy vállalkozás – összegezte egy konferencián. – Az ember azt hinné, hogy amikor csak egy kis tőke kellene a csőd elkerüléséhez, nyilván a pénzkeresésre koncentrálnunk, de [Steve Jobs] nem így gondolkodott. Ő úgy látta, hogy a termékek nem voltak elég jók, és erre azzal állt elő, hogy jobb termékeket kell alkotnunk. Ez pedig szöges ellentétben állt minden korábbi próbálkozásunkkal.” / „Jony mindezek mellett elszántan viszi tovább a Jobs-féle híres összpontosítást. Jobs mindig azt mondta, hogy ez nem arról szól, hogy igent mondunk-e a projektekre, hanem arról, hogy tudunk-e nemet mondani rájuk. Jony vezetése alatt az Apple továbbra is önuralmat gyakorolva tudott nemet mondani olyan termékekre, amelyek csak ’megfelelők’, de nem ’nagyszerűek’ voltak. Többször megesett, hogy már a gyártásra készülődve összegyűltünk, és azt vettem észre, hogy kissé túl hangosan dicsérjük az adott terméket. Számomra az mindig veszélyt jelez, ha egy kicsit hangosabban próbálom

beszélni valamiről, mert ilyenkor rájövök, hogy ezzel magamat igyekszem meggyőzni arról, hogy a termék valóban elég jó – mondta.”

„Az Apple ipari formatervezésért felelős alelnökeként (Ive) ma már páratlanul nagy erővel formálja információalapú társadalmunkat, és újradefiniálja a munka, a szórakozás, valamint az emberek közötti kommunikáció formáit. Hogyan lett a diszlexiás, művészeti iskolát végzett angol diákból a világ vezető technikai innovátora? E könyv lapjain megismerhetünk egy zseniális, mégis szerény embert, a formatervezés megszállottját, akinek bámulatos és nagy hatású gondolatai kétségtelenül átformálták életmódunkat” – írja előszavában Kahney. Idézzük ide egy pár további részlettel Ive, Jobs és az Apple e rendkívüli történetét.

Jonyt (a könyv így emlegeti) pályafutása kezdetétől igen határozott szakmai meggyőződés vezette. „Jonyt érdekelt, miként lehet valamit jól és a célnak megfelelően megalkotni. Kifejezetten a technológia emberközelivé tétele vonzotta. Terveinek kiindulópontja mindig az volt, hogy egy adott tárgynak milyennek kellene lennie. Az sokszor a legkevésbé sem érdekelt, hogy épp most milyen, vagy hogy a mérnökök szerint milyennek kellene lennie” – emlékezik hajdani cégtársa. Ugyanakkor, nagyon is bölcs tudatossággal „kerülte a jellegzetes stílusjegyek alkalmazását, mert így akarta óvni termékeit a túlságosan gyors elavulástól” – írja Kahney. „Ive jól tudta, hogy a rohamos változások korában a stílus a dizájn ellensége lehet, és a termék már akkor idejétmúltnak tűnik, mielőtt annak itt lenne az ideje. Azzal viszont, hogy nem a stílusra fókuszált, elérte, hogy a tervei tovább éljenek, ráadásul nagyobb figyelmet fordíthatott arra a fajta hitelességre, amelyre minden tervező törekszik, de csak kevesen tudják elérni” – idézi a mélyinterjúból, amelyet az Apple formatervezési részlegét bemutató, az 1980-as években megjelent *AppleDesign c.* könyvhöz készítettek.

Kivételes tehetsége az Apple számára is gyorsan megmutatkozott. Cégük megbízást kapott újító dizájntervek elkészítésére. „Brunner azt kérte Jonytól és a Tangerine-csapat több tagjától, hogy bátran feszegessék a határokat, de azért tartsák meg az Apple akkori formanyelvének főbb elemeit (sötétszürke szín, lekerekített formák, műanyag felületek). A formaterveknek valós technológiára kellett épülniük, hogy akár már a közeljövőben is gyártani lehessen őket.” Robert Brunner volt, aki „létrehozta a cég első saját dizájnstúdióját, ezzel előkészítve a terepet annak a munkának, amely a dizájnvilág csúcsára repítette az Apple-t.” Már ismerte Ive-t, nagyra becsülte a tehetségét és „másodszor is megpróbálta Jonyt bevenni a csapatába.” E megbízás keretében „Jony szuper táblagépet készített – mondta Brunner. – Lenyűgöző volt. Korábbi munkáihoz híven ez is letisztult, kifinomult és minden részletében kidolgozott volt. Mégsem lett unalmas. ... Fejlett és kifinomult technológiát mutatott, és ehhez gyönyörű, letisztult felületek társultak, mégis volt benne érzelem. Csöppet sem volt színtelen.” Brunner arra is jól emlékszik, hogy Jonynak a Juggernaut-projekthez készült tervei azért is voltak olyan kiemelkedőek, mert egyáltalán nem hasonlítottak arra, amit az Apple – vagy bármelyik másik számítógépgyártó – korábban csinált. A tervek teljesen eredetiek voltak. „Olyan érzelmi érettséget tükröztek, amely ritka egy Jony korú embertől” – tette hozzá. Jony akkor 25 éves volt.” („A Juggernaut-projekt egy nagy ívű, párhuzamos

dizájntanulmány volt, hogy egy egész sor hordozható eszközt fejlesszenek ki akkor és akár a távolabbi jövőben is” – az Apple külsősökkel végeztetett programja.) Jony így emlékezett vissza erre: „Bár addig is nagyon sok érdekes munkám volt, a Juggernaut-projektben csupa új, eddig ismeretlen feladattal találtam szembe magam. A legfőbb kihívást az jelentette, hogy személyiséggel, tartalommal kellett megtölteni egy technológiát, amelyet még mindig afféle arctalan ismeretlenként kezeltek, és ez a feladat nagyon izgatott. Az is fontos szempont volt, hogy az Apple támogató környezetet biztosított a munkatársainak. Ez egy olyan cég, ahol egy tervezőnek nem kell annyit foglalkoznia a mindennapi, üzleti feladatokkal, így sokkal több ideje és energiája marad a tervezésre.”

Brunner lett az Apple dizájn részlegének a létrehozója és első vezetője, létrehozta a cég saját „dizájnálomcsapatát”, és sikerült abba behoznia Jonyt is. Akkori munkamódszeréről és különleges szakmai elkötelezettségéről így beszél a csapat egyik tagja, Tim Parsey: „Jony mindenáron valami különlegeset akart alkotni. 'Ahhoz, hogy megalkothasd a legjobb dizájnt, együtt kell élned és lélegezned a termékkel. A Jonytól megszokott színvonalon a tervező és a termék kapcsolata olyan volt, akár egy szerelmi viszony. A tervezési folyamat felvillanyozó ... és kimerítő. Amíg nem vagy hajlandó mindent beleadni, addig a dizájn sem lesz elég jó.”

„Jony első nagy feladatnak a Lindy fedőnevű második generációs Newton Message Pad tervezését kapta. ... A munka elkészültével a kollégák teljesen le voltak nyűgözve az új Newtontól és Jonytól is, aki alig egy hónapja dolgozott a cégnél. Az Apple egyik vezetője, a Newton fejlesztéséért is felelős Gaston Bastiaens már akkor megmondta Jonymak, hogy ezzel elnyeri az összes létező dizájn díjat. Majdnem így is lett. A Lindy 1994-es bevezetése után Jony számos szakmai nívódíjat nyert: az Ipari Formatervezés Kiválóságainak Aranydíját (Gold Industrial Design Excellence Award), az iF termékdizájn díjat, a német Dizájninnovációs díjat (Design Innovation Award), az I.D. magazin éves szemléjének kategóriagyőztese lett, továbbá az a megtiszteltetés érte, hogy bekerült a San Francisco-i Modern Művészetek Múzeuma állandó kiállításának darabjai közé.” Nem rossz mindössze 27 éves korban!

„Jonyt ugyan nem vezetőként alkalmazták, mégis a csapat vezéralakja lett. 'Nagyon komolyan vette a munkát – mesélt English (fotós, aki az 1980–90-es években sokat dolgozott az Apple-lel – Osman P.) a kezdeti időszakról –, és mindig hatalmas intenzitással vetette bele magát. Nyugodt volt, de elmélyült és komoly, ugyanakkor kedves és rendes fickó. Amolyan »csendes« vezér, aki azzal emelkedett ki, hogy a vele való munkára inspirálta a többieket. Idővel Jony lett Brunner jobbkeze, és nemcsak ötleteket és ízlésformáló terveket gyártott, hanem a következő tervezőcsapat összeállításában is segédkezett. Néhány évvel később már Jony felvételiztette az új csapattagokat, akik azután olyan termékek létrehozásában vettek részt, mint az iMac, az iPod és az iPhone.” A cég és dizájn csapata filozófiájáról pedig: „Amikor a tervezőgárda új kollégát keresett, a műszaki és számítógépes ismeretek előnyt jelentettek ugyan, de nem várták el senkitől. 'Mi személyiséget keresünk, elsőpró tehetséget és csapatjátékost – mondta De Iuliis. – Azt akarjuk, hogy a leendő tervezőnk any-

nyira lenyűgözzön minket, hogy az már-már megfélemlítőleg hasson.’ Más szóval nagyobb valószínűséggel vettek fel egy tehetséges autótervezőt, mint egy közepszerű informatikust.”

„Jony következő nagy projektje a 20. évfordulós Macintosh volt – az első olyan, nagyobb munka, amelyet nem a mérnök-, hanem a tervezőcsapat indított útjára.” Brunner ezzel hozott alapvető irányváltást: „A projektben még véletlenül sem a műszaki szempontok domináltak. Az egészet a dizájn vezérelte” – idézi tőle Kahney. Brunner ugyan hamarosan lemondott és továbbállt, viszont eljött az Apple nagy sorsfordulója, 1997. július 9., a nap, amelyen Jobs visszatért a cég élére. A cég összegyűlt vezetői előtt elmondott belépője igencsak reá vallott: „Halljam, szeretetek mi ennek a cégnek a legnagyobb baja? – fordult az összegyűlt kollégák felé. Mielőtt bárki is válaszolhatott volna, rájuk rivallt: – A termékei! Szarok a termékei! Teljesen kiherélték őket!” Vele pedig eljött a teremtmény rombolás: az új termékstratégia. „Jobs nem csupán közgazdasági szempontból tervezte újra az Apple jövőjét. Elhatározta, hogy az ipari formatervezés lesz az Apple nagy visszatérésének kulcseleme. Első vezetői időszaka (1976–1985) óta nyilvánvalóvá lett, hogy a dizájn az életét vezérlő csillag. ... Jobs számára a dizájn többlet jelentett a pusztán külsőnél. A többség tévesen a külső megjelenéssel azonosítja a dizájnt – hangzik Jobs híressé vált mondása. – Az emberek azt hiszik, hogy a dizájn csak a felszín; hogy a tervezők kapnak egy dobozt, és azt kell kicsinosítaniuk. Mi nem így gondoljuk. A dizájn ugyanis nem csak az, hogy valami milyennek látszik, vagy milyennek érződik. A dizájn az, hogy az egész miképp működik.” Amint arról az egész könyv igen ékezen szól, ez egy az egyben Jony tervezői filozófiája is.

„Amikor Jobs végre ellátogatott az Apple dizájnstúdiójába (amelyet Brunner, roppant cselesen, a cég központján kívülre, attól valamelyest elszigetelten telepített, hogy önállóságot nyerjen – Osman P.), egészen elképedt a kézzelfogható kreativitás és a rend láttán. A stúdió tele volt olyan látványos makettekkel, amelyeket az előző cégvezetés nem mert megvalósítani. Jobs nem tudta nem észrevenni a CNC esztergapadokat és a még szárnyait bontogató CAD-es csoportot. Leginkább azonban a halk szavú Jony kötötte le a figyelmét. Az ifjú titán később elmondta, hogy Jobsszal az első pillanattól kezdve megtalálták a közös hangot. ‘A formák és az anyagok lehetséges megközelítéseiről beszélgettünk – mesélte Jony. – Nagyon egy hullámhosszon voltunk. Mindjárt tudtam, miért is szeretem ezt a céget.’ Jobs úgy döntött, a tervezőcsapat változatlan formában dolgozhat tovább, Jonyval az élén. Első körben Jon Rubinstein, a hardveresek vezetőjét nevezte ki Jony felettesének. (Később, amikor a dizájnscsapat önálló részleggé vált, változtatott ezen.) Noha Jony Rubinsteinnek tartozott beszámolóval, az elkövetkező néhány hónapban Jony és Jobs rendszeresen együtt ebédeltek. Jobs átjárt a dizájnstúdióba is, sokszor munka után ugrott be. ‘Rendszeresen jött hozzánk – emlékezett vissza a tervezőcsapat egykori tagja. – Többnyire csak Jonyval kívánt találkozni, de azért azt is látni akarta, min dolgozunk.’ Idővel Jobs szinte a stúdió állandó vendége lett.” A nagy páros tehát egymásra talált, s ez így maradt Jobs élete végéig – sőt, megkockáztatjuk, azon túl is.

Tény, hogy Jony kezdetben vezetőnek nem igazán volt mindenben jó: „A dizájnbrigádот látszólag Jony vezette, de a csapat erőit mégsem fogta össze. Fiatal és tapasztalatlan vezetőként nem igazán tudott fegyelmezni és irányítani. A stúdióban afféle kreatív káosz uralkodott, akárcsak a cég többi egységében. A tervező részleg tele volt tehetséges, de önfejű tervezőkkel, akik mind a saját projektjükön dolgoztak, gyakorlatilag anélkül, hogy bárki is koordinálta volna a munkájukat. ... úgy tűnt, (Jony) nem tud vagy nem akar keménykezű vezetővé válni.” Ezért „Jobs lépett közbe azzal, hogy a gyengének tűnő projekteket a kukába dobta, és az Apple termékskáláját egy 2×2-es táblázatba zsugorította ... közölte, hogy a cég ezentúl minden energiáját csupán négy termékre összpontosítja.”

Első feladatul egy internetezésre alkalmas számítógép létrehozását tűzte ki, ez lett az iMac. „Jobs olcsó számítógépet akart, olyat, amely elnyeri a tömegek tetszését, akik alig várták, hogy végre kipróbálhassák az internetet, ami akkoriban kezdett népszerűvé válni, köszönhetően a Netscape Navigator böngészőjének, az olcsó modemek elterjedésének és az AOL-hez hasonló internetszolgáltatók robbanásszerű növekedésének, ami kedvező árú internet-hozzáférést hozott magával többféle csomagban. Jobs azt akarta, hogy a gép gyorsan elkészüljön. A leépítéseknek hála, a cég valamelyest fellélegezhetett, ugyanakkor égető szüksége volt új termékekre, hogy az árbevételt a korábbi szintre tornázza fel. Jobs erre az egy termékre tett fel mindent.”

Jony pedig életbe léptette a cég új dizájnfilozófiáját, és hozzá megkezdte az Apple termékfejlesztésének teljes átalakítását: „A stúdióba hívta az egész csapatot, hogy munkához lássanak. Első lépésben a Mac NC célközönségére összpontosítottak. 'Nem a műszaki szempontokkal kezdtünk foglalkozni, hanem az emberekkel' – mondta. Később a Newsweek magazinnak adott interjújában a következőket nyilatkozta: 'Az iMac-projekt nem a csip sebességéről vagy a piaci részesedésről szólt. Olyan nehezen megfogható kérdések foglalkoztattak minket, mint »Hogyan érezzenek a termékkel kapcsolatban az emberek?« vagy »Melyik agyterületünkre hasonl?« ... Az iMacnek néhány hónap múlva a boltok polcain kellett lennie, különben az Apple lehúzhatta a rolót. Jony, hogy meggyorsítsa a tervezést, kitalált egy radikálisan új, integrált folyamatot, amely teljesen átalakította az Apple termékfejlesztését. Ez a munkafolyamat lényegében a mai napig ebben a formában él tovább.”

Olyan tényezőket tett főszereplővé, amelyekkel addig nem számoltak, s talán sehol senki más sem, s amelyek meghatározó szerepét a továbbiakban is megőrizte, s vezetőként átvitte a szoftverek felhasználói felületének kialakításába is: „A tervezők, hogy fokozzák a 'megközelíthetőség' érzését, az iMac tetejére egy fogantyút szereltek. *Jony nem azért rakatta rá, hogy azt hurcolászni lehessen, hanem kötődést kívánt kialakítani a gép és a vevő között azzal, hogy arra ösztönzi, érjen hozzá, vegye kézbe.* (Kiemelés a recenzió szerzőjétől.) Ez fontos, ám szinte észrevétlen újítás volt, mégis alapjaiban változtatta meg ember és számítógép viszonyát. 'Az idő tájt az emberek idegenkedtek a technológiától – magyarázta Jony –, és ha valaki fél valamitől, akkor nem szívesen ér hozzá. Anyám például biztos félt volna hozzányúlni. Ezért arra gondoltam, legyen rajta fogantyú, az kapcsolatot teremthetne a gép és az emberek

között. Megközelíthetővé válna. Tudat alatt azt üzeni: engedélyezem, hogy megérints. Így juttatja a tudomásodra, hogy engedelmeskedik neked.”

„Jony szerint az iMac átírta a korábbi képletet. 'Abból, ahogyan az iMacet fogadták, világosan kiderült, hogy nemcsak mi, hanem mindenki más is úgy gondolja, hogy a tárgyak ma már túl bonyolultak, és elszakadtak az emberi igényektől. A gyártók figyelmen kívül hagytak minden, az érzelmekre ható terméktulajdonságot. Ideje volt ezen változtatni.'” És „Jobsnak köszönhető, hogy a dizájn hirtelen elnyerhette függetlenségét az Apple-nél. 'A legtöbb ember számára a dizájn a kulcsint jelenti. Számomra azonban nem is állhatna ennél távolabb a jelentése. A dizájn az ember alkotta termék lelke' – nyilatkozta a Fortune-nak nem sokkal azután, hogy újra átvette az Apple irányítását. Az iMac megalkotása még szorosabbra fűzte Jobs és Jony között azt a köteléket, amely idővel a modern kor egyik leggyümölcsözőbb kreatív szakmai kapcsolatává nőtte ki magát.” És „Az intuitív gondolkodás és a praktikus megvalósítás kombinációja lett a Jobs–Ive-páros igazi védjegye.”

Jony és Jobs, két zseniálisan kreatív megszállott, megszállottan kreatív zseni (jóllehet Jony ebben sokkal visszafogottabb volt, Jobs „szent szörnyetegi” viselkedése nélkül. Kahney részletes leírásokat, közelképeket ad az Apple ikonikus termékcsaládjainak születéséről. Szerfelett elismerésre méltó milyen apró finomságok számítottak a terméktervezésben. „Az iPod fehér, műanyag előlapját egy nagyon vékony, áttetsző plexiüveggel vonták be, ettől lett olyan ragyogó. Ez épp annyival volt az iPod előlapja felett, hogy csak oldalról látszott. Az iPod tiszta és zárt borításaként ráadásul – Jony szerint – 'szinte fényudvart vont' a termék köré. Ettől már-már ragyogott.” Jobs az iPod-ról: „Ha létezett valaha olyan termék, amely megerősítette, hogy az Apple nemhiába létezik, akkor az ez. Mert ebben egyesül az Apple hihetetlen technológiai bázisa, termékeinek legendásan könnyű használata és kiváló dizájnja. Ebben a termékben található ez a három kvalitás, és megmutatja, kik vagyunk, és mit csinálunk. Szóval, ha bárki bármikor megkérdi, mi végre van az Apple a világon, felmutatom neki ezt a terméket.”

„Jony csapata az iMachez is tervezett csomagolást, akárcsak az iPodhoz. Egy dobozt megtervezni triviális feladatnak tűnhet, de úgy érezték, az oly fontos első benyomáshoz szorosan hozzátartozik a termék kicsomagolásának élménye. 'Steve-vel mindig sok időt szánunk a csomagolásra – nyilatkozta Jony akkoriban. – Imádok kicsomagolni. Meg kell tervezni az egész rituáléját, hogy a vevő már a kibontáskor érezze, ez a termék különleges. A csomagolás felérhet egy színházi előadással: akár egy egész történetet elmesélhet.'”

„Jony szentül hitte, hogy az iPhone lényege a képernyő lesz. Abban már az elején mind egyetértettek, hogy semmi sem vonhatja el a figyelmet a kijelzőről, amit Jony egy feszített víztükrű, 'végtelen' medencéhez hasonlított, amelynek nem látszik a széle. 'Egyértelműen a képernyő lett a fontos; egy olyan terméket akarunk tervezni, amely kiemeli, főszereplővé teszi a kijelzőt. Az első megbeszélések is többek között ennek a végtelen medencének, tavacsának a gondolata körül forogtak, ... amelyben egyszer csak, mintegy varázsütésre, megjelenik a kijelző.' A csapat tehát elhatározta, hogy elvet minden olyan ötletet, amely

csökkentené a kijelző jelentőségét. Jony elmondta: azt akarták, hogy a kijelző 'varázslatos' legyen és 'meglepő', és – végső dizájn ide vagy oda – ebből nem engedett."

A többi már történelem – kitűnően leírva ebben a technikatörténelmi dokumentum értékű, ugyanakkor szórakoztatóan olvasmányos könyvben. És Ive még csak 47 éves...

Dr. Osman Péter

* * *

ÚTMUTATÓK STARTUPOKNAK, TECHNOLÓGIAI VÁLLALKOZÓKNAK KÉT TÉTELBEN

Eric Ries: Lean Startup. Hogyan tegyük ötleteinket sikeressé és fenntarthatóvá? HVG Könyvek, 2013; ISBN978-963-304-143-7

David Shelters: Start-Up Guide for the Technopreneur + Website. Financial Planning, Decision Making and Negotiating from Incubation to Exit (Startupútmutató technológiai vállalkozóknak weboldallal – Pénzügyi tervezés, döntéshozatal és tárgyalás a kezdettől a befektető kivonulásáig) Wiley, 2013, ISBN: 978-1-118-51847-2

Lean startup

Az innovációs munka mindig hajmeresztő, új vállalkozást létrehozni talán még inkább az. Járatlan utakon törünk előre a siker érdekében, és olyanokat teszünk annak eléréséért, amik ellen a tapasztalatokra támaszkodó biztonságérzetünk sikítva tiltakozik. *In medias res* a könyvből idézve: „Az első probléma a jó terv, az erős stratégia és az alapos piackutatás csálója csábítása. Korábban ezek voltak a siker titkai. Túl nagy a kísértés, hogy a startupokat is ezekre alapozzuk, de ez nem működik, mert a startupok esetén túl nagy a bizonytalansági tényező. Hiszen a startup még azt sem tudhatja, kik lesznek az ügyfelei és mi lesz a terméke. Ahogy egyre bizonytalanabbá válik a világ, egyre nehezebb megjósolni a jövőt. A régi menedzsmentmódszerek már nem felelnek meg a célnak. A tervezés és az előrejelzés csakis hosszú ideje, stabilan működő vállalat és viszonylag állandó körülmények között lehet pontos. Márpedig a startupokra egyik sem igaz.” Ezért az ismeretlen terep buktatóit jó esetben mesteri és gyakran szükségképp merész rögtönzésekkel igyekszünk legyőzni – lényegében ennek egyfajta részletesen kimunkált gondolkodásmód-útmutatóját kínálja itt a szerző. Az üzleti stratégiai tervezés szellemi és lelki terheit ugyan ezzel sem veszi le olvasói válláról,

ám segít azokkal megbirkózni, újfajta felfogással hatékonyabban kezelni. A gyakorlatban szerzett nagyon sok idevágó tapasztalat feldolgozása alapján kialakított tanácsaival felkészít az akadálypálya leküzdésére, már amennyire ez egy 288 oldalas könyv keretei között lehetséges, s főként amennyire a saját tapasztalataiból leszűrt tanulságok és következtetések más esetekre alkalmazhatók. Ez utóbbiak mérlegelése és Ries tanácsainak ily módon történő felhasználása már elkerülhetetlenül is az olvasó feladata.

„A Lean Startup módszerrel tökéletesen vállalkozásokat lehet felépíteni, mivel segítségével hamarabb felismerjük az irányváltoztatás szükségességét, így kevesebb időt és pénzt vesztegetünk el. Bár alkotás–mérés–tapasztalás néven emlegetjük a visszacsatolási hurkot, mert a tevékenységek ebben a sorrendben zajlanak, a tervezés valójában fordított sorrendben történik: először kitaláljuk, mit kell megtanulnunk, azután az innovációs elszámolással kipuhatoljuk, mit kell mérnünk annak eldöntésére, hogy igazolt tapasztalathoz jutunk-e, végül pedig kitaláljuk, milyen terméket kell megalkotnunk a kísérlet számára és a méréshez” – a könyvből.

A Wikipediából és a könyvből idézve, Ries 2001-ben a Yale Egyetemen diplomázott számítógép-tudományból és a Szilícium-völgyben kezdett szoftvermérnökként dolgozni. A Völgyben vált vállalkozóvá. Saját céget indított, amely megbukott, 2004-ben egy igen sikeresre vált startup, az IMVU társalapítója, majd technológiai vezetője is lett. Az IMVU finanszírozásába kockázati tőkét is bevontak, a könyvében is leírt tudatos fokozatossággal: előbb 1 millió dollárt, majd 18 milliót hoztak így be. Az IMVU gyors növekedésnek indult mind népszerűségben, mind felhasználói számában, „nagyraeszt a Ries által javasolt hatékonyság-orientált menedzsment technikáknak köszönhetően.” 2008-ban új vezető került az IMVU élére, és Ries elhagyta a céget. A nagyhírű Kleiner Perkins kockázati-tőke-befektető cégnél lett vállalkozási tanácsadó, fél évvel később pedig önálló tanácsadói tevékenységbe fogott a startup területen. A csúcstechnológiás startupok sikereivel és bukásaival szerzett tapasztalatai alapján fogott hozzá a siker elérését segítő menedzsment módszertana, a *Lean Startup filozófia* kidolgozásához. Alapjául a Japánban elindított, nagyrészt a Toyotánál kidolgozott „lean” koncepció – lean gyártás, lean vállalat, lean termelés – szolgált, amelynek lényege, hogy az értéktermelésben a ténylegesen szükséges minimumra kell redukálni a ráfordításokat, lenyesve minden felesleget, s úgyszintén mindent, amiért a végfelhasználó nem lesz hajlandó fizetni. (Ráismerhetünk ebben a fajlagos ráfordítási költségek ésszerű csökkentését célzó értéktervezésre!) Ries a lean gyártás módszertanát az internetalapú technológiákra alkalmazta. „A Lean Startup filozófia legfőbb célja, hogy tökéletesen cégek építését segítse azáltal, hogy azok jobban reagáljanak a fogyasztók igényeire, s ezzel csökkenthessék az idő és az erőforrásaik elvesztegetését” – idézi őt a Wikipedia. (Ennél a nagyon is kézenfekvő célnél csak az okoz nehézségeket, hogy maradéktalanul érvényes rá a régi olasz mondás: „a szótól a tettig hosszú az út”, vagyis könnyű tudnunk, mit akarunk, csak nehéz akadálypálya azt el is érni. Ez utóbbiban igyekszik segíteni Ries módszertana, és az azt részletesen kifejtő könyve.)

2008-tól meghívásokat kapott tanácsadó testületekbe, hogy ossza meg tapasztalatait. Blogjában is dokumentálni kezdte a lean startup filozófiát, s közreadta a gyakorlati tanulságokat. Ezzel a technológiai vállalkozók közösségének jól ismert bloggerévé és a *Lean Startup Mozgalom* úttörőjévé vált (<http://theleanstartup.com/>). Mozgalma a Szilícium-völgyből indulva világszerte elterjedt. Amint Ries írja „A vállalkozók helyi csoportokat kezdtek létrehozni, amelyek keretén belül személyesen találkoztak, hogy megvitassák és alkalmazzák a Lean Startup-ötleteket. Mostanra a világ több mint száz nagyvárosában található szervezett közösség. Bár jómagam a high-tech szoftveriparban rendelkezem tapasztalattal, a mozgalom jócskán túlnőtte a gyökereit. Vállalkozók ezrei alkalmazzák a Lean Startup elveit minden elképzelhető ágazatban.”

Ries előadói felkérést kapott a Web 2.0 Summit internet-csúcskonferenciára és meghívást a Harvard Business School-ra mint „entrepreneur-in-residence”. (A Wikipedia a DeGroote School of Business-re hivatkozva írja, hogy az üzleti iskolákban az EIR mentorként és szakedzőként segíti a diákokat.) 2011-ben a Lean Startup filozófiát e könyvben foglalta össze, s az röviddel a megjelenése után második lett a New York Times bestsellerlistáján, a CNBC pedig minden vállalkozó kötelező olvasmányának nevezte. Még abban az évben az Amazon felvette a legjobb üzleti könyvek listájára, és 2012 júniusára már 90 ezer példányban kelt el.

„Azok közé tartozom, akik a számítógép mellett nőttek fel, így vargabetűkkel jutottam el a vállalkozás és a menedzsment elméletéhez. Mindig is ágazatom termékfejlesztési területén dolgoztam; partnereim és főnökeim menedzserek vagy marketingesek voltak, kollégáim pedig a tervezésen és az üzemeltetésen tevékenykedtek. Pályafutásom során újra meg újra átéltem az élményt, hogy rendkívül keményen dolgozom olyan termékeken, amelyek végül megbuknak a piacon” – írja magáról. Tudjuk, ez nélkülözhetetlen iskola, mert igazán a bukás késztet arra, hogy átgondoljuk, mit kell sokkal jobban csinálni, és hogyan tehetnének azt. A kudarcok – olvashatjuk – Riest is tanulásra, a jobb megoldások keresésére ösztönözték. „Abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy a Szilícium-völgy legragyogóbb elméitől tanulhattam.”

Az utóbbi évtizedek egyik gyakran idézett, kikent-kifent legendája a sikeres vállalkozó mítosza, akinek zsenialitása világra szóló sikert hozott. Különösen megszívlelendőek ezért Ries szavai: „Mind saját, mind mások sikereiből és kudarcaiból azt a tanulságot vontam le, hogy igenis az unalmas részletek számítanak a legtöbbet. A startupok sikere nem a jó génjeink eredménye, és nem is annak köszönhető, hogy jókor vagyunk jó helyen. A startupokat sikerre lehet vinni a megfelelő folyamat alkalmazásával. Ebből az következik, hogy a siker tanítható és tanulható.” Ám azért ez így túl amerikai, túlságosan pozitív. Valójában ami tanulható, az a siker szükséges, nélkülözhetetlen, ám önmagában még nem elégséges feltétele. Hiszen kissé korábban ő maga is írja: „Miután több száz vállalkozóval dolgoztam együtt, első kézből tudom, hogy az ígéretes kezdet milyen gyakran fullad kudarcba. A fájdalmas igazság az, hogy a legtöbb startup elbukik. A legtöbb új termék sosem lesz sikeres. A legtöbb új vállalkozás nem éri el a benne rejlő potenciált.” A kép ezzel teljes, no meg azzal, hogy bár

nem lehet kézben tartani a gazdasági sikerhez vezető minden tényezőt, aki nem ura az ehhez szükséges felkészültségnek, annak esélye sincs, hogy jó cégépítő és -vezető legyen.

Ries kiemeli: „Az általános menedzsment 20. századi jelentős sikerének köszönhetően páratlanul gazdag irodalom áll rendelkezésünkre. Ezek a menedzsmentelvek azonban alkalmatlanok annak a zűrzavarnak és bizonytalanságnak a kezelésére, amivel a startupok szembesülnek.” És „Az innovatív vállalkozás átfogó elméletének a szárnyát bontogató cég minden területét magába kell foglalni: vízió és koncepció, termékfejlesztés, marketing és értékesítés, bővítés, partneri kapcsolatok és disztribúció, cégszerkezet és szervezeti felépítés. Módszert kell nyújtania az előrehaladás mérésére szélsőségesen bizonytalan feltételek között is. Egyértelmű útmutatóul kell szolgálnia a vállalkozóknak arra nézve, hogyan döntenek a választásokon: befektessenek-e a folyamatokba, és ha igen, mikor; hogyan alakítsák ki, tervezzék meg és hozzák létre az infrastruktúrát; mely esetben próbáljanak önerőből boldogulni, és mikor kössenek szövetségeket; mikor reagáljanak a visszajelzésre és mikor ragaszkodjanak a saját elképzelésükhöz; és végül hogyan és mikor fektessenek be a vállalkozás bővítésébe. Legfőképpen lehetővé kell tennie az innovatív vállalkozók számára, hogy tesztelhessék előrejelzéseiket.”

A feladat tehát világos. „A Lean Startup arra hívja fel az emberek figyelmét, hogy másként mérjék a termelékenységüket. Mivel a startupok gyakran készítenek tévedésből olyasmit, ami a kutyának sem kell, nem számít, hogy időben és megfelelő költséggel állítják-e elő. *Egy startupnak inkább arra kell törekednie, hogy a lehető leggyorsabban kitalálja, mit kellene készítenie, tehát mi az, amit az ügyfelek akarnak és amiért hajlandóak fizetni is. Más szóval, a Lean Startup az innovatív új termékek fejlesztésének új módszere, amely a rövid ciklusidőt, az ügyfelek ismeretét, a kolosszális ötletet és az óriási ambíciókat hangsúlyozza – persze mindezt egyszerre.*” (Kiemelés a recenzió szerzőjétől.) És „A Lean Startup módszer lényege, hogy az autózvezetéshez hasonlóan megtanítsa minket startupot vezetni. Ahelyett, hogy feltételezések tömkelegén alapuló, bonyolult tervet szőnénk, inkább az alkotás–mérés–tapasztalás visszacsatolási huroknak nevezett ’kormánykerék’ segítségével újra meg újra a körülményekhez igazítjuk a tervet. Ennek a kormányzási folyamatnak köszönhetően mindig tudni fogjuk, mikor van szükség irányváltoztatásra, és mikor kitartásra, hogy megmaradjunk a kijelölt úton. Amint felpörgettük a motort, a Lean Startup módszer segítséget nyújt abban, hogy maximális ütemben gyorsítva bővítsük és fejlesszük a vállalkozásunkat.”

Módszere lényegét a következőkben összegzi:

„A Lean Startup öt alapelve, amelyek a kötet mindhárom részét végigkísérik, az alábbiak:

1. Innovatív vállalkozók mindenhol vannak. Nem csak az lehet startup, ami garázsban üzemel. Az innovatív vállalkozó fogalma mindazokat felöleli, akik a definícióm szerinti startupban dolgoznak, azaz új termékeket és szolgáltatásokat hoznak létre szélsőségesen bizonytalan feltételek között. Ez azt jelenti, hogy mindenhol vannak innovatív vállalkozók, és a Lean Startup megközelítés bármilyen méretű cég esetén, akár mamutvállalatoknál is és

bármely szektorban és ágazatban működhet. (A mamutvállalatok némileg meglepő említését a következő alapelv magyarázza, igaz, hogy eléggé rejtjelesen. – Osman P.)

2. A vállalkozás a menedzsment egy fajtája. (Ez feltehetően valami olyasmit akar jelenteni, hogy a vállalkozások létrehozása, felfuttatása speciális menedzsmentfeladat. Nem tudhatjuk, mi áll Ries eredeti szövegében, ám a következő mondata is ezt támasztja alá. – Osman P.) A startup nem csupán egy termék, hanem egy intézmény, ezért újfajta, kimondottan a szélsőségesen bizonytalan feltételekhez igazított menedzsmentet igényel. Valójában – ahogyan később ki fogom fejteni – szerintem az 'innovatív vállalkozónak' bevett pozíciónak kellene lenni minden olyan modern vállalatnál, amely innovációra alapozva kívánja elérni a jövőbeli növekedést.

3. Igazolt tapasztalat. Nemcsak azért hozunk létre startupot, hogy piacra dobjunk termékeket, profitot termeljünk vagy csupán kielégítsük az ügyfelek igényeit, hanem azért is, hogy tapasztalatokat szerezzünk, miként építhető fel fenntartható vállalkozás. Tudományosan igazolható tapasztalatot szerezhethünk, ha gyakori kísérleteket végzünk elképzelésünk minden elemének tesztelésére. (A félreértés elkerülésére: startupot nem valamiféle tudományos kísérlet céljával hozunk létre tapasztalatszerzés érdekében, hanem azért, hogy a tapasztalatok alapján fenntartható, nyereséges vállalkozássá fejlesszük azt. Ez Ries módszerének lényegéhez tartozik – katonai kifejezéssel élve, menetből felfejlődni. Ezt bontja ki a következő alapelv. – Osman P.)

4. Alkotás–mérés–tapasztalás. Egy startup alapvető tevékenységei: terméket alkot egy ötlet alapján, méri az ügyfelek reakcióit, majd tapasztalatai alapján eldönti, hogy irányváltoztatásra vagy kitartásra van-e szükség. A startup minden sikeres folyamata ennek a visszacsatolási huroknak a felgyorsítására irányul.

5. Innovációs elszámolás. A vállalkozások sikerességének növelése és az innovátorok elszámoltathatósága érdekében az unalmas részre is oda kell figyelünk: hogyan mérjük az előrehaladást, hogyan állítsunk fel mérőldköveket és miként prioritizáljuk a munkát. Ehhez kifejezetten startupokra szabott, újfajta elszámoltatási rendszerre van szükség.”

Az előjáróban említett három rész, ismét Ries összegzésében:

„Ez a könyv három részből áll: Vízión, Kormányzás és Gyorsítás. A Vízión című részben a vállalkozói menedzsment új területét mutatom be. Meghatározom az innovatív vállalkozó és a startup fogalmát, és új módszereket mutatok be, amelyek segítségével a startupok ellenőrizhetik az előrehaladásuk mértékét – ez az igazolt tapasztalat. Látni fogjuk, a – garázsban vagy a vállalatban belül működő – startupok úgy szerezhetik meg ezt a tapasztalatot, ha tudományos kísérletekkel fedezik fel, hogyan lehet fenntartható vállalkozást felépíteni.

A Kormányzás című részben elmerülünk a Lean Startup módszer részleteiben, és megismerjük az alkotás–mérés–tapasztalás visszacsatolási hurok működését. A nem bizonyított (vakhiten alapuló), alapos vizsgálatot igénylő feltételezésektől kiindulva megtudjuk, hogyan lehet minimálisan működőképes terméket előállítani a feltételezések felülvizsgálatára (amit erről leír, azt a fejlesztőmunkában deszkamodellnek hívtuk, legalábbis régebben), új szá-

monkérési módszert az előrehaladás értékelésére és egy módszert annak eldöntésére, hogy kitartásra vagy irányváltoztatásra (egyik lábunkat a földhöz szegezve elfordulunk) van-e szükség. A Gyorsítás című részben olyan technikákat tárunk fel, amelyek segítségével a Lean Startupok a lehető leggyorsabban, akár már a felfutásuk közben végigsuhanhatnak az alkotás–mérés–tapasztalás visszacsatolási hurkon. Tanulmányozni fogjuk a lean gyártás startupokra is vonatkozó elveit, például a kistételes feldolgozásban rejlő potenciált. Lesz szó a szervezeti felépítésről, a termékek fejlődéséről és arról, hogyan alkalmazhatjuk a Lean Startup-elveket a közmondásos garázson túl, akár a világ legnagyobb vállalatain belül is.”

S a szerző zárszava, víziója:

„Hogyan nézne ki egy olyan vállalat, amelyik az összes alkalmazottját felvértézné Lean Startup-szuperképességekkel?

Egyrészt mindenki ragaszkodna ahhoz, hogy feltételezéseket fogalmazzon meg világosan és teszteljen pontosan – nem időhúzási taktika gyanánt, vagy hogy elfoglaltnak tűnjék, hanem attól a vágytól hajtva, hogy megismerje a minden projekt víziója mögött ott rejlő igazságot.

Nem vesztegetnének az időnket a minőség szószólói és a vakmerő haladás bajnokai között folyó végtelen vitákra; ehelyett felismernék, hogy a sebesség és a minőség valójában szövetségesek az ügyfél hosszú távú érdekéért vívott csatában. Nem azért törekednének a veszteség kiküszöbölésére, hogy felépítsük a minőség elefántcsonttornyát, hanem a rugalmasság és a kiváló üzleti eredmények érdekében.

A kudarcot és a visszaesést őszintén beismernék, és levonnák a tanulságot, nem pedig visszavágással és vádaskodással reagálnák. Ezenfelül ellenállnák a kísértésnek, hogy visszavegyünk a tempóból, növeljük a tételméretet, és a megelőzésre koncentrálnak. Ehelyett növelnék a sebességet az összes olyan felesleges munka kiküszöbölésével, amely nem vezet tapasztalatszerzéshez. Új intézmények létrehozásának szentelnék magukat.

Ezeknek az lenne a hosszú távú küldetésük, hogy fenntartható értéket hozzanak létre, és jobba tegyék a világot.

De mindenekfölött felhagynának az emberek idejének pazarlásával.”

Start-up Guide

Ismeretes: a technológiaalapú vállalkozások létrejöttének szokásos módjából következik, hogy az azokat létrehozók többnyire a fejlesztésből jönnek, és igen jelentős hányaduk sokkal járatlanabb a cég finanszírozási ügyeinek kezelésében, mint a technológiafejlesztésben és a hasznosítás műszaki megvalósításában. Shelters e könyvét főként e probléma áthidalására szánja, és benne a cég elindításának és felfuttatásának gyakorlati finanszírozási kérdéseivel foglalkozik, középpontban a külső befektetők bevonásával. (A szakirodalom anekdotikus utalásai szerint az induló vállalkozások finanszírozásának forrását először a 3F adja: Founder, Family, Friends, szarkasztikusabb változatban Family, Friends, Fools. Ha ez kime-

rül, külső finanszírozót kell bevonni.) A belőle nyerhető ismeretek gyakorlati jelentőségét erősen növeli, hogy a kockázati tőke általában nem is annyira cégbe, hanem annak menedzsmentjébe fektet be: csak olyan céget finanszíroz, amelynek a menedzsmentjét elegendően felkészültnek ítéli ahhoz, hogy képes legyen létrehozni azt az üzleti sikert, amely neki is meghozza befektetése kellően nagy nyereségét. E felkészültség sokféleképp mérhető, de mindenhogyan kritikus része az a tudás, amelyet itt a szerző is felsorakoztat.

A mindig megbízható, s a gazdasági szakkönyvek kiadásának élvonalába tartozó Wiley ajánlójából idézve: „Ez a könyv gondolatébresztő útmutatóul szolgál, és abban segíti a technológiai vállalkozókat, hogy elkerüljék a veszélyeket, amelyek általában a startup cégek indításának természetes velejárói, különösképp pedig a kockázati tőke csalfa (ők írják így, és könyvében Shelters is használ hasonló kitételt! – Osman P.) birodalmát. Ideális kézikönyv mindenkinek, aki le akarja győzni a kihívásokat, amelyek útjában állnak egy startup létrehozásától az abba bevont befektető kivonulásáig.” S – ami valóban fontos jellemző – kiemelik: „kitűnő tanácsok, a laikusok számára érthető nyelvezettel előadva”.

A témakörnek már a súlyának megfelelően nagy irodalma van. E könyv mellett két alapos érv szól. Az egyik, hogy a Wiley – amely a szakma legjobbjai közé tartozik – adta ki, s ez erős garancia a megbízhatóságára. A másik, még fontosabb, hogy – amint az ajánló is kiemeli, és Shelters maga is hangsúlyozza – szerzője az ilyen vállalkozásokra vonatkozó, széles körű, a terepen szerzett tudásából ismeri igen alaposan a témát: több mint 15 éves gyakorlattal bír a kezdő technológiai vállalkozások terén, alapítóként, befektetési bankárként, pénzügyi tanácsadóként, mentorként számos ilyen cégnél vállalt szerepet az USA-ban és Ázsiában. Könyve célja, hogy a mindezek során felhalmozott gyakorlati tapasztalataival segítse a vállalkozókat a stratégiai tervezésben, a tőkebevonásban, az azzal kapcsolatos tárgyalásokban, a szervezési és cégkormányzási kérdésekben és a pénzügyi döntések meghozatalában, segítse őket megfelelően és hatékonyan finanszírozni cégüket a fejlesztés szakaszai során, s hogy végül optimális pénzügyi sikert érjenek el.

Műve igen részletes, alapos, bár semmiképp sem teljes körű (olyat képtelenség írni!) segédletként használható a célravezető üzleti gondolkodáshoz ezekben az ügyekben és azok meghatározó jelentőségű részleteiben. *Segédlet*, azaz nem ad biztosan jó megoldásokat (olyat sem lehet!), hanem segít a megfontolásokban, amelyek az adott esetben optimális megoldásokhoz vezethetnek, a tényezők kezelésében, és sok hiba, tévedés elkerülésében, amelyeket a szerző mások kudarcaiban felismert, s itt óvni igyekszik azok elkövetésétől. Ahogy a Wiley ajánlója kiemeli, az ilyen cégek fejlődésének természetes folyamatát követve, gondolkodásra ösztönözve segíti a technológiai vállalkozókat, hogy elkerüljék a rájuk leselkedő veszélyeket általában, s különösen a kockázati tőke világában (Az sem rosszabb, s nem is veszélyesebb a többinél. Ostobaság lenne démonizálni, annál is inkább, mert nélkülözhetetlen a vállalkozásfejlesztésben és az innovációs fejlesztési eredmények hasznosításában! Maga a Wiley is sok szakkönyvet adott ki e területről.) A tapasztalt mentor szerepét tölti be mellettük, a laikusok számára is érthető nyelvezettel.

A könyv szerkezete a vállalkozások felépítésének természetes menetét követi. A fejezetek:

- Start-up finanszírozás – az alapvető finanszírozási fogalmak és koncepciók;
- Ismerd a befektetőidet – a céljuk, elvárásaik, gondolkodásmódjuk;
- Üzleti tervezés stratégiai finanszírozási nézőpontból – az üzleti terv értéke, kidolgozása, testreszabása a finanszírozás keresett típusának és a megcélzott befektetőknek megfelelően;
- Pénzügyi tervezés hozammaximalásra – annak jelentősége, hogy legyen pénzügyi tervünk, a befektetés megtérülésének maximalizálását szolgáló pénzügyi stratégia kidolgozása, a pénzügyi célkitűzések meghatározásának alapjai, tervezési eszközök;
- Sikeres tőkebevonás – a prezentációk megtervezése, a dokumentációk, tervek, javaslatok, előterjesztések kidolgozása;
- Válgunk felülmúlhatatlan tárgyalóvá – előkészítő lépések, átvilágítás, a tényleges tárgyalások, a lezárás;
- Befektetési osztályú szervezet létrehozása – a cégekormányzás kulcskérdései;
- Pénzügyi döntéshozatal az optimális üzleti teljesítményhez.

A kötetet a vállalkozások finanszírozására vonatkozó alaptételek sora zárja. Közülük a legelsőt idézzük, amely az Ismerd a befektetőidet témakörhöz kapcsolódik, s végzetessé válható félreértések elkerülését segíti: „A reménybeli befektető elsődleges célja, hogy ezzel pénzt keressen, nem pedig hogy hobbyt finanszírozzon, egy ügyet szolgáljon, vagy első díjat nyerjen egy tudományos kiállításon.”

Shelters szellemes zárómondata a mindezzel a tudással felfegyverkezett vállalkozókhöz „Változtassátok meg a világot, s ennek során keressetek némi pénzt!”

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

PATENT THICKETS – ADVENTURE TOURS IN THE LABYRINTH OF THE PATENT BUSHES

Eleonóra Mészáros, Dr István Molnár

The phenomenon „patent thickets” has gained special attention nowadays. The increasing patenting activity and the rising technological complexity resulted significant changes in the economic environment in the past decades; the patent thickets represent a kind of embodiment and a symptom of this. Although they are present in all patent systems and they have high impact in many fields, the international literature is not so extensive and there is no commonly accepted definition. The article would like to summarise some of the definitive descriptions, highlight some associated impacts and results and outline some normative measures which can limit the impact of the patent thickets.

EARLIER TRADEMARKS AS GROUNDS FOR REFUSAL OR INVALIDITY – PART 1

Dr István Gödölle

In the trademark law earlier trademarks constitute an important group of the grounds for refusal or invalidity. Legal nature and two purposes (avoiding conflicts and establishing priority) of these grounds are discussed. The study deals with different types of earlier trademarks and the factors terminating the excluding effect. The author pays special attention to identical trademarks referring to identical goods or services, and to identical or similar trademarks referring to identical or similar goods or services.

REGULATION OF MUSIC WORKS BY COPYRIGHT FROM THE POINT OF VIEW OF A COMPOSER

Nikolett Beatrix Schwertner

The paper examines the effective national laws and regulations on music copyright so it focuses on the rules related to composers and their compositions. The study follows the „lifetime” of musical works from the origin of legal protection within the rules of voluntary register through the collective management of rights to the end of protection term. Since

the licensing procedure plays a major role in the usage of musical works, we analyse the music licence agreements, and the consequences of the infringement of composer's rights as well.

DEFENDING A TRADEMARK APPLICATION BY HUMAN RIGHTS?

Dr Sándor Vida

In its judgement of 11 January, 2007 (No. 73094/01) the European Court of Human Rights decided in the case *Anheuser Busch, Inc. v. Portugal* on the mark BUDWEISER. The Grand Chamber of the Court held that there was no violation of Article 1 of Protocol No. 1 (protection of possession) of the Convention for the Protection of Human Rights by the relevant decision of the Supreme Court of Portugal. After reporting on the assessment of the judgement the article summarizes the comments of Beiter, Helfer and Sebastian. The author says that a trademark application is a legal expectation as known in Hungarian civil law too. As a result applications for reputed marks can be protected also by human rights, applications for unknown signs ought to be considered in this respect on a case to case basis. It is discussed by Beiter and by Helfer whether only trademarks of privates or those of companies can be protected by human rights, he takes position for the latter solution. Finally, he stresses that the European Court for Human Rights is willing to revise only decisions of authorities or courts if these are arbitrary or unreasonable.

SOMMAIRE

<i>Eleonóra Mészáros</i> <i>Dr István Molnár</i>	Patent thickets – tours d’aventure dans le labyrinthe des buissons de brevets 5
<i>Dr István Gödölle</i>	Marque antérieure comme motif de l’empêchement de l’enregistrement et de l’annulation – Partie 1 25
<i>Nikolett Beatrix Schwertner</i>	Règlement des oeuvres de musique par droit d’auteur de la vue d’un compositeur 66
<i>Dr Sándor Vida</i>	Protection des demandes de marque – avec les moyens des droits d’homme? 87
Études du Corps des Experts en Droit d’Auteur sur l’adaptation du droit d’auteur au monde digital. Analyse d’expert sur l’application du droit dans le domaine du droit d’auteur 103	
<i>Dr Tivadar Palágyi</i>	Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l’étranger 129
Avis d’expert choisis du Corps des Experts en Droits d’Auteur 171	
Revue des livres et périodiques 200	
Summaries 227	

INHALT

<i>Eleonóra Mészáros</i>	Patent thickets – Abenteuer-touren im Labyrinth		
<i>Dr. István Molnár</i>	der Busche der Patente	5	
<i>Dr. István Gödölle</i>	Ältere Marke als Grund der Hinderung der Eintragung und der Löschung – Teil 1	25	
<i>Nikolett Beatrix Schwertner</i>	Regelung der Musikwerke vom Urheberrecht aus dem Standpunkt eines Komponisten	66	
<i>Dr. Sándor Vida</i>	Schutz der Markenmeldungen – mit den Mitteln der Menschenrechte?	87	
Studien des Expertenkollegiums für Urheberrecht über die Anpassung des Urheberrechts an die digitale Welt. Expert-Analyse über die Durchsetzung der Rechte auf dem Gebiet des Urheberrechts			103
<i>Dr. Tivadar Palágyi</i>	Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	129	
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht			171
Übersicht von Büchern und Zeitschriften			200
Summaries			227

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A szövegszerkesztővel, lehetőleg Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek kb. 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. Az irodalomjegyzékben, hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (HIPAvilon Nonprofit Kft., 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Bana Zsuzsanna szerkesztő, zsuzsanna.bana@hipavilon.hu, anna.manyoki@hipavilon.hu, tel.: 474 5554, fax: 474 5555).